

RAPORTTEJA 194

HISTORIAN KOHINAA TÖYSÄSTÄ

SULEVI RIUKULEHTO JA KATJA RINNE-KOSKI

HISTORIAN KOHINAA TÖYSÄSTÄ

SULEVI RIUKULEHTO JA KATJA RINNE-KOSKI

Julkaisija	Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti
	Kampusranta 9 C Lönnrotinkatu 7 60320 SEINÄJOKI 50100 MIKKELI
Sarja	Raportteja 194
Kansikuva	Tuurinkosken kohinaa keväällä 2019. Kuva Sulevi Riukulehto.
ISBN	978-951-51-3776-0 978-951-51-3777-7 (pdf)
ISSN	1796-0622 1796-0630 (pdf)

TÖYSÄ – NÄIN ME SEN KOIMME

Kotiseudun historia narratiiveina (Kohina): töysäläinen kotiseutu ajallisessa kehityksessä -hanke on jatkoa Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin aloittamalle kotiseutututkimusten sarjalle, jossa kotiseutua on tarkasteltu erilaisista näkökulmista ja lähtökohdista. Kohina-hankkeessa kotiseutua haluttiin tarkastella ajallisena ilmiönä: muistoina, tarinoina, perinteinä, kulttuuriperintönä, muutoksena ja odotuksina. Tavoitteena oli selvittää, millaisena kotiseutu näyttäytyy töysäläisten elämässä juuri nyt: miten kotiseutu koetaan ja mitkä tekijät erottavat sen muista. Kun töysäläiset itse kertoivat kotiseudustaan, he samalla raottivat myös käsitystään sitä, miten ja miksi kotiseutu on tällaiseksi kehittynyt. Lyhyesti ilmaistuna kyse on siitä, miten töysäläiset kotiseutunsa kokevat.

Aineisto kotiseudun avainkohteiden tunnistamiseksi ja tarinoittamiseksi kerättiin töysäläisiltä asukkaita itseltään vuosien 2017–2018 aikana kymmenessä keskustelutyöpajassa virikekeskustelujen ja kirjoitustehtävien avulla. Lisäksi asukkailta on kerätty paikkatietoon yhdistettyä kertomusaineistoa. Kerätty aineisto on tallennettu ja arkistoidaan Kotimaisten kielten keskukseseen, ja sen pohjalta on toimitettu myös tämä dokumentointijulkaisu. Hankkeessa kerättyjä aineistoja hyödynnetään Töysän historian kirjoituksessa.

Kohina-hankkeen rahoittivat Kuusiokuntien kehittämisyhdistys Kuudestaan ry ja Etelä-Pohjanmaan Ely-keskus Euroopan unionin Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta, Töysän Säästöpankkisäätiö ja Töysässä toimiva kotiseutuyhdistys Töysä-Seura ry. Hankkeelle perustettiin projektiryhmä, joka koostui hankkeen sidosryhmien edustajista. Projektiryhmän työskentelyyn osallistuivat Päivi Rintala Leader Kuudestaan ry:stä, Tapani Ala-Mutka Töysä-Seura ry:stä, Terttu Liesmäki Alavuden kaupungista, Aino Reinikka Töysän Säästöpankkisäätiön edustajana sekä hankkeessa avustajana työskennellyt Töysä-Seura ry:n sihteeri Janne Vuorela.

Hankkeen vastuullisena johtajana toimi aluehistorian ja kulttuuriperinnön tutkimusjohtaja Sulevi Riukulehto ja projektipäällikkönä tohtorikoulutettava Katja Rinne-Koski, joka kantoi päävastuun tilaisuuksien suunnittelusta ja käytännön järjestelyistä. Kohteiden dokumentoinnin apuna toimi Janne Vuorela, joka valokuvasi esille otettuja kohteita ja hankki käyttöömmme kuva-aineistoja Töysä-Seuran arkistoista. Hankkeen tilaisuuksien järjestämiseen ja litterointiin osallistuivat Vilma Linnanen ja Niina Paasovaara. Heidän työpanostaan käytettiin myös luvun 4 keskustelukuvausten laatimisessa.

Esitämme lämpimät kiitokset kaikille hankkeen toimenpiteisiin osallistuneille ja tilaisuuksien järjestämisessä avustaneille.

Sulevi Riukulehto
Tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

Katja Rinne-Koski
Tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	9
ABSTRACT	10
1 KOTISEUDUN HISTORIAA KERTOMUKSINA	11
Kotiseudun historia narratiiveina -hanke	11
Aineistonkeruumenetelmät	12
Virikehaastattelu ja kirjalliset tehtävät	12
Keskustelutilaisuuksien järjestäminen ja osallistujat	13
PehmoGIS-paikkatietokysely	14
Dokumentointiperiaatteet	15
2 KOTISEUDUN AJALLISUUDEN TAVOITTAMINEN: HISTORIATIEETOISUUS, MUISTOT JA KERTOMUKSET	16
Kokemuksellinen kotiseutu	16
Historiatietoisuus	17
Kertomukset	18
3 VIISI NÄKÖKULMAA AJALLISUUTEEN	20
Ajallisuus tapahtumien sarjana muistoissa	20
Tapahtumien tulkinnat yhteisissä kertomuksissa	25
Ajallisuus perintönä	29
Tilan ajallisuus ja nostalgia	34
4 KOTISEUTUTYÖPAJOJEN DOKUMENTAATIO	36
Tohnin kotiseututyöpaja	36
Kirkonkylän kotiseututyöpaja	46
Salonkylän kotiseututyöpaja	53
Hakojärven kotiseututyöpaja	59
Tuurin maa- ja kotitalousseura	68
Töysän Yrittäjät ry	79
Töysän metsästysseura ry	88
Pääkaupunkiseudun Alavus-Töysä-yhdistys	96
Nuorison kotiseututyöpaja	109
Rantatöysän kotiseututyöpaja	114
5 TYÖPAJOJEN KIRJALLISET TEHTÄVÄT	124
Jokainen meilläpäin tietää, että	124
Nimeä kolme kotiseutusi tärkeää asiaa Mitä ne ovat? Missä ja miksi?	127
6 KOTISEUTUKYSELY	134
Vastaajien taustatiedot	134
Karttamerkinnot	135
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	140
LIITE 1. Virikerunko	141
LIITE 2. Luettelo aineistossa esiintyneistä nimistä	146

KUVIOT JA KARTAT

Virikekeskustelutilaisuuksiin osallistuneiden ikä- ja sukupuolijakauma	13
Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma.....	135
Töysän kotiseutukyselyn tärkeät paikat lämpökartalla	139

KUVAT

Sisänäkymä Kuortaneen talomuseosta.....	9
Töysän kirkonkylä	14
Yksityiskohta Ojanperän talosta: rombi.....	18
Ojanperän talo	19
Pennala	23
Väkkäräpakka.....	26
Peruna on töysäläisen ruuan olennainen osa	31
Tohnin kotiseututyöpaja	36
Näkymä Töysästä	39
Opettaja Martti Tikka	41
Tohnin näkötorni	43
Hiihtolatuja Töysästä 2019.....	46
Akonkosken saha	47
Tohnin ristiraunio	49
Perinnejalkineet lapikkaat	50
Pontikkapannu.....	54
Maisema Jouttilammelta	59
Artturi Leinosen syntymäpäivät	61
Töysän juna-asema.....	63
Maaherranpakka.....	63
Emäntä Hilda Häkkinen.....	64
Hakojärven kylätalo.....	65
Tuurin maa- ja kotitalousseuran kotiseututyöpaja.....	69
Matonpesupaikka Mäki-Tuurin kohdalla.....	72
Jokiahon peltoaukea.....	73
Keskisen kauppakeskus	74
Töysän nuorisoseurantalo.....	78
Tuurin koulu.....	78
Ponnenjärvi.....	80
Kerhonojaja Laura Hakojärvi.....	81
Mannerin talo	82
Tuurin asema.....	84
Viikinkikauden hautalöydön infotaulu	84
Töysän metsästysseuran kotiseututyöpaja	88
Isäntä Konstu Tyrni hevosineen.....	90
Keskisen Onnenkenkä-monumentti	93
Töysän hautausmaa.....	94
Mäkelän kenkätehdas	95
Töysän entinen kunnanvirasto	96
Töysän Osuusmeijeri	97
Hevoskyydillä kruunuhäihin.....	99
Rehtori Marja Latvala.....	100
Töysän korpputehdas	101
Peltomäen aukea	102
Kauppiaas Toivo Keskinen.....	105
Töysän kirkko	106
Nuorisotila Kaktus	110
Töysän ja Alavuden vaakuna	112
Sepänniemen kauppamuseo	112
Rantatöysän kotiseututyöpaja Alavuden Fasadissa.....	114

Rantatöysänjärvi	120
Pääsiäisvalakia	120
Vuorijärvi	128
Iivarin koulu ja urheilukenttä	131
Marttilan mylly	132
Töysän Sale	133

TIIVISTELMÄ

Kotiseudun historia narratiiveina (Kohina): töysäläinen kotiseutu ajallisessa kehyksessä -hankkeen tarkoituksena oli tavoittaa ja kerätä töysäläisten kotiseutukokemuksia ja -näkömyksiä ja muodostaa niistä kulttuuri- ja paikallishistoriallinen tulkinta. Hankkeen tavoitteena oli selvittää, millainen on töysäläisten kotiseutu juuri nyt: mistä aineksista se koostuu ja mitkä tekijät erottavat sen lähiseuduista. Mahdollisuuksien mukaan hankkeessa on pyritty vastaamaan myös kysymyksiin siitä, miten ja miksi kotiseutu on tällaiseksi kehittynyt.

Kotiseudun avainkohteiden tunnistamiseksi ja tarinoittamiseksi hankkeessa on järjestetty vuosien 2017–2018 aikana yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa kymmenen työpajaa, joiden menetelminä on käytetty virikekeskusteluja ja kirjoitustehtäviä. Lisäksi alueen asukailta on kerätty avoimella pyynnöllä paikkatietoon yhdistettyä kertomusaineistoa. Tämä julkaisu kokoaa yhteen kaikki hankkeessa kerätyt aineistot, jotka raportoidaan asukkaiden ääntä kunnioittaen. Hankkeessa kerättyjä aineistoja hyödynnetään myös Töysän historian kolmannen osan aineistona.

ABSTRACT

The project *A History of Our Home as Narratives: Experiential Töysä in a Temporal Frame* aimed to find out how local people viewed and experienced Töysä as their home. The key elements of home were identified to form a comprehensive cultural and local history interpretation of the region. The key elements of Töysä as a place to live were identified in ten workshops, using methods such as elicitation group discussions and

written tasks. This was accompanied by an open call for personal narratives with geographic information (softGIS). The purpose of this publication is to document the data collected in respect of the residents of Töysä. The data will also be used in future historiographical projects in Töysä and Alavus.

1 KOTISEUDUN HISTORIAA KERTOMUKSINA

KOTISEUDUN HISTORIA NARRATIIVEINA -HANKE

Tähän julkaisuun on dokumentoitu keskeiset sisällöt Töysässä vuosina 2017–18 toteutetuista kotiseutukeskusteluista ja sitä täydentävästä paikkatietokyselystä. Tilaisuudet järjestettiin Kotiseudun historia narratiiveina -nimisessä kehittämishankkeessa. Se kuului Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa käynnistettyyn kotiseutututkimusten sarjaan, jossa aluehistorian ja kulttuuriperinnön tutkimusjohtaja Sulevi Riukulehdon johdolla selvitetään ja kartoitetaan ihmisten käsityksiä kotiseudusta, kootaan kotiseutuun liittyviä tutkimusaineistoja, rakennetaan ja testataan uutta, kokemuksellista kotiseututeoriaa ja sen tutkimusmenetelmiä sekä pilotoidaan teoriaan perustuvia sovelluksia. Kotiseudun historia narratiiveina -hankkeen päärahoittajana oli EU:n Manner-Suomen maaseutuohjelma. Alueellisina yhteistyökumppaneina olivat Töysän Säästöpankkisäätiö, Töysässä toimiva kotiseutuyhdistys Töysä-Seura ry, Alavuden kaupunki ja Leader Kuudestaan ry. Hankkeen projektipäällikkönä työskenteli tohtorikoulutettava Katja Rinne-Koski. Hän kantoi myös päävastuun tilaisuuksien suunnittelusta ja käytännön järjestelyistä. Tilaisuuksien ja kotiseutukohteiden dokumentoinnissa apua antoi töysäläinen kotiseutuaktiivi, Töysä-Seura ry:n sihteeri Janne Vuorela. Hän valokuvasi tilaisuuksissa esille otettuja kohteita ja hankki käyttöömme kuva-aineistoja Töysä-seuran arkistoista. Tilaisuuksien järjestämiseen ja litterointiin osallistuivat myös Vilma Linnanen ja Niina Paasovaara.

Esitys Kotiseudun historia narratiiveina -hankkeen toteuttamisesta tuli Alavudelta. Ruralia-instituutti oli jo pilotoinut kotiseutusunnittelu-hankkeita Nurmossa (2012) ja Kuortaneella (2013). Nämä hankkeet herättivät kiinnostusta Kuusiokuntien alueella. Alavuden ja Töysän tuore kuntaliitos vuoden 2013 alussa oli vienyt monien ajatukset alueen kulttuuriperinnön erityispiirteisiin ja omaleimaiseen mentaliteettiin. Jo syksyllä 2014 keskusteltiin Alavuden kaupungin kehitysjohtaja Terttu Liesmäen kanssa mahdollisuudesta toteuttaa Töysässä jokin Kuortaneen kotiseutusunnittelun kaltainen töysäläisyyteen ja töysäläisten kotiseutuun paneutuva hanke. Töysän pitäjänhistorian II osan kirjoittaminen oli juuri käynnistetty. Se kohdistui tapahtuma- ja hallintohistoriaan. Voisiko Ruralia-instituutin osaamista käyttää kokoamaan kuva Töysästä ihmisten kotiseutuna, mielenlaatuna ja mentaliteettina? Vuoden 2015 alkupuolella ajatukset saivat tarkemman sisällön. Ennen töysäläisyyttä käsittelevän historioteoksen kirjoittamista tarvitaan järjestelmällinen tausta-aineiston keruu. Päätettiin

toteuttaa kehittämishanke, jossa yhdessä alueen asukkaiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa järjestetään kotiseutukokemuksiin keskittyvä työpajojen sarja. Kotiseututyöpajoissa kerätään tietoa asukkaille tärkeistä paikoista ja tapahtumista sekä näiden henkilökohtaisista ja yhteisistä tulkinnoista, toisin sanoen töysäläisille merkityksellisistä maisemista ja muistoista.

Seuraava vuosi kului yhteiskumppanien ja hankerahoituksen kokoamiseen. Kotiseudun historia narratiiveina: töysäläinen kotiseutu ajallisessa kehityksessä (Kohina) -hankkeen suunnitelma on merkitty päivälle 31.5.2016. Sen mukaan hankkeen ensisijaisena tavoitteena oli tuottaa käsitys siitä, millainen on töysäläisten kotiseutu juuri nyt, mistä aineksista se koostuu, ja mitkä piirteet erottavat sen lähialueista. Mahdollisuuksien mukaan haluttiin vastata myös kysymyksiin, miten ja miksi kotiseutukäsitys on tällaiseksi kehittynyt. Hankkeen sisällöksi määriteltiin alueen asukkaille järjestettävä työpajatyöskentely ja paikkatietoaineiston kokoaminen. Aineiston tallentamisella, arkistoinnilla sekä dokumentointijulkaisun laatimisella pyrittiin varmistamaan, että yleishyödyllisestä hankkeesta hyötyvät sekä alueen asukkaat ja kansalaisjärjestöt että julkiset toimijat. Erityisesti mainittiin mahdollisuus käyttää aineistoa Töysän historian III osan lähdeaineistona. Näin hanke tukee Töysä-Seuran tekemää kotiseututyötä ja antaa eväitä kotiseudun kehittämiseen.

Euroopan unionin ohjelmakauden 2014–2020 alkuvuosina päärahoittajan viralliset hankepäätökset saatiin yli vuoden viiveellä. Siksi Kohinakin päästiin aloittamaan toden teolla vasta vuonna 2017.

Yksi tämän hankkeen sytykkeistä oli Töysän ja Alavuden kuntaliitosta 2013 seurannut päätös Töysän historian kirjoitus-työn jatkamisesta. Pääosin Ilmari Laukkosen kirjoittama Töysän historian ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1989 ja Arto Juurakon toinen osa julkaistiin vuonna 2015. Osat I–II keskittyvät tapahtumahistoriaan. Töysän pitäjän historiankirjoitus on tarkoitus saattaa päätökseen laatimalla sarjan kolmanneksi osaksi alueen strukturihistoriallinen (eli totaalihistoriallinen) kuva Töysästä ihmisten kotiseutuna, mielenlaatuna ja identiteettinä. Tämä mahdollisuus otettiin alusta saakka huomioon Kotiseudun historia narratiiveina -hankkeen suunnittelussa ja käsillä olevassa raportoinnissa. Hankkeessa koottu aineisto liittyy Töysän historiankirjoituksen tiivistä tähän päivään tuottamalla tietoa nykypäivän töysäläisten kotiseutukäsityksistä ja heille tärkeistä paikoista ja tapahtumista.

Työpajojen virikkeisiin rakennettiin vahva ajallinen painotus, jonka tarkoituksena oli johdattaa työpajojen keskustelijat tarkastelemaan kotiseutuaan monipuolisesti ajallisena ilmiö-

nä: mikä ja millainen on kunkin keskustelijan oma ja yhteinen kotiseutukokemus? Mitä kotiseutu on ollut menneisyydessä, ja mitä on odotettavissa? Tarjottiin virikkeitä, jotka houkuttivat kertomaan itselle tärkeitä menneisyyden tapahtumia ja nostamaan esiin muilta kuultuja kertomuksia. Niiden avulla tavoitellaan töysäläisten käsitystä itsestään: omia muistoja, mutta myös ylisukupolvisia kollektiivisia muistoja. Mahdollisesti saataisiin näkyville myös kaukaa historiasta periytyviä rakenteita, jotka vaikuttavat tämän päivän töysäläisyydessä. Virikkeistö toimi odotuksien mukaisesti. Keskustelu liikkui ajallisesti lautuneiden käsitteiden ympärillä. Puhuttiin ajasta monessa muodossa: tapahtumista, muistoista, kertomuksista, perinteistä, kulttuuriperinnöstä, muutoksista ja odotuksista.

AINEISTONKERUUMENETELMÄT

Aineistonkeruun päämenetelmänä käytettiin virikekeskustelua, joka tuottaa kotiseutua monipuolisesti erilaisista näkökulmista tarkastelevan keskusteluaineiston. Menetelmä on osoittautunut erittäin toimivaksi tavaksi kerätä kokemusellista kotiseutuaaineistoa, ja se sopii erityisen hyvin tämän hankkeen tarkoituksiin. Virikekeskustelumenetelmä muistuttaa ryhmähaastattelua, mutta eroaa perinteisestä haastattelutilanteesta siinä, että virikekeskustelussa keskustelu etenee osallistujien omilla ehdoilla heille esitettyjen virikkeiden herättämänä. Virikkeinä voidaan käyttää melkein mitä tahansa: kuvia, tekstiä, videoita, ääniä, joiden innoittamina osallistujat alkavat tavallaan miettiä ääneen virikkeistä herääviä ajatuksia. Menetelmässä olennaisena periaatteena on, että työryhmässä juontajina toimivat tutkijat välttävät keskustelun ohjaamista. Osallistujien annetaan itse määrittää, mitä asioita ja teemoja he haluavat annetun virikkeen pohjalta käsitellä. Tällä tavoin varmistetaan mahdollisimman aidon, osallistujien omiin näkemyksiin ja tärkeinä pitämiin asioihin keskittyvän aineiston saaminen.

Kohina-hankkeessa virikehaastattelurunko koottiin tarinallisuuden ja ajan viitekehys mielessä pitäen. Keskustelun alussa tilaisuuden juontajat kertoivat osallistujille hankkeen taustasta ja tavoitteista sekä aineistonkeruun periaatteista ja aineiston dokumentoinnista. Tämän jälkeen kaikille osallistujille kerrottiin, että tilaisuudessa käytyä keskustelua käytetään tutkimustarkoituksiin, jonka vuoksi tilaisuus tallennetaan. Lisäksi kerrottiin myös, että keskustelut tallennetaan pysyvästi Kotimaisten kielten keskuksen, josta aineistot ovat vapaasti kaikkien tutkijoiden käytössä. Tämän jälkeen osallistujia pyydettiin vahvistamaan kirjallinen tallennuslupa allekirjoituksella. Myös osallistujalistaan pyydettiin merkitsemään osallistujan nimi sekä syntymävuosi. Tämä tehtiin hankkeen osallistujien tilastointia varten.

VIRIKEHAASTATTELU JA KIRJALLISET TEHTÄVÄT

Hankkeen esittelyn ja allekirjoitusten jälkeen tilaisuus jatkui keskustelulla. Virikkeet näytettiin osallistujille valkokankaalle heijastettuina. Kaikki tilaisuudet noudattivat samaa järjestystä. Ensimmäiseksi virikkeeksi olimme valinneet kuvavirikkeen, jossa on neljä kuvaa. Kuvakollaasin vasemmassa reunassa on kuva lapsesta, joka on puettu valkoiseen neulepukuun. Seuraavana kuvassa on keskellä allekkain kuvat ensin rantamaisemasta, jossa on puita, punainen mökkiä muistuttava rakennus sekä näkymä vastarannalle. Sen vastinparina alla on kuva kaupunkimiljööstä, jossa korkeat teräksenväriset pilvenpiirtäjät hipovat taivasta. Kontrastia kuvaan tuo etualalla oleva vanha tiilirakennus, joka muistuttaa kirkkoa erilaisine torneineen ja harjakattoineen. Neljäntenä kuvana kollaasin oikeassa reunassa on otos lounaslinjastolla tarjolla olevasta salaattipöydästä. Kuvassa näkyy kolme erilaista salaatti- ja raastevaihtoehtoa ja ottimet.

Kuvavirikkeen jälkeen virike vaihtui tekstimuotoiseksi, kun osallistujille näytettiin lyhyt kysymys: ”Tärkeät lapsuusmuistosi?” Lapsuusmuistojen muisteluiden jälkeen oli luontevaa edetä keskustelussa käsittelemään seuraava virikettä, jonka teemana oli ”kotiseutusi ihmisiä”.

Tekstivirikkeiden jälkeen edettiin äänivirikkeeseen. Siihen on koottu kimara erilaisia ääniä: ensimmäisessä virikkeessä kuultiin, millaista ääntä juuriharja pitää mattoa pestäessä, toinen äänivirike toi korviin koulun välituntikellon pirinän ja juoksevien lasten iloiset äänet, kolmas ropisevan ja hiljalleen yltyvän sateenropinan ukkosen jyrähdellessä taustalla ja neljännessä käynnistettiin iso työkone, joka kuulostaa kovasti traktorilta.

Äänivirikkeen jälkeen palattiin tekstivirikkeisiin. Osallistujilta kysyttiin, miten he kuvailisivat kotiseutuaan sellaiselle, joka ei sitä entuudestaan tunne. Myös seuraava virike oli tekstimuotoinen, ja siinä kysyttiin, mikä tai mitkä menneisyyden tapahtumat ovat eniten muokanneet kotiseutua.

Seuraavaan kuvavirikkeeseen oli koottu kaksi aikajanaa. Toiseen oli merkitty ajoitus sekä luonnonhistorian ja kulttuurin historian kaudet jääkaudesta kivikauteen, pronssikauteen ja rautakauteen saakka. Toinen jana hahmotteli kulttuurivaihtelua Suomenselän kulttuurista kampakeraamiseen kulttuuriin, vasarakirveskulttuuriin, Kiukaisten kulttuuriin jatkuen esiroomalaiseen rautakauteen, kansainvaelluksiin ja siitä edelleen merovingiaikaan, viikinkiaikaan sekä ristiretkiaikaan. Aikajanojen vasemmalla puolella oli kuvattuna Töysän vaakuna.

Kuvavirikkeen jälkeen oli tarinoiniin keskittyvän tekstivirikkeen vuoro. Osallistujat näkivät allekkain kaksi muotoilua: ”Minulle tärkeitä Töysän tarinoita” ja ”Meille tärkeitä Töysän tarinoita” ilman valmista kysymystä. Sitten käsiteltiin perinteitä niin ikään kahdella muotoilulla, tällä kertaa kysymysmerkin kanssa: ”Omat perinteet?” ja toisaalta ”Yhteiset perinteet?”.

Seuraavassa virikkeessä palattiin jälleen valokuviin, mutta hieman nyt tarkastelukulma oli käännetty. Osallistujia pyydettiin miettimään kotiseutuaan valokuvana: ”Jos kotiseutuasi

pitäisi kuvata yhdellä valokuvalla, mitä kuva esittäisi ja mistä ottaisit kuvan?”.

Kuvakeskustelun jälkeen käsiteltiin kotiseudun muutosta. Osallistujia pyydettiin miettimään, onko viime vuosina tapahtunut sellaisia asioita, jotka ovat muuttaneet tai jopa hävittäneet itselle tärkeitä kotiseudun piirteitä. Seuraavassa virikkeessä sama asia käännettiin toisinpäin. Kysyttiin, mitä elementtejä kotiseudusta täytyy säilyä, jotta sen kokee edelleen kotiseuduksi.

Kotiseudun muutoksen jälkeen palattiin kulttuuriin, ja osallistujille esitettiin virikkeeksi yksi sana, ilman selityksiä: ”Kulttuuriperintömme”. Tämän jälkeen keskustelu eteni kotiseudun virtuaalisiin piirteisiin, jota lähestyttiin kuvakollaasilla. Sikermässä oli kuvakaappaus kunnan Facebook-sivusta, kuva älypuhelimien näytöstä, jossa on näkyvillä kokoelma erilaisia pelejä sekä kuva autopelistä. Kollaasin oikeassa reunassa on kuva ihmisistä seisomassa talon terassilla VR-lasit päässään. Kuvan alapuolella on kokoelma erilaisten verkkokauppojen ja keskustelupalstojen logoja.

Kuvavirikkeen jälkeen palattiin vielä viimeiseksi tekstivirikkeen pariin, jossa osallistuja pyydettiin jatkamaan omin sanoin väitettä ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta...”.

Lopuksi siirryttiin kirjoitustehtäviin, joita oli kaksi. Tilaisuudessa jaettiin kaikille osallistujille ruutupaperia ja kynä tehtävää varten. Ensimmäisessä kirjoitustehtävässä pyydettiin jatkamaan lausetta ”Jokainen meilläpäin tietää, että...” omin sanoin. Toisessa kirjoitustehtävässä osallistujia pyydettiin nimeämään kolme kotiseutunsa tärkeää asiaa. Tämän lisäksi kysyttiin: Mitä ne ovat? Missä ja miksi? Kirjoitustehtävän tarkoituksena on varmistaa, että myös kaikkein hiljaisimmat saavat äänensä kuuluviin tilaisuudessa. Kaikille ei ole yhtä luontevaa ottaa puheenvuoroa suuressa joukossa, jolloin heidän näke-

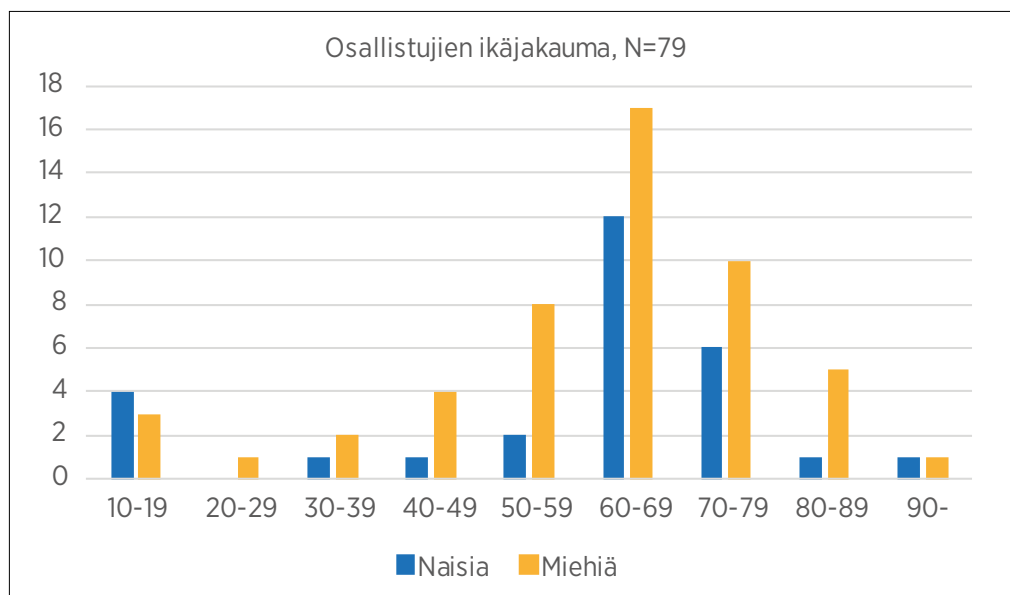
myksensä ja ajatuksensa kotiseudusta jää helposti huomiotta. Kirjoitustehtävä mahdollistaa myös ajatusten hahmottelemisen toisella tavalla: joskus ajatuksia on helpompi jäsentää kirjoittaen kuin puhumalla.

Aineistohankintatilaisuudet on tallennettu osallistujien luvalla, ja käydyt keskustelut on kirjoitettu tekstiksi analyysiä ja tulkintaa varten. Tilaisuuksissa käyty keskustelu kuvaillaan tämän raportin dokumentaatio-osassa, joka avaa tilaisuuksissa käydyt keskustelut myös muiden nähtäväksi ja näyttää, millaisiin asioihin ja teemoihin töysäläisen kotiseudusta käydyt keskustelut perustuvat. Työpajoissa käyty keskustelu on dokumentoitu yksityiskohtaisesti raportin luvussa 4. Virikkeet ovat liitteessä 1.

KESKUSTELUTILAISUUKSIEN JÄRJESTÄMINEN JA OSALLISTUJAT

Aineiston alueellinen kattavuus varmistettiin järjestämällä viisi virikekeskustelua kylittäin paikallisten kyläyhdistysten kanssa. Toiset viisi keskustelua valittiin yhdessä hankkeen projektiryhmän kanssa töysäläisistä järjestöistä ja viiteryhmistä siten, että eri asukasryhmien ääni saatiin mahdollisimman monipuolisesti kuuluville.

Keskustelutilaisuudet järjestettiin yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Tilaisuuksista laadittiin tilaisuuden kohderyhmälle kutsu, jossa kerrottiin muutamalla sanalla hankkeesta ja tilaisuuden tarkoituksesta. Paikallinen yhteistyökumppani huolehti kutsun jakamisesta ja osallistujien koollekutsumisesta heille ominaisella tavalla. Näin yhdistyksille tarjoutui mahdollisuus tuoda kotiseututyöpaja toimintansa sisällöksi omalla alueellaan. Tutkijoillekin on helpompaa, kun tilaisuuden järjestäjä on paikallinen toimija. Kynnys on mata-

lampi tulla tutun kyläseuran kokoontumiseen kuin yliopiston tutkimustilaisuuteen.

Hankkeen aikana keskustelutilaisuuksia järjestettiin kymmenen. Ensimmäinen tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Tohnin Kyläseuran kanssa 23.10.2017. Tilaisuus pidettiin Tohnissa, Vetolassa. Seuraava tilaisuus järjestettiin Töysän Kirkonkylän Kyläyhdistys ry:n kanssa 1.11.2017 ja paikkana oli Ikitrimmi Töysän keskustassa. Kolmas järjestettiin Tuurin Salonkylän kyläyhdistys ry:n kanssa 8.11.2017. Koska heillä ei ollut kyläyhdistykselle erityistä kokoontumispaikkaa, pidettiin tilaisuus salonkyläläisessä yksityiskodissa. Neljäs tilaisuus järjestettiin Hakojärven kyläyhdistys ry:n kanssa 13.11.2017 Hakojärven kylätalolla. Viides tilaisuus pidettiin Tuurin maa- ja kotitalousseuran kanssa 20.11.2017 ja paikkana oli Tuurin ala-aste. Näin kaikki halukkaat kyläyhdistykset oli käyty läpi.

Kuudes keskustelutilaisuus järjestettiin yhteistyössä Töysän yrittäjien puheenjohtajan kanssa 7.6.2018 Töysä-päivien yhteydessä ja sen paikkana oli nuorisotila Kaktus Töysän kirkonkylässä. Seitsemäs tilaisuus suunnattiin harrastajaryhmälle. Saimme jututettaviksi Töysän metsästysseura ry:n jäseniä. Tilaisuus pidettiin 15.8.2018 yhdistyksen metsästysmajalla.

Halusimme antaa puheenvuoron myös sellaisille töysäläisille, jotka eivät enää asu vakituisesti alueella mutta pitävät sinne aktiivisesti yhteyttä. Tämä tilaisuus pidettiin Helsingissä, Helsingin yliopiston päärakennuksessa Pääkaupunkiseudun Alavus–Töysä-yhdistys ry:n kanssa 21.8.2018. Halusimme varmistaa myös lasten ja nuorten äänen kuulemisen, ja sen vuoksi

järjestimme keskustelutilaisuuden Alavuden nuorisopalveluiden kanssa 25.9.2018 nuorisotila Kaktuksessa. Tilaisuus oli järjestyksessään yhdeksäs. Koska Töysää haluttiin tarkastella pitkässä ajallisessa kehyksessä, viimeinen keskustelutilaisuus päätettiin toteuttaa kylässä, joka on aiemmin kuulunut Töysään, mutta siirtynyt Alavuden kunnan osaksi jo paljon ennen Alavuden–Töysän-kuntaliitosta. Keskustelu Rantatöysä-seura ry:n kanssa järjestettiin heidän syyskokouksensa yhteydessä 20.11.2018 Alavuden Fasadissa.

Keskustelutilaisuuksissa kuultiin yhteensä 79 osallistujaa, joista naisia oli 28 ja miehiä 51. Tilaisuuksiin osallistujien keski-ikä on 60,1 vuotta. Suhteellisesti suurin osuus osallistujista oli 60–69-vuotiaita (36,71 %), seuraavaksi eniten oli 70–79-vuotiaita (20,25 %) ja 50–59-vuotiaita (12,66 %). Myös lapset ja nuoret ovat verrattain hyvin edustettuina aineistossa (8,86 %). Edellisen sivun kuvio kokoa yhteen virikekeskustelutilaisuuksiin osallistuneiden ikä- ja sukupuolijakauman.

PEHMOGIS-PAIKKATIENTOKYSELY

Keskusteluaineiston sekä kirjoitustehtävien lisäksi kerättiin täydentävä karttapohjainen kokemusaineisto Töysän tärkeiksi koetuista kohteista. PehmoGIS-menetelmällä kerätään ihmisten digitaaliselle kartalle tekemiä paikkamerkintöjä ja sanallisia selityksiä heille merkityksellisistä kotiseudun kohteista¹. Paikkakokemusten keräämistä varten laadimme Maptionnai-

¹ Tarkemmin pehmoGIS-menetelmän käytöstä osana kotiseutututkimusta katso Suutari ja Riukulehto 2018, 17–20.

Töysän kirkonkylä. Kuva: Arto Halttunen.

re-nimisellä työkalulla karttakyselyn, joka laitettiin avoimesti verkkoon kaikkien asiasta kiinnostuneiden töysäläisten vastattavaksi marraskuun 2017 alusta joulukuun loppuun.

Kyselyllä haluttiin kuulla sellaisia informantteja, jotka eivät päässeet osallistumaan kotiseutukeskustelutilaisuuksiin. Kun muu aineistonkeruumme keskittyi voimakkaasti kotiseutukokemuksen ajallisuuteen, pehmoGIS-menetelmällä koottiin nimenomaan tilallisia kokemuksia. Kysely aloitettiin taustatietojen kysymisellä ja jatkui käsittelemään kotiseudun tärkeitä koettuja tärkeitä luonnonkohteita, tärkeitä tapahtumapaikkoja sekä tärkeitä rakennetun ympäristön kohteita. Jokaisen karttamerkin yhteydessä oli mahdollista kertoa muutamalla sanalla, miksi paikka on merkityksellinen ja mitä muistoja tai tarinoita siihen liittyy. Kyselyyn oli myös mahdollista ladata kuvia ja linkkejä. Kyselyn tulokset on dokumentoitu tarkemmin tämän raportin luvussa 5.

DOKUMENTOINTIPERIAATTEET

Töysän kotiseutukeskustelut on dokumentoitu tähän julkaisuun samoilla periaatteilla kuin Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin aiempien kotiseututilaisuuksien aineistonkeruut. Kyseessä ei ole tarkka litterointi vaan keskustelukuvaus, johon kaikki keskustelun olennaiset puheenvuorot on tuotu lähes tarkkoina lainauksina. Suorat lainaukset on kirjoitettu kursivilla ja erotettu muusta tekstistä lainausmerkein. Luettavuuden helpottamiseksi kieltä on jonkin verran yksinkertaistettu. Toistoja, tukisanoja ja lauseiden virheellisiä aloituksia on jätetty pois. Sanojen väliset poistot on merkitty yleisen tavan mukaisesti kahdella yhdysviivalla (– –). Yksittäinen tukisana tai sanan toiston poisto keskustelijan miettiessä puheensa jatkoa on kuitenkin yleensä jätetty merkitsemättä. Kolmella pisteellä (...) olemme kuvanneet taukoa puheessa. Puhujan painottamat sanat on merkitty lainaukseen alleviivattuina. Saman asian kertaamista on vältetty. Tarkoitus kuitenkin on, että jokainen keskustelussa esitetty ajatus löytyy myös kuvauksesta jossain muodossa: lainauksena, epäsuorana kerrontana tai luettelona.

Murteellisia ilmauksia olemme säilyttäneet enemmän kuin mausteeksi. Tarkoitus on, että keskustelukuvauksesta saa käsityksen puheen tyypillisyyksistä; murteen litterointia

tässä ei kuitenkaan tavoitella. Keskustelukuvauksissa puheenvuorojen järjestys on pääosin säilytetty. Jos samaan aiheeseen on palattu keskustelussa monta kertaa, ne on raportoinnissa kuitenkin toisinaan yhdistetty. Järjestyksen muuttaminen on tällöin aina myös mainittu leipätekstissä. Keskustelukuvaus on pyritty pitämään tarkkana, kuvauksessa ei ole jätetty keskusteluaiheita pois, vaikka ne eivät olisi kulloinkin käsiteltävään virikkeeseen suoranaisesti liittyneetkään. Kuvauksen tarkkuus antaa kuvan siitä, millaista aineistoa valituilla menetelmillä on mahdollista muodostaa.

Kohina-hankkeessa luodut aineistot liittyvät myös isompaan tutkimukselliseen kokonaisuuteen, jota Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti toteuttaa kotiseutututkimuksen alalla. Tämä dokumentointi palvelee osin myös tuon tutkimuslinjan tarpeita. Tarkoituksemme on luoda hankkeen kotiseutukeskusteluista tutkimuslinjaa palveleva aineisto, jota kotiseudun tutkimusryhmä ja muutkin tutkijat halutessaan pystyvät käyttämään jatkotutkimuksissaan. Toivottavasti aineistomme löydetään ja huomataan hyödylliseksi. Siksi on tärkeää, että kirjallisesta dokumentoinnista pystyy tavoittamaan keskustelutilaisuuksissa ojenneet langanpäät.

Töysän kotiseutukeskusteluissa muodostunutta aineistoa säilytetään kokonaisuudessaan Kotimaisten kielten keskuksen arkistossa, ja se on tutkimustarkoituksiin käytettävissä. Aineistokokonaisuuteen sisältyvät

- tilaisuuksien tallenteet ja rinnakkaistallenteet,
- tilaisuuksien alustava litterointi,
- valokuvadokumentointi,
- tilaisuuksien taustatiedot sekä
- keskustelukuvaukset sähköisessä muodossa ja tulostettuna.

Tilaisuuksien alustava litterointi on yksityiskohtaisempi kuin tähän julkaisuun koottu keskustelukuvaus. Siksi keskustelujen nimi- ja asiasanaluetteloissa (ks. tämän julkaisun sivut 146–154) on myös sellaisia termejä, jotka eivät sisälly tämän julkaisun keskustelukuvauksiin. Niistä jokainen on kuitenkin mainittu hankkeen kotiseututilaisuuksissa ja on löydettävissä tilaisuuksien alustavasta litteroinnista ja tilaisuuksien tallenteilta.

2 KOTISEUDUN AJALLISUUDEN TAVOITTAMINEN: HISTORIATIE TOISUUS, MUISTOT JA KERTOMUKSET

Tämä luku taustoittaa teoreettisesti Kohina-hankkeen aineistonkäsittelyssä omaksuttuja tutkimuskäsitteitä ja käytäntöjä. Lukijat, jotka ovat kiinnostuneita lähinnä töysäläisten mielenlaadun erityispiirteistä ja niiden muodostumisesta, voivat hyvin hypätä suoraan tulkinnalliseen päälukuun ”Viisi näkökulmaa ajallisuuteen”. Sen ymmärtäminen ei edellytä tämän teorialuvun omaksumista.

KOKEMUKSELLINEN KOTISEUTU

Kotiseudun historia narratiiveina -hankkeen aineistonkeruun ja tulkinnan perustana on kokemuksellinen kotiseututeoria.² Teoria korostaa kotiseutukäsitysten ainutkertaisuutta: jokaisella ihmisellä on oma, kokemuksiin ja tulkintoihin perustuva kotiseutukuvansa. Kotiseudun kokemus liittyy avainkohteisiin. Ne ovat joko paikkoja tilassa tai tapahtumia ajassa – tai oikeastaan näiden sulaumia: tärkeinä pidettyjen paikkojen ja tapahtumien kokonaisuuksia tai vyyhtejä. Koska jokainen ihminen välttämättä elää aina sekä tilassa että ajassa, jokaisella on myös kotiseutukokemuksen synnyttäviä avainkohteita. Jokaisella on kotiseutu.

Tutkimusaineistoissa kotiseudun avainkohteet kohdataan tavallisesti tulkittuina. Esimerkiksi kotiseutukeskustelun osallistujat kuvaavat tutkijalle puhuessaan tai kirjoittaessaan tulkintoja oman kotiseutunsa avaintekijöistä. Nämä tulkinnat voivat olla omiksi ja tärkeiksi koettuja maisemia (tulkintoja paikoista) tai kertomuksia (tulkintoja tapahtumista). Jos tapahtuma on omakohtaisesti koettu, sen tulkintaa kutsutaan yleensä muistoksi. Sekin on eräänlainen, itselle muodostettu kertomus. Tutkijan tehtävänä on purkaa hänelle esitetty tulkinta takaisin alkutekijöihinsä ja tunnistaa avainkohteet sekä niiden merkitykset. Informantti tarjoaa tutkijalle eräänlaisen tulkintojen vyyhdin, jonka lankoja taaksepäin kerimällä alkuperäiset avainkohteet voidaan paljastaa. Langan päästä löytyy paikkoja ja tapahtumia.

Vaikka kotiseutukokemusten yhdistelmä on välttämättä jokaiselle ainutkertainen, monet kotiseudun avainkohteet ovat yhteisiä. Ne jaetaan muiden samalla alueella elävien ihmisten kanssa. Kotiseutukokemukset kasautuvat tai keräytyvät yhteen. Ne tihtyvät samoihin paikkoihin, samat tapahtumat toistuvat eri ihmisten muistoissa ja kertomuksissa. Kotiseudun muistoihin lukeutuvat myös äänet ja hajut: korviin kantautuva

junan kolke voi viedä ajatukset kauas; nenään leijaileva pullan tuoksu saattaa lennättää muistoissa vaikkapa kolmenkymmenen vuoden takaiselle koulumatkalle ohi leipomon, jossa pakattiin päivän tuotteita.

Tuntuu luonteelta käsitellä myös sosiaalisesta ja henkisestä ympäristöstä tehtyjä tulkintoja maiseman käsitteellä. Puhutaan äänimaisemasta ja sielunmaisemasta. Myöskään ajatus puhemaisemasta tai vaikkapa älyllisestä maisemasta ei tunnu mahdottomalta. Sosiaalisten ja henkisten ilmiöiden kokonaisuudet mielletään ympäristöinä, jolloin niistä luodut tulkinnat vertautuvat luontevammin maisemiin kuin kertomuksiin. Esimerkiksi ihmisen käytös ja ajattelutapa asettuvat johonkin käyttäytymisympäristöön ja ajattelu ympäristöön. Ne myös tulkitaan siinä ympäristössä: Näin meillä päin tavataan käyttäytyä tai ajatella. Näin käyttäydytään tai ajatellaan niissä piireissä, joissa minä olen kotonani. Toisenlaiset käyttäytymiset ja ajattelutavat voivat tuntua oudoilta; niitä seurattaessa tulee hämmäntynyt ja vieras olo.

Jos kotiseutu halutaan purkaa kokemusympäristöiksi, erottuu kolme eriluonteista kokonaisuutta: luonnonympäristö, rakennettu ympäristö ja henkinen ympäristö. Tällainen jaottelu on tietenkin teoreettinen ja hieman keinotekoinenkin: ihminen elää aina luonnonympäristön, rakennetun ja henkisen ympäristön kokonaisuudessa. Ainakin teoriassa kolmijako voidaan tehdä, vaikka emme arkielämässä näin todellisuutta jaotteleisikaan. Erityyppisistä ympäristöistä muodostetut tulkinnat ovat vastaavasti luonnonmaisemia, rakennettuja maisemia ja henkisiä maisemia, ja jos tarkemmin ajatellaan, huomaamme, että kaikkia näitä ympäristöjä voidaan käsitellä myös ajallises- sa kehyksessä. Kertomukset ja muistot voivat liittyä niin luonnonympäristöön, rakennettuun ympäristöön kuin henkiseen ympäristöönkin. Esimerkiksi koulun maastohiihdossa menestymisen muisto on tapahtuma, joka sijoittuu maastoon (luonto) ja kouluun (rakennukset) mutta myös suopeaan henkiseen ympäristöön, jossa on ollut muitakin samanmielisiä hiihtäjiä yhteisin tavoittein.

Kotiseututunne on yhteisöllisyyden ja meikäläisyyden kokemista: miten meillä päin tavataan ajatella, reagoida, käyttäytyä; miten syödään, pukeudutaan ja asutaan. Kyse on yleisesti omaksutuista ajattelutavoista ja tottumuksista, jotka periytyvät menneisyydestä. Yleensä niitä ei tiedosteta eikä kyseenalaisteta, koska muutkin ovat omaksuneet saman toimintaympäristön. Nämä piilevät ajatustavat ja tottumukset tulevat näkyviksi alueella ja yhteisössä kerrotuissa kertomuksissa ja tarinoissa. Hankkeen lähtökohtana on, että menneisyys on läsnä Töysää

² Riukulehto ja Suutari 2012, 14–22; Riukulehto ja Rinne-Koski 2013, 12–18; Suutari ja Riukulehto 2018, 15–16.

tänä päivänä asuttavissa ihmisissä historiatietoisuutena: heidän muistoissaan, yhteisesti jakamissaan kertomuksissa ja ajattelutavoissa.

HISTORIATIEOISUUS

Historiatietoisuus on Georg Wilhelm Friedrich Hegelin tunnetuksi tekemä käsite, jota hän tarkastelee laajasti *Historianfilosofiassaan*³. Oikeastaan hän käsittelee ylipäättään tietoisuutta humanistisena ilmiönä, mutta tarkastelun motiivi on historia-tieteellinen. Siksi Hegelin avaintermi on nimenomaan historia-tietoisuus.

Hegelin mielestä tietoisuus mahdollistaa uutta luovan ajattelun. Tietoisuutensa ansiosta ihmisen ei tarvitse tyytyä olemassa oleviin luokituksiin. Hän voi luoda uusia käsitteitä ja muodostaa omia kokonaisuuksia vapaasti, jopa kokonaisia uusia maailmoja. Taiteen, uskonnon ja filosofian saavutukset ovat tietoisuuden tuotoksia.⁴ Tietoisuutta käytetään myös ja ennen muuta ajan käsittelyyn. Ihminen muokkaa, järjestää, käsittelee ja käsitteellistää elämismailmaansa ajallisessa kehyksessä oman tietoisuutensa varassa.

Hegel erottaa kolme historiatietoisuuden tasoa: alkuperäinen, reflektiivinen ja filosofinen. Ne vastaavat kolmea ajallisen itsetietoisuuden tasoa. Alkuperäinen historiatietoisuus on nimensä mukaisesti ihmisen luontaista tietoisuutta menneisyydestä, ajankulusta ja tulevaisuuden mahdollisuuksista. Tämä kyky on jokaisella tietoisella ihmisellä. Alkuperäinen historiatietoisuus on epätiedostava tietoisuuden taso. Siinä maailmankuvan jäsentämiseen käytetään kyllä omia kokemuksia ja muilta saatua tietoa, mutta niitä ei kyseenalaisteta. Kaikki tieto otetaan vastaan ja hyväksytään sellaisenaan.

Reflektiivisesti tiedostava ihminen on tietoinen omasta historiatietoisuudestaan. Länsimaisessa yhteiskunnassa tälle tasolle nouseminen on koulutuksen ansiosta yleistä. Omien muistojensa lisäksi jokainen ihminen saa paljon historiantulkinnallisia syötteitä lähimmäisiltä, opettajilta, lehdistä, elokuvista tai vaikkapa sosiaalisesta mediasta. Reflektiivinen tiedostaja ei niele kaikkea purematta. Kriittisyyden aste voi vaihdella tavattomasti. Hegel erottaa reflektiivisessä historiatietoisuudessa neljä porrasta: universaali, pragmaattinen, kriittinen ja käsitteellinen.⁵ Kriittisellä tasolla tietoinen ihminen arvioi yleisesti hyväksyttyä historiankirjoitusta, yhteisönsä omaksumaa historiatietoisuutta ja myös omia muistojaan kaiken kerryttämänsä aineiston varassa.

Filosofinen historiatietoisuus on vieläkin tiedostuneempaa. Filosofisesti tiedostava ihminen ei ainoastaan tiedä olevansa tietoinen historiastaan ja historiatietoisuudestaan vaan tarkastelee myös oman tietoisuutensa perusteita kriittisesti ja rationaalisesti. Jos edellinen virke tuntui vaikeaselkoiselta, ei kannata huolestua. Filosofinen historiatietoisuus on Hegelin mukaan harvinainen tietoisuuden taso. Sitä eivät saavuta edes kaikki koulutetut historiantutkijat.

Hegel näki historiatietoisuuden ihmisen ajallisuuteen liittyvänä tietoisuutena, jonka rinnalla voitaisiin hahmottaa monia muita tietoisuuden muotoja (vaikkapa moraalitietoisuus). Myöhemmin monet ajattelijat ovat kuitenkin korostaneet historiatietoisuuden yleistä ja poikkeuksellista merkitystä. Jörn Rüsenin mukaan historiatietoisuus on identiteettimme, arvovalintojemme ja niistä johdetun toimintamme taustalla oleva tekijä. Se on välttämätön väline päivittäisessä elämässä.⁶ Vain historiatietoisuus yhdistää menneen, nykyisen ja tulevan. Se on kuin kantoaalto, joka välittää ajassa moraaliarvoja, perinteitä ja ajattomia käyttäytymissääntöjä. Historiatietoisuuden avulla ihminen venyttää ajallista ulottumaansa kauas kuoleman ja syntymän yli. Ihminen tulee osaksi elämäänsä suurempaa ajallista kokonaisuutta. Samanlaista merkitystä ei ole muilla tietoisuuden muodoilla.

Kertomus herättää kuulijan muistin. Jokainen kertomus joutuu tavallaan historiatietoisuuden testaamaksi. Sitä verrataan omiin muistoihin ja aiemmin kuultuihin kertomuksiin. Prosessissa on neljä mahdollista lopputulosta: muisti vahvistaa kertomuksen, säättää kertomusta sopivammaksi tai torjuu sen. Sekin on mahdollista, että kertomus muuttaa muistoja uuteen suuntaan. Näiden vaihtoehtojen pohjalta Jörn Rüsen hahmottaa neljä historiatietoisuuden muotoa.⁷

1. Kertomus hyväksytään: -> Traditionaalinen eli hyväksyvä historiatietoisuus. Edustaa jatkuvuutta ajassa, synnyttää yhteenkuuluvuutta, ryhmäytymistä ja käsityksen yhteisestä alkuperästä, vakauttaa elämää.
2. Kertomus hyväksytään valikoiduin osin: -> Eksemplaarinen eli valikoiva historiatietoisuus. Suosii sääntöjä ja ajattomia ohjeita. Menneisyys on esimerkkikokoelma. Tämä historiatietoisuuden muoto hallitsee esimerkiksi koulujen perinteisiä opetusohjelmia.
3. Kertomus torjutaan: -> Kriittinen historiatietoisuus. Arvioi sekä perinteitä että niiden synnyttämiä sääntöjä. Tämän tietoisuuden perusteella voimme sanoa ei vakiintuneille ajattelutavoille ja historiantulkinnolle.
4. Kertomus muuttaa tietoisuutta: -> Kehittyvä historiatietoisuus. Tämän tietoisuuden muoto tekee kehittymisen mahdolliseksi. Se muovaa identiteettejä ja moraaliarvoja, jotka näin muuttuvat ajallisiksi.

Historiatietoisuus kasvaa oppimisprosesseissa, joiden osina ovat kokemus, tulkinta ja uuden tiedon soveltaminen. Rüsen erottaa siis kolme narratiivisen pätevyyden osatekijää (kokemus, tulkinta, soveltaminen) ja niille neljä muotoa, jotka esiintyvät tavallisesti yhdistelminä. Tietoisuus muuttuu yhä monimutkaisemmaksi tasolta toiselle siirryttäessä. Kokemukset kasvavat. Käyttäytymiskaavat mutkistuvat, abstraktioaste nousee, ja tiedon soveltaminen muuttuu monimutkaisemmaksi. Hyväksyvä ja valikoiva tietoisuus ovat yleisiä, kriittinen ja kehittyvä paljon harvinaisempia.⁸

³ Hegel 1956/1831, 1–102.

⁴ White 1973, 87, 111.

⁵ White 1973, 99.

⁶ Rüsen 2012, 66–68.

⁷ Rüsen 2012, 70–77.

⁸ Rüsen 2012, 79–81.

KERTOMUKSET

Historiatietoisuus saa kielellisen muodon kertomuksissa eli narratiiveissa. Kertomus antaa ajallisuudelle merkityksen.⁹ Perinteisesti kertomukset jaettu kuvitteellisiin ja todenperäisiin, ja niitä on tarkasteltu lähinnä historian ja kirjallisuuden tutkimuksen piirissä. Viime vuosikymmeninä on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota narratiivien rationaaliseen luonteeseen ja niiden yleiseen merkitykseen ymmärryksen muodostumisessa. Samalla kertomukset, tarinoittaminen ja narratiivisuus ovat levinneet kaikkien ihmistieteiden omaisuudeksi. Niistä on tullut suorastaan tutkimuksen muotisanastoa.

Narratiivipsykologit ja historioitsijat jakavat käsityksen siitä, että ihmisen toiminta voidaan parhaiten ymmärtää narratiivisina selityksinä.¹⁰ Tarinan hahmottamisella on ratkaiseva merkitys ihmisen ymmärrykselle ja toiminnalle.

Narratiivi on kognitiivinen rakenne, jossa irrallisista osista jäsennetään juonituksen avulla ajallinen kokonaisuus siten, että osien kaaos tulee järkipäisesti ymmärrettäväksi. Ihmiset kertovat tarinoita, koska kertomus on ihmiselle luonteenomainen rationaliteetti. Ihmiset eivät ymmärrä maailmaa tapahtuma tapahtumalta tai lause lauseelta. Tapahtumat ja lauseet kootaan aina laajemmiksi rakenteiksi eli juonitetaan. Toiminta ymmärretään läpi elettyinä kokemuksena, jossa tarinan kohteet ja osatekijät nimetään ja jolla on tarkoitukselliset seuraukset. Asiat ja toiminta eivät ilmesty ihmisille irrallisina ja tarkoituksettomina, vaan niillä on ajallinen yhteys ja tavoiteltu suunta.¹¹

Narratiivisen ajattelun läpimurtajana pidetään ranskalaisen historianfilosofin, Paul Ricoeurin, 1980-luvun pääteosta *Aika ja kertomus*.¹² Ricoeur kiinnitti huomiota siihen, kuinka kertomukset luovat jatkuvuutta kieleen. Ilman juonitusta tapahtumat olisivat pelkkiä sattumuksia. Vasta kertomuksen osana niistä tulee järkeviä ja merkityksellisiä. Tarinoittamisessa ei tarvita aikamääreitä (päivämääriä tai ajan adverbjeja, kuten 'ennen' tai 'jälkeen'), pelkkiä juonitus riittää. Ymmärrys syntyy kertomuksessa rakentuvista yhteyksistä.

Tarinoista on tunnistettu monia säännönmukaisuuksia ja jopa lainalaisuuksia. Kirjallisuuden tutkimuksessa kertomuksen muodostamisessa on nähty perinteisesti kolme perussääntöä: Tarinassa on aina sarja tapahtumia jatkumona. Tarkoituksena on kietoa kuulijat tarinan tapahtumiin. Tarinalla on alku, keskivaihe ja loppu.¹³

Hienostuneempiakin malleja on luotu. Kenneth Gergen on korostanut kertojan merkitystä vallankäyttäjänä.¹⁴ Kertoja valitsee tarinan tavoitteen ja tapahtumat, järjestää ne jatkumoksi ja määrittelee identiteetin, joka pysyy koko kertomuksen ajan koossa. Tarinan selitysvoima syntyy, kun valitut asiat linkitetään toisiinsa kausaalisesti. Lisäksi kertomus ke-

hystetään luomalla tarinalle taustamaailma. Sekin on kertojan ratkaistavissa.

Jerome Bruner on tunnistanut narratiiveissa yleisiä piirteitä, joita hän nimittää lainalaisuuksiksi:¹⁵

1. Ajallisuus: Narratiivissa on aina aikarakenne, joka ei katoa, vaikka aikaan viittaavat sanat poistetaan.
2. Geneerisyys: Kertomuksissa voidaan erottaa yleisiä lajityyppejä.
3. Pyrkimyksellisyys: Kertomukset ovat tavoitteellisia, ja niissä erotetaan syysuhteita.
4. Kanonisoituminen: Tarinan tulkinntalle on ennako-odotuksia (oletustulkintoja).
5. Muuntelu: Kertomisen arvoinen tarina on yllätyksellinen. Se tulee mahdolliseksi, kun oletustulkintaa vaihdellaan.
6. Tulkinntanvaraisuus: Kertomus jättää aina jotain tulkinntanvaraa. Se viittaa johonkin, mutta ei tyhjentyvästi.
7. Lajityyppien määräävyys: Kertomus on vaikea ottaa vastaan, jos se ei sijoitu oletuksellisesti mihinkään genreen. Kertomukset tulevat ymmärretyiksi omassa lajityypissään. Tämä mahdollistaa kommunikoinnin.
8. Evolutiivisuus: Tarinat eivät pysy ikuisesti samoina. Ne muuttuvat ajassa ja kulttuurissa.

¹⁵ Bruner 2006, 26–38.

Ojanperän päärakennuksen koristelusta löytyy vinoneliöaihe eli rombi. Kuva: Matti Mäkelä.

⁹ Tämän luvun pohdinta tukeutuu aikaisempaan tutkimusjulkaisuun: Kurikka Heli ja Sulevi Riukulehto 2015: *Tiekartta elämyksellisiin ruokakokemuksiin*.

¹⁰ Polkinghorne 2006, 16.

¹¹ Polkinghorne 2006, 5–8.

¹² Ricoeur 1983–1985: *Temps et récit*.

¹³ Straub 2006, 56–57.

¹⁴ Gergen 2006, 100–103.

9. Kommunikatiivisuus: Kertomus on neuvottelun väline. Osapuolet kertovat oman versionsa, ja vain harvoin tarvitaan sovittelua.
10. Kumuloituvuus: Kertomuksia voi jatkaa, niihin voi tehdä uusia käännekohtia ja laajennuksia.

Kun narratiivisuus ymmärretään ihmisen järkipäisen toiminnan yhdeksi luonnolliseksi ja keskeiseksi muodoksi, kaikesta inhimillisestä toiminnasta tulee kertomusluonteista. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi ruualla ja liikunnalla on aina kertomusluonne. Niitä ei tarvitse keinotekoisesti tarinoitaa. Tavallaan kaikki odottaa tulevansa kerrotuksi ja kerrottuna ymmärretyksi. Ymmärtäminen ja kertominen näyttävät liittyvän toisiinsa. On vaikea kertoa asiaa, jota ei ymmärrä. Vastavasti asia, josta on muodostanut itselleen käsityksen, voidaan muotoilla myös tarinaksi. Ruoka on peräisin jostakin, sillä on alkuperä ja tekijät, tarkoitus ja toimijoiden väliset suhteet. Sillä on myös oma taustamaailma. Jos ruoka on ymmärretty, kaikki tämä on potentiaalisesti olemassa tarinana, vaikka sitä ei lausuttaisi ääneen. Tätä piirrettä nimitetään prenarratiivisuudeksi eli esikertomuksellisuudeksi. Pelkkä esikertomuksellisuus ei

takaa, että asia on ymmärretty oikein. Jos joku tarinan osatekijä puuttuu, ihminen luo tarvitsemansa selityksen. Puuttuva osa täytetään järkeväksi katsotulla tavalla. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun lapsi kysyy, poimitaanko nakit pensaista. Hän on tehnyt oletustulkinnan oman käsityksenä varassa täydentääseen kertomuksen ymmärrettäväksi. Tällä tavalla ihmiset käyttävät esikertomuksellisuutta hyväkseen kaiken aikaa tulkitessaan todellisuutta.

Koska kaikella ymmärryksellä on kertomusluonne, Töysää yhteen kutovat ja muista erottavat rakenteetkin ovat tunnistettavissa asukkaiden puheista, niihin sisältyvissä kertomuksissa. Siksi juuri muistot ja tarinat ovat erityisen huomion kohteina Kohina-hankkeessa toteutettujen Töysän kotiseutukeskustelujen dokumentoinnissa. Narratiiveissa tuotettu tulkinta ja ymmärrys tuovat näkyväksi kotiseudun kulttuurisen sisällön, jonka alkuperä on historian syvärakenteissa ja joka vaikuttaa asukkaiden asenteisiin ja ajattelutapaan. Töysästä kerätyt muistot ja yleisesti tunnetut kertomukset tarjoavat näkymän siihen, mitä on töysäläisyys, miten Töysä kotiseutuna ja kotiseudun jatkumona koetaan, tulkitaan ja miten tätä tietoisuutta sovelletaan.

Ojanperän talo Töysän kirkonkylässä edustaa alueelle tyypillistä puolitoistakerroksista pohjalaistaloa. Kuva: Matti Mäkelä.

3 VIISI NÄKÖKULMAA AJALLISUUTEEN

AJALLISUUS TAPAHTUMIEN SARJANA MUISTOISSA

Ajallisuus ilmenee ja ymmärretään tapahtumien sarjana. Kotiseutu on ajallinen prosessi. Se muuttuu iän mukana. Tämä pätee yhtä lailla kotiseutuun laajassa merkityksessä kuin pienemmän mittakaavan koti- ja perheyhteisöön. Ihmiset ymmärtävät elämänsä tapahtumien sarjana.¹⁶ Esimerkiksi kotitaloa korjataan ja laajennetaan perheen kasvaessa. Siinä koetaan tapahtumia: lapset muuttavat pois, perustavat omat perheet, ja heidän huoneensa voidaan antaa vuokralle. Itsestään kertoessaan ihmiset kertovat mielellään tämäntyyppisiä kotikertomuksia tai oman asumisuransa kuvauksia. Vastaava ajallisuus sisältyy myös asuinhistorioihin, jotka koostuvat toisiaan seuraavien muuttojen sarjasta. Samoin elämä voidaan jäsentää työpaikan vaihdoksina tai periaatteessa minkä tahansa mieleen painuneen tapahtuman avulla aikaan ennen ja jälkeen. Töysän kotiseutukeskusteluissa kerrottiin vuosilukujen tarkkuudella muun muassa oman talon rakentamisesta, opintojen aloittamisesta, poismuuttamisesta ja paluusta takaisin Töysään, samoin kerrottiin omalle kohdalle sattuneesta salamaniskusta, tulipalosta, sairastumisesta ja läheisen kuolemasta. Nämä kaikki kertovat oman elämän jäsentämisestä ajalliseksi kertomukseksi.

Laajemmassa mitassa voidaan hahmottaa myös sellaisia ajallisia virstanpylväitä, jotka kertovat laajemman kotiseudun, esimerkiksi Töysän ja töysäläisyyden kehittämisestä kotiseudun asukkaiden yhteisessä kokemuspiirissä. Samalla alueella elävien asukkaiden muisteluissa toistetaan samoja tapahtumia kunkin omasta näkökulmasta. Kohina-hankkeen keskustelua-aineistojen muistitieto yltää pisimmillään 1930-luvulle. Sieltä nykyhetken edettäessä usein käsiteltyjä tapahtumia olivat

sota-aika
jälleenrakennus ja pula
elinkeinojen kehitystarinat, erityisesti kauppatoiminnan kehittyminen
Keskisen kyläkaupan tarina
maatalousyhteiskunnan aika
koulujärjestelmän kehittäminen: koulukokeilut, erityisesti ko-
keiluparuskoulu
television tulo
kylien tyhjeneminen
EU:iin liittyminen ja sen vaikutukset
tietoverkko
kaupan aukioloaikojen vapautuminen
kuntaliitos

Yksittäisissä keskusteluissa tarkasteltiin toki myös lukuisia muita teemoja, kuten 1930-luvun sähköistämistä ja Rantatöysän suurpaloa tai vaikkapa metsäojituksia ja tulvajärjestelyjä. On myös pienemmän alueen avaintapahtumia. Esimerkiksi salonkyläiset jäsensivät historiaansa koulupalon ja koulujen vaihtumisen rajapyykeillä. Näihin tapahtumiin ei muissa keskusteluissa viitattu. Niillä on kuitenkin ilmeinen merkitys salonkyläläisten kotiseutukuvan muodostumisessa. Vastaavainlaisia avaintapahtumia voitaisiin tunnistaa jokaisesta kylästä. Seuraavassa tulkinnallisessa koonnissa niihin ei kuitenkaan pureuduta, sillä aineistosta pyritään tässä hahmottamaan koko Töysää yhdistävä ajallisuuden tulkinta.

Henkilökohtaisena muistona 1930-luvun teemoja käsiteltiin keskusteluissa verrattain harvoin. Syy on luonnollinen: työpajoissa oli vain muutama keskustelija, jotka pystyivät aidosti muistelemaan näin vanhoja asioita. Varhaisimpia mieleen painuneita tapahtumia oli sähköistäminen ja sen mukanaan tuomat uudet mahdollisuudet. Sähköt rakennettiin Töysään pääosin sotien jälkeen Töysän Sähkö Oy:n johdolla.¹⁷ Sähkölinojen rakentamista muisteltiin kuitenkin 1930-luvun Rantatöysästä Karsinakosken Sähkön jakelualueelta. Sähkö saatiin ensin Länsirannalle, sitten saareen ja Itärannalle. Sähkö laajensi monella tavoin elämänpiiriä. Samaa muistojen vyyhteen liittyvät uusien sähkölaitteiden leviäminen: ”saatiin esimerkiksi kuulumaan radio. – – Kyllä siellä isoisillä oli tällainen. Ne oli kummallisia laitteita. Niissä oli sellaisia torviakin, isoja torvia, mistä se ääni tuli.” Koko Töysän sähköistäminen kesti vuosikymmeniä. Niinpä sotien jälkeen muisteltiin, kun Tuurissa saatiin pelikentälle lamppu. Toiseen maailmansotaan mennessä sähkövalo tuli koko Töysässä tutuksi, ja voimavirtaiset yhteydet rakennettiin 1950–1960-luvuilla.¹⁸

Koko Suomessa 1930-luku oli kuumien kesien ja isojen metsäpalojen aikaa. Tuhoisia paloja oli myös Töysän lähialueilla esimerkiksi Myllymäellä ja Alajärvellä. Yksi pahimmista oli Rantatöysän metsäpalo heinäkuussa 1933. Sen alkamissyystä on monia teorioita, keskustelijat pitivät todellisena syynä pontikankeittoa. Tekijöiden nimetkin tiedettiin. Tuhoisa palo kosketi laajasti Kuortaneen, Alavuden ja Töysän rajaseutua. Metsää paloi 1800 hehtaaria, sen tieltä evakuoitiin kokonaisia kyliä ja sammutustöihin värvättiin kaikki kynnelle kykenevät. Ihmiset olivat uhattuina, mutta kuolonuhreja ei tullut. Muistoissa on monia palon kourista ihmeellisesti selvinneitä, kuten pelkässä paidassaan tavaroita urhollisesti pelastanut Fiilus Viitamäki ja jääräpäinen Sanna-Liisa, joka ei suostunut lähemmään kotoaan, vaikka tuli pyyhki taloa molemmin puolin. Kulo sammutettiin Kätänjoen varteen sytytetystä vastatulesta. Tu-

¹⁷ Kankaanpää 1996, 11, 31, 51, 62.

¹⁸ Laukkonen 1989, 247–249.

¹⁶ Varley ja Blasco 2000.

lien kohtaaminen, riehaantuminen ja nopea hiipuminen oli sekin mieleen painunut näky.

Sota-aika mainittiin parissa keskustelussa kotiseudun tärkeäksi tapahtumaksi heti keskustelun avauksessa ilman, että sitä pysähdyttiin lainkaan tarkastelemaan. Aiheeseen ei myöskään palattu. Näistä puheenvuoroista jäi sellainen vaikutelma, että sota-aika haluttiin tuoda esiin, koska sitä pidettiin arvokkaana yhteisenä muistona, joka ansaitsee saada huomiota. Omakohtaista tai arjessa vaikuttavaa merkitystä sodalla ei kuitenkaan näille osallistujille ollut. Iäkkäimpien keskustelijoiden puheenvuorot olivat tyystin toisenlaisia. Niitä leimasi omakohtaisuus ja yksityiskohtien runsaus. Kerrottiin ikkunoiden pimentämisestä ja koulunkäynnin keskeytyksestä opettajan palvelukseen astumisen vuoksi. Kuvattiin kotirintaman arjen töitä, esimerkiksi poikkeuksellisia leipäämääriä, joita leivottiin rintamalle. Sotaa seurannut pula, sen purkautuminen ja ensimmäiset appelsiinit saivat omat kuvauksensa. Yleisesti tiedetään, että prosentuaalisesti talvisodan kaatuneita oli eniten Soinissa, Töysän tappiotkin olivat suuria. Yhteinen huoli ja suru menetyksistä yhdistää sukupolvia, vaikka varsinaisia sotatapahtumia ei Töysässä ollut.

Surun ja huolen keskellä koettiin paljon uutta. Siirtolaisten tulo virkisti koko töysäläistä yhteisöä. Koettiin myös ilon hetkiä: kavereita oli enemmän kuin koskaan. Karjalaisten läsnäolo vaikutti kaikkialla: koulussa, työpaikalla, kylien arjessa ja seuratoiminnassa. Se kuului outona murteena ja näkyi tuntemattomina tapoina.

Poikkeusaika varjosti pitkään ihmisten arkea, sen kokivat myös sodan jälkeen syntyneet. Varsinkin säännöstely vaikutti jälleenrakennusajan kasvatteihin: kaikki oli kortilla. Se kasvatti tarkkuuteen ja varovaisuuteen. Vuotta 1952 muisteltiin erityisenä rajapyykkinä. Silloin lähti viimeinen sotakorvausjuna ja ensimmäinen kahvila avautui Helsingissä. Molemmat symboloivat sodan varjon väistymistä. Samana vuonna Suomi sai myös tunnustusta ja näkyvyyttä itsenäisenä ja menestyvänä kansakuntana: järjestettiin Helsingin olympialaiset ja Armi Kuusela valittiin Miss universumiksi. On merkillepantavaa, että töysäläiset muistelevat nimenomaan kahvia – eivät Coca Colaa, joka myös kuului vuoden 1952 uutuuksiin. Lopullisesti kahvi vapautui säännöstelystä 1954. Sitä töysäläiset olivat todella odottaneet.

Elinkeinojen kehitystarinoissa muisteltiin kaikkia elinkeinoja, eniten kauppaa. Töysäläiset ovat kauppamiehiä. Paikkakuntaa on leimannut myönteinen yrittäjäilmapiiiri. Vanhimmat muistelut liittyivät Venäjän vallan aikaisiin kulkukauppiasiin eli laukkurysiiin. Töysässä kaupalla kiersi ainakin Dimitri Köni, jonka pojat jäivät kauppiaksi Hakojärvelle ja Alavuden kirkolle. Jussi Könin omintakeinen, liki sarkastinen tapa käydä kauppaa hymyilyttää vielä vuosikymmenten päästä: kauppias oli valikoimastaan niin ylpeä, että säännösteli omia asiakkaitaan eikä koskaan raaskinut myydä mitään loppuun.

Jokaisella kylällä on omat kauppiasmuistonsa. Ylivoimaisesti tärkein ja kaikkien töysäläisten jakama on Tuurin kauppakylän kertomus. Se nousee Tohnin äijän rinnalle Töysän toiseksi suureksi kertomukseksi jonka ”kaikki tietävät”. Tari-

nan päähenkilö on Tuurin kauppakeskuksen nykyisen yrittäjän Vesa Keskisen isoisa Toivo. Kehityskertomuksessa kuuluu korostaa, että kauppakylän juuret ovat kuitenkin kaukana vuosikymmenten takana jo ennen Keskisiä. Paikkakunnalla on ollut useita kymmeniä kauppiaita, pelkästään kirkollakin parikymmentä. Lisäksi oli erikoisliikkeitä, kierteleviä kauppiaita ja lisäansioita kaupasta hakevia yrittäjiä. Toivo Keskisen kulkukauppa kasvoi tästä maaperästä. Hän kiersi pitäjää hevosella ja polkupyörällä. Kiinteä kaupparakennus oli aluksi pieni talo Alavudelle päin mentäessä, Suutalan kauppaa vastapäätä. Valokoinen päärakennus jäi toiminnan kasvaessa pian sivurooliin. Varsinainen tavarapaljous oli ulkorakennuksessa.

Jälkipolvet ovat laajentaneet toimintaa valtakunnallisetikin suureen mittakaavaan. Kauppakeskus on alueella suuri työllistäjä, monille myös ensimmäinen kesätyöpaikka. Monille on jäänyt mieleen uutinen kyläkaupan kipuamisesta Vesa Keskisen aikana Suomen toiseksi suurimmaksi tavarataloksi heti Stockmannin jälkeen. Se oli hieno saavutus, joka innosti kaikkia töysäläisiä. Meiltä voi yltää mihin vain. Eikä Keskisen kasvu ole taittunut: siitä on tullut Suomen suurin tavaratalo.

Keskisen kasvutarina tunnetaan hyvin myös siksi, että Toivo Keskisestä on tehty elämäkertakirja *Toivon taival*,¹⁹ josta yksityiskohdat voi tarkistaa. Töysäläisillä on Keskisistä kuitenkin myös omia muistoja, ja niitä syntyy koko ajan lisää. Tähän liittyy käsitys kauppiasta oman yhteisön jäsenenä tai sukulaisena. Keskiset ovat ihan tavallisia tuurilaisia ja töysäläisiä. Toivo Keskisen naapurissa kauppaa harjoittivat Matti ja Mikko, serkukset. Pojankosseina he kulkivat variksenpesillä kuten muutkin, ja he kesyttivät myös korpin. Askel kyläläisestä sukulaiseksi on kyläläisestä lyhyt, sillä kaikki ”perustöysäläiset” ovat joitenkin sukua toisilleen. Toivo muistetaan leppoisana ja vaatimattomana kulkukauppiaina, hevosmiehenä ja antaumuksellisenä kellon kaupittelijana. Vesa jakaa voimakkaasti mielipiteitä, mutta hän on lisännyt Keskisen tarinaan monta omaa lukua tavaratalon laajennuksilla ja henkilökohtaisilla elämäntapahtumillaan. Tarun taittumista on ennustettu jokaisella laajennuskierroksella niin pitkään, että tänä päivänä töysäläiset luottavat Keskisen kaaren kantavan kauas tulevaisuuteen.

Tuurin kauppakeskus ei ole pelkästään Veljekset Keskinen. Kotiseutukokemuksen rakentumisen kannalta tärkeitä liikepaikkoja ovat olleet esimerkiksi Helvin baari ja Matti Hakojärven kodinkone- ja sähköliike. Jo 1950–1960-lukujen Tuurissa pystyi tekemään näyteikkunakierroksia, eikä pelkästään joulun aikaan. ”Siinä oli hyvä lenkki, kun maatalouskaupalla lähti ja meni kemikaalion kautta Hautalan kaupalle ja taas takasin, niin monta kauppaa jäi siihen väliin.” Veljekset Keskinen on imaissut kaupoista suuren osan, mutta monta perinteikästä liikettä on alueella myös säilynyt, muun muassa vaatetusliike veljekset Siltala, ja kasvava kauppakylä on vetänyt puoleensa myös uusia yrittäjiä esimerkiksi Alavudelta.

Kaupan kehitystarina leikkaa myös kylien elinvoimaisuuden muistoja. Tuurin kehitys voidaan kuvata nousuina ja laskuina. Sodan jälkeistä jälleenrakennusta hallitsi siirtolaisten, sotainvalidien, veteraanien ja sotaorpojen asioiden järjestäminen. 1950-luku ja seuraavan vuosikymmenen alku muistetaan

¹⁹ Lundberg 2004.

toiminnan aikana. Elämän keskiössä oli asemanseutu, matkustajaliikenne ja Kallenkosken saha työpaikkoineen. Soinista tulevat matkustajat saattoivat myös yöpyä Tuurissa. Notkahdus tuli 1970-luvun taitteessa. Saha oli lopettanut, ja raideliikenne oli kääntymässä uudelle Parkanon radalle. Kylä hiljeni. Uusi nousu lähti nimenomaan kaupasta: Siltala ja Keskinen piristyivät. Kasvun kierre on kylässä jatkunut jo 40 vuotta. Sama aaltoliike koettiin myös Tuurin koulussa. Mielikuvat ovat paljon puhuvia: 1960-luvulla 125 oppilasta ja koulun pihassa yksi auto; 1990-luvun vaihteessa 50 oppilasta ja kolme opettajaa; 2010-luvulla 130 oppilasta, kahdeksan opettajaa plus muut työntekijät ja pihassa 18 autoa.

Kauppakeskukseksi kasvanut Tuurinkylä ei enää ole ilmapiiroiltään sama. Yhteisöllisyys on muuttunut. Opettajat eivät enää tunne oppilaattensa taustoja eivätkä kyläläiset kauppakeskuksen kävijöitä: siellä ei ”*tunne enää juuri ketään, ku vastaan tulee. Ketä ne on? Mistä ne on tullu, ja mihkä ne on menos?*” Vanha yhteisöllisyys tuskin palaa entisessä muodossaan. Arki on muuttunut.

Hakojärven asemakylälläkin on ollut kaupallista merkitystä. Pitkäaikaiset kaupalliset toimijat, Hiipakka ja osuuskauppa, liittyvät kyläläisiin monin säikein. Mistä on ostettu päivittäiset elintarvikkeet tai kertaluontoisesti ensimmäinen jääkiekkomaila ja vuosikymmeniä palvellut kamera? Kyläkaupoilla, postilla ja rautatieasemilla oli yhteisölle merkitys myös tapaamispaikkoina. Niissä käytiin tarkoituksella vaihtamassa kuulumisia sekä seuraamassa ja sopimassa asioita. Niihin liittyvät erottamattomasti myös tietyt hahmot: kauppias hallitsee kauppaa ja asemamies rautatieasemaa, mutta niihin kuuluvat myös asiakkaat, kyläläiset ja kulkijat, jotka tuntuivat alituisen toistavan samoja rutineja ja loivat näin osaltaan kotiseudun tunnelmaa. Muisteltiin miehiä, jotka istuivat joka päivä kyläkaupassa kaljan ja ranskanleivän voimalla. Ehdottomasti yhteenkuuluvia vastakappaleita liitetään myös kirjastoon ja viikonlopun postireissuun.

Elinkeinollisten muistojen usein toistuneita aiheita olivat myös kotiseudun monet sahat ja rakennusteollisuus, leipomot (erityisesti korpputehdas), myllyt sekä lukuisat kenkien valmistajat. Niistä lueteltiin nimiä, paikkoja ja kerrottiin satunnaisia yksityiskohtia, mutta laajempaan juonen kaareen päästiin oikeastaan vain Tuurin kauppakylän ja Töysän kenkäteollisuuden kohdalla. Keskusteluissa mainittiin puolenkymmentä itsellistä kenkä- ja nahka-alan käsityöläistä. He saattoivat kiertää talosta taloon tai työskennellä omassa verstaassaan. Joillain oli myös palkkalaisia ja oppipoikia hankkimassa ammattia. Kyläsuutarien aikaan omien kenkien saaminen oli vielä tapaus, jota muistellaan vuosikymmenten päästä. Kuinka huopatossujen sijasta sai ensimmäisen kerran ihan oikean suutarin tekemät nahkavartiset, kippuranokkaiset lapikkaat. Nekin saatettiin kierrättää vanhoista aineksista.

Lapikas ja tanhukenkä ovat töysäläisen kenkienvalmistuksen tunnetuin ja tiedostetuimmat tuotteet. Useiden lapikkaanvalmistajien joukosta erityiseen asemaan nousee Mäkelän kenkätehdas perinteisine koneineen. Kenkätehdas on se, mistä Töysän kirkonkylä tunnetaan. Mäkelän kenkätehdas ja kirkon-

kylä kuuluvat yhteen kuten Keskinen ja Tuuri, pienemmässä mittakaavassa vain. Suutareiden lisäksi muistojen käsityöläisiä olivat kivimiehet, kaivontekijät ja sepät. Teollisuuden käden-taitajissa ja suorittavan työn tekijöissä on monia kotiseudun merkkiahmoja. Muisteltiin esimerkiksi Viita-Eppaa ja Vier-tolan Mattia pajoissaan sekä Mansikkamäen Erkkiä kenkätehtaan vaihtelyssä.

Sahat, myllyt, vesivoima ja sähköistäminen liittyvät toisiinsa. Monet sahat ja niihin liittyvä kuljetuslogistiikka varastoi-neen ja taapeleineen ovat hallinneet maisemaa monen paikoin Töysän lähialueella, ennen muuta Tuurissa ja Rantatöysässä. Akonkosken saha valloittaa edelleen Ähtärintien kulkijan huo-mion Töysän kirkonkylän kohdalla. Sahan ympärillä leijuu aina tuoreen puun haju. Tällaiset aistimuistot ovat vahvoja kaikissa sahamiljöissä. Marttilan myllyn erikoinen vesivoiman, jauha-misen ja sahan ääni oli mieleenpainuva. Toiminta on jatkunut Toivolan sahana. Kotiseutukeskusteluissa vilahtivat myös Kal-lenkosken saha, Ahon saha, Kitulankosken saha ja Hakkolan saha. Suurin alueellinen merkitys on kuitenkin ollut Rantatöy-sän sahateollisuudella. Kurikan sahalla oli laajimmillaan yli 700 työntekijää. Tehtaan puunkuljetus ja tukinuitto ulottivat vaikutuksensa laajalle. Uitot päättyivät piirissä jo 1950-luvulla, Rantatöysässä 1955²⁰, mutta vesikuljetusten kultakausi näkyy edelleen vesistöissä uppotukkeina. Niiden nostamisestakin kuultiin muisteluja.

Maatalousyhteiskunnan ja aktiivisten kylien aika muis-toissa kattoi ajan 1930-luvulta 1980-luvulle. Tätä uudempia muisteluja ei juuri kuultu. Keskustelijoiden muistelut venyivät usein monisanaisiksi, ja niissä oli tyypillisesti nostalginen sävy. Kerrottiin, miten asiat tehtiin ennen, miten asiat ovat muuttu-neet ja jotain aiemmasta on kadonnut. Toistuvasti käsiteltiin heinätoitaa, karjanhoitoa ja ylipäättään maatalouteen liittyviä yksityiskohtia ja niiden tekniikan etenemistä, mutta myös muuta maaseudun arkea, kuten matonpesua.

Kyläily kuului maaseudun arkeen. Naapuriin oli hel-po mennä. Kyläilyyn ei tarvittu mitään syytä. Toisaalta ker-rotaan siitä, että talon arki jatkui tavallaan, toisaalta välitty-y kuva arjesta, jossa ei ollut kiire minnekään. Vieraille oli aikaa. 1930–1980-lukujen väli on täynnään kotiseudun henkilöitä, jotka jokainen tunsu juuri siksi, että he kävivät kylässä. Tällaisia olivat esimerkiksi Hieno-Liisa ja Äijälän pariskunta, jotka kul-kivat koko ajan, talosta taloon. Kulkijoille keitettiin aina kahvit, heidän juttujaan kuunneltiin ja kerrottiin omia kuulumisia vie-täväksi edelleen muille.

Nuorilla ei ollut vapaa-ajan ongelmia, varsinkaan heinätoi-den aikaan. Maatalon töihin osallistuminen oli ”vapaaehtoinen pakko”. Heinänteon ja sadonkorjuun aikana ei laskettu tunte-ja. Tuurilaiset kuitenkin laskivat niitä kotiseutuaan muistelles-saan: säiden salliessa lapsetkin tekivät 12–13-tuntista päivää. Kertomuksissa on nostalginen vire, vaikka moni keskustelija vahvistaa, että ei välttämättä haluaisi aikaa takaisin.

Elämä maatilalla jäsentyy kehitystarinaksi, jossa uudet työmenetelmät ja teknologiat muuttavat vaihteittain arjen työ-kulttuuria. Niinpä kertomuksissa kesäinen käsin lypsäminen laitumella tai kesänavetassa muuttui konelypsyksi, joka muut-

Pennala. Kuva: Arto Halttunen.

ti koko toiminnan luonnetta. Lypsylle lähdettiin traktorilla kompressorin kanssa. Merkkipaaluja ovat myös traktorien ja muiden työkonien vaihtumiset. Kuhunkin liittyy oma ääni- ja hajumaailmansa, lypsykoneen tykytys, Allis Chalmersin prätkätys ja uuden Nuffieldin tyystin toisenlainen ääni, jota karjakaan ei heti tunnistanut omakseen. Vastaavasti muuttui viljankorjuu seivästämisestä itsesitojen kautta leikkuupuimureihin. Lueteltiin myös niittokonetyppejä ja heinäkorjuun kehitystä. Koneistuminen ja uudet tekniikat ovat koko ajan vähentäneet ihmistyön tarvetta. Käsiä tarvitaan olennaisesti vähemmän. Aiemmin koko ikäluokkaa yhdistänyt maataloustöiden kokemus on muuttunut peräti harvinaiseksi. Nuorimmat keskustelijat eivät aiheita edes käsitelleet. Ajallisen kaaren uudemmassa päässä on maanviljelyn lopettaminen. Se kuuluu riipaisevalla tavalla nykytöysäläisten kotiseutukokemuksiin: ”[ei] meillä käy navetas ku orava.”

Noustiin myös kriittisemmälle tasolle pohtimaan maatalouskulttuurin moraalisia ja eettisiä vaikutuksia. Maatöissä opittiin – ei pelkästään työnteon muotoja vaan – itse työnteon kulttuuri, toimintatapa ja työetiikka. Kyseltiin, mistä nuoret nykyään hankkivat nämä taidot. ”*Piti kyllä tehdä maatilalla töitä alusta alkaen – –, kyl siinä ainakin työntekoon oppi ja joskus siinä vähän tietinkin tympi – –. Siis tää elämämpiiri on muuttunu niin, tommosen mökin, hellan sytyttäminen, ni en mä tiä onnistusko se näiltä nuorilta.*”

Töysäläisen sivistysilmaston suurin käänne oli keskikoulukokeilun käynnistäminen. Kun aiemmin oppikouluun oli lähdetty Vaasaan, Kokkolaan, Haapamäelle tai viime vaiheessa Alavudelle, opiskelu oli tavalliselle kansalle vielä kallista. Keskikoulukokeilu silotti myös tyttöjen koulutietä. Se oli suuri asia

koko sukupolvelle ja vaikutti suoraan siihen, että Töysä haikautui ensimmäisten joukossa myös peruskoulukokeiluun jo 1967–1968. Tämä kokeilu muistetaan yleensä paremmin, sillä se kosketi koko ikäluokkaa.

Kokeilukouluista on kasvanut yksi töysäläisyyttä luonnehtiva suuri tarina. Sen sankareita ovat määrätietoisesti oppilaiden tasa-arvon ja sivistyksen hyväksi työskennelleet opettajat ja kouluhallituksen johtajaksi noussut Erkki Aho, joka hänkin oli toiminut Töysässä opettajana. Koulutuksen voimaan uskottiin. Kokeilun alusta kerrottiin omakohtaisia muistoja ”– – Nuorisoseuran vintille tehtiin kaks ensimmäistä luokkaa. – – Siellä aloitettiin. Siitä minä pidin, että se valtava filis, mikä siellä oli. Ne opettajat jotka tuli, nehan oli ihan mahtavia.” Peruskoulussa koululaisia ei enää jaettu ylemmillä luokilla kansalaiskoululaisiin ja keskikoululaisiin. Muutos oli ensimmäiselle ikäluokalle kuin lottovoitto: jokainen sai mahdollisuuden edetä jatko-opintoihin lukioon tai ammattikouluun. Kirjat, ruokailu ja koulukuljetukset olivat ilmaisia. Muistetaan myös lukio-opettajien epäilevä, jopa nyrpeä suhtautuminen peruskoululaisiin: he pelkäsivät tasonlaskua. Toisin kuitenkin kävi. Töysäläisillä on varma muistikuva: kokeiluperuskoululaiset menestyivät Alavuden lukiossa mainiosti, paremmin kuin Alavuden vanhamuotoisesta keskikoulusta tulleet luokkakaverinsa.

Television tulo tunnistettiin taitekohtaksi, joka käänsi kylän arjen vähitellen uuteen asentoon. Aluksi TV oli vain erikoisuus, uutuuksien johon tutustuminen myös muistetaan. Moni tuurilainen on saanut ensikosketuksensa televisioon Hakojärven Matin näyteikkunasta. Kaupan ulkopuolelle kertyi joka ilta ihmisiä katsomaan mitä tahansa ohjelmaa. TV oli mainostarkoituksessa liikkeen ikkunassa auki koko illan. Lähetysten laa-

tu ei ollut hyvä, kun lähin linkkimasto oli vielä Ylöjärvellä asti. *"Me saatiin Rintintin mennä kattomaan sisälle, ja sitten sen jälkeen se käänti television sinne ulospäin. Ja – välillä piti käydä kääntelemäs sitä antennia –"*

Television yleistyminen muutti kyläilykulttuuria. Television katselusta tuli ensin uusi kylässäkäynnin syy ja ohjelma-numero, ja kun televisio alkoi löytyä joka kodista, vanha kyläilyperinne kuivui kokoon. Naapuria ei enää tarvittu sisällöksi arjen vapaa-aikaan, kun kotona oli telkkari. Kuulumiset voi vaihtaa puhelimesta. Suurin muutos tapahtui 1980-luvun alkupuolella salakavalasti. Harva tohti enää 1990-luvulla mennä kylään erikseen sopimatta.

Tuuria lukuun ottamatta kylien tyhjeneminen on koskenut koko Töysää. Se näkyy rajusti kirkonkylässä ja alueen kaikissa pikkukylissä, joissa pieniin perheviljelmiin perustuva maatalous on menettänyt kannattavuutensa. Autiotalat ovat tulleet maisemaan. Jälkeen päin tuntuu kummalliselta, että muutaman lehmän ja 5–6 hehtaarin viljelmillä on pystynyt hankkimaan edes vaatimattoman toimeentulon perheelle. EU-Suomessa 50 ja sata hehtaariakaan ei tunnu riittävän. Hako-järvi koki välillä myös kasvun vaiheen, mutta senkin tarina on pohjimmiltaan vähenevä.

Kylien tyhjenemiseen liittyvät juna- ja linja-autovuorojen harveneminen, kyläkoulujen ja -kauppojen kuolema sekä posti- ja pankkipalvelujen heikkeneminen. Muisteltiin linja-autoja, jotka pursusivat matkustajia 1950- ja 1960-luvuilla. Näin matkustettiin kouluihin, töihin ja asioille. Junakin palveli asiointiliikennettä. Rautatieliäisten määrä on koko sotien jälkeisen ajan vähentynyt. Ammattikunta on kokonaan hävinnyt Hako-järven entisestä asemakylästä. Junavuorot harvenivat vähitellen ja 1970-luvulla harppauksin. Yksityisautoilu kasvoi ja kuikoisti. Samalla poikittaisradan kunto päästettiin rapistumaan. 1990-luvun alussa junat lakkasivat kokonaan pysähtymästä Hako-järvellä. Tämä kehitys tuntuu erityisesti harmittavan töysäläisiä. Se puetaan kierrekertomukseksi: yhteyksiä vähennetään ja ihmiset matkustavat entistä vähemmän junalla, jonka vuoksi yhteyksiä vähennetään ja ihmiset matkustavat taas entistä vähemmän junalla ja niin edelleen. Jokainen ymmärtää, mihin tämä kertomus johtaa.

Toimintansa lopettaneista kaupoista esitettiin laskelmia ja luetteloita monessa keskustelussa. Tähän tapaan: Kukkanen, Kuusela, Osuusliike, Ahopelto, Helanderin kukkakauppa, rautakauppa, Lehtola, Leskinen, Hukkanen, kirjakauppa, Forsmannin kauppa ja Kanervan kauppa. *"– Tätä on tietysti tapahtunu joka paikassa. Mutta siellä [Töysässä] on ollu niin valtava tarjonta. Ja nyt sitte ei edes huoltoasemia, ei mitään. Keskinen on syöny kaiken."*

Muutos ei koske pelkästään palveluja. Koko kyläkulttuuri on muuttunut, suorastaan uhan alla. Kyläkauppojen ja kioskien katoaminen on hiljentänyt kylänraitin: naapureita ei enää tavata päivittäisessä asiointissa omassa kyläkeskuksessa. Uusi-
muotoinen kylätoiminta ja maaseutujen kehittäminen elvytti Töysääkin 1980-luvun loppupuolelta alkaen. Hako-järven kylätalon ja liikuntasalin rakentaminen virkistivät Hako-järven elämää ja vetovoimaa, mutta Hiipakan ja osuuskaupan

lopettaminen oli kuin kaksi askelta taakse päin. Monen kyläkaupan kuolinisku oli euroon siirtyminen.

Vielä 1980-luvulle tultaessa osa nuorista jäi kotikyliinsä. He asettuivat perheineen jatkamaan tiloja, suurin osa kävi töissä kodin ulkopuolella. Kylien asukkaista tuntuu siltä, että tämä vaihtoehto on 2000-luvulla käynyt harvinaiseksi. Kyliin jäädään vain kotiseuturakkaudesta. Hiljeneminen koskee myös Töysän keskustaaajamaa. Kirkonkylän paristakymmenestä kauppaliikkeestä ei ole monta jäljellä. Alueen toiminnallinen keskus on siirtynyt Tuuriin. Siellä ovat huoltoasema ja pankkipalvelut, apteekki ja erikoisliikkeet. Päivittäistavaroita myy kirkolla vain Sale, johon kylän asukkaat kiinnittyvät lujasti. Kirkolta katsottuna Tuuriin siirtyneet palvelut ovat kaukana.

Kääntöpuolena on Tuurin kauppakeskuksen ruuhkautuminen. Sen kasvussa nähdään yhteisölle sekä hyviä että huonoja vaikutuksia. Se on elävöittänyt Tuurinkylää ja säteilee kasvua Töysään, Alavudelle ja koko seutukuntaan. Vaikeana rakennemuutoksen aikana se on turvannut palvelujen säilymisen ja kehittymisen Tuurissa. Kauppakeskuksessa asiointista on tullut sirkuksenkaltaisen tapahtuma. Matkailijoille se voi olla elämys, paikallisille rasitus. Yhteisöllisyyden muutoksissa Keskisestä on tullut paikka, missä seudun asukkaat tapaavat toisiaan. Se on tullut korvaamaan kyläilyn perinnettä.

Tuurinkylä ja Valtatie 18:n varsi on muuttunut koko ajan vilkkaammaksi ja samalla häiritsevämmäksi. *"Se on välillä kuin Mannerheimintie."* Siihen ovat vaikuttaneet sekä kauppakeskuksen kasvu että aukioloaikojen pidentyminen. Viimeisenä vapautui sunnuntaiaukiolo. Ennen kylä rauhoittui lauantaina kuuteen mennessä, nyt liikenne on silloin liki vilkkaimmillaan, ja viikonlopusta on tullut kaikkein ruuhkaisin. Samoin on muuttunut kesänaikainen asiointi: ennen kesäloimat ja Tuurin sesonki alkoivat juhannuksen jälkeen maanantaina. 2000-luvulla liikenne on vilkasta koko kesän, se ei rauhoitu edes juhannuksena. Pahimpina aikoina kotitieltä liikenteen sekaan pääsyä odotetaan "jopa 15 minuuttia". Ilmatila sen sijaan rauhoittui, kun Kauhavan sotilaslentotoiminta päättyi vuonna 2014.

Euroopan unionin vaikutuksista töysäläiset puhuvat pääosin varautuneesti. *"Noh, sitä paljon kehutaan, että tuonu hyväkin, mutta kyllä se maaseutua on koetellu tämä EU:hun liittyminen mun mielestä pahemman kerran. En minä – kiihkomielinen sitä vastaan oo, mutta näin siinä on käyny, mikä on ymmärrettävää."* EU yhdistetään suoraviivaisimmin maatalouden murrokseen, joka toki liitetään myös yleiseen ja aiemmin käynnistyneeseen maaseudun tyhjenemiseen. Ihmiset ovat kokeneet rajun muutoksen omana elinaikanaan. Salonkylässä oli 50 vuotta sitten joka talossa karjaa, nyt keskustelijat tunnistivat yhden karjatilallisen. Rakennemuutoksen kourissa kyliltä ovat kadonneet myös tuottajat, pitäjistä meijerit ja maanteiltä meijeriautot. Tämän muutoksen murroskohdaksi hahmotetaan tyypillisesti Euroopan unioniin liittyminen. Muuttuneissa oloissa maataloihin on yhä vaikeampi saada jatkajia.

Televisiokin menetti valta-asemansa 2000-luvulla. Sen syrjäytti tietokone ja Internetin ihmeellinen maailma. Tavallisten ihmisten ulottuville tulivat käytännössä rajattomat tietore-

surssit, sosiaalinen media keskusteluryhmineen ja uusine digitaaliseen ympäristöineen. Töysäläiset pääsivät Internetin sisältöihin laajassa mitassa kiinni verkko-osuuskunta Kuuskaistan valokuituverkon avulla vuodesta 2005 alkaen. Tietokoneen ja valokuidun yhdistelmä on tuonut töysäläisille paljon uusia mahdollisuuksia. Sittenkin uusi teknologia jakaa mielipiteitä.

Kotiseutukeskusteluissa useimmin mainittuja palveluja ja toimintoja ovat Facebook, YouTube, monet keskustelupalstat ja toimijoiden verkkosivut. Eri keskusteluryhmiä mainittiin kymmenkunta, useammin ja enemmän kuin esimerkiksi sanomalehtiä. Vielä uusi askel otettiin 2010-luvulla, kun älypuhelin mahdollisti tietoverkkojen laajakaistaisen käytön. Viihde ja asiointi alkoivat siirtyä nopeasti digitaalisiin ympäristöihin. Muutamassa vuodessa älypuhelin mullisti perheiden yhteydenpidon, musiikinkuuntelun, valokuvaamisen, koulujen opetuksen, tiedonhaun, pelaamisen tai vaikkapa suunnistamisen. Tiedonvälityksessä ja tapaamispaikkana ”*se on niinkun se – entisajan nuorisoseura*”. Jopa museotoiminta on siirtymässä virtuaaliseen ympäristöön. Töysän museon virtuaalinäyttely nousi keskusteluun kahdesti. Yhdistyksille, seuroille ja harrastuspiireille verkko on yhteydenpito- ja tiedotuskanava, jota käyttävät kyläseurat, metsästysseurat ja epäviralliset ryhmät.

Vanhemmalle väelle sopeutuminen on ollut vaikeaa, joillekin jopa vastenmielistä. Tietoverkoissa nähdään yksi syy palvelujen kuihtumiselle. Ihmisiä ohjataan käyttämään sähköistä asiointia: pankista ei välttämättä enää voi nostaa rahaa. Aika pitää varata edellisellä viikolla. Tämä on johtanut siihen, että naapureita ei näe edes asioidessaan. Ulkotöysäläiset muistuttavat, että juuri Töysän säästöpankki on vastustanut kehitystä; se on perustanut uusia konttoreita moniin kuntiin ja levittäytynyt pitkin Suomea.

Nuoriso omaksui uuden teknologian nopeasti ja innokkaasti. Muutos oli niin ripeä, että 2010-luvulla koulussa jouduttiin jo opettamaan, mitä ovat lankapuhelin, kasettisoitin ja levysoitin. Koska älypuhelimien parissa voi helposti käyttää kaiken aikansa, töysäläiset vanhemmat ovat rajoittaneet lastensa puhelimen ja tietokoneenkäyttöä – eli niin sanottua ruutu-aikaa – tyypillisesti esimerkiksi kahteen tuntiin päivässä. Koneilla ei pelkästään pelata – hetikään kaikki nuoret eivät pelaa – mutta hyötykäyttökin voi koukuttaa. Keskustelijat kuvaavat tilannetta muun muassa näin: ”– viime pyhänä oltiin yhen kaheksan-yhdeksän-vuotiaan syntymäpäivillä ja siinä oli, kaheksanko niitä siinä oli, sellasta viistoista viiva kaheksantoista [vuotiasta] istu ringissä. Kukaan ei puhunu juuri mitään toisilleen, kyllä ne joskus aina vilkaali ja jotakin sano, mutta jokainen näppäili.” Kehityksellä nähdään myös yhteys luonnosta vieraantumiseen. Osaavatko tulevaisuuden töysäläiset – tai suomalaiset ylipäätään – tehdä polttopuita tai liikua luonnossa? Töysän ja Alavuden kuntaliitosta katsotaan vielä läheltä. On vielä liian aikaista sanoa, millaisen muiston se tulee asukkaisiin jättämään. Tässä aineistossa liitoksesta puhuttiin rauhallisesti. Se arvioitiin tärkeäksi merkkipaaluksi kotiseudun historiassa. Kuntaliitos ei herätä kiihkeitä puheenvuoroja puolesta ja vastaan kuten Nurmon–Seinäjoen, Lehtimäen–Alajärven tai Kauhavan monikuntaliitoksessa. Itsenäisellä Töysälläkin

oli kannattajia, sellaisena mainitaan yhdessä keskustelussa Arvo Uusimäki. Skeptisesti kuntaliitokseen suhtautuvissa puheenvuoroissa vihjataan, että ikävät vaikutukset saattavat tulla vasta pitkällä aikavälillä. Tappiona mainitaan oman päätösvalan menettäminen. Töysäläiset kokevat, että Töysää ei liitetty pakolla Alavuteen, vaan kyseessä oli molempien oma valinta. Alavus halusi Töysän – kenties Tuurin vetovoiman ja kehityksen vuoksi. Toisinaan tämä muotoillaan kiusoittelevasti, että Alavus liittyi Töysään. Vaikuttaa siltä, että tämä ei ole pelkkää vitsailua.

Ylivoimainen enemmistö kuntaliitospuheenvuoroista oli sävyllään myönteisiä. Yhteistyöstä Alavuden suuntaan puhutaan myönteisesti ennen ja jälkeen kuntaliitoksen ja joka puolella pitää, myös Alavuden puolella. Liitos on vienyt eteenpäin molempia osapuolia. Puitteet harrastaa ovat entistä paremmat. Kunnalliset palvelut esimerkiksi kouluilla ovat jopa parantuneet. Hakojarvella katsotaan, että Tuuri ei Alavuden osana ole yhtä hallitseva kuin pienessä Töysässä. Palveluiden vähenemistäkään ei lueta kuntaliitoksen seuraukseksi. Kuntapalvelut ovat edelleen lähellä, joillekin jopa entistä lähempänä. Alavuden sijasta uhkaksi nähdään palvelujen karkaaminen maakuntakeskukseen tai vielä kauemmas. Harva tuntuu pelkäävän, että töysäläisyys, tuurilaisuus tai hakojarvisuus häviisivät. Oma nimi on kaikille tärkeä.

TAPAHTUMIEN TULKINNAT YHTEISISSÄ KERTOMUKSISSA

Tapahtumien tulkinnat välittyvät yhteisön jakamissa kertomuksissa, yhteisön kollektiivisessa muistissa. Töysän kotiseutukeskustelujen osallistujien muisti kantoi harvoin viime sotiin taakse. Sitäkin kaukaisemmasta menneisyydestä kerrottiin muualta opittuja ja kuultuja käsityksiä. Viitattiin esimerkiksi omilta isovanhemmilta kuultuihin kertomuksiin – joskus hyvinkin henkilökohtaisiin. Useimmin toistetut tarinat olivat yhteisön laajasti jakamia ja yhteisen historiatietoisuuden osaksi omaksuttuja kertomuksia. Ne yhdistyivät tuttuihin paikkoihin ja maisemiin. Useimmin toistettuja olivat Tohnin äijään ja Töysän asuttamiseen sekä Kesken kaupakylään liittyvät kertomukset, mutta paljon vanhemmista tapahtumistakin puhuttiin. Töysäläisten keskeiset kotiseutukertomukset sijoittuvat aikajalalle seuraavasti:

jääkausi
asutus ja eränkäynti
maanviljelyn synty
Tohnin äijän tarinat
isoviha ja pakosaaret
rautateiden tulo
siirtolaisuus Amerikkaan
luvaton viina, huvittelu, raittiusseurat
koulukertomukset
yhdistys- ja seuratoiminta, harrastuskerhot
siirtolaisuus Ruotsiin ja etelän kaupunkeihin

Jääkaudesta ja sen vaikutuksesta kotiseudun luontoon oltiin yllättävän tietoisia. Se oli olennainen osa monessa tarinassa. Jääkaudella selitettiin, miksi maasto on sellaista kuin on, miten vesistöt ovat muuttuneet ja ohjanneet asutusta, miksi maanviljelys on pientä ja muitakin elinkeinoja on syntynyt. Kaiken kaikkiaan jääkauden vaikutuksia nähtiin hyvin moninaisissa asioissa. Tiedettiin myös yksityiskohtia: muinaisten rantaviivojen sijainti, jokien laskun muutokset, puhuttiin Litorina-merestä ja Holkonkylän kvartsiesiintymästä.

Töysäläisiä kiehtoo kotiseudun sijoittuminen Etelä-Pohjanmaan ja Suomenselän rajamaille. Tässä puhunnassa jääkausi on pinnanmuotojen selittäjä. Jääkausi on luonut järvet ja lammet, pohjoisosan supat ja kumpareet. Näistä puhutaan verrattain paljon, ja silloin töysäläisillä on taipumusta liioitella kotiseutunsa järvisyyttä ja vähätellä mäkisyyttä. Tämä on kiinnostavaa, sillä molemmat piirteet erottavat aluetta Etelä-Pohjanmaasta. Pieniä lampia ja lampareita on paljon: joka talolla omansa, kuten Töysässä sanotaan. Niitä voivat pongata kalastajat ja hiihtäjät, mikseivät uimaritkin. Ainakin suurissa ikäluokissa lapsuusaikaa muistellaan ”järvien suurkulutuksena”. Pitäjän pohjois- ja itäosien keskusteluissa Suomenselän rooli on suurempi kuin lännessä. Tuurissa maisemaa hallitsevat järvien ja mäkien sijasta joet, purot ja pellot. Kokonaisuutena Suomenselkään leimaudutaan voimakkaasti.

Pohjanmaata ja Etelä-Pohjanmaata töysäläiset eivät erottele. Se ei ole tarpeen: heille Pohjanmaa tarkoittaa lähellä olevaa Etelä-Pohjanmaan maisemamaakuntaa eikä mitään muuta. Kun muita pohjalaisia (esimerkiksi rannikkopohjalaisia tai pohjoispohjalaisia) ei arjessa kohdata, heitä ei tarvitse myöskään puheen tasolla erotella.

Kerrottiin myös joistakin muinaislöydöistä. Mainittiin Suomussalmen kulttuurin aikainen Mutkajärven ruuhi ja sen pähkinäpuuajoitus sekä yksi epävarma kiviesine Hakojärveltä. Alavuden ja Sepposenmäen kivilautiset löydöt tiedettiin runsaiksi, mutta Töysän alue lähes tyhjäksi. Vedottiin ulkomuistista Matti Huurteen arkeologian yleisesitykseen²¹, jonka mukaan löydöt seurailevat muinaista rannikkoa. Kalliopiiroksiakaan ei ole löydetty. Pennalan pronssikautinen hautalöytö mainittiin neljässä keskustelussa. Siitä muistettiin varsin tarkkoja yksityiskohtia. Kerrottiin löydön tekemisestä 1908–1909 ja ajoittamisesta 1100-luvulle. Löydöllä selitettiin myös Töysän muinaispuvun suunnittelua. Tosin mielikuvituksen roolikin arvioitiin suureksi. ”Korut oli säilyny. Niistä sitten vähän mielikuvituksilla muokkasivat sen puvun.” Mainittiin myös Mähošenjoen mutkasta tehty hautalöytö.

Muinaisuutta koskevat asiat on epäilemättä opittu kirjoista ja muista tiedotusvälineistä. Yksikään keskustelijoista ei vaihtanut siltä, että olisi varsinainen asianharrastaja ja kertoisi omista havainnoistaan ja päätelmistään. Sekin on mahdollista, että valistuneisuus on jonkun innostuneen opettajan tai opettajien vaikutusta. Joka tapauksessa tietomäärä oli vaikuttava.

Alueen asuttamisella töysäläiset tarkoittavat lähes poikkeuksetta 1500-luvulle ajoitettua kiinteän asutuksen syntyä, joka liittyy peltoviljelyn aloittamiseen. Asutuksen juuret ovat Savossa, muutamassa suvussa. Mainitaan vuosiluku 1596. Aikaisempiin kulkijoihin ja paimentolaisiin viitattiin vain satunnaisesti, kuten Tohnin ristiraunion pakanallista merkitystä kuvattaessa. Tämäkään ei välttämättä olisi noussut keskusteluun, ellei aihe olisi ikuistettu Töysän ja nykyisen Alavuden vaakunaan.

²¹ Huurre 2004; yksityiskohtaisemmin: Holmblad ja Herrgård 2013, 13.

Entisestä laskettelupaikasta Väkkäräpakasta on jäljellä vain pieni töyräs. Kuva: Sulevi Riukulehto.

Tässäkin toistetaan historiankirjoitukseen vakiintunutta käsitteletapaa: kiertelevät eränkävijät ja paimentolaiset eivät saa historioitsijoilta huomiota ansionsa mukaan. Ajatellaan, että vain paikalleen asettunut asutus on todellista asutusta. Asutustarinaa kuuluu ilmiön myöhäisyyden hämmästy: ”*Eu-roopassa ja Turussa on ollu ties kuinka kauan kaikkennäköstä kulttuuritoimintaa ja kaupunkitoimintaa ja niin edelleen, ja täällä on oltu erämaassa.*” ”Niin. Kyllä tää on ollut todella täydellistä erämaata.” Työpajojen ainoa häivähdys kriittisestä suhtautumisesta asutushistorian vakiintuneisiin tulkintoihin kuultiin Rantatöysässä, jossa ihmetellään ammoisesta pyörö-hirsiladosta löytynyttä merkintää 1345. Voisiko se olla vuosilu-ku? Onko kyseessä ehkä kappale eränkävynnin aikaisesta asu-muksesta?

Tohnnin alue on Töysän asuttamisen keskeinen paikka. Paikat kantavat usein nimessään kaukaista historiaa. Nimiin liittyviä kertomuksia käytiin läpi useimmissa työpajan istun-noissa. Joskus kyseessä ovat kaskut, siis huvittavat sattumuk-set, joilla on jokin todellinen alkuperä, joskus pelkkä pilapuhe. Useimmin toistettiin Töysän alkuperästä kertovaa tarinaa kulkijoista, joiden ratat heittelevät mäen töyssyissä. Tämä tarina kerrottiin monessa muodossa, muun muassa näin: ”*Että maaherra ois ajanu tuolla Maaherranpakalla kirkolla jossa-kin. Tie oli niin huonokuntonen, et siinä oli kauheita heittoja, ja sitten oli meinannu kärryt kaatua siinä, ja sen takia se on-kin Maaherranpakka. Ja se oli sanonu siinä että: 'Ohhoh kun töyssähti'.*”

Alkuperätarinoita kerrottiin myös Kusikivestä, Pakosaa-resta, Penkkivuoresta, Saurakalliosta, Rantatöysästä, Edes-järvestä, Vetämäjärvestä ja Jauhojärvestä. On ilahduttavaa huomata, että nimellä on tarkoitus. Se viestii menneisyydestä. Kääntöpuolena keskusteluun nousi myös joukko uusittuja pai-kannimiä, jotka keskustelijoiden mielestä ”vääristävät” men-neisyyttä.

Tarinat Tohnnin äijästä kuuluvat lujasti töysäläisten histo-riatietoisuuteen.²² Äijän urotöistä puhuttiin kuudessa keskus-telussa, pitäjän joka kulmalla. Hahmo mainittiin myös muo-doissa Tohnnin äijä ja Tohnnin jättiläinen. Kerrottiin, että Toh-nin äijällä on merkitystä erityisesti Tohnninmäellä, mutta myös laajemmin koko Töysässä ja lähitienoilla. Erityisen hyvin mie-leen oli painunut tarina Simpsiön vuorelta Isonkyrön kirkkoon äijän kantamasta kivistä. Se toistettiin viidessä keskustelussa. Samssa yhteydessä kerrottiin myös Olkkosen emännän kiveksi muuttuneista leivistä, Tohnnin äijän Likoniemeen heittäämästä kivistä, silakanhakumatkasta Närpiöön ja äijän istumajäljestä Pukkisaaren kuppikivessä sekä äijän nälkäkuolemasta. Tohnnin äijän ulkonäön kuvaukselle haettiin tukea kansanrunosta. Ver-tailukohtana hahmolle mainittiin Killinkosken jättiläinen.

Tohnnin äijää koskevat keskustelut saivat töysäläiset myös pohtimaan omaa historiatietoisuuttaan. Kertojat epäilivät jut-tujen todenperäisyyttä, ja niiden arveltiin muuttuneen aikojen saatossa. Tarinoiden tapahtumia yritettiin ajoittaa. Tässä yhtey-dessä viitattiin myös tutkimuskirjallisuuteen sekä alkuperäis-lähteisiin, nimeltä mainiten veroluetteloihin. Juttuja yritettiin

myös ymmärtää. Ihmeteoille haettiin järkeenkäypää selitystä ja ajoitusta, niin että Tohnnin äijän edesottamukset ja yleisesti hyväksytyn historiankirjoituksen todistus olisivat yhteen so-vitettavissa. Kriittisestä tietoisuudesta kertoo myös pohdinta oman aikamme sankareiden jälkeensä jättämistä tarinoista. Kestävätkö tämän päivän tarinat aikaa? Mitä Vesa Keskisestä tullaan muistamaan?

Naapuripitäjässä Kuortaneella traaginen 1700-luku on lujasti syöpynyt ihmisten historiatietoisuuteen pakko-ottojen ja lapsenryöstöjen vuoksi²³. Töysä ei ollut yhtä keskeinen ison-vihan näyttämö, ehkä aihe siksi sai keskusteluissa vain vähän tilaa. Pari kertaa viitattiin suvun tarinoihin, joita ei kuitenkaan haluttu tarkemmin käsitellä. Pakopaikkoja mainittiin kyllä ni-meltä puolenkymmentä, eri puolilta pitäjä: Talasneva, Pako-salo, Hevossaari, Pakosaari, Matoneva, Pakola.

Yllättävän vähän sisältöjä välittyy 1800-luvulta. Suomen sodasta ja autonomian saavuttamisesta ei puhuta, vaikka isoja taisteluja käytiin sekä Alavudella että Kuortaneella, pienem-piä myös Ähtärissä ja Myllymäellä. Täydentäväksi aineistoksi kerätyssä pehmoGIS-kyselyssä saatiin myös Suomen sotaan liittyviä merkintöjä: muisteltiin Myllynpadon puolustamista ja venäläisten pidättelemistä Pennalanmäellä sekä entistä venä-läisten uhrilehtoa.

Suuret 1800-luvun hallinnolliset muutokset, itsehallinnon rakentaminen ja vahvistuminen eivät nouse lainkaan keskus-teluun. Töysäläiset tietävät eläneensä tuohon aikaan Alavuden yhteydessä. Lähes ilman huomiota sivuutetaan myös oman kunnan perustaminen 1865. Paperinmakuinen 1800-luvun hallintohistoria ei kannu ihmisten arkeen 2010-luvulla. On kiinnostavaa, että sama unohdus läpäisee myös 1900-luvun: edes kaikkein keskeisin kunnanhallinto (virkamiehet ja luot-tamushenkilöt) ei tule näkyville kotiseudun kuvauksissa. Yk-sittäisinä niminä vilahtavat Rankila, Hakomäki ja Ojanperä. Kansanedustajista omaa huomiota saa vain Eino Uusitalo. Rantatöysässä mainitaan Saaret.

Näkyvin 1800-luvun muisto elää rautatien tarinassa. Kun linja vedettiin Töysän läpi, pitäjään tuli kaksi vahvaa asemaa, jotka vetivät puoleensa yrityksiä ja tarvitsivat työntekijöitä. Asemat palvelivat myös lehtimäkeläisiä ja soinilaisia matkus-tajia. ”*Tule Tuuriin, näet samalla junan.*” 1950-luvun Tuurin asema liitetään tiiviisti sahateollisuuteen. Keskisen kohdalla oli ennen saha, joka tarvitsi rautateitä tavarankuljetukseen. Rulla-vaunut vedettiin sahalla hevosella asemalle ja takaisin.

Nälkävuosiin liitetään paitsi talonrakennus, myös voima-kas pellon uudisraivaaminen. Varauduttiin tulevaan. Näkyvä-nä jälkeenä ajasta muistuttaa töysäläisiä Tuurinportin peltoau-kea, johon viitattiin myös siirtolaisten asutuslohkoina ja Tuu-rinkylän muodostumisen yhteydessä.

Siirtolaisuus muodostaa monivaiheisen kertomuksen. Amerikkaan on menty yleensä töiden perässä. Useimmilla on ollut tarkoitus myös palata. Joskus siirtolaiset ovat pitäneet yh-teyttä siirtolaisuuden aikana ja näin vaikuttaneet elämääns syn-nyinseudullaan. Sukulaissuhteita on pidetty yllä. Amerikasta on myös palattu. Ilmiö on Etelä-Pohjanmaalla ja Suomenseläl-

²² Äijän historiallisuudesta ks. Hämäläinen 2018, 37–64.

²³ Riukulehto ja Rinne-Koski 2015.

lä hyvin yleinen: jokaisella tuntuu olevan sukua meren takana. Keskustelijoilla ei ollut muistoja lähtemisestä, omien sukulais-ten tarinoita kyllä. ” – *isoisäkin oli viisi vuotta siellä rautatie-tä rakentamassa ja ansaitsi niin paljon, että osti isältään ta-lon sitten.*” Siirtolaisten matka kävi rautatietä Hankoon, laival-la Englantiin ja siitä tavallisesti Yhdysvaltoihin. Myös Kanada oli töysäläisten siirtolaisten määränpää. Hakojärvellä lähtijöitä oli keskustelijoiden sanoin ”joka talosta”.

Maatalousyhteiskunnan ja elävien kylien aika oli myös seuratoiminnan kulta-aikaa. Kylien tupailtoja muisteltiin kah-dessa keskustelussa. Kiivaimmillaan kokoonnuttiin melkein viikoittain, kun maamiesseurat, maatalousnaiset, raittiusseu-rat ja muiden yhdistykset järjestivät tapahtumiaan kukin vuo-rollaan. Tupailloilla oli tavallisesti jokin opetuksellinen tarkoi-tus, mutta saattoi olla myös poliittinen luonne.

Viina oli monien kertomusten aihe. Luvattoman viinan, juopottelun, huvittelukiellon ja raittiusseurojen tarinat muo-dostavat runsaan kokonaisuuden. Pontikasta ja viinasta pu-huttiin viidessä keskustelussa, pontikankeitosta kolmessa ja viinankeitosta kahdessa eri keskustelussa. Juomisesta puhut-tiin yhteensä ainakin 18 termillä, joukossa olivat muassa jalo-viina, pirtu, viski ja omat juomiset. Aiheeseen mentiin joskus rehvakkaasti ja silmää iskien, mutta parissa keskustelussa myös kainostellen, viina ja pontikka sanat kokonaan kiertäen. Aihepiirin laulujakin muisteltiin.

Vanhimmat muisteluista sijoittuvat sotien väliselle ajalle, mutta ilmiöllä on pitkät juuret 1800-luvun kotipolito-oikeu-nessa. Edellisiltä vuosisadoilta periytyviä huvittelupaikkoja olivat piirileikkipaikat, kuten Penkkivuori ja Valamonkallion tanssikivi, jossa on sammaleen alla edelleen jäljellä ammois-ten huvittelijoiden nimikirjaimia. Tuohon aikaan tahditukseen saattoi vielä riittää pelkkä laulu tai kättentaputus. Seuratoimin-nan myötä tuli katettuja tanssipaikkoja, seurantaloja ja lavoja, joissa huvittelua esivalta rajoitti moni tavoin, muun muassa aikarajoituksin ja huviveron avulla. Monet viinakertomukset kutoutuvat tähän kokonaisuuteen.

Keskusteluissa muisteltiin viinankeittäjiä, juopottelua ja luvatonta viinan kaupustelua esimerkiksi huvittelupaikoilla. Osansa sai myös rauhallisempi kaljoittelu ja juhlapäivien al-koholinkäyttö sekä poikkeukselliset tapaukset, kuten nuoruu-denaikainen kiljunteko koulussa. Poliisit, opettajat ja raittius-seuralaiset näyttäytyvät viinan kiroja vastaan taistelevina etu-joukkoina. Kylän kaljatehtaan tulipalo kerrottiin raittiusväen riemuvoittona.

Pontikan tiputtajat esitettiin usein hieman huvittavina tai surkukupaisina hahmoina, mutta heille osoitettiin myös ym-märrystä. Omassa ajassaan viinankeitto on ollut elinehto. Viina toi tuloja, joilla sai perheelle leipää. Kääntöpuolena se aiheutti myös kärsimystä: kerrottiin omaisuutensa menettäneistä vilje-lijöistä ja yrittäjistä, tulipaloista ja terveysongelmista.

Koulua pidetään yleisesti yhtenä tärkeimmistä muistojen alueista. Koulu on monumentti, sukupolvien ja kansojen ra-jat ylittävä instituutio, muistojen paikka, alueelle merkityksen antava rakennus, jolla on institutionalisoitu opetus- ja kas-

vatustehtävä. Jokainen oppilas kerää sieltä omat muistonsa. Olennaista on, että koulussa on muita ihmisiä ja siellä koetaan asioita yhdessä. Luokka muodostaa yhteisön, jolla on oma tila. Koulun ajallisuus ilmenee kestona, rytminä ja pysyvyytenä.²⁴

Koulun erityisyys kuului myös Töysän kotiseutukeskus-teluissa: koulusta puhuttiin jokaisessa työpajassa. Kerrottiin muistoja oppitunneilta, välitunneilta, ruokailusta, koulun harrastuksista ja koulumatkoilta. Opettajat ansaitsivat oman paikkansa kotiseudun tärkeinä henkilöinä. Monet persoonat ovat painuneet mieliin ja edustavat töysäläisille kotiseutua: painavaan sävyyn mainittiin Lyyli Mäenpää (Tuuri), Eino Kuokkanen (kirkonkylä) ja yläasteen rehtori Marja Latvala. Kun töysäläiset muistelevat opettajiaan, heitä luonnehditaan voimakkaiksi oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolus-tajiksi – kasvattajiksi. Kerrottiin myös koko koulua koskevia kehitystarinoita, kuinka koulun oppilasluku ja opettajamäärä ovat vaihdelleet. Kerrottiin kyläkoulun menettämisestä ja laa-jenemisestakin. Koulun kasvu symboloi koko kylän menestys-tä. Siellä, missä oma kyläkoulu yhä on, koulu mainitaan asiana, joka ei saa kadota kotiseudulta. Sitä ilman kylä ei ole sama. Siellä, mistä koulu on lakkautettu, uutta tilannetta ei suinkaan nähdä epätoivoisena. Kylä jatkaa olemassaoloaan.

Lasten puuhastelu, aktiivisuus, tekeminen sai ilmauk-sensa runsaassa kerhotoiminnassa, joka veti mukaansa myös sivukylien lapset. Kerhotoiminnan järjestäjiä Töysässä oli vil-jalti: partio, 4H, vesaiset, raittiusyhdistykset. Kotipesiä olivat seurojentalot ja koulut, liikuntakerhoissa urheilukenttä, Vetola ja koulujen kentät. Samat lapset osallistuivat moniin eri ker-hoihin eri päivinä, niin että ohjelmaa tuli lähes jokaiselle ar-kipäivälle: ”*Mut ei siellä koskaan tuntenu siellä lapsuudessa, että ois ollu tylsää. – Oli paljo tekemistä. Mulla oli ainakin partio, jumppa, 4H-kerho, tanhukerho.*” Liikunta kuului mo-nien kerhojen sisältöihin, siihen oli erikoistunut urheiluseura Töysän Veto. Raittiusyhdistykset eivät tehneet pelkästään rait-tiustyötä. Hakojärvellä seura on ollut koko kylän harrastustoi-minnan kanava, joka imaisi mukaansa puoli kylää. Se järjesti lapsille kerhoja, jotka kokoontuivat yksityiskodeissa. Muistel-tiin torstaikerhoa, askartelukerhoa, äitienpäiväjuhlaa ja polku-pyörätapahtumaa. Oli myös erikoisalojen kerhoja kuten len-nokkikerho, jossa kävi vain poikia. Monet kerhonpitäjät ovat jääneet töysäläisten mieliin kotiseudun kasvattajina: Laura Hakojärvi (4H:n kerhoneuvoja), Anelma Myllymäki (tanhu), Tuulikki Hautala (kotitalous), Erkki Vannesluoma (urheilu).

Uusi siirtolaisuuden aalto vei 1960–1970-luvuilla töysäläi-siä Ruotsiin, mutta myös etelän ”kivikyliin”. Ruotsiin lähdet-tiin ansioiden perässä palkkalaisiksi tehtäisiin, etelän kaupun-keihin veti opiskelu ja koulutetut työpaikat. Muuttaminen oli välttämättömyys. Pakkona se nähtiin silloin, ja pakkona sitä edelleen muistellaan: lapsuuden kotiseudulla ei ollut jatko-opiskelumahdollisuuksia eikä oman osaamisalan työpaikko-ja. Uudelle asuinpaikalle töysäläiset veivät mennessään osan kotiseutuaan: oman puhetapansa, murteensa ja kotiseudulta omaksutut reagointi- ja toimintatavat. Usein murteita yritet-tiin peitellä, ja monet siinä onnistuivatkin. Sen sijaan arjen tot-

²⁴ Brun-Picard 2015, 104–111.

tumuksia on mahdoton pitää piilossa, eikä niihin välttämättä kukaan edes kiinnittänyt huomiota ennen kuin joutui uuteen ympäristöön. Jotkut lähtijät karistivat Töysän lopullisesti mielestään tai ainakin arjestaan. Toisille Töysästä tuli lomapaikka, jonne yhdisti perintötila tai lomamökki.

Keskusteluissa viitattiin toistuvasti tallennettuihin kertomuksiin. Pitäjän historiankirjoitus, *Töysän joul* (vuodesta 1959), *Hakojärven joul* (1983), kotiseutuyhdistyksen julkaisema *Kotiseudun kasvot* (2007) sekä moninainen muu kotiseutukirjallisuus taltioi yhteisesti tärkeäksi arvioitua, usein yksityiskohtaistakin tietoa. Kirjallisuuteen viitattiin sekä tarinoiden että kulttuuriperinnön säilyttäjänä. Kyse on sekä muistojen dokumentoinnista ja jakamisesta että yhteisen perinnön luomisesta. Hakojärvellä joululehti on myös kylän yhteisen identiteetin ylläpitäjä: ”jossei se ilmeistyisi, ni mitä tästä kylästä tiedettäisiin?” Koko pitäjän tasolla *Kotiseudun kasvot* on otanut 2000-luvulla vastaavan roolin. Se on joululehtiä selvemmin kotiseutujulkaisu, jossa informatiivinen aines korostuu.

Perinteisten kanavien rinnalle on viime vuosina noussut joukko uusia digitaalisia julkaisu ympäristöjä. Niillä on keskustelujen perusteella nykyään jo todellinen merkitys ihmisten kotiseututietoisuudelle. Keskustelijat mainitsivat muun muassa puolenkymmentä aiheeseen liittyvää keskustelupalstaa ja saman verran nettisivuja ja sähköisiä alustoja, joita käytetään tiedotuksen ja keskustelun lisäksi myös tiedon muistitiedon taltiointiin, eräänlaisina arkistoina. Alle 30-vuotiaat eivät juuri muunlaisia kanavia aktiivisesti seuraakaan. Sähköinen kaupankäynti nähdään mahdollisuutena ja Tuurin kauppakylän tulevaisuuden kannalta ratkaisevana asiana.

AJALLISUUS PERINTÖNÄ

Ajallisuus on myös perintöä: henkilökohtaista perintöä ja yhteisön jakamaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä. Vahvoina omina kulttuurisina piirteinä keskusteluissa korostuivat seuraavantyyppiset asiat (huom. ei aika- eikä tarkeysjärjestyksessä):

muistin paikat, esim. Tohnin ristiraunio ja Tuurin kauppakylä
käsityöläisyys, esim. tanhukenkä, lapikas
liikunnallisuus, erityisesti hiihtäminen
juhlaperinteet
ruokakulttuuri, erityisesti kahvi
oma murre
yritteliäisyys ja aktiivisuus
välittömyys
suorasukaisuus, roisius, kiusoittelu
siivoaminen
suhtautuminen naapureihin

Töysäläiset liittyvät kotiseutuunsa voimakkaasti liikuntaharrastuksen. Siitä puhutaan omana perintönä. Lapsia on innostettu liikkumaan. Lajien ykkönen on hiihto. Se on kuulunut koko päivän kaareen talvisena liikkumismuotona, ja sillä on ollut erityinen paikka myös koulun liikuntakasvatuksessa: ”– aamulla hiihdin kouluun, koulus hiihdettiin, illalla hiihdin

kotia, ja kun olin saanu päiväkahvit, lähin hiihtämään.” Suk-silla kuljettiin aina, kun mahdollista, eikä siihen tarvittu paljon luntakaan: ”*Kuuraa aamulla vähän. Heti piti saaha sukset*” Koulumatkoilla hiihdon syrjäytti peruskoulun ilmainen koulukuljetus. Sitten muutos oli nopea, 1980-luvulla kaikki oli jo auton varassa. Samaan suuntaan vei myös välineiden kehitys: lasikuitusuksilla ei enää pystynyt hiihtämään umpihankeen, vaivoin tielläkään. Luistelutyylin myötä hiihdosta tuli melkein-pä rataurheilua. Töysässä se on kuitenkin säilyttänyt suosionsa liikuntamuotona. Latuverkon avulla jäsennetään omaa kotimaisemaa, niin että se muistuu mieleen eräänlaisena kotiseutukäytävän luonnon keskellä. Keskustelijat kuvasivat muistojensa hiihtolatuja tähän tapaan: ”*se latu lähti sieltä Lehtosenmäeltä, ja tuli Kaartisen kautta, sitte Palokallion luota tähän näin [kir-konkylälle] ja tuosta Paavolan ohi tai mettiä pitkin tuosta.*”

Puhuttiin myös muista talvisista lajeista, mäenlaskusta ja laskettelusta, jotka ovat erityisen leimallisia pitäjän kumpuilevalle pohjoisosalle, mutta nuorisoa yhteen koonneita mäkiä muisteltiin eri puolilla Töysää. Toistuvasti mainittiin Tuurin Sahanmäki, Santapakka ja Väkkäräpakka, Keskisen tieltä jo lähes kokonaan kadonnut mäki, ”*jossa monet sukset katkottiin*” ja jossa ajettiin myös polkupyörillä ”krossia”. Laskette-luun kelpasivat myös rakennukset tai vaikkapa rautatien lastauslaituri. Näitä mäkiä ei enää ole, mutta pulkkaa laskivat myös 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen tuurilaislapset hoitopaikassaan Metsälässä, pulkat naruilla toisiinsa kytkettyinä.

Liikunnallisuuden perintö levisi myös kesälajeihin ja joukkuepeleihin. Runsasta kannatusta saivat uinti ja pyöräily. Tuurissa pelattiin myös jääpalloa Marttilan myllyn alapuolella. Mailat tehtiin itse koulussa sopivanmuotoisista juurakoista. Tohnin keskustelussa kerrottiin, kuinka oppilaat odottivat luokassakin luistimet jalassa pelin jatkumista heti, kun kello soi.

Juhlaperinteissä joul voitti pääsiäisen keskusteluin 8–5. Joul nimetään kotiseudun tärkeimmäksi juhlaaksi. Vanhaan maalaisjouluun kuului aamuinen joulukirkko kilpa-ajoinen. Kilpaa tultiin varsinkin kotiin päin. Aamupalvelus oli ihan oikeasti varhainen: se alkoi jo kuudelta. Muistitiedon mukaan aloitusaika myöhennettiin jossain vaiheessa seitsemään. Palvelus kesti vain tunnin, niin että päivä oli vasta valkenemassa, kun palattiin kotiin. Aamukirkko säilytti asemansa jouluperinteissä vuosituhannen vaihteeseen asti. Töysän kirkko oli aina tupaten täynnä. Nyt palvelus järjestetään päivällä, ja osallistujia on vähemmän. Joulunajan kirkossakäynti on saanut uusia muotoja: käydään laulamassa joululauluja ja vieraillaan hautausmaalla.

Joul on ollut korostuneesti perhejuhla, jossa yhdistyy monia perinteitä – sekä yhteisiä että henkilökohtaisia. Vanhaan töysäläiset kokoontuivat isovanhempien tykö. Perhejuhla-na joul nähdään edelleen; se vietetään mielellään oman lähipiirin parissa. Isovanhemmat ja lapsenlapset tapaavat monena päivänä peräkkäin. Jouluun valmistaudutaan siivoamalla perusteellisesti ja valmistamalla perinteisiä jouluruokia. Jouluun kuuluu kuusi. Sen hakeminen on osa joulunviettoa. Kuuseen ripustetaan vuodesta toiseen samat koristeet. Osa saattaa olla perintöä omilta vanhemmilta tai isovanhemmilta. Viime vuosina suositaan on kasvattanut myös tekokuusi.

Joulupöytään kuuluvat kinkku ja laatikkoruuat, mainittiin lanttu, porkkana ja peruna. Lisukkeina ovat sillisalaatti ja rosoilli. Juomaksi tulee kalja, joka voidaan edelleen tehdä maltaista lähtien. Joulun ruokiin kuuluu haudutettu riisipuu ja sinne yksi manteli. Joulupuuron töysäläinen syö joko aamulla tai jälkiruokana sekahedelmäsopan kanssa.

Jouluvalot ovat perinteiden uutta kerrostumaa. Vielä 1970-luvulla jouluvaloja nähtiin lähinnä Rannikko-Pohjanmaalla matkusteltaessa. 1990-luvulla ne valtasivat myös töysäläisten pihat.

Koulujen ja seurojen joulumyyjäiset ovat olleet perinteisen jouluun valmistautumisen tapahtuma. Niidenkin luonne on muuttunut. Aiemmin joulumyyjäisiä tarvittiin oikeasti joulun hankintoihin. Emännät leipoivat joulutorttuja kasapäin ja menekki oli aina taattu. Sittemmin liikkumisesta on tullut vaivattomampaa, kaupolle pääsee helposti, saataville on tullut valmistaikinaa, puolivalmisteita ja valmiita torttuja. Kauppojen aukiolokin on vapautunut. Joulutorttuja myydään huomattavasti vähemmän. Myyjäisissä käydään enemmän nostalgia-syistä.

Kokko poltetaan Töysässä nimenomaan pääsiäisenä. Korostetaan, että tapahtuman nimi on pääsiäisvalakia. Kun tämä on todettu, töysäläinen voi kuitenkin puhua pääsiäiskokosta. Kyse on perinnetietoisuudesta. Tulilla karkotettiin alun perin noitua, mutta koko sotienjälkeisen ajan niiden tarkoituksena on ollut kyläen (ja joskus hieman laajemman maakunnan) yhteisöllisyyden lujittaminen. Pääsiäisvalkea on juhlatapahtuma. Kyläen yhteiset valkeat olivat välillä jo kadota, kun talot suosivat omia kokkojaan, joihin siivottiin kaikenlaista nurkista roinaa. Omat ”pullot ja evähät” ovat kuuluneet tähänkin perinteeseen. Nykyään kyläen yhteinen kokko on palannut ainakin Hakojärvelle. Tarkempi paikka vaihtelee sen mukaan, mistä löytyy sopivasti poltettavaa. Kokon pohjaksi saatetaan uhrata esimerkiksi ladonraato.

Monet pääsiäisen viettoperinteet ovat heittäneet perusteellisesti kuperkeikkaa. Vanha eteläpohjalainen trullittelu (tai rullittelu), jossa tehtiin kiusaa naapureille, on ollut Töysässä harvinaista. Sitä muistellaan eteläpohjalaisena tapana. Vain yksi keskustelija kertoo siitä oman lapsuudenmuiston. Rullittelua tai muutakaan pääsiäisnoitaperinnettä ei muisteta lainkaan 1960–1970-luvulta. Mutta 1980-luvulla noidat palasivat Töysään, tällä kertaa itäiseen virpomisperinteeseen sekoittuneena. Virpominen levisi silloin koko Suomeen. Uudessa perinteessä on siirtokarjalaisten vaikutusta. Töysässä virpominen tapahtuu kuitenkin pääsiäislauantaina, ei palmusunnuntaina.

Itsenäisyyspäivän juhlasta puheineen ja kahveineen töysäläiset ovat luopuneet. Muistelijoiden mukaan sitä pidettiin ”pitkäpiimäisenä”. Sen sijaan itsenäisyyspäivän viettoon kuuluu seppelten lasku sankarihaudoille. Itsenäisyyspäivää vietetään edelleen kuten äitienpäivää kyläjuhlaena, mutta useimmat kyläen omat juhlaperinteet ovat olleet suurissa vaikeuksissa koulujen lopetettua toimintansa ja seuratoiminnan hiipuessa. Hakojärvellä koulu järjestää edelleen joulun avauksen ja raittiusyhdistyksen joulumyyjäiset pidetään raittiustalolla. Kylällä on myös oma pääsiäiskokko ja äitienpäiväjuhla. Viime vuosien

Avoimet kylät -tapahtumasta povataan uutta kyläjuhlaperinnettä. Ennen kylätapahtumat saattoivat olla koko lähialueen juhlia, joihin tultiin kauempaakin. Vastavuoroisesti menttiin jopa pitäjänrajojen yli esimerkiksi Katteluksen ja Pollarin kylille juoksemaan kilpaa ja vetämään köyttä.

Juhlaperinteitä on myös lapsilla ja koululaisilla. Niin alakouluikäisille on muodostunut omia perinteitä kouluvuoden varrelle, ja nuoret haluavat pitää niistä kiinni. Töysäläisiä häiritsee tuttujen kouluperinteiden muuttaminen tai jopa poistaminen. Ruokarukous, Suvivirsi, aamunavaus – kenelle niistä on haittaa?

Kalenterista riippumattomia juhlaperinteitäkin on. Töysäläiset ovat yleensä aktiivisena säilyneistä kruunuhäistä. Niitä järjestetään parin vuoden välein sekä Tuurisissa että Töysässä, muistelijoiden mukaan ”milloin missäkin kylässä”. Kruunuhäiden toteutukseen liittyy lähipiirin muistoja: on esiinnytty, valmistettu pukuja ja oltu häävieraana.

Henkilökohtaisista tai oman suvun perinteistä keskustelijat olivat vaitonaisempia. Niistäkin toki kerrottiin: veljesten jokavuotinen metsästyspäivä ja polkupyöräretki, viikonlopun vierailut omien isovanhempien luokse. Nuoret keskustelijat olivat halukkaampia kertomaan perheen sisäisistä perinteistä. Puhuttiin juhlien alla siivoamisesta ja suursiivouksista yleisemminkin, varsinkin lapsuusmuistona. Niinpä esimerkiksi joulun alla ”*piti koko huusholli siivota ja ulkokomeroinkin piti tyhjentää ja oli kylmä ja lapaset kädessä. – – Kaikki ulkotilat kuurattiin. – – Ja sit hopeat ja kuparit putsattiin alusta asti. – –*”

Siivoaminen kuului myös tavalliseen pyhänviettoon laskeutumiseen. Käytännössä maalaistalossa tehtiin samat työt pyhänä ja arkana, mutta pyhä erotettiin silti nykyistä jyrkemmin. Pyhänvietto alkoi lauantai-illan saunasta. Kertalämmitteisen saunan kuumentaminen oli vaikuttavampi ohjelmanumero kuin nykyaikaisen sähkösaunan päälle kytkeminen. Se saattoi kestää koko iltapäivän. Saunan jälkeen pukeuduttiin pyhävaatteisiin. Niillä luotiin juhlan tunnelmaa myös tavalliseen viikonloppuun.

Töysäläiset puhuvat paljon ruuasta. Kotiseutukeskusteluissa käytettiin yli kahtasataa ruokasanaa. Se on todella paljon. Keskustelun ensimmäisen virikkeen osana vilahtaa kuva ruokapöydästä. Tämä on ymmärrettävästi johdattanut keskustelua ruokateemaan, mutta ei yksinään selitä ruokasanaston runsautta. Ruuista puhuttiin kaikissa keskusteluissa, milloin minkäkin virikkeen yhteydessä ja aiheeseen liittyi vahva ajallinen viite. Kerrottiin ruuanlaitosta perintönä, joka halutaan välittää omille lapsille ja lapsenlapsille. Huomiota saivat juhlaruuat, eniten jouluateria, mutta yksittäisiä kuvauksia kuultiin myös suvulle tarjottavasta isänpäivän juhlaruuasta ja seurakuntatalon äitienpäivän lounaasta.

Juhla-aterialle töysäläinen valmistaa paistin, mahdollisesti hirvestä ainakin kausiruokana. Karjalanpaistikin saa kannatusta. Pyhäruokana on tarjottu yleisesti lihaa, esimerkiksi sianpotkaa tai siansivua puolukan kera. Tämän ruuan on tarkoitus olla rasvainen. Arkiruokana syödään perunaa ja kastiketta. Myös virallinen pitäjänruoka perunavoi (tai perunamuusi) on

Peruna on töysäläisen ruuan olennainen osa. Kuva: Jaana Huhtala.

edelleen käytössä myös arjen ruokana; juhlassa se yhdistyy luontevasti siansiivuihin. Sen rinnalle nousee myös keittoruoka voiperunat – siis samaa tavaraa hieman toisessa asussa – joskus myös maitoperunoiden muodossa. Kaikki mainitut ovat yksinkertaista perusruokaa. Leiväksi töysäläinen valitsee ruisleivän, jota sopii kastaa juhlassakin sianrasvaan.

Peruna on edelleen pääruokalaji. Keskustelijat havainnoivat myös ruokaperinteen muutoksia: kaikki lapsenlapset eivät tunnu enää pitävän perunaa ihan täytenä ruokana. Pastaruuat maittavat paremmin. Työpaikkaruokailujen hernekeiton lisukkeeksi on ilmestynyt sipulisilppu Alavuden kuntaliitoksen jälkeen, ja pinaattilättyihin aiemmin Töysässä yhdistetty puolukkahillo on saanut myös uusia seuralaisia, ainakin jauheliha-kastikkeeseen.

Kouluruokailun muutokset ovat olleet melkoisia. Vanhimmat keskustelijat muistivat ajan, jolloin kouluun tuotiin oma maitopullo ja voileivät. Ruoka oli yksinkertainen keitto tai velli. Jokaisella piti olla myös ruokaliina, joka pantiin pulpetille pöytäliinaksi. Kouluruokailun monipuolisuus ja sisältö kehittyivät vähitellen. Huippuvaihe koettiin peruskoulun alkutaipaleella, jolloin kaikki oppilaat saivat täyden lämpimän aterian lisäksi myös iltapäivän välipalan, esimerkiksi hedelmiä tai jugurttia. Ruokaliina oli edelleen käytössä. Opetustoimen säästöissä välipalat karsittiin sittemmin pois.

Töysäläinen ymmärtää myös herkkujen päälle. Ruuan teema-alueella töysäläisten suurin suosikkiaihe oli kuitenkin kahvi. Se liittyy kotiseudun arkeen ja juhlaan, se rytmittää päivää ja tarjoaa sisällön kyläilylle. Kahvista puhuttiin seitsemässä keskustelussa. Siihen viitattiin kaikenlaisissa asiayhteyksissä.

Aamulla juodaan aamukahvi ja päivällä päiväkahvi. Luonnossa maittaa nokipannukahvi. Sodan jälkeen kahvi oli kortilla. Kun kahvi oli arvokkaampaa, sen voimalla houkuteltiin ihmisiä tapahtumiin.

Kahvin kanssa suu pannan makeaksi, mainittiin joulutorrut, piparit, korput, munkit, herkut ja sokeri monessakin muodossa. Luonnollisesti puhuttiin ylpeästi myös omien leipomoiden suosikkituotteista: ”Töysäläinen rules!” Merkille pantavan usein mainittiin myös makeiset. Muisteltiin kun isoisä antoi karamellia jouluattona. Kertomuksissa ja muisteluksissa vilahtivat nimeltä myös monet klassikot: Lätkäliiga-salmiakit, Taloussuklaa, irtokarkit ja suklaavohvelit.

Oma murre ja sen muodostuminen on töysäläisiä suuresti innoittava aihe. Kuitenkin murreilmaisuja käsiteltiin vain kahdessa keskustelussa, ja esiin nostetut esimerkit olivat oikeastaan yleisesti Etelä-Pohjanmaalla tunnettuja (esim. pääsiäisvalakia, kökkä, porsta).

Keskustelijat olivat tietoisia asemastaan kahden murrealueen rajalla. Oikeastaan alueita on kolme: eteläpohjalaiset (Alavus, Kuortane), savolaiset siirtymämurteet (Ähtäri, Lehtimäki) ja yläsatakuntalaiset (Virrat). Töysän murretta luonnehdittiin Kaisu Juuselaan viitaten törmäysmurteeksi, joka on syntynyt savolaiskiilan kohdatessa eteläpohjalaisen asutuksen. Töysäläisten tietoisuus seuraa jälleen kirjallisuuden tavanomaista esitystapaa, jossa kiinnostus on kohdistunut nimenomaan eteläpohjalaisen ja savolaisen murteen rajapintaan. Todellisuudessa savolaiset eivät saapuessaan törmänneet eteläpohjalaisiin vaan lappalaisiin ja kainulaisiin paimentolaisiin ja pirkkalaisiin eränkävijöihin.

Keskustelijat korostivat eteläpohjalaisesta puheesta erottavia piirteitään. Omalla murteella nähtiin yhteys kansanluonteen: töysäläinen ei ole yhtä hyökkäävä ja komeileva kuin eteläpohjalaiset, eikä ole töysäläinen puheenparisikaan. Keskustelijat luonnehtivat murretaan kauniiksi. Samalla oltiin hyvin tietoisia siitä, että pitäjän eri puolilla murretaan eri tavoin. Kuortaneen, Lehtimäen, Ähtärin, Virtain ja Alavuden vaikutus kuuluu ja on yleisesti tunnettu. Ääripäinä pidetään Tuuria (levein) ja Keisalan kylää (yleiskielisin). Kunnanrajat ylittävissä Salonkylän ja Vuorimäen kouluissa murteiden läsnäolo tuli kiehtovasti korvinkuultavaksi ”*oli joitain, jotka puhu Virtain murretta, ja sitten Ähtärin murre on aivan eri*[lainen]. – – *Sitten karjalaiset tuli, niin [kuuli] neljää murretta yhtäikaa.*”

Naapureiden vaikutus näkyi aineistossa muun muassa huomattavana sukulaissanojen vaihteluna. Töysäläiset käyttivät sukulaisistaan 31 eri sanaa. Ne sisälsivät runsaasti rinnakkaisia murteellisia muotoja. Esimerkiksi äitiin viitattiin myös varianteilla äiree, äite, äitee ja äiteemuori. Ylivoimaisesti suosituin oli yleiskielinen äiti, jota käytettiin kymmenessä keskustelussa. Toiseksi yleisin näyttää olevan äite (4), jota myös mainostettiin töysäläisten omaksi sanaksi.

Yritteliäisyys on leimallinen piirre, joka näkyy ensisijassa elinkeinotoiminnassa, mutta myös kylien ja yhteisöjen elinvoimaisuudessa. Siellä täällä kertomuksissa välittyy kuva ihmisistä rakentamassa itselleen tai yhteisölleen näkötornia, uimaraantaa, laskettelurinnettä tai vaikkapa järveä. Yritteliäisyydestä johtaa suora tie yrittäjyyteen, josta näin muodostettiin myös laajempi kehys töysäläisyydelle tähän tapaan: ” – – *tää on kuitenkin ollut aika köyhää auetta. Pellot ollu kivisiä. – – Porukka on ollu sitkeetä, et ne on tästä niukasta ja kivisestä maasta sitten elantonsa ottanu – –. Pienyrittäjyyttä ollu paljon, ja siitä on sitten pulpahtanu jotakin isompia juttuja. Niinku tää Kesken juttu kaiken kaikkiaan. Ohan se iso tarina. Jostain kulkukauppiasta nousee koko maan ja ehkä maailmankin tietosuuteen joku erikoinen kyläkauppasysteemi. Että täällä on muutamia tyyppejä ollu, jotka näitä [on] kehittäneet. Kyllä kai se töysäläinen Lapikaskin kai jonkunlainen on. – – Niitä ei kovin paljo enää tommosia perinnejalkineita tehdä.*”

Perintönä mainittiin myös paikkoja, kuten Tohnin risti-raunio ja Tohninmäki yleisemminkin. Luonnonympäristössä toistuvaa huomiota saivat Peltomäen lakia, sekä monet järvet, varsinkin Ponnenjärvi. Asiasanojen kasvilajiluetteloa hallitsee selvästi puu eri muodoissaan uppotukista tervaskantoon. Puista ja metsästä puhuttiin lapsuuden muistona, ja oman lähimetsän menettämisestä kerrottiin muuttopäätöksen varhaisena motiivina. Puut mainittiin myös kotiseudun perintönä. Aukkohakkuista pidettiin vastenmielisinä. Viitattiin kokonaisiin metsiin ja niiden harrastuskäyttöön. Kerrottiin metsästyksessä ja muista metsäretkistä, ahomansikoista ja kantarelleista.

Rakennetussa kulttuuriperinnössä nimeltä mainittiin toistuvasti kirkko ja seurakuntakeskus mutta varsinkin hautausmaa tai kirkkomaa, joka oli sähköisen paikatietokyselyn suosikkikohde. Seurakuntaliitoksen vaikutuksesta keskusteluun nousi myös huoli kirkkorakennuksen menettämisestä. Monis-

sa liitosseurakunnissa kirkkoja on myyty. Huojentuneina oli pantu merkille, että Töysän kirkosta pidetään hyvää huolta. Seurakunta ei töysäläiselle ole pelkästään rakennettua ympäristöä. Kirkonmenot liittyvät ennen muuta juhlapyhiin, erityisesti jouluihin, sekä kirkollisiin toimituksiin, mutta keskustelijat kertoivat myös osallistumisesta jumalanpalveluksiin. Kirkonmenojen myöhentäminen seurakuntaliitoksen jälkeen kymmenestä kello yhteen jakoi mielipiteitä. Sitä pidetään helpompana ajankohtana, toisaalta se rikkoo perinteitä. Kotiseudun osana mainittiin myös kirkonkellojen ääni.

Kirkon ensisijainen merkitys ei ole töysäläisille kuitenkaan hengellinen. Kirkko on osa oman kotipiirin ja sukulaisten yhteisöä. Kirkko on läsnä perheen juhlissa, ja hautausmaa on rakkaiden läheisten muistopaikka. Työmuodoista eniten puhuttiin jumalanpalveluksesta, kertaluontoisesti pyhäkouluista, kinkereistä ja rippikoulusta. Seurakunnan työntekijöistä puhuttiin verrattain vähän. Toistuvasti mainittiin vain rovasti Tuomola, pastori Lavaste ja kanttori Kara. Esimerkiksi kerhotoimintaa muisteltiin paljon, mutta sitä ei muistoissa liitetä seurakuntaan vaan yhdistyksiin, seurojen taloihin ja kouluihin. 2000-luvun kerhojen ja nuorisoin kokoonumispaikkana näytetään nuorisotila Kaktus.

Muita rakennetun ympäristön tärkeitä kohteita ovat koulut ja seurojen talot, asemarakennukset ja museot. Museoilla on muistiorganisaatioina erityinen merkitys, sillä niiden olemassaolon varsinainen tarkoituskin on säilyttää tietoa menneestä. Tässä tehtävässään ne saavat myös tunnustusta. Läheisin töysäläisille on Sepänniemen museoalue, mutta myös makasiinimuseo ja apteekkimuseo mainittiin. Ymmärrettävästi keskusteluissa vilahti hyvin suuri joukko yksittäisiä rakennuksia Mannerin huvilasta mummon mökkiin.

Yleisellä tasolla huolta herättävät vanhat talonpoikaistalot ja ylipäättään vanhat rakennukset, kuten riidet, ladot, ja aitat. Ne ovat tärkeä kotiseudun osa, mutta kovin uhanalainen. Nimeltä mainiten esiin ei juuri kohteita nostettu (pari kertaa mainittiin Herralan talo ja Pennalanmäki). Tyypillisesti viitattiin oman pihapiiriin ja lapsuuden vanhoihin rakennuksiin, jotka ajoitettiin 1700- ja 1800-luvuille. Erityisesti mainittiin liuha, ylöspäin levenevä rakenne, jota on suosittu aitoissa ja ladoissa. Kaksikerroksisia pohjalaistaloja keuhuttiin, mutta töysäläisten silmään tuntuu sittenkin sopivan paremmin pohjalaistalon puolitoistakerroksinen versio. Koreilevampaa kaksifooninkista kutsuttiin Töysässä myös kuortanelaistaloksi. Sitä pidettiin sekä hienona että liiankin hienona. Kuortanelaisille annettiin kuitenkin reilusti tunnustusta oman talonpoikaisten rakennusperintönsä vaalimisesta.

Ilmeni myös sellaista henkistä perintöä, jota ei välttämättä itse tunnusteta. Töysäläisen puheille ja jutustelulle on tyypillistä suorasukaisuus, roisuus sekä ilkkurisuus ja rajojen tunnustelu kiusoitteilla. Tämä näkyy keskustelujen aiheissa: kerrottiin teurastuksista, juopottelusta, harakan munnittamisesta rautanaulalla, mäyrän syömisestä ja hautovan variksen narraamisesta kananmunilla. Ensimmäisenä muistona paikkakunnalta kerrottiin kuvaus puukkotappelusta. Kotiseudun teemaan töy-

säläinen voi käydä vaikka ihastelemalla siantappamista:” – *hienoja lapsuusmuistoja, ku vaikka siantappopäivä! Voi että!*” Töysäläiset eivät pidä pitäjien rajoja erityisen merkittävänä, tai eivät ainakaan korosta niiden merkitystä. He ovat tottuneet hallinnollisten rajojen muutoksiin. Tuuri on ollut välillä Alavutta, sitten Töysää vuodesta 1927, Rantatöysä toisinpäin. Se siirtyi Alavuden kappeliseurakuntaan 1795. Kuortaneen seurakunnassa sieltä asioitiin Töysän suuntaan.²⁵ Vaikka Rantatöysä on kuulunut hallinnollisesti Alavuteen jo yli 220 vuotta, kyläläisten kotiseutukokemuksessa vaikuttavat kaiken aikaa myös yhteydet Töysän suuntaan. Sukulaisia on rajan molemmin puolin. Kylän menestys on sidoksissa Tuurin menestykseen. Myös Tuurissa kokemuksiin kuuluu, että kunnanrajat tulevat ja menevät: isoisa syntyi Alavudella, mutta kasvoi Töysässä, poika syntyi Töysään ja pojanpoika Alavudelle, vaikka ovat koko ajan asuneet samaa taloa. Rajoja on muutettu myös Holkonkylässä ja Lehtomäellä. Salonkylässä kunta vaihtuu kylän alueella edelleen monta kertaa, sillä kylää on neljän entisen pitäjän rajalla. Asukkaat ovat jo ammoin kuuluneet eri seurakuntiin: Alavus Ilmajokeen, Töysä Isonkyröön ja Ähtäri ja Virrat Ruoveteen. Yhdistys-, harrastus- ja talkootehtävissä ei seurata kunnanrajaa.

Naapureihin suhtautumisessa on kuitenkin eroja. Virroista ja Lehtimäestä puhutaan selvästi vähemmän kuin muista naapureista. Kaikkein sileimmältä suhtautuminen vaikuttaa Alavuden suuntaan. Siellä kunnanrajat ovat historian varrella muuttuneet monta kertaa eikä niiden olemassaoloa ole aikaisemminkaan suuremmin mietitty. Naapureitaan töysäläiset pitävät itsetietoisempina. Piirrettä luonnehdittiin myös sisään-päin lämpiämiseksi. Tämä taipumus liitettiin sekä alavutelaisiin, ähtäriläisiin että kuortanelaisiin.

Töysäläiset kokevat, että yhteisestä historiasta huolimatta alavutelaiset ovat aina katsoneet heitä hieman alaspäin. ”No niin, ne on niitä töysäläisiä.” Ilmiö tunnistettiin monessa keskustelussa, myös Alavuden puolella, mutta sille ei osattu antaa muuta selitystä kuin perinteinen naapurirakkaus. Monessa keskustelussa kerrottiin hieman vaivautuneesti, kuinka naapurissa hyttysiä kutsutaan töysäläisiksi, varsinkin Alavudella ja Ähtärissä. Jonkun mielestä tätä tapahtuu moneen suuntaan: myös lehtimäkeläiset ovat saaneet saman kohtelun töysäläisiltä.

Ähtäriläisten ylenkatseesta raportoitiin kolmessa keskustelussa, samalla varsinkin pitäjän itäosasta on asioitu luontevasti myös Ähtärin suuntaan. Salonkylä muodostaa omasääntöisen vapaa-alueen: siellä kunta- ja murrerajat on ylitetty neljän pitäjän alueella, niin että polkuja liikkueensa kyläläiset itsekään eivät ole aina olleet selvillä, minkä kunnan alueella liikkutaan. Yhteinen koulu on sijainnut ensin Töysän (Salonkylä) ja sitten Ähtärin (Vuorimäki) alueella. 1970-luvun alusta alkaen oppilaat on kuljetettu omien kuntiensä kouluihin. Kunnanrajat ylittäviä oppilaita on ollut muissakin kouluissa.

Kuortaneeseen suhtaudutaan varautuneemmin kuin muihin naapureihin. Kerrottiin, että Löyää pitemmälle ei riiu-matkoille ole menty. Kummallisena pidettiin kuortanelaiden

jumalanpalveluksia: niiden tiedettiin kestäneen melkein koko päivän ja ovet pidettiin lukossa. Onneksi samanlaista ei ollut Töysässä. Kuntaliitoskumppanina Kuortane herättää epäilyjä: jos ”*Kuortaneeseen oltais liitytty, niin täs oltaas käräjillä kaiken aikaa.*” Ainakin tässä aineistossa töysäläisten suhtautuminen kuortanelaisiin on varauksellisempaa kuin muihin naapureihin. Kiinnostava on myös Tohnin koulun oppilaan ainekirjoituksesta kerrottu kasku. Aiheena oli Meidän koulumme opettajat, ja tuotos kuului: ’Alaluokan opettaja on hymyilevä, ja yläluokan opettaja on Kuortaneelta’.

Millainen töysäläinen on? Ensinnäkin on huomattava, että yksilöllinen vaihtelu on suurempaa kuin alueellinen. On myös alueellista vaihtelua Töysän sisällä. Kulmakuntien erot eivät rajoitu murteeseen: Töysässä erottuu myös pienempiä kotiseututihentymiä. (Käsitteestä Riukulehto ja Rinne-Koski 2013, 140–143) Tuurilaisuus ja hakojarvisuus erottuvat monissa asioissa, ja he ovat itsekkin tietoisia erityisyydestään. Kirkolle koulun tullut tuurilainen on aina tuntenut olevansa jotain. Tuurilainen on harvoin sanonut olevansa Töysästä. ”*Tuurilaiset on aina ollu vähä tuurilaisia*”. Saman erityisyyden tunnustaa myös se 2010-luvun tuurilaislapsi, joka kertoi olevansa Tuurin kaupungista. Salonkyläläisillä on ihan oma pienoismaailmansa pitäjän eteläosassa.

Tämän aineiston ja Etelä-Pohjanmaalla aiemmin tehtyjen kotiseutututkimusten perusteella jotain voi kuitenkin sanoa myös koko Töysän aluetta yhdistävistä piirteistä. Töysäläinen on ulospäin suuntautunut, välitön ja avoin, siksi myös suvaitsevainen. Päätöksenteko sujuu töysäläisten kesken helposti. Ei tartuta ”lillukanvarsiin”, eikä haittaa, vaikka ”taloo jonkun varpaille”. Tämä on ainoa asia, jossa kuntaliitoksen kerrotaan heikentäneen tilannetta. Asioiden hoitaminen oli itsenäisessä kunnassa helpompaa. Alavudella töysäläisiin liitetään yhteistoiminnan ja yhtenäisyyden tapaisin määreitä. ”*Siellä on kyllä hyvää yhteistoimintaa Töysässä. Aika paljon pitävät pienenä ryhmänä erilaista yhteyttä.*”

Töysäläinen on naapureitaan iloluonteisempi ja avoin ko-keilemaan uutta. Jäykästä ”pönötyksestä” tai ”tönkkömeinigistä” ei Töysässä tykätä. Ehkä nämä piirteet näkyvät edelleen myös suhtautumisessa alkoholiin. Mutta ne näkyvät myös siinä, että töysäläinen on helpommin lähestyttävä kuin muut eteläpohjalaiset. Naapurit tunnetaan ja avunpyytjä saa helposti kaverin.

Yksi kotiseudun tärkeissä ihmisissä erottuva tyyppi on hyväntahtoinen ja avulias ikänuori, kuten Hilma Mäenpää Tuurissa tai Hilda Häkkinen Hakojarvellä. Näillä avuilla töysäläinen näyttää myös elävän vanhaksi. Kenties siinä auttaa myös se, että kotiseutu tunnetaan tutuksi ja turvallisesti paikaksi. Tämä saattaa tosin päteä mihin tahansa kotiseutuun. Töysäläiset haluavat pitää kiinni kulttuuristaan, historiastaan, omasta erityislaadustaan.

²⁵ Laukkonen 1989, 311; Saari 2001, 6, 13.

TILAN AJALLISUUS JA NOSTALGIA

Ajallisuuteen liittyvät myös nostalgia ja sen emokäsite koti-ikävä²⁶. Kaivata voidaan myös sellaista, mitä ei ole koettu. Puhutaan esimerkiksi taivaskaipuusta, mutta ikävöiminen edellyttää aiempaa kokemusta ikävän kohteesta. Samoin nostalgia kohdistuu aina menneeseen, ei koskaan tulevaan. Nostalgia viittaa selkeämmin ajalliseen kaipuuseen kuin koti-ikävä, jossa korostuu myös paikan ja ihmissuhteiden merkitys.

Kun ihminen ikävöi kotiseutua, hän ei yleensä kaipaakaan johonkin paikkaan vaan johonkin hetkeen ja elämänvaiheeseen, jolloin asiat olivat toisin. Tähän piirteeseen on jo edellä monin esimerkein viitattu, siksi laajaan uudelleenkäsitteelyyn ei ole tarvetta. Joitain nostalgiaan liittyviä näkökulmia on kuitenkin syytä vielä ottaa esiin. Nostalgia oli keskeinen motiivi puheenvuoroille, jotka käsittelivät seuraavia teemoja:

elävät kylät ja maatilat
lapsuus
leikit
kyläily
luonnossa liikkuminen
polut
kirkkomatkat
eläimet
vanhat koneet ja laitteet
monipaikkaisuus ja koti-ikävä

Käsitteenä nostalgiasta ei juuri puhuttu. Sana mainittiin vain pari kertaa. Sitäkin useammin nostalgisuus löytyi rivien välistä. Melkein kaikista keskusteluista. Puhuttiin elävien kylien ajasta, lapsuudesta ja maatalousyhteiskunnasta. Silloin kaikkialla oli paljon lapsia eikä tekemisestä ollut pulaa. Vanhempi ikäpolvi muisteli lapsuuden kesiä, jotka olivat aina lämpimiä ja uitiin koko ajan. 1970–1980-luvuilla lapsuuttaan eläneiden mielessä oli pikemminkin ukkonen ja vesisade.

Muisteltiin tekemistä: leikkejä, pihojen pallopelejä, juoksua ja hiihtämistä. Pojat kävivät linnunpesillä ja repivät housujaan. Pihalla leikittiin peiliä, polttopalloa ja piilosta. Pulkka oli talvella kova sana. Tekeminen liittyy myös muistoihin sukulaisista: oltiin joukolla maataloustöissä, heinäpellolla tai matonpesussa, siivottiin talon komeroita äidin käskystä. Isän, papan tai enon kanssa käytiin kalassa, veljen kanssa keitettiin nokipannukahvit, mummon kanssa tehtiin ruokaa tai käytiin marjassa. Tällaisia muistoja kerrottiin kaikissa keskusteluissa. Yhteys isovanhempiin oli kasvattavaa: taloissa eli monta sukupolvea, ja ellei asunut, isovanhempia kuitenkin tavattiin tiheään. Heihin pidettiin yhteyttä jopa toiselle paikkakunnalle. Leikkiessään lapset sukkuloivat sujuvasti myös kavereidensa koteihin. Naapureiden sukulaisiakin tunnettiin. Edes sivukylillä ei ollut puutetta leikkikavereista. Kun perheet olivat suurempia, seuraa löytyi jo omasta sisarusparvesta.

Lapsiin luotettiin ja heille annettiin vastuuta sekä kotitöissä että vapaa-aikana. He osallistuivat töihin ja tekivät vaativiaakin tehtäviä itsenäisesti. Lapset liikkuihin varsin vapaasti koko

koulupiirin alueella. Vapaalla sai mennä sinne, missä koulukavereita oli. Tyypillisesti tämä tarkoitti noin viiden kilometrin sädettä. Se oli oman kotoisuuden maantieteellinen alue. Yökylässäkin käytiin paljon ahkerammin kuin nykyään. Yläasteella kotoisuuden piiri laajeni tuntuvasti, kun oman koulun oppilaat tulivat nyt koko pitäjän alueelta. Kotiseutu laajeni. Liikuttiin suksilla, polkupyörällä, linja-autolla ja junalla. Rajojakin lapsille asetettiin, varsinkin alakoululaiselle: oli vaarallisia paikkoja, joihin lapsi sai mennä vain luvan perästä, mainittiin esimerkiksi rautatiet.

Nostalgian kokemusta on mahdoton hallita tai tukahduttaa. Tuskin se on tarpeenkaan. Asemakylässä kasvaneelle rautatie hajuineen ja äänineen on koko elämänmittainen kiinne-kohta: *”kun mä vaan kuulen, että höyryveturi on johonakin, niin mun on pakko päästä kattomaan. Tuntuu että aivan haisoo nenässäki, jos vaikka televisiostaki kattoo kuvaa.”* Vanhat koneet ja laitteet herättävät nostalgisia tunteita. Virikkeet nostivat pintaan ääni- ja hajumuistoja, epäilemättä myös kinesteettisiä muistoja, joita ei kuitenkaan puettu sanoiksi. Sen sijaan puhuttiin vanhoista kulkupeleistä ja koneista, jopa tietokoneista tunnistuen nostalgisen suhtautumisen esimerkiksi 1980- ja 1990-lukujen Commodore 64 -tietokoneeseen ja Xbox-pelikonsoliin peleineen.

Itselle merkityksellisen asian katoaminen on yksi nostalgian voimakkaimmista herätteistä. Töysässä tämä tuli esille esimerkiksi keskusteluissa poluista. Polut ovat palvelleet vuosisatojen ajan talojen ja kylien välisessä liikenteessä. Kerrottiin kirkkopoluista ja kylien sisällä talosta toiseen puikkelehtivista kyläpoluista. Ne olivat jokapäiväisessä käytössä vielä sotien jälkeen. Polut alkoivat umpeutua vasta 1970-luvun jälkeen, kun metsissä ei enää kävelty. Luonnossa liikkuminen on vähentynyt. Karjaakaan ei enää laidunneta metsissä. Tiestö on parantunut, tihentynyt ja autot yleistyneet. Lapsuutensa 1960–1970-luvuilla viettäneet salonkyläläiset harmittelivat, että kylässä ei enää osaa liikkua: tila ei hahmotu samalla tavalla maantieltä kuin tutuilta poluilta.

Oli myös kylien välisiä polkuja. Rantatöysästä kuljettiin poluitse joka suuntaan. Kätänjoelta ja Mursulasta Sarvikkaaseen ja siitä edelleen Kuortaneelle johtaneen polun paikka ei ole enää näkyvissä, mutta ennen sotia polkua pääsi vaikka polkupyörällä. Töysän kirkkoon kuljettiin metsän läpi esimerkiksi Rantatöysästä. Polkuja käytettiin niin paljon, että koko polun varsi oli tapahtumien ja tunnelmien muistoilla kuorrutettu. Moniin kohtiin liittyi kertomuksia tapahtumista jopa sukupolvia aiemmin. Kirkkopolulla oli esimerkiksi kohtia, jotka liittyivät venäläismuistoihin.

Nostalgian sävyjä kuullaan myös siinä, mikä ei saisi muuttua. Kotiseudun maaseutu haluttaisiin pitää elävänä. Sillä tarkoitetaan maisemaa: pellot on pidettävä viljeltyinä, rannat eivät saa pusikoitua, maataloja ja kotieläimiä halutaan nähdä kulttuurimaisemassa. Maisemaan tarvitaan myös elämää: kaikenikäisiä ihmisiä ja varsinkin lapsia.

Töysän kotiseutukeskusteluissa myös eläimiin suhtauduttiin nostalgisesti. Työpajojen puhutuin eläin oli hevonen. Se mainittiin melkein aina työhevosena ja kulkuvälineenä. He-

²⁶ Käsitteen muodostumisesta: Johannisson 2013.

vosella vedettiin heinäkuormaa, sillä mentiin Ponnenjärven yli kirkkoon. Villieläimistä eniten huomiota saivat linnut, erityisesti varikset, harakat ja räkättirastaat, joita muisteltiin kolmessa keskustelussa pesällä käynnin, munien keräilyn, omien lemmikkikasvattien tai muuten vain lapsuuden leikkien yhteydessä. Pikkulinnun, vesilinnun, linnun ja kanan lisäksi mainittiin 14 eri lintulajia. Metsästysharrastus toi keskusteluun myös riistan. Nimikkeitä kertyi kuitenkin vain kuusi. Kaikkiaan eläinlajistossa painottui menneisyyden muistelu.

Kotiseudun monipaikkaisuus tulee luontevasti esiin ulkotöysäläisille järjestetyssä keskustelussa. Kaikki Pääkaupunkiseudun Alavus-Töysä -yhdistyksen aktiivit ovat havainneet kotiseutunsa monijakoisuuden. Tärkeitä paikkoja ja tapahtumia on Töysässä, mutta niitä on kertynyt myös nykyiseen asuinpaikkaan ja mahdollisesti moniin asuinpaikkoihin siinä välissä. Juuret ovat lapsuudessa, mutta uusiakin juuria kasvatetaan. Samalla Töysäkin voi vahvistua oman kotiseudun osana kakkosasumisen, sukulaisten ja tuttavien kautta.

Koti on yksi tärkeimmistä nostalgian ja muistin paikoista. Arjen esineet ovat kollektiivisen muistin kuljettajia. Kun Töysästä muutetaan pois, uuden kodin arkeen voidaan kuljettaa muistojen palasia lapsuuden kotiseudulta. Esimerkiksi pukeutuminen, syöminen ja ruuanvalmistustavat voivat siirtää kodintunnon kauas vieraisiin maisemiin, niin että uppo-ou to ympäristö tuntuu edelleen kotoisalta. Sellainen voi olla omasta lapsuudenkodista peritty muistojen esine tai yleisemmin kotiseutuun viittaava tuote. Ulkotöysäläisen taloon kelpaa esimerkiksi vaakuna-aiheesta muotoiltu isännänviiri. Tuttuutta voivat tuoda myös Töysäläisen piparit ja korput. Töysäläinen nimellä myydään myös suklaavohveileita, joissa on salmiakkitäyte. Ne maistavat ulkotöysäläisille.

Monipaikkaisuus sisältää vahvan ajallisen ulottuvuuden. Itselfen tärkeistä paikoista kertoessaan ihmiset samalla avaavat ajallisen kehyksen: tärkeissä paikoissa tehdään asioita, ja niistä muodostuu ylisukupolvisen kiinnittymisen kohteita, muistojen paikkoja. Tärkeitä asioita on tehty eri paikoissa: lapsuus ja koulu aika Töysässä, opinnot opiskelupaikkakunnalla, työelämä pääkaupunkiseudulla. Tärkeitä muistoja eri paikoissa ja ajallisesti peräkkäin, mutta myös rinnakkain: nykyisessä kodissa, mökillä, vanhempien luona lapsuudenkodissa. Kotikävä voi olla jopa paluumuuton motiivi, mutta palaaminenkaan ei tukahduta monipaikkaisen asukkaan ikävän tunnetta.²⁷

Se siirtää ikävänkohteen yhdestä paikasta toiseen. Kotona arjessa ikävöidään mökille Töysään ja mökillä pääkaupunkiseudun mahdollisuuksia. Tämä on yksi osoitus monipaikkaisuuden merkityksestä kotikokemuksissa. Kotiseutu on molemmissa.

Myös Töysässä ikänsä asuneiden kotiseutuun voi kuulua paikkoja Töysän ulkopuolelta. Kotiseutu on voinut levitä kunnan rajojen yli omien kokemusten tai sukulaissuhteiden vuoksi. Tärkeinä paikkoina Töysän kotiseutukeskusteluissa mainittiin esimerkiksi Ähtärin puolella sijaitseva Jauhojärvi ja eläinpuisto pandoineen tai vaikkapa Kuortaneen urheilupuisto. Puhuttiin opinnoista Alavudella ja Lapualla, työpaikoista Ähtärissä ja Alavudella sekä säännöllisestä sukuloinnista Lehtimäelle ja Soiniin. Samoin kotiseudun tärkeitä henkilöitä nimettiin myös naapuripitäjistä. Monet Töysän tunnetuimmista merkkihenkilöistä ovat itse asiassa tehneet päätyönsä muualla ja vaikuttaneet Töysässä vain vähän aikaa. Sekin kertoo monipaikkaisuudesta.

²⁷ Thomson 2005.

4 KOTISEUTUTYÖPAJOJEN DOKUMENTAATIO

TOHNIN KOTISEUTUTYÖPAJA

Tohnin kyläseura ry:n kanssa järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin 23.10.2017 Tohnin Vetolassa. Paikalle saapui 9 henkilöä, niin miehiä kuin naisiaakin. Nuorin osallistujista oli 28 vuotta ja vanhin 75.

PUHDAS LUONTO, PUHDAS RUOKA

Kotiseutukeskustelutilaisuuden ensimmäinen virike koostuu neljästä valokuvasta. Yhdessä kuvassa esiintyy tuttuinen vauva, toisessa mökki ja järvimaisema, kolmannessa näkyy uutta ja vanhaa suurkaupungin arkkitehtuuria, ja neljännen aihe on ruokalan salaattilinjasto. Keskustelu käynnistyy kaupunkikuvan ahtaudesta: *"Ompas jääny ahistukseen tossa toi vanha rakennus"*. Keskustelijat kaipaavat enemmän väljyyttä, varsinkin vanhojen rakennusten ympärille. *"Vanha rakennus – –, ei tosta nää minnekkään, kun tossa on tommosta muuria rakennettu ympärille."* Joku näkee maisemassa yhteyden Seinäjoella sijaitsevan hotelli Alman torniin. Seinäjokikin on

keskustelijoiden mielestä liian ahtaasti rakennettu. *"Mm. Se on niin kun hotelli Alma tuolla Seinäjoella. Mää aamulla kun heräsin, ni olikin toinen rakennus siinä heti. Et aika tiukan kaavan ne on siinä tehneet."*

Kaikki muut virikkeen kuvat kelpuutetaan oman kotiseudun osaksi. Vain kaupunkikuva torjutaan. *"Joo kaikki muut paitsi toi yks kuva kuuluu jollain lailla kotiseutuun – –"*. Myös muista otoksista tehdään huomioita: ruokakulttuuria, paikallisuutta ja suora yhteys luontoon: *"Puhdas luonto tulee mieleen tosta mökkikuvasta."* *"Tänne kuuluu nimenomaan puhdas luonto"*.

Kaikki tunnistetut teemat kiertyvät keskustelijoiden mielessä myös pikkulapseen: *"Minä varmaan sanoisin että nämä on tälle lapselle tärkeitä. Just tämä puhdas luonto ja puhdas ruoka."*

TÄRKEÄT LAPSUUSMUISTONI

Seuraava virike vie keskustelijat ajassa taaksepäin, lapsuuteen. Ensimmäinen kommentoija toteaa, ettei hänellä ole Töysästä

Tohnin keskustelutilaisuuden osallistajat keskustelemassa kotiseudusta. Kuva: Ruralia-instituutin kuva-arkisto.

lapsuusmuistoja. Toinenkin henkilö kertoo olevansa muualta, mutta avaa silti keskustelun: ”Mää oon asunu sellases paikas, mis on luonto likellä. Siellä on hyviä leikkipaikkoja.” Tämä johtaa keskustelun lapsiin ja ikätovereihin. Kaikkialla asui paljon lapsia, joten leikkitovereista ei tullut pulaa. ”Joka talos oli omanikästä väkiä, ja nyt on tyhjiä taloja.” Muutos on yhä jatkuva: maaseutu autioituu: ”Joo – –, tyhjenee talot ja väki vähenee, se on ikävää.” Mainitaan myös, että ennen kesät olivat lämpimiä ja talvet kunnan talvia.

Keskustelijat huomaavat, että kotiseutua voi tarkastella monessa mittakaavassa. Se voi tarkoittaa omaa kylää, mutta myös laajempaa aluetta: ”Ni se kotiseudun käsité on laajentunu, et enemmmin se oli ehkä oma kylä kotiseutu.”

– Koulun piiri.

– Koulun piiri joo ja...

– Ja oma porukka.

– Oma porukka joo ja nykyä niiku omien lasten aikana se on jo ehkä enemmänkin pitäjä.

– Ja jopa naapuripitäjä, liittyy harrastuksiin heidän osaltaan.

Yksi kommentoija nostaa esiin lapsuuden leikit ja liikunnan. Nykylapsuus tuntuu olevan erilainen. ”Omas lapsuudes leikkittiin pihalla. Melkeen kaiken aikaa kiipeiltiin puissa, tehtiin kaikkea, mitä siihen liittyy. Hiihdettiin ja lasketeltiin, millon katolta ja millon mäestä ja kaikkea tämmöstä. Ja nyt siihen tilalle on ehkä enemmän tullu netti ja viihde-elektroniikka ja teeveekin vielä ja kaikki ne kanavineen ja mahdollisuuksineen.” Muutos on niin suuri, että koko käsitys lapsuudesta on keskustelijan mielestä muuttunut. Tukea tulee muilta keskustelijoilta: ” – – tavallaan voidaan olla tekemisissä – – kaverien kanssa, mutta niitä ei välttämättä nähdä enää sillai.” Tämä muutos on tapahtunut ”viimesen viiden, kymmenen vuoden aikana.”

Palataan luonnon muistoihin. Hyviä lapsuusmuistoja on jäänyt metsästä: ”Sai lähtee mettään kulkemaan – – Semmoiset ohjeet tuli, – – ku et esy sinne, niin niin kauan saat kulkea ja siellä olla ja kyllähän siellä aina mielikuvitus lähti laukkaamaan.” Toiselle keskustelijalle on jäänyt hyviä muistoja isän kanssa luonnossa vietetystä ajasta: ”Mää muistan kauheen tärkeenä sellaset asiat, että mää oon käynyt isän kanssa metässä paljon marjassa ja onkimas ja muuta tällästä. – – Isän kanssa oli kiva kulkea.”

Lapsuuden toimeliaisuus ja työnteko herättävät keskustelua. Maataloissa lapset oppivat tekemään työtä.

– Aika nuorena annettiin kyllä jotain tehtävää.

– Joo. Eikä vaan viihdettä.

– Niin. Ei sitä kysytty, että huvittaako.

Osa keskustelijoista kertoo käyttäneensä maataloustöissä traktoria ja osa hevosta. Heinäkuorman hakeminen oli mielenkiintoista, mutta äestäminen raskasta: ”kävellä sen hevosen peräs siinä pellolla. Se oli niin raskasta, ku ei voinu nousta siihen äkeen päälle, ku oli vaan yks hevonen edessä. – – Ku ei talossa ollu työvoimaa, niin jokasen oli mentävä.”

Muistellaan myös traktorilla ajamista: ”Mun lapsuuteen kuuluu että mää olin varmaa seittämän vanha ku meille ostettiin traktori, ja ei musta muuta hyötyä ollu siellä heinäpellolla, ni opetettiin ajamaan traktorilla. Mutta emmää meinannu ylettyä niil polkemille. Että näin jälkeinpäin oon aatellu, et ihme ku ei sattunu mitään vahinkoja.”

Keskustelu palaa vielä kotiseudun muuttumiseen. Kun ihmiset eivät enää pidä yhteyttä kasvotuksin, kotiseutu on laajentunut: ”Ettei se oo välttämättä se oma maakuntakaan. – – Se voi olla, et koko maa ja osa kavereista – – voi olla ulkomailakin.” Toinen paikallaolija on samaa mieltä: ”Kaveripiiri on laajentunu siinä mielessä. Et voi olla sellasia kaveriteita, mitä sää et oo koskaan nähnykkää. Se on hyvä tyyppi, en oo koskaa vaa nähny!” On myös mahdollista, että kerran aktiivinen yhteydenpito päättyy tai muuttaa luonnettaan: ”Ja sit ehkä enemmän jää kaikki armeijakaverit ja muut. – – Tai opiskeluaikana.”

Lapsuusmuistoihin kuuluvat myös kotieläimet. ”Maaseudulla oli jokaises talos kotieläimiä.” – – hienoja lapsuusmuistoja, ku vaikka siantappopäivä! Voi että!” Teurastamiseen liittyvät muistot huvittavat osallistujia kovasti. ”Minä muistan, kun Kalliovaara kävi talosta taloon tappamas sikoja, ja se oli viimeinen sika, jonka se meillä tappo. Et se jää tähä nyt. Se löi. Ja se menikin sivuun. – – Niin se meinas, että hänen siantapot loppu tähän.” Jokasyksiset lahtauspäivät liittyvät myös oman ruokasuhteen rakentumiseen: ”Ensin se sika tuodaha siihen tappopaikalle, ja sitä siinä säälitään, et ny sulta henki lähtee, ja kyllä siinä vaiheessa viimestään, kun suolet on sivus, se rupiaa näyttämää ruualta ja nälkä tulee. Et nopiaa se mieli muuttuu. – – Ehkä tää on sellanen kokemus, mikä puuttuu tosi monelta tänä päivänä ja ehkä – – kaikki kasvissyöntivouhotuksetkin liittyy tähän, kun ei oo sitä omakohtasta kokemusta – – eläimen kasvattamisesta ja sen ruokkimisesta ja sitten sen lopettamisesta.” Arvellaan, että muisteliijoilla on todenmukaisempi käsitys ruuan alkuperästä kuin monella nykyajan lapsella, jotka näkevät vain ”puolikiloo jauhelihaa kerrallaan.”

Lopuksi keskusteluun nostetaan vielä välimatkojen kutistuminen, joka on tehnyt matkustamisesta helppoa. Ennen ei juuri matkusteltu. ”On Suomi varmaan pienentynt. – – Helsinki on aika lähellä jo kuitenkin.” Mainitaan myös elektronisen urheilun yleistymisen. ” – – Nyt vaan miettii että kuitenkin ne nuoret, jotka pelaa, ni niillehän voi tulla ammatti siitä”, tuumitaan.

KOTISEUDUN IHMISIÄ

Seuraavan virikkeen aiheena on ”Kotiseutusi ihmisiä”. Keskustelun aluksi pohditaan persoonallisuuden vähenemistä: ”Eiköhän me kaikki olla yksilöitä, mutta ennen oli vielä enempi näitä, niitä... Yksilöitä mainittavia.” Muut tunnistavat saman ilmiön: ”Kyllä. Oman tiensä tallaa.” Pyydetään nimeämään muutamia, mutta siitä kieltäydytään naureskellen. Sen sijaan persoonallisena pidettyä väkeä ryhdytään kuvailemaan. ”Ehkä kylähullut on vähän vähentyntä tai muuttanu muotoaan. – –”

Arvellaan, että työtä vältteleviä ja yhteiskunnan tuilla eläneitä ihmisiä on ennenkin ollut. *"Meilläkin oli semmonen yks kylänmies, joka kävi meillä joka maanantai-ilta. Mutta hän kävi sitten muis talois muina iltoina, kattomassa Kauniit ja rohkeat. – Kahvipöytään tuli aina lakkipäässä, mut sitte kun – tarjottiin ruokaa, nii otti lakin pois, että hän kunniotti sitä ruokaa."*

"Ja kun minä muutin tälle kylälle, ni oli yks henkilö, joka kävi joka sunnuntai kysymässä, joko niitä lapsia ois tulossa." Hän kävi myös ristiäisissä. Tämä herättää kovasti hilpeyttä paikallaolijoissa. Kerrotaan vielä yksi huvittava esimerkki pariskunnasta, jonka isäntä meni emännän puolesta neuvolaan.

Keskustelu palaa uudestaan liikkumiseen. Ennen oli joka kylällä ihmisiä, jotka eivät elämänsä aikana käyneet juuri misään. Kirkonkylässäkään ei aivan joka kuukausi käyty. Juna tai hissi saattoivat olla poikkeuksellinen kokemus. *"Monekki eli hyvinkin vanhaksi, ennen ku ens kertaa nous junaan."*

Mieleen tulee myös kadonneita ammatteja ja kädentaitoja: *"Kotiseudulla on ollu semmoisia työntekijöitä, joita ei nykyään enää oo. Pumpumestareita oli ja oli muurariaki ja tietysti puuseppiä, mitkä kävi nikkaroimassa taloissa. – Ik-kuna ja ovet tehtiin kotona höyläpenkissä. Mun lapsuudessa. Minäkin muistan vielä. Ja nykyään otetaan tarjous..."*

Juontaja pyytää tarkentamaan, minkä alan kädentaitajilla on ollut vaikutusta kotiseutuun ja kenellä erityisesti. Mainitaan huonekalujen tekijät ja kivimiehet, jotka tekivät kivijalkoja ja takkakiviä. Nimistä mainitaan Mäkipollari, joka on tehnyt muuraustöitä, sekä ruuhentekijä ja suutari Eino Jokinen. *"Kültomäen tekemät soutulavittat [oli] joka talossa."* Pontikankeittäjäkin muistellaan naureskellen, mutta heidän nimiään ei tule julki.

ÄÄNET

Seuraavaksi virikkeenä toimivat äänet. Keskustelijat kertovat tunnistaneensa saunan, matonpesun, ukkosen ja koulun pihan äänimaailman. Viimeisenä kuullaan traktorin käynnistymisen, malliksi veikataan Valmet 705. Ensimmäinen ääninäyte jäi hieman epäselväksi: oliko se sauna, vai riihi, vai *"hittiräppä"*. *"Tavallaan niiku kansanmusiikkia tuli sieltä"*, vitsaillaan.

Keskustelijoilta tiedustellaan, kuuluuko jokin äänistä heidän kotiseutukokemuksensa. Koulun piha saa kannatusta. *"Tohnin koulun 16:sta oppilaasta [lähti] ihan tommosta ääntä."* Koulun kello oli ääneltään kuitenkin toisenlainen. Puhe kääntyy kuitenkin myrskymuistoihin: *"Kesällä oli sillon vapaapäivä, kun ukkosta tuli. Ei tarvinnu lähteä heinäpellolle."* Salamoista on myös pelottavia kokemuksia: *"Isoisä meni tajuttomaksi. Löi ukkonen sillo lapsuudessa."* Pallosalamoistakin kerrotaan. Yksi keskustelija hyväksyisi kaikki virikkeen äänet omaan kotiseutuunsa. Myös mattopyykki kelpaa, joskin sen ääni on nykyään erilainen, kun käytetään painepesuria.

Palataan takaisin kouluteemaan. Tohnin koulu kipuili pitkään oppilasmääränsä kanssa. *"Sillon ku mää oon ollu Tohnin koulussa, ni oli 12 pahimmillaan. – Siinä olikin sitten muutama hyväkin vuosi. Eikö siellä yli 20 ollu jossai vaiheessa?"*

Kouluun liitetään varsinkin urheilumuistoja: *"Välitunnilla pelattiin jääkiekkoa aina talvella, kun oli mahdollista. Ni ei maltettu ottaa luistimia tunniks pois. Teräsuojat jalkaan. – Luistimet jalassa istuttiin tunti, ja heti, ku tunti loppu ni vips. Äkkiä pelaamaa nopiaa, nopiaa –."* Selviää myös, että oppilaat kolasivat jään itse, ja koulupäivän lomassa ehdittiin myös hiihtää parin kilometrin lenkki.

Yläasteelta muistellaan pukeutumista: *"Sillo ku itte oli yhdeksännellä ja meillä oli tää Töysän pesäpallojoukkue, niin kaikilla pojilla – oli pelivaatteet koulussa päällä jo valamiiks."* Pukeutumisessa ei kursailtu: *"ittellä ei koskaan käyny semmonen asia mielessäkään, et mitenkä pitäis pukeutua."*

Muistellaan, että ennen pelattiin enimmäkseen pesäpalloa, myöhemmin jalkapallo on vallannut alaa. *– Ei varmaan koulussa enää välitunnilla pesäpalloa pelata. – Joku heiluu pesäpallomailan kanssa, ni se on poliisiasia.*

Nauretaan. Yksi keskustelija on tehnyt toisensuuntaisen havainnon: *"Mut onhan nyt tehty kaikkea köysikiipeilytelineitä, että lapset liikkus välitunnilla –"*

KOTISEUDUN KUVAILUA

Työpajassa siirrytään eteenpäin. Seuraavaksi osallistujilta kysytään: *"Miten kuvailisit kotiseutuasi sellaiselle, joka ei sitä entuudestaan tunne?"* Ensimmäinen vastaaja arvelee, että kotiseutu onkin paljon helpompi määritellä vieraille kuin itselle. Hän luettelisi yrityselämän, harrastusten ja muun aktiivisuuden yksityiskohtia: *"Hyvin tietää kaikki tämän kotiseudun yrityselämän, mitä on. Metsään liittyvää monenlaista, metalliteollisuuteen liittyvää monenlaista, maatilamatkailuun liittyvää monenlaista."* Toinen vastaaja kertoisi luonnosta: *"maisemat ja luontoasiat ja tälläset."*

Puhe kääntyykin jälleen luontoon. Siinä nähdään jälkiä kaukaa jääkaudelta: *"meillähän on tää maasto muotoutunu jäävuoren aikana."* Keskustelija viittaa Vetolan lähiympäristöön. Viereinen järvinen on suppamuodostuma. Sama puhuja kertoo kotipihaastaan: *"Meillähän on moreenimäki, hyvin kivinen moreenimäki, et kun jotain istuttaa, niin rautakangella pitää reikä tehdä."* Tämä vaikuttaa suoraa myös lajistoon: *"meillä menestyy helposti semmoset [lajit], jotka ei jossain muualla, Tuurin kylässä esimerkiksi, menestykkään, kun siellä on alankoja. No, meillähän on lämpötilakin – sillon ku ei oo mikään tuulinen sää – niin meillä on viis astetta lämpösemppä, kun Tuurin kyläs ja Alavudella. Et että tässä kohdassa se vaikuttaa aika paljon toi historia siihen, mitä täällä on, ja siitä seuraa nää luonnon monimuotoisuudet ja tälläset asiat."* Muut nyökkäilevät. *"Vaikka ollaan Pohjanmaalla, ni täällä on mäkistä maastoo"*, todetaan.

Yksi keskustelija kertoo omista kokemuksistaan maatilamatkailukurssilta: *"Kun sanoo, et on Etelä-Pohjanmaalta – no ei kukaan tiää, mis on Töysä tai tämmönen Alavus – niin siel heti ensimmäisenä kuvataan et 'no se on sitä aakeeta'. No, ei todellakaan oo."* Toinen puhuja täsmentää töysäläistä maisemalaatua: *"Sitä on kaks kolmannesta muistini mukaan sitä"*

Töysän maasto on kumpuilevaa. Kuva: Janne Vuorela.

jokien vallitsemaa maisemaa. – – Tää itäinen yks kolmannes on – – Suomenselän aluetta, jossa on vaihtelua tosi paljon.” Sama keskustelija näkee maastolla vaikutuksen myös elinkeinorakenteeseen: *”meillähän ei oo esimerkiks – – isoja taloja, joissa on isot viljelykset – –. Meillä viljellään kiven vieriä täällä. Ja se on vaikuttanut tosi paljon. – – Se on varmasti tätä elinkeinojen monimuutosuutta lisänny kans.”* Kaikki eivät ole voineet ryhtyä maanviljelijöiksi.

Tarkastellaan myös paikallista ihmisluontoa. Ensimmäiseksi tehdään selvä ero ”pohjanmaalaiseen mentaliteettiin”. Keskustelijoiden mielestä se ei yksinään hallitse heidän kotiseudullaan: *”Ja jos puhutaan pohjanmaalaisesta mentaliteetistä, täällä on just sopivassa suhteessa sitä, mut täällä on paljon muutakin. – – Täällä on kuitenkin sellanen väljyys omalla lailla, – – mistä mä pidän. Jotta ei olla – – niin juntteja, ei sinnepäinkään, niiku ollaan tuolla sydän-Pohjanmaalla.”* Joku arvelee, että tähänkin on vaikuttanut luonto: *”Meillä ei pysty niin kauheen tarkkaan – – seuraan, mitä naapuris tehrään. Ku – – tää on tällästä metsästä aluetta.”* Kotiseudun kerrotaan olevan monipuolista aluetta. Elämää ei välttämättä eletä samalla tavalla kuin naapurissa. *”Jos puhutaan näinkin suppeesta ku tästä Tohnin alueesta. Niin täällä on mielettömän paljon kaikenlaista. Mones paikkaa kylällä saattaa olla, et kaikki on viljelijöitä, kaikki menee sen mukaa. Mut täällähän on vaikka mitä.”*

Kotiseudun olemusta selvitetään vertaamalla sitä pohjalaisiin rintapitäjiin: *”Lapualaaset ja kauhavaalaaset ja härmäläiset ja kauhajokelaasetkin ja kurik... no kurikkalaasista ny puhumattakin. Niin ne on lähtökohtaasesti jo jotakin. – – Jos on Lapualta, ni se nyh jotaki onkin. – – Mutta mää oon vaa*

Töysäst, ni se ei niinku oo.” Pohjalaiset tuntuvat olevan jotenkin tietoisempia menneisyydestään: *”Joo siellä on niiku se historia niillä.”* Töysäläisyyteen sen sijaan sekoittuu monenlaisia piirteitä: *” – – Ollaan vähä niiku justii tuol Keski-Suomes siellä, vähän niinku monesta paikasta ja vähä sillai sekotus sopivassa suhteessa kaikkee.”*

Siirrytään murteisiin. Töysä on pohjalaista, mutta ei täysin pohjalaista: *”Tuo murrekin se muuttuu ihan täysin, ku tullaan tuolta Pohjanmaalta. Et se on aika lailla täällä jo toisenlaista. Ja Kuortaneella. Jos mennään Ähtäriin, ni sittehä se muuttuu ihan Keski-Suomen murteeks.”* Muut vahvistavat: *”Ähtärissä puhutaan erilaista, Soinissa puhutaan erilaista”.* Jonkun mielestä murteet voivat sekoittua myös siksi, että puoliso on Töysässä usein haettu naapuripitäjistä. Löyän nuorisoseura on tässä mielessä ollut tärkeä paikka tohnilaisille. *”Mutta se sen vaikutus on varmaan ollu viiskymmentä-kuuskymmentäluvulla merkittävä. Ei enää seittemänkymmentä luvulla niin paljon sitte”,* tarkennetaan. Yksi keskustelija naurattaa muita keksimällä syyn, miksi ei menty Löyää kauemmas: *” – – ku lähti ilta-aurinkoo – – vasten ajamaan polkupyörällä, – – siellä paisto aurinko niin silimiin, ettei kauemmaks viittyny ajad”.*

MENNEISYYDEN TAPAHTUMIA

Siirrytään käsittelemään menneisyyden tapahtumia. Virikkeenä on kysymys, mikä tai mitkä niistä ovat eniten muokanneet kotiseutua. Ensimmäisenä mieleen nousee sota. Tiedetään, että töysäläisiä kaatui viime sodissa paljon. *”Niin se on ollu vähä joka pitäjässä ensi alakuun. Samasta pitäjästä meni paljon. Mutta sitten ne sekotettiin, nottei kaikki menny aivan*

– –.” Keskustelijat tietävät, että myös kuortanelaisia, nurmo-
laisia ja soinilaisia on kaatunut paljon. Aiheesta myös vitsail-
laan: ”Nurmoolaisia ei varmaan laitettukkaan etulinjaan. Ne
meni itte.” ”Eikös karijokisetki ois ottanu talvisodan urakalla,
mutta ei niille annettu?”

Ohimennen mainitaan merkittävänä ilmiönä siirtolaisuus
Amerikkaan ja Ruotsiin. Sitten yksi paikallaolija ottaa esille
elinkeinojen vaikutuksen: ”– – kyllähän se varmaa on ton
Toivo Keskisen syntyminen. Ja ehkä vielä sitten hänen lap-
senlapsensa Vesa Keskisen vielä enemmän. Kyllähän sillä
varmaa on iso merkitys Töysään pitäjänä.” Hänen mielestään
maataloudella on lähipitäjien elinkeinorakenteessa paljon suu-
rempi rooli, varsinkin sivukylissä: ”naapuripitäjä Lehtimäeltä
Kukonkylältä löytyy yhtä monta aktiivista – – maatilaa kuin
koko Töysästä. – – Töysä on – – elinkeinorakenteeltaan aika
paljon monipuolisempi, ku moni muu.” Muut tukevat ajatusta.
Monipuolinen elinkeinorakenne tarkoittaa turvampaa tule-
vaisuutta. ”Täällä on lapsiperheitä justiin tämän työpaikkati-
lanteen takia. On meillä muitakin työpaikkoja.”

Keskustelijat eivät pidä kotiseutuaan taantuvana alueena.
Mainitaan, että maaseudun autioituminen ei ole koskettanut
aluetta erityisen voimakkaasti: ”en koe ainakaan itse, että mei-
dän kotiseutu olis mitenkään hirveen taantuva paikka. On
tietenkin luonnollista, ettei ihan joka talos oo lapsiperheitä
esimerkiks.” Näyttää siltä, että kaikki myyntiin tulevat asunnot
löytävät uudet asukkaat. ”– – jossain päin Suomessa, jossain
vähän syrjemässä, ni siellä ehkä enemmän aistii sen, ettei
teillä tuu autoja vastaan. Siellä ei nää ihmisiä hirveesti len-
keilemäs eikä kävelemäs. – – Kun sää tuut taas takasi tänne
kotiseudulle, ni ei meina sekaha sopia, ja poliisiakin tulee vas-
taan yhtä mitta. – – Joutuu ajamaan oikein rajotusten mu-
kaan. Et siinä mielessä kyllä tämä Alavus, Ähtärin, Töysän
seutu on aika vilikasta lopuksi tänä päivänä suhteos moneen
muuhun.” Muut ovat samaa mieltä. Junia voisi kuitenkin kul-
kea enemmän.

KAUKAINEN MUINAISUUS

Seuraava virike tarjoaa Töysän vaakunan ja aikajanan jääkau-
delta 2000-luvulle. Ensimmäinen kommentti herättää hilpeyt-
tä: ”Ni, kyllähän tuo jääkausi on varmaan eniten tätä kylää
muokannu.” Asiaahan käsiteltiin jo edellä. ”Ei täällä sitte sen
jälkeen paljonkaan...”, naureskellaan.

Pohditaan, millaisia merkkejä muilta aikakausilta on jää-
nyt. Ilmenee, että ryhmällä on verrattain hyvät tiedot paikka-
kunnan muinaislöydöistä.

– Mistäs aikakaudelta se ruuhi löyty, joka sieltä Mutkajärves-
tä löyty – –?

– Eikö se ollu 6000 vuotta vanha? Voisko se olla tätä Suomus-
järven kulttuuria edustanu? Se pähkinäpuuhan oli ainaki sil-
tä iältä, joka löyty siitä samasta yhteydestä.

– Miltäs aikakaudelta ne korulöydöt on?

– Eikös se Pennalan hautalöytö taitaa olla tuosta tuhatluvun
pikkusen jälkeeseen. Mun käsittääkseni. 1300-, 1200-, 1300-lu-
vulla. Ensimmäiset tarinat, jotka liittyy Tohnin kylään, ajot-

tuu 1300-, 1200-luvulle, mutta ne on hyvin epävarmoja, ja ei
niitä...

– 1500-luvulta on jo selkeet.

– No joo, sitten se tietysti, kun veroluettelomerkinnät ensim-
mäiset on 1500-luvun lopulta. Mutta asutusta lienee ollu jo
ennemminkin.

Tilaisuuden juontaja haluaa pysähtyä hetkeksi mainittuihin
Tohnin tarinoihin. Hän tiedustele, tietävätkö kaikki täällä
päin nuo vanhat tarinat. Vastataan, että eivät tiedä. Käynnistyy
keskustelu Tohnin äijästä: ”jos ihan tästä Tohnin kylästä pu-
hutaan, niin Tohonin äijähän on semmonen myyttinen taru-
hahmo, joka liitetään tähän Tohninmäkeen ja Töysään laa-
jemmin.”

”– – Tohnin jättiläisestä puhutaan kyllä. Siinä runossa-
kinhan kerrotaan, että se oli viisi hirttä, ku se makas kyljel-
lään penkillä. Niin hartioiden korkeus oli viiden hirren ver-
ran.” Joku arvelee, että hirret olivat ennen matalia. Ehkä äijä
on kasvanut puiden mukana. ”Minä uskon, että tää Tohnin
äijä on kasvanu sitä mukaa, mitä vuosisatojen saatos on ta-
rinaa kerrottu.”

Käy ilmi, että lähiseudulta tiedetään muitakin jättiläista-
rinoita: ”Killin jättiläinen on tuolla Killinkoskella ollut.
– – Jos historia kiinnostaa, niin siellä on Killin jätti nykyään
kauppa.” Tarinoita hyödynnetään markkinoinnissa myös Töy-
sässä: ”Arto on – – hunajapurkkeihin tehny etiketit, missä
lukee... Tohnin äijän voimahunajako se oli, vai kuinka?” Jätti-
läisellä on vahvan yksilön maine: ”Pitihän sen olla voimiltaan
mittava. Ja varmasti oli ollukkin, kun hän on kantanu sen
hyvin merkittävän kokoisen kiven Lapuan Simpsöltä tänne
Isonkyrön kirkon päätyseinään. Ja sehän on todella paina-
va kivi, että jos tämä on oikeasti tapahtunu, niin aika väke-
vää äijää on ollu. – – Ja se on eri tarinoissa seikkaillu aina
1300-luvulta 1700-luvulle – –, että jos on koko ajan kasvanu,
niin on aika iso ollu.” Kerrotaan, että jättiläisen osaksi koitui
kuitenkin nälkäkuolema.

Tohnin äijän ajoittumisesta on erilaisia teorioita: ”– – jos-
kus Töysän Joulus kuuskythuvulla, seitkythuvulla, niin siinä
tarinassa se ajotetaan 1700-luvulle, eilikkä ison vihan aikaan,
joka oli 1700-luvun alussa. Ja sitte jos hän on todella osallis-
tunu Isonkyrön kirkon rakentamiseen, ni se on tapahtunu
1500-luvulla. – – Ja mä mainitsin sen ensimmäisen, johona
se ois 1200–1300-luvun vaihteeseen. Sillon hän olis lähteny
karkuun Matti Kurkea tuolta Vesilahdelta Laukon kartanosta
ja tullut tänne Tohninmäelle häntä pakoon. Ja Matti Kurki on
ollu Laukon kartanon herrana 1200–1300-luvun taitteessa,
et jos se tarina pitää paikkaansa, niin Tohnin äijä on eläny
jo 1200–1300-luvun taitteessa. No onko Isonkyrön kirkon en-
simmäiset rakennusvaiheet ollu sillon? Sitä ei tiedä.” Uskotta-
vimpana keskustelijat pitävät 1500-luvun vaihtoehtoa: ”Sillon
on ainakin Tohnin ensimmäinen talo merkitty veroluettelo-
ihin.”

Tohnin äijän muisto saa puhujan pohtimaan myös omaa
aikaamme: millaisia tarinoita meistä jää? ”Kun ei mitään mui-
ta ajanviihteitä pimiänä talvi-iltoina ollu, niin se on se tarina

kestänyt tänne päiviin asti, mutta kestäkö tämän päivän tarinat? Kerrotaanko Vesa Keskisestä vielä vastaavaa sankaritarinaa viiden sadan vuoden päästä?”

”Toki siitä jää varmaan muita dokumentteja”, todetaan lopuksi.

TARINAT JA PERINTEET

Työpajan seuraavana virikkeenä onkin lausepari: Minulle tärkeitä Töysän tarinoita ja Meille tärkeitä Töysän tarinoita. Mainitaan *Tuaretta korppua Töysästä* -teos, jossa on paikallisia kertomuksia. Muistellaan myös ”Kusikiveä eli Kusimäkeä”, paikkaa jonne oli matkanvarrella tehty tarpeet.

Linja-autoja kulki aiemmin enemmän: ”– *Tuosta sentään bussi meni vielä joskus parikymmentä vuotta sitten tosta Töysän perältä.*” Vuoroja oli keskustelijoiden muistin mukaan runsaasti. Aamullakin lukiolaisia vietiin ”*kymmenen minuutin välein.*” – *Kumpaankin suuntaan: Ähtäriin ja Alavudelle.*”

Kyläkaupoista mainitaan Savolan, Hiesmäen, Suutalanmäen, Ylipään, Alamutkan, Liesmäen, Murtolan, Tohnninmäen ja Tuovilan Matin kaupat sekä lisäksi Osuusliike ja Osuuskauppa. Kioskeista muistetaan nimeltä Vetolan kioski, mutta se ei ollut ainoa: ”*Ylipäässä [on] ollu kolme kioskia parhaimmillaan.*” Ihmetellään, miten kaupoille on riittänyt asiakkaita. ”*Täällä oli kuule väkiä!*” – [Eihän] *polkupyörällä kovin kauaks menty, tai hevosellakaan kauppaan. Käytiin lähikaupoissa.*” Erityisesti yksi kauppa on jäänyt mieleen: ”*Salon lähikauppa [oli] sellanen pysähyskauppa. Kun hevosella tultiin kirkolta, ni äijät monta kertaa jäi kaljalle siihen.*”

Tarinoista siirrytään perinteisiin. Keskustelua käynnistyy kielestä: *käy ilmi, että paikallisessa puheenparressa käytetään termiä ”perintiet”. Jonkun mielestä se on outo muoto.*

– *Eli sillon ku puhutaan perinnöstä, niin ne puhuu perintiestä. Niin kyl se on tuntunu kummalliselta se puhe.*

– *Nii minkä takia? Se on meidän murretta.*

– *Joo-o. Oon mä sen oppinu tuntemaan – . Mut ensin alkuun ihmettelin.*

Varsinainen aiheen käsittely käynnistyy juhlaperinteistä, joiden arvellaan olevan samanlaiset talosta taloon. – *Monet perinteethän liittyy kristinuskon juhuliin.* – *Niihin liittyy tietyt perinteet perheelle. Ihan varmaan joka talos samantyyppiset.*

– *Niin. Koti, uskonto ja isänmaa.*

– *Juhannuskoivut haetaan porraspäähän.*

– *Joulukuusi tupaan.*

Samaan sarjaan nostetaan myös ”pääsiäisvalakia”. Lisäksi mainitaan Tohnnin omana perinteenä koulussa vietetyt koko kylän juhlat. Erityisesti kuusijuhla oli tällainen.

Muistellaan myös kouluun liittyviä perinteitä. Martti-nimisen opettajan tyyliin kuului sotilaallinen kurinpito. – *Oli joo sotilaskäännöksiä liikuntatunnilla.* – *Ei päästänyt koskaa irti siitä asiasta.*

– *Ja ojennettiin myös, ja tahtimarssia myös.*

Opettaja Martti Tikka. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

– *Muistan ku pienet oppilaat meni luokkaa ympäri tahtimarssia.*

– *Joo, ja sen jälkeen riviin järjestys ja ojennus ja käännös vasempaan päin!*

– *Joo, kuri oli samanlainen oppitunnilla myös.*

Yksi keskustelija kertoo tähän liittyvän armeijamuiston: ”– *Muistan kun [armeijassa] – kaikki aina peljätteli, että sitten, ku sulkeiset alkaa, – ni sitte tiiätte, mitä tämä touhu on.* – *Sitte tuli ekat sulkeiset, ja minä ootin, että koska ne sulu-keiset alkaa.* – *Herran jumala! Mää olin niin kuin ala-asteen liikuntatunnilla! Sitten ne loppu, – Jaha, täskö ne oli? Oli kyllä iso pettymys.*” Tohnnin koulussa opittiin hiihtämään, suunnistamaan ja sulkeisjärjestys. Keskustelijat arvelevat, että tämä opetus on mahdollisesti vienyt joiltain ilon hiihtämisestä.

Liikunnanopetuksesta muistetaan myös mäenlasku siihen kuuluvine rituaaleineen: ”*ku koulun piha on tällänen mäki, niin [opettaja] veti katuharjalla [oppilaat] ylös. Et opetettiin käyttämään sitä hissiä!*” Hiihtäminen vaikuttaa olleen koulu-aikojen keskeistä sisältöä. Sitä muistellaan monissa puheenvuoroissa. ”*Omasta nuoruudesta [on] jääny sellanen perinne mieleen, että aamulla hiihdin kouluun, koulus hiihdettiin, illalla hiihdin kotia, ja kun olin saanu päiväkahvit, lähin hiihtämään.*” Kerrotaan myös, että talven hiihtokilometrit merkittiin koulussa lappuun, ja yli 300 kilometriä hiihtäneet palkittiin Taloussuklaa-levyllä. ”*Saatto siinä vähän olla – piestä fuskamista, – jos yheksänsataa kilometriä kaikki on vetäny talven [mittaan], naureskellaan.*”

KOTISEUTU KUVANA

Tarinoiden ja perinteiden jälkeen työpajassa siirrytään seuraavaan vaiheeseen. Kysytään: ”*Jos kotiseutuasi pitäisi kuvata yhdellä valokuvalla, mitä kuva esittäisi ja mistä ottaisit kuvan?*” Kaksi ensimmäistä vastaajaa tarjoaa samaa aihetta:

”Minä ottasin sen tästä järvestä. Sillä tavalla, et siinä näkyy järvi ja koivuja.” Kyseessä on suppaan muodostunut lähdejärvi.

Yksi paikallaolija ottaisi kuvan Tohninmäen näkötorresta hyvällä säällä. *”Siinä näkys lähestulkoon lappimainen vaaramaisema. Kuvastaa mun mielestä tätä Suomenselekää. Siinäpä se onkin.”* Tornista avautuvassa maisemassa siintäisivät myös Lehtimäen ja Ähtärin kirkontornit. *”On meillä edelleen näitä kylähulluja. – Tekee itte näkötorrinki”*, yksi keskustelija toteaa huvittuneena. Hetken pureskelun jälkeen yksi keskustelija palauttaa ryhmän mieleen, että näkötorni paljastaa myös Tohnin ympäristössä tapahtuneet maisemanmuutokset. *”Ainakin tarinat kertoo, että joskus vuosisadan alus näky Tohninmäeltä seitsemän eri kirkontornii. – Ja kun katotaan sata vuotta vanhoja kuviakin Tohninmäeltä, ni se oli ihan kalju. Ei siellä ollu mihinään puita. Ja nyt ei – näe mihinkää sieltä. Ei ainakaan ilman näkötornia.”*

Itse tornikin kelpaisi aiheeksi toiselle keskustelijalle: *”Mää vois in ottaa [kuvan] susta siellä tornissa”.* Mainitaan, että torni on kylälaisten rakentama. *”Se musta jotenki kuvastas Tohninmärkeä jollakilailla. Ja sitä monipuolista yritteliäisyyttä ja – ennakkoluulotonta suhtautumista siihen, että jos jotakin puuttuu, ni teherää se itte sitte.”* Tämän yritteliäisyyden vuoksi kotiseudulta ei keskustelijan mielestä puutu mitään. *”Mää oon aina sanonu, ettei Tohninmäeltä mitään puutu. Mää oon aina ollut tosi tyytyväinen tähän kotiseutuuni. Jaksan sitä kehua. Yhden asian, minkä mää oon nimenomaan kokenu täältä mäeltä puuttuvan on järvi. –”* Keskustelija saa vahvaa kannatusta. *”Mä oon kokenu sen aina niin, et täällähän pystyy harrastaa ihan, mitä sä haluat. Eihän sun tarte olla mitään ku vähän aktiivinen ja kerätä porukka, ni kaikki on mahdollista.”* Esimerkkeinä mainitaan Tohninmäen laskettelurinne ja hiihtohissi. Ne olivat jonkun keskustelijan lapsuudessa vasta isoja suunnitelmia, jotka myös toteutuivat. *”Olihan se [laskettelu] nuorelle miehelle merkittävä ajanviete.”* *”Tie on päällystetty sen jälkee. Ne kaikki kuulu siihen suunnitelmaan sillo.”*

Kaikkien tyytyväisyyttä ei horjuta edes lähipalveluiden heikkeneminen: *”Kulkuyhteydet on hyvät –. En mää osaa murehtia, vaikka täältä kaupat ja kaikki on hävinny, julkiset liikenteet ja nämä.”* Tarvitaan vain auto ja ajokortti. *”Me ollaan hyvässä asemassa.”* Muistutetaan, että pääkaupunkiseudulla tai vaikkapa Tampereen ympäristössä esimerkiksi jääkiekon harrastaminen on paljon kalliimpaa ja harjoitusten ajankohdat hankalampia. *”– [T]äällä on aivan järkyttävän hyvät puitteet [jääkiekon harrastamiseen], kun Alavudelle päin menee.”*

Ideoita hyvistä kuvauskohteista saadaan lisää. Yksi vastaa ja ikuistaisi oman pihapiirinsä ja kotinsa: *”meillä on justiin perinteinen tän alueen talo.”* Hänen mieleisensä kuva ei edustaisi jokirantojen isoja pohjalaistaloja vaan Suomenselan puolitoistafoonikisia. *”Mää ottaisin sieltä tieltä päin kuvan, meidän pihapiiriin päin, et se talo näkyisi.”*

Luontoaiheisiakin kuvia suunnitellaan: *”mää ottasin sieltä uimarannalta taaksepäin, ku siinä näkyy ne kalliot iltauringossa.”* Toinen valitsisi saman paikan syksyllä: *”ruska on tajuttoman kauniin näköstä. Ja jos siihen vielä sais nää linnut*

näkymään. Siinä on kyllä hieno näkymä.” Yksi paikallaolija ottaisi kuvan mummonsä yli sata vuotta sitten istuttamasta pihakuusesta.

Viimeinen vastaaja keskittyisi rakennettuun ympäristöön. *”Mää ottasin kuvan siitä vanhasta kaupasta, joka on siinä meidän tontilla. Vuonna 48 vai yhdeksän, millon se on avattu vuoteen 66.”* Liikkeen nimeksi kerrotaan Savolainen-Lehtonen. Puhujan mieleen palautuu kauppaan liittyvä limonadimuisto: *”– Mallaskoski toi juomia. Oli appelsiinijuomapulloja, niitä patenttikorkkisia, semmonen hieno! Onkohan mulla niin paljon rahaa et... – Se oli talven aikaa ja mää ostin sen ja rupesin juomaan. Se kupli, että ihan nenää kirveli. Mää en tykänny yhtään. Mää menin ulos ja kaadoin sen lumihankeen.”*

MUUTOS JA PYSYVYYS

Siirrytään käsittelemään muutoksen ja pysyvyyden teemaa: *”Onko viime vuosina tapahtunut sellaisia asioita, jotka ovat muuttaneet tai jopa hävittäneet sinulle tärkeitä kotiseudun piirteitä?”*

Ensimmäisenä mielessä on pienten kauppojen vähentyminen ja siihen liittyvät ilmiöt: *”[L]apsuudessa oli näitä kioskeja, kauppvoja kylällä. Nykyäänhän niitä ei toki oo. Mä ny tiä, onko ne ny hirveen tärkeitä. Tulisko siellä enää käytyä?”* Toinen kommentoija pohtii, että palveluiden häviämisen lisäksi on kyse tietynlaisen kulttuurin häviämisestä: *”Onhan siihen liittynyt tää kulttuuri. Ihmiset on ollu paljon enemmän toisensa kaa tekemises, kun siellä oltiin – kaupoilla. Ni se on hävinny.”*

Mieleen nousee kauppoihin liittyviä muistoja:

– Muistan kun kersana haettiin lähikaupasta, joka oli siinä Hiesmäellä, ni sokeripaketti. Ni kyllähän se aikalailla tupakilta haisi.

– Ja ne vappusimat! Miten tärkeää se oli, kun Irja laitto ne munkit ja simat.

– Eikös vappuna ollu kioskin avajaiset?

– Kioskin avajaiset, ja sillo juuri oli tämä sima- ja possutarjoilu. –

– Makkaraahan siinä paistettiin kans, siinä kioskissa. Ykköskaljaa taidettii myös juoda. –

Lapsuusmuistoja liittyy myös Vetolan kioskiin: *”käytiin uimas tuossa ja pois lähtiessä ostettiin vähä Lätkäliigaa [irtokarkkeja].”*

Yksi keskustelija kertoo kaivanneensa meijeriautoa: *”yritin aina kattoo, kun se menee ohi. Nyt se ei oo aikapäiviin enää kulkenu, kun näitä hypsytiloja on niin vähän. – Ja joskus se meni aamuyöllä, etten minä sen takia sitä nähny. Mutta se oli mulle sellanen – perinne, tankkiauto meni!”*

Mainitaan myös tupailat. Juontaja pyytää tarkentamaan, millainen tapahtuma on kyseessä. Kerrotaan, että illat olivat alun perin esimerkiksi ompeluseuroja, myöhemmin niitä järjesti maamiesseura, maamiesseuran naisosasto ja kylätoimikunta. Tupailtoja istuttiin 80-luvun lopulle asti, ja niiden ideana oli tiedonvälitys. Tupailat kiersivät talosta taloon samaan tapaan kuin kinkerit. *”Tupaillassa aina sovittiin, – kuka pi-*

Tohniin näkötorni.
Kuva: Janne Vuorela.

tää seuraavan.” Yksi keskustelija muistelee 50-luvun teemallisia tupailtoja. ”Perunapäivä oli, ja Eino Uusitalo oli sillon vetämässä niitä. Se tuli. Se tuli Lehtimäeltä suksilla. Talavella.” ”Nehän oli neuvonnallisia tapahtumia. Siellä saatettiin puhua esimerkiksi viljan viljelystä tai karjanhoidosta tai lehmien ruokinnasta tai jostaki tällasesta, siis – – arkipäivän askareista. Tai sitten siellä saatto olla kotitalousneuvoja neuvomas jotakin naisille tärkeitä asioita. – – Sitten toki on ollu poliittisiaki tupailtoja, mut ne on taas eri juttu. – –” Lopulta tupaillat muuttuivat kylälaisten tapaamisiksi. Toiminnalla oli muitakin tarkoituksia, kuten rahan kerääminen yhteishankintoihin: ”siellä oli arvontaa, ja eikö kahvin ollu maksullinen? – – Talo sen järjesti – – sen kastamisen ja kahvin, ja siitä kahvista otettiin kahvimaksu kuitenkin ja näillä varoilla – – ostettiin jotakin yleishyödyllisiä tarvikkeita yhteiskäyttöön. Kuten vaikka seipäänteroituskone tai oja-aura tai...” Kun maamiesseura muuttui kyläseuraksi, ansaintatapakin muuttui: ”– – kyläseuran alaisuudessa toimiva näytelmä, joka on sitten varmaan sen päävarallisuuden luonut tässä viimesen kymmenen vuoden aikana.”

Edetään muutoksesta pysyvyyteen: ”Mitä elementtejä kotiseudustasi täytyy säilyä, että koet sen edelleen kotiseuduksi?” Vastauksia aletaan pudotella reippaaseen tahtiin: ”Mää sanosin ne ihmiset täytyy säilyä siellä. Ne ihmiset tekee kotiseudun.” ”Ja kaikenikäisiä ihmisiä.” Mainitaan myös kulkuyhteydet ja tietoliikenneyhteydet. Poislähtemistä sinänsä ei pidetä pahana. ”Kyllä kaikki mun puolesta saa lähtyä, kuhan joku tuloo takasin. – – [O]n hyvä nähdä maailmaa muutenkin. Ja kyllä se opiskelu on syytä hoitaa pois vaivoista.” Toinen keskustelija on samaa mieltä: ”Se lisää aika paljon kaikenmäköstä ymmärtämistä, kun käy vähän muualla. Ettei oo vaan peräkammarissa kaiken aikaa.” Myös työpaikkojen toivotaan säilyvän.

KULTTUURIPERINTÖ

Sana ”Kulttuuriperintömme” hiljentää ryhmän. ”Se on niin hieno sana.” Käsitettä pidetään moniselitteisenä: ”Puhutaanko viljelystä? Se on kulttuuria. Vai puhutaanko rakennusperinnöstä? – – Ja sitten nää tämmöset erillaiset perinteet.” Yksi keskustelija mainitsee sanan harrastustoiminta. Keskusteluun nousee jo aiemmin esille tulleita teemoja: jääkauden vaikutus ja maanviljely: ”Mulle tulee ainakin mieleen juur tää – – jääkausien aikainen maiseman muotoutuminen ja sitten siihen liittyen viljely. Kun meillä niin moni juttu on lähtenyt siitä, et meillä on tosiaan semmosta kivenvieren viljelyä ja sitten näitä metsäalueita – –”

Keskustelijoiden käsityksen mukaan alueen pellot on raivattu myöhään: ”Sodan jälkeä.” ”Kuuskytäluvulla rupes olemaan jo Dexta, joka veti niitä kantoja ylös.” Maatalouskulttuurin kehittämisestä muistetaan uusien lannoitusmenetelmien saapuminen. Sekin liitetään tupailtoihin: ”Justiin sillä Uudentalon Einolla, se kierteli niitä tupailtoja, – – se toi ihmisten tietoisuuteen tämän apulannan ja lannoitteet. Ja sillonhan jaettiin sellasia apulantamijardeja. Sai jonkun jonkun semmosen määrätyn summan apulannan ostoo varten,

jolla sai maksaa kauppaan sitä apulantaa vastaan. Saatiin ihmiset sillä tavalla oppimaan sille lannoitteelle.” Toinen keskustelija liittää keinolannoituksen kasvun ajatukseen: ”Niin, sehän oli sitä aikaa, kun pyrittiin kaikkea lisäämään. Maitoon piti saada rasvaa. Sikaan piti saaha läskiä. Peltohon piti laittaa voimaa. Sitten se meni parikytä vuotta, ja sitte kääntyi kaikki pääläelleen.”

Kulttuuriperinnöksi ehdotetaan myös esimerkiksi alueen rakennustyyliä ja tervanpolttoa:

– Mää tuon sitten vielä tähän ne rakennukset. – –

– Kyllähän tervanpolttokin on jonkinlainen kulttuuriperintö tällä alueella.

– No se on muotouttanut tätä maisemarakennetta.

– Ja viinankeitto.

”Yks meidän kulttuuriperintö on tämä meidän murre.” Puhuja kertoo talon nuorten kokemuksista pääkaupunkiseudulla. Siellä yritetään välttää murreilmaisuja, mutta aina joskus jokin kuultaa läpi ja herättää ihmetystä. ”Tämä meidän lyhyt leviä murre!” Ruotsalaislainoja on runsaasti. Niiden merkityksissä on joskus vaihtelua. ”Meidän isäntä [sanoo] aina ’hantuuki’. – – Että hän tarttis hantuukin. Ja sit mää vien sille käsipyhyhkeen. Siitä se tulee aina sota, kun mä en viekkää saunapyyhettä.” Toiseksi esimerkiksi nostetaan ’vastuuki’: osoitetaan valkokankaana seinällä palvelevaa muovista pöytäliinaa. ”Vastuuki se on”, myönnellään. Tilaisuuden juontaja pyytää luettelemaan sanoja, jotka tulevat juuri omalta kotiseudulta. Mainitaan kaahimalavitta, soutulavitta, kahveli, kartteekit, putukiffeli ja umpeloinen. ”Tuossa on aika montakin sanaa, jotka on näitä lapuanjokilaaksoisia. Mutta hyviä ehdotuksia, joo”, tilaisuuden juontaja kommentoi. Keskustelijat mainostavat, että Facebookissa on ryhmä nimeltä Rasat pärkyä. Siellä puhutaan paikallisesta murteesta. Pisteinä tälle keskustelulle mainitaan vielä yksi sana: ’äite’ ilman loppuvokaalin pidennystä. ”[S]iitä puuttuu se pohojalainen [venytys], niinku äiteeee oikein olis. Täällä se on vaan äite.”

VIRTUAALITEKNOLOGIAA

Kotiseututyöpajan seuraava virike on visuaalinen. Se koostuu neljästä eri kuvasta, joiden aihepiirit liittyvät uuteen viestintäteknologiaan. Kuvissa esiintyvät Facebook, älypuhelin, virtuaalilasit eli VR-lasit sekä videopeli, jossa ajetaan kilpaa autoilla. Lisäksi näkyy internetin keskustelufoorumeiden ja verkko-kauppojen logoja.

Ensimmäisenä kommentoidaan virtuaalilaseja ja ylipäättään katukuvassa näkyviä teknisiä laitteita: ”Tossa on oikee visio siitä, mikä mua itteä suunnattomasti ärsyttää katukuvassa kaupungeissa, ku ne ihmiset kulkee napit korvilla, kännykät kourassa. Ne ei reagoi ympäröivään elämään yhtään. Vielä kun niille laitetaan naamaan tollane [virtuaalilasit]. Mää voin kuvitella bussissakin ne on [kirosana] toisissa maailmoissa, kun ne istuu siellä. Ois kiva tietää, mistä ne tietää, millon ne lähtee? Varmaan joku hälytin soi nappiin, et nyt nousest autosta pois. Piiloutuvat täysin kaiken taakse!”

”– Ei se sullakaa kaukana oo, ku sää kuuntelet musiikkia niillä näppylöilläs kaiken aikaa, nii sää et kuule linnunlaulua”, toinen keskustelija näpättää. ”– en uskosi, et monikaan ihminen jää näkemättä multa, vaikka mä – – lumputelen niitten kanssa pihapiirissä ja mettis kaiken aikaa – –”, kuuluu puolustus. Hän jatkaa virtuaalilaseihin viitaten: ”– Mua henkilökohtasesti hirvittää ajatus, että tuo lyö vielä läpille. Se on niiku piste iin päälle.”

Älylaitteiden käyttäminen liikenteessä huolestuttaa erästä kommentoijaa: ”Ja aattele, – kaiken aikaa näkee semmosta, [että] ne ajaa pyörällä ja näpyttelee – –. Kuinka ne pystyy liikenteessä kulkemaan? – – Aihe kiinnostaa myös laajemmasta inhimillisestä näkökulmasta. Pelkäävätkö ihmiset ottaa katsekontaktin? ”Kyllä mun mielestä ihmisyyteen kuuluu vähän seurata [muuta]. – – Ihmisiä tulee ja menee koko ajan, niin sää otat kontaktin niihin ihmisiin.” Toinen miettii, mitä uusi teknologia aiheuttaa aisteillemme: ”[Ne] surkastuu tavallaan. Sulle syötetään sitä musiikkia ja kuvaa koko ajan tohon.”

Suurimmat vaikutukset nähdään koululaisten elämässä. ”[Koulussa] ei kuulu edes välitunnilla puheensorinaa. Se on vaan se näp-näp. Se on se kännykkä, joka siellä heiluu.” Ja kouluauton kuljettaja oikeen kiros, että kun eihän ne enää ees tappelekaan bussissa, ku on vaan puhelimet.” Nauretaan. Yksi paikallaolija kertoo, että ensimmäistä luokkaa käyvä lapsi on alkanut vaatia omaa kännykkää, koska linja-autossa kukaan ei juttele hänelle. Kaikki ovat uppoutuneina oman puhelimensa maailmaan. ”[K]uinka paha se vois olla jos istuttas siinä vaan hiljaa ja kateltas maisemia”, päivitellään. Eriävä mielipidekin kuullaan: ”Mää muuten väitän, et ne juttelee siinä keskenään, mut ne on vaa whatupis tai chätis. Ja kaveri on tossa kaks penkkiä eteenpäin”.

Tilaisuuden juontaja puuttuu puheeseen kysymällä, ovatko virikkeen kuvat osa kotiseutua. Saadaan yksi vastaus, jossa sosiaalinen media kytketään koko maailman kattavaan uuteen kotiseutuun: ”En mä nyt kyllä näkis, et sosiaalinen media liittyy suoranaisesti kotiseutuun. Se ehkä liittyy siihen tavallaan siihen uuteen kotiseutuun, mikä on ehkä se koko maailma sitte. Mutta siihen vanhaan perinteiseen kotiseutuun, jos ajatellaan, et me puhutaan Töysästä kotiseutuna, niin en mää nää, että sosiaalisella medialla on ainakaa mun kohdalla mitään merkitystä juuri siinä asiassa.” Pohditaan kuitenkin, että nykyisillä ala-asteikäisillä sosiaalinen media varmaan vanhempain kuuluu kotiseutuun. Lisätään myös, että Facebook on hyvä yhteydenpitoväline ja työkalu tapahtumien järjestämiseen. Tohnilakin sitä käytetään kokoontumisten suunnittelussa.

TÖYSÄ JA TÖYSÄLÄISET

Seuraavaksi keskustelijoita pyydetään jatkamaan lausetta: ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta...” Pohdinta aloitetaan nakkikioskista: ”Kyl sen Ähtärissä joskus nakkikioskillä on kuullu, mitä töysäläiset on. Kyllä se on sitten kerrottu takaisin, mitä ne ähtäriläiset sitten on. Mielipiteitä ollaan vaihdettu siellä puolin ja toisin.” Kyseessä ei tosin ole

erityisesti töysäläisyyden kommentoiminen, vaan yleinen vit-sailu ja loanheitto, jota keskustelijat arvelevat normaaliksi. ”Siis ainahan on suhtauduttu hyvinkin halveksuvasti naapuripitä-jäläisiin”. Sama käyttäytymispiirre tunnistetaan myös itsessä: ”Mut mehän ollaan vähä niinku parempia kyllä.” Naurun jälkeen intoudutaankin kuvailemaan naapureita: ”Lehtimäkeläiset pääsee Amerikkaan, ku ne pääsöö Töysään.” ”Tuurilainen tyttö ennen sano lehtimäkeläiselle sulhaskandidaatille: tuu Tuuriin, näet samalla junan!”

”Ennen oli kovat kahinat Alavudella, ja virtailaisten kanssa tapeltiin oikeen erityisesti.” Puhujan mielestä tässä suhteessa vaikuttaa myös mittakaava: ”Kauempaan oltiin sitten yhdessä, töysäläiset ja alavutelaist.” ”Lapulla jo sai antaa alavutelaisten kanssa yhdessä turpiin kauhavalaisille.” Yksi keskustelija pohtii, onko naisillakin tapana tapella. ”– Kyllä se on miesten harrastus”, hänelle vastataan, mutta kaikki eivät ole samaa mieltä: ”Mun lapsuudessa Hämeenlinnassa oli kyllä sellasia tyttöjä, jotka saatto pahoinpidellä jonkun kettinillä. – – Joo semmosia syrjäytyneitä mun nuoruudessa [oli], että sitä sitten annettiin jollekin köniin oikeen kunnolla.” Katsotaan, että moinen ei kuulu omaan kotiseutuun: ”No, ei täälläpäin kyllä tuollasia ilmiöitä oo.”

Kotiseudun tappeluiden vähyydelle yksi keskustelija tarjoaa selitykseksi väestön vähyyttä. Ei ole taajamia, ”paitsi nyt Tuurista on tulossa, ja on näitä ongelmia jonkun verran.” Nois kaupungeis on helpommin just tätä tällästä [että] ku ei oo oikee mitää järkevää, niin annetaanpas tolle turpaan. Tai potkitaan mummuja tai jotain.” Toisaalta muistetaan, että tapeltiinhan ennen maaseudullakin: ”Kylätappeluita ennen oli. Oikeen porukalla.”

JOKAINEN MEILLÄPÄIN TIETÄÄ, ETTÄ...

Kotiseutukeskustelu lähenee loppuaan. Viimeisenä virikkeenä on kaksiosainen kirjoitustehtävä. Ensimmäisessä osassa tehtävänä on jatkaa lausetta Jokainen meilläpäin tietää, että... Toisessa pyydetään nimeämään kotiseudulta kolme tärkeää asiaa. Lisäksi pyydetään kertomaan, missä ne ovat ja perustelemaan valinnat.

Kirjoitustehtävä saa paikallaolijat muistelemaan omia kouluaikojaan. Kuullaan muun muassa kasku ainekirjoituksesta, jossa aiheena oli ’meidän koulun opettajat’. Erään pojan kirjoitus kuului lyhyesti: ’Alaluokan opettaja on hymyilevä, ja yläluokan opettaja on Kuortaneelta’. Palataan uudestaan myös hiihto-, suunnistus- ja sulkeisharjoituksiin, joiden tuloksena Tohnissa onkin aika ajoin ollut erinomaisesti kunnostautuneita hiihtäjiä. ”Ja sitten kun Tohniin perustettiin tämä ryhmis, niin siellä myös opetettiin hiihtämään ja luistelemaan”. Kun muistelu on päässyt vauhtiin, keskustelulle ei ole tulla loppua: Muistellaan koulun kurinpitoa, esitelmänpitoa ja kil-juntekoa, jonka opettaja katsoi läpi sormien.

KIRKONKYLÄN KOTISEUTUTUTYÖPAJA

Töysän Kirkonkylän Kyläyhdistys ry:n kanssa järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin 1.11.2017 kirkonkylän Iki-trimmissä. Paikalle saapui neljä henkilöä, yksi nainen ja loput miehiä. Osallistujat olivat iältään 51–69-vuotiaita.

Ensimmäinen kuvakollaasi herättää heti keskustelua. *"Siinä on Töysän keskustasta tuo keskimäinen kuva"*, ensimmäinen vastaaja vitsailee viitaten kaupunkikuvaan, jossa on lasisia tornitaloja ja kirkko. Arvio herättää hilpeyttä. Myös vauvan kuvaa vieroksutaan; sen vaatetusta (hattivatti-neule) pidetään outona: *"Tolla lapsella on jotenkin erikoinen kaapu päällä. Hassun näkönen."*

Hetken pureskelun jälkeen tuttuja piirteitä löydetään kuitenkin jokaisesta kuvakentän osasta: *"Jos näitä aattelee töysäläisiksi, ni sekin voi olla tuo lapsikuva. Kyllä täällä nyt syö-däänkin, mut toi järvimaisema taitaa olla [kaikkein kotoisin], täällä on noita pikku järviä aika lailla."* Ruokakuvaa arvellaan yleisötapahantomaksi, ja kaupunkikuva yhdistetään Vesa Keski-sen kyläkauppaan: *"Vesahan jäljittelee tällästä korkealentosta – –."* – *"Rakentaa tollasia linnoja, linnotuksia."* Kaikkein töysäläisimpänä pidetään kuitenkin järvikuvaa.

LAPSUUSMUISTOJA

Työpajan seuraavassa virikkeessä tarkastellaan lapsuusmuistoja. Keskustelijat ovat viettäneet lapsuuttaan eri paikoissa: naapurikylässä, kauempana toisella paikkakunnalla. *"Ei tässä oo kun 150–200 metriä tästä, missä mää oon syntynyt, – – sellasta maalaiselämää, maalaisperheessä meikäläisen lapsuus tapahtu. Sitten on kuljettu kouluun tästä ohitte."* Kirkonkylässä on tapahtunut suuria muutoksia. *"Oli se kyllä tosi erilaista. Pyörällä kuljettiin tai kävellen tai suksilla."*

Asukkaita oli paljon ja ikäluokat suuria. Sen huomasi koulussa, pihossa, linja-autoissa. Keskustelijat vertailevat muistojaan oppikoulusta Alavudella ja Lapualla: *"Nää linja-autot oli siihen aikaan tupaten täynnä. Et se oli aiemmin ihmeellistä, miten koululaisia oli paljon."* Lapualle mentäessä seitsemän kilometrin matkalta täyttyi koko auto: *"– – mää olin lopuksi siellä perällä. Yli sata oli siellä autossa. Joku sata kolmekymmentä. Mitähän sinne ois voinut mahtua, istumaan joku kolmeviis-nelkyt?"* *"Eihän sitten aina ollu ees rahaa mennä linja-autoon. Pyörällä mää oon mennyt kesät talvet. – –"*

Yksi keskustelija kertoo lapsuutensa Tuurista: *"– – mää justii muistelin, kuinka aktiivinen toi Tuurin kylä oli. Siinä oli kolme kauppaakin sillon, ja tietysti Keskinen alotti sillon pienä ja Tuurin tupa ja..."*

Lapsuus muistetaan toimeliaisuuden aikana. Aikaa vietettiin paljon ulkona: *"– – aina lähetettiin ulos, haettiin toisia – –. Ei se kyllä missään nimes sellasta sisällä nyhjäämistä ollenkaan. Väkkäräpakalla monet suksat katkottiin – –. Tyttöjä oli vaan siinä Tuurin kylällä niin vähän, et pojanjullien kans mä sitten menin."* Väkkäräpakka tarkennetaan *"nykyisen Keskinen ison parkkipaikan kohdalle"*. Mäki kutistui monessa rakennushankkeessa, niin että kyläläiset muistavat hämmäs-

Hiihtäminen on yleinen harrastus. Kuva: Janne Vuorela.

telleensä, miten niin pienessä kumpareessa ylipäättään sai sukset katki: ”nythän sitä ei enää ookkaan.”

Eräs paikallaolija kertoo jääkiekko- ja hiihtoharrastuksista: ”– [Y]läasteen aikaan muistan, et oli jääkiekkokaukalo –. Kaikki pojat siellä. Se oli tavallaan mukavaa aikaa tietysti. – ” Mainitaan myös hiihtäminen Palokalliolla. Yksi nimenomainen hiihtoreitti on jäänyt erityisesti mieleen: ”se latu lähti sieltä Lehtosenmäeltä, ja tuli Kaartisen kautta, sitte Palokallion luota tähän näin [kirkonkylälle] ja tuosta Paavolan ohi tai mettiä pitkin tuosta.” Puhuja muistelee, kuinka vajaan kymmenen kilometrin lenkkiä tehtiin päivän viimeisillä valoilla. ”Se oli tosi hyvä lenkki, ja ei se oo tavallaan enää [olemassa], – – siinä oli oma fiiliksensä. Siinä sai varoakkin.” ”Niin sehän oli, kun täältäpäin laskettiin Palokalliolle, ni aika jyrkkäkin.” Ulkoilun lisäksi muistellaan kuoroharrastusta: ”Mää kävin esimerkiksi kanttori Karan lapsikuorossa tuolla vanhassa, aina kerran viikossa. – – Ne oli tuolla vanhas pappilassa ne reenit.”

Maataloustyöt olivat olennainen osa lapsuutta pientilalla: ”– – vähä joka viljalajia ja joka juurikaslaia ja kaikkea muuta ja kotieläimiä – –. Piti kyllä tehdä maatalan töitä alusta alkaen – –, kyl siinä ainakin työntekoon oppi ja joskus siinä vähän tietinkin tynpi – –. Siis tää elämämpiiri on muuttunu niin, tommosen mökin, hellan sytyttäminen, ni en mä tiä onnistusko se näiltä nuorilta.” Arvellaan, että keskustelijoiden lapsuudessa tekemiä töitä pidettäisiin nykyään ehkä lapsille liian vaarallisina. Kaikissa töissä piti olla mukana ”aina lehmien poijittamisessa myöten.” Aivan samankaltaiset kokemukset ovat myös Lapualla lapsuuttaan viettäneellä: ”– – kersoihin luotettiin paljon enemmän – –. [Enää] ei uskalleta, ei luoteta niin paljon.”

MANNERIN PARISKUNTA JA LIIKE-ELÄMÄN IHMISIÄ

Virike ”kotiseutusi ihmisiä” käynnistää keskustelun kotiseudun perhesuhteista. Aikamiehenä paikkakunnalle muuttanut kertoo: ”Sen mää opin Töysästä aika äkkiä, – – [että] täällä on hyvin paljon sukulaisia keskenään – –. [Piti] varoo, mitä mistäkin sanoo. Se on jonkun sukulainen melko varmasti.” Havainto huvittaa osallistujia. ”No niin, miksei tietysti, kun paljon lapsia perheis ja näin,” toinen paikallaolija miettii. ”En tiä voi se olla monessa muussakin pitäjässä. Jotenkin mää aattelen, et Töysäs tuo on korostuneempi.” Päättellään, että pienessä pitäjässä puoliset on otettu lähikylistä.

Mieleen painuneiden ihmisten luetteleminen aloitetaan liike-elämästä. Mainitaan apteekit, kaupat ja sahat. Muistellaan inventaariota osuuskaupassa. Nimeltä mainitaan Heikki Vuorinen, jonka kanssa oltiin hippaleikkiä Paavolan ulkorakennuksissa.

”Mannerin pariskunta ja kaikki nuo sahojen omistajat ja tälläset on ollu aina arvostettuja tällästen tavallisten ihmisten keskuudessa, aika korkeellekin nostettuja.” Heitä luonnehditaan ’aikamoisiksi persooniksi’ ja ’hyvin erikoisiksi’. Tilaisuuden juontaja pyytää tarkentamaan: ”– – ne on herättäny huomiota. Että siellä semmosia tarinaniskijöitä ollu ja...”

Puhe kääntyy Mannerin pariskuntaan: ”Kyllä mää ihmettelin, kun mää ensimmäistä kertaa menin tonne Manneriin. Mä hämmästelin, kun sitä Mannerin rouvaa sanottiin rowaksi. Häntä vaan rouviteltiin koko ajan, että ei missään nimessä voinu millään muulla nimellä [puhutellessa].” Ketään muuta keskustelijat eivät muista rouvitellun. ”Ja – – herra oli insinööri.” Maanmittari – hänet muistetaan erittäin tarkaksi mieheksi: ”– – isä sano aina, et polttopuutkin, ne piti olla haapaa. Se oli tosi tarkka.”

Akonkosken saha. Kuva: Janne Vuorela.

Seuraavaksi käydään läpi vahvoja teollisuusyrityksiä. Mainitaan Mäkelän kenkätehdas, Arvid Mäkelä ja veljekset, jotka perheyrittystä johtivat sekä Pekka ja Paavo Heinonen. *"Tuurissa oli tää Patu, joka oli Kallenkosken sahan omistaja, jolla tontilla nyt Kesken Vesa toimii."* Sahanomistajan toimintaa luonnehditaan 'värikkääksi', mainitaan 'kaikenlaisia sähläyksiä'. *"Viina vei miestä, mutta hyvin se sitten firmaa vei."* Edelleen muistetaan Kitulankosken sahatoiminta, Kitulankosken mylly ja Tuurin mylly, jotka olivat aikanaan tärkeitä tapaamispaikkoja. *"Ne oli sitten sellasia päivän reissuja. Siellä ne kuulumiset sitten vaihettiin."* Nostetaan esiin myös paikkakunnan keskeisiä sukuja: *"Täällä on ollut muutamia sukuja, Pennala, Paavola, Ojanperä, joka paikassa. Sittenhän ne on – ha-lottu."*

Sitten nauretaan, että persoonallisia henkilöitä löytyy paikkakunnalta tälläkin hetkellä. *"Joka ajallaan on omat"*. Osallistujia pyydetäänkin nimeämään ajankohtaisia ihmisiä, joita ilman kotiseutu ei olisi sama. *"Ei se varmaan ilman tota Tuuria olisi sama"*, sanotaan ensimmäisenä. *"Niin kyllä se koko alueellekin vaikuttaa"*, tuumii toinenkin vastaaja. *"Ei tässä varmaan tälläses oltasi menos, jos se [Tuurin kauppakeskus] ei sellasena olis siinä."* Tuodaan esille muutamia yrityksiä: *"Kuitenkin aika isoja ja hyviä yrityksiä on. Sanotaan nyt metallia, ja edelleenkin tää Akonkosken saha toimii, ja kenkätehaskeen toimii."* Todetaan, että joidenkin yritysten johtajat eivät halua olla julkisuudessa.

LIIKENTEN JA TUULEN ÄÄNET

Seuraavaksi osallistujille esitetään äänikollaasi. Tarkoitus on kuunnella se kokonaan, mutta keskustelijat eivät millään malta odottaa virikkeen päättymistä. Tunnistetaan matonpesu, ja tuttuna pidetään myös koulun kelloa. Kolmantena kuuluva ukkosen jyrinä kirvoittaa ensimmäiset lapsuusmuistot: *"Mää pelkäsin hirveesti lapsena ukkosta. Ihan hirveesti. Menin aina nukkumaan, kun se tuli, ja sitten äiti herätti, kun se oli ohitte."* Lopuksi kuultava traktorin moottori käynnistää arvauskilpailun: *"– traktori on mutta mitä merkkiä, Massi? Ei kyllä tuo Valmetti. Kilinä kuuluu perästä. Perä pitää tollasta ulinaa. Valmetti ihan varmaa."*

Osallistujilta kysytään, ovatko nämä heidän kotiseutunsa ääniä, vai olisiko joitain muita paremmin sopivia. Traktori ja koulu hyväksytään, mutta niitä halutaan hieman tarkentaa: voisiko traktorin sijasta olla hevonen vanhempia aikoja kuvaamassa? Tai kenties nykyiset liikenteen äänet? *"Liikenteen äänet tietysti kuuluu. Tuo on aika vilkkaasti liikennöity toi kaponen 18 tässä."* Yksi keskustelija nimeää moottorin ihan auton ja kuljettajan tarkkuudella: *"Ralliauto ainakin! Se jäi puuttumaan tosta. Latvalan Jari-Matin."*

Ihmisten ja liikenteen tuottamien äänten lisäksi mainitaan myös luonnon äänet ja äänettömyys: *"Kyllähän tää on kuitenkin syvää maaseutua, – ja ne luonnon äänet [täältä] löytää, kun lähtee vähän tonne sivumpaan. Saa kuunnella kyllä aamulenkillä linnunlaulua keväällä ja pitkin kesää ja purot ja ojat solisee –."* Toinen keskustelija myötäilee: *"Kyllä ja*

kevällä justii kuovit ja kesällä kurjet ja taas syksyllä – ja joutsenitkin." Viimeinen ei miellytä kaikkia: *"Aivan väsyksiin asti saa niitä joutsenia kuunnella siellä, voi hyvänen aika!"* Pohditaan myös sitä, että kotiseudun luontoa ei aina muisteta arvostaa, se on liian tuttua: *"Se on vaan monesti, kun luontoon lähtee – –, nii tulee lähettyä muualle, vähempi kotona."*

Paikallaolijoilta kysytään vielä, että jos pitäisi kuvata kotiseutua yhdellä äänellä, mikä se olisi. Valitseminen on vaikeaa. *"Mikähän toi vois olla? Ei se nyt mikään tuulikaan. Ei täällä tuule niin paljoa ollenkaan."* Muut kuitenkin tarttuvat tähän ajatukseen, ja valituksi tulee tuulen humina. *"Kyllä sekin on yks."* *"Meidän kohdalla tuulee kyllä aika paljon."* Tosin keskustelijat arvelevat, että enää ei tuule yhtä paljon kuin lapsuudessa. *"Niin, no eei. Sen myönnän kyllä ei. Eri tavalla käytäytyä sitten."*

HYVIEN PALVELUJEN SUOMENSELKÄÄ

Työpajassa siirrytään eteenpäin. Seuraavaksi kysytään, miten osallistujat kuvailisivat kotiseutuaan sellaiselle, joka ei sitä en-tuudesta tunne. Liikkeelle lähdetään kotiseudun palveluista: *"– maaseudun rauhaa, mutta valtavan hyvät kaupalliset palvelut. – Tää on aika erikoinen juttu, että näin on. Se on tietenkin meidän etu. Tässä on varsin hyvät paikalliset palvelut, vois sanoa aivan erinomaiset. Ja sitten tää on kuitenkin syvää maaseutua. Hyvät liikenneyhteydet."* Puhe tarkentuu Kesken kyläkauppaan ja sen maineeseen: *"Melkein mihinkä-päin vaan menee Suomessa; jos ei nyt sitten Töysä, niin Tuuri tunnetaan tosta kaupasta. – Kun olin jossain palaverissa Helsingin kirkolla, ni oli puhetta, mistä on kotoisin, ni vastasin, et Töysästä. Kysyin: 'ootko käynyt Töysäs?' 'No en, enpä oo.' 'No, ootko Keskenellä?' 'Joo. On hän siellä monta kertaa käynyt.'" Yksi keskustelija tosin muistuttaa, että tämä tilanne on melko uusi: vielä 20–30 vuotta sitten Kesken ei ollut yhtä laajalti tunnettu.*

Luonnosta tuodaan esille mäkinen maisema ja vesistöt sekä kylien ilmastolliset erot. Korostetaan eroa lakeuden suuntaan: *"– täällä on mäkiä ja järviä ja semmmosta maastoa aika paljon."* Keskustelijat katsovat elävänsä Suomenselällä: *"Ja me ollaan sellai rajavyöhykkeellä, vedenjakaja-alueella, että meiltä Keski-Suomeen päin on lunta, ja meillä sataa aina vähemmän tai ei ollenkaan. Sillai ollaan niin sanotussa Suomenselän alueella, että vähän kylmempää seutua kun Lapua."* Kerrotaan, että lumi vähenee edelleen Tuuriin päin. *"– Ja sitten kun on Tohnista oppilaita ni: 'vieläkö te Tohnissa hiihätte?' Ni 'Joo. Hiihdetään.' Niillä [talvi] on siellä paljon pidempään. Saatikka sitten, kun meillä käy sieltä Soinista työ-kavereita, ni ne hiihtää siellä paljon pidempään. Kyllä tässä – – sää muuttuu pienellä matkalla."*

Kotiseutua halutaan kuvata myös omalla murteella ja kansanluonteella: *"kun tää ei oo pohjalaista! Täällä ei puhuta sil-lai, niiku tuolla jossain syvällä pohjalaisis maakunnissa."* *"Eikä taas puhuta niin kun Lehtimäellä."* *"Tai Ähtärissä."* *"Tää on tämmöstä vähän pehmeempää murretta."*

Töysäläisen murteen aitona puhujana nostetaan esiin Punkarin Toivo, vanha hiihto- ja urheilijamies. ”Alavutelaiset on sanonu, jotka tunsi sen, et se puhu aitoa töysäläistä murretta.” Murteen erot näkyvät puhujan mielestä myös luonteessa: ”– Tässä on savolaisuutta, on pohjalaisuutta. Sitten varsinkin tää luonne on pikkasen erilainen. Jos mennään tonne Härmään päin, tonne Kauhajoella ja noihin alueisiin, Ilmajolle. Siellä on erilaista.” Missä on luonteen ero? ”Täällä voi olla nöyryä ihmistä ja sopeutuvaista. Ei tartte rossata [kehua itseään].” Mainitaan vielä, että Kaisu Juusela on tehnyt Töysän murteesta väitöskirjan, ja että Facebookin Töysä ennen ja nyt -ryhmässä kerätään töysäläistä murrenasanastoa.

MERKITTÄVIÄ TAPAHTUMIA

Merkittävien tapahtumien virike tuo ensimmäisenä mieleen kaljatehtaan tulipalon. Ryki eli Rykkäri-niminen tehdas sijaitsi aivan tienposkessa. ”Vanhasta kirjasta muistan, ku se palo,

niin kirkonkylän talojen emännät pyllisti sinne ja havuilla heilutti, että palais paremmin.”

Seuraavana mainitaan sodan vaikutus: töysäläisiä miehiä kaatui paljon. Myös Amerikan siirtolaisuuden arvioidaan vaikuttaneen kotiseutuun paljon.

Yritystoiminnan vaikutus nousee esiin tämänkin virikkeen kohdalla. ”Täällä on ollu paljon sellasta pikkuyrittäjyyttä. Noita kenkiä on tehty. Onko niitä ollu toistasataa, niitä pikku suutareita?” Nykyinenkin kenkätehdas on keskustelijoiden mielestä tämän suoraa vaikutusta.

– Ja kauppiaita on ollu paljon. Täällä on niitä kyläkauppiaita ollu ennen Vesa Keskistä vaikka kuinka paljon.

– Pieni kunta, ni täällä on ollu yli 40 kauppaa.

– Sitä mää oon aina ihmetelly, et kuinka ne on aina tullu toimeen.

– Justii sitte! Et ollaanko me aina niin kauheen rikkaita oltu?

– –

Tohnin ristiraunio. Kuva: Janne Vuorela.

Seuraavaksi mainitaan rautatie. ”Yks asia joka varmasti on vaikuttanut Töysän kehitykseen myönteisesti, [on] et tää rautatie meni Töysän läpi, ja – – täällä oli kaksi asemaa, jotka oli vahvoja.” Se toi paljon työpaikkoja.

ERÄMAAN ASUTUS

Aikajana jääkaudelta 2000-luvulle herättää keskustelun Töysän asuttamisesta. ”[T]uolta Hämeen suunnasta ne on sitten tullu tonne Tohnin alueelle ensimmäiset asukkaat.” Mielenkiintoisena paikkana pitäjän pohjoisosassa mainitaan Vaakalampi, Töysän pohjoisin piste. Pitäjän asuttaminen on keskustelijoiden käsityksen mukaan tapahtunut hämmästyttävän myöhään, vasta 1500-luvun lopussa. ”Euroopassa ja Turussa on ollu ties kuinka kauan kaikennäköstä kulttuuritoimintaa ja kaupunkitoimintaa ja niin edelleen, ja täällä on ollu erämaasa.” ”Niin. Kyllä tää on ollu todella täydellistä erämaata.” Yksi keskustelijoista ihmettelee, miksi ensimmäiset asukkaat ylipäätään tulivat. Siihenkin saadaan selitys: ”Siis valtiovaltahan antoi maata sieltä – –, etelässä oli jo jonkin verran toimintaa – –. Haettiin sellasia alueita, missä ei ollu kovin paljon kilpailijoita.”

Eräs keskustelija kommentoi vaakunassa kuvattua raunioita, jota pidetään uhripaikkana: ”Alavuden vaakuna, joka [on] vanha Töysän vaakuna, niin tuo ristiraunio [on] sieltä Tohnin alueelta – –. Siellä on ollu sitä asutusta, – – pakanallisia uhripaikkoja tai kokoontumispaikkoja. – –”

TOHNIN JA YRITTÄJIEN TARINAT

Seuraavassa virikkeessä kysytään tarinoita. Taas palataan Tohniinmälle: ”No sen Tohnisen äijän ja Tohnin alueen [tarina]. En tiedä, kuinka totta se on. Voi olla satuakin. – – On se taru aika kauan [kulkenut] sieltä jostakin Tohnisen äijästä, ja Isonkyrön kirkko on siinä. Mutta meille tärkeitä tarinoita.” Myös suvun tarinat mainitaan: ”varmaan ne tärkeät on omaan sukuun ja omaan historiaan ja omaan perhepiiriin liittyviä – –.” Hetken kuluttua sellaisesta kuullaan myös esimerkki: ”Isä puhu varsinkin, meillä on siellä Polkankylällä mettiä, niin siellä on Pakosaari. Ja – – siellä on tosiaan joskus ollu paossa.” Muut vahvistavat: ”1700-luvun alkupuolella.” ”Isonvihan aikaan.”

”Se on suon keskellä siellä niin.”

”On ollu vaikea mennä sinne. Ehkä ollu vaan yks reitti, jos meinas suurin piirtein kastumatta mennä. On niitä aika monessakin pitäjässä.”

Eräs keskustelija luonnehtii elämisen itsessään olevan eräänlainen selviytymistarina. Yrittäjyys on ollut seudulla yleistä, ja siihen liittyviä tarinoitakin on syntynyt, esimerkiksi kauppias Keskisestä. ”– – tää on kuitenkin ollu aika köyhää aluetta. Pellot ollu kivisiä. – – Porukka on ollu sitkeetä, et ne on tästä niukasta ja kivisestä maasta sitten elantonsa ottanu – –. Pienyrittäjyyttä ollu paljon, ja siitä on sitten pulpahtanu jotakin isompia juttuja. Niinku tää Keskisen juttu kaiken kaikkiaan. Ohan se iso tarina. Jostain kulkukauppiaasta nousee koko maan ja ehkä maailmankin tietosuuteen joku erikoinen

Perinnejalkineet lapikkaat. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

kyläkauppasysteemi. Että täällä on muutamia tyyppejä ollu, jotka näitä [on] kehittäneet. Kyllä kai se töysäläinen Lapikas-kin kai jonkunlainen on. – – Niitä ei kovin paljoo enää tommosia perinnejalkineita tehdä.”

KIRKON, SEUROJEN JA KOULUJEN PERINTEITÄ

Perinteistä ensimmäisenä mainitaan joulukirkko ja muut kirkolliset perinteet, hautausmaa sekä käsityöt. Pyydetään tarkentamaan, että millaisista käsityöistä on kyse. ”Töysällähän ei oo omaa kansallispukua vaan onko se sitten Töysänpuvun nimellä. Se – – tehdään ihan alusta asti tuolla kansalaisopiston piireissä – –”. Mainitaan, että jotkut tekivät pukuja myös koulussa. Toinenkin puhuja mainitsee kirkkoon liittyvät perinteet. Hän kertoo kuulleensa, että koko Pohjanmaa on erityisen uskonnollista aluetta, mutta arvelee kirkosakäynnin vähentyneen: ”– – jos otetaan joku sunnuntai X tuolta vuoden varrelta, ni ei siellä oo paljoo, mutta jouluna se on aika lailla täynnä sitten, kun lauletaan joululauluja. Noh, ehkä joulukirkko ei sillä tavalla pursuu, mut aamuhartaudet kyllä.”

”Ja nuorisoseura on aika perinteikäs. Siellä kruunuhääporukat pyörii ihan kokonaan ja koko ajan.”

Kerrotaan myös Töysä-viikon perinteestä ja siihen liittyvästä yhteisöllisyydestä, jota kuntaliitos Alavuden kanssa ei ole heikentänyt: ”– – Se on sitten jatkunu edelleenkin semmonen Töysä-viikko-perinne, ja se on paikallisin toimijoin edelleen toteutettu. Mun mielestä se on tavottanu varsin ison yleisön – – kirkossa, makasiinilla, jossain nuorisoseuroilla, kouluilla ja sitten tuolla Sepänniemen museolla. – – On sattunu vielä joskus oikeen mukava kesäilma, niin ihmiset [on] ollu hyvin tyytyväisiä, ja kun kaupunki on tarjonnu kahvit, niin vielä

tyytyväisempiä – *– Ihmiset on siellä sen perinteen ja perinnetapahtuman tiimoilta ja keskustele kaikenlaisista asioista, kokoontuu. Kyl se on semmosta yhteisöllistä.*” Esimerkkinä puhuja kertoo Töysä-viikon ulkoilmakirkon suosioista: *”ja siten esim. semmonen luontokirkkoilmiö. – – Luontokirkossa on, satoi tai paistoi, ni siellä on ihmisiä todella paljon.*” Lisäksi mainitaan yhdistystoiminta, esimerkiksi Töysän shakkikerho, Töysän Veto ja muut urheiluseurat.

Lopuksi keskustelu kiertyy lasten perinteisiin. *”On noilla koululaisillakin perinteitä, mistä ne ei taho luopua. Meillä on ollu tossa Iivarin koulussa perinteisesti semmonen jouluevankeliumiesitys, jossa ekaluokkalaiset esittää ja heidän kumminsa lukevat jouluevankeliumin. Eikä sitä nyt tänä vuonna voi lopettaa, koska me ollaan justin siinä.*” Sama näyttää pätevän yhdeksäsluokkalaisiin: *”yhdeksäsluokkalaisille – – kevätkirkossa opettajat laulaa laulun, ja me [opettajat] ollaan yritetty sitä lopettaa monena vuonna, ettei nyt taas laulettaisi. Mut eihän sitä nyt voi lopettaa, kun me ollaan ysillä. Aina vaan se jatkuu ja jatkuu.*” Toinen keskustelija arvelee, että tuo perinne ei ole kovin vanha, mutta edellinen puhuja painottaa, että *”– – nuoremmatkin [haluavat] olla perinteisiä, nekin haluaa jotakin, [mikä] säilyy vuosi toisensa jälkeen.”*

PONNENJÄRVI

Oman kotiseudun esittäminen yhdellä valokuvalla on tässä ryhmässä nopeasti käsitelty: *”En mä nyt ainakaan siitä hevosenkengästä menis ottamaan*”, ensimmäinen vastaaja sanoo, mikä naurattaa työpalalaisia. *”Aika moni siitä ottaa*”, todetaan. *”– – Ehkä varmaan järvimaisemasta tai jostakin tai kesästä*”, miettii yksi osallistujista. Pyydetään tarkentamaan, minkänäköinen paikka on kyseessä. *”Kyl mä varmaan menisin tonne tapuliin ja kuvaisin tämän keskustan. Ja niin, että toi Ponninjärvi näkyis*”. Osallistujien kesken vallitsee yksimielisyys kuvauskohteesta: *”Se on hyvä idea, kyllä Ponninjärvi.”*

KUN VAIN KIRKKO PYSYISI – JA KAUPPA

Kotiseudun muutoksista nousee ensimmäisenä keskusteluun kuntaliitos. Sitten mainitaan palveluiden häviäminen: koulujen, pankkien ja liikkeiden sulkeminen, autioituminen. Juontaja tiedustelee, liittyvätkö nämä kuntaliitokseen. Vastauksesta ei olla yksimielisiä:

- *Siihenkin ja sitten – – se on sellanen yleinen ilmiö.*
- *Eei, ei, ei se välttämättä kuntaliitokseen.*
- *En tiedä miten olis.*
- *Mones muussakin paikassa karsitaan sillä tavalla – –.*

Arvellaan, että ainakin pankkikonttorit olisivat hävinneet joka tapauksessa.

Pohditaan myös muita maaseudun muutoksia. Syyt nähdään kauempana historiassa:

- *Onhan niitä. Meijeri on esimerkiksi lopettanu. Onhan siitä jo aikaa, mutta kuiteskin.*
- *Se vaan johtuu siitäkin, että tilojen lukumäärä on pienentynyt aika paljon.*

- *Että se tapahtu kauan sitten, kuiteskin vaikuttanu on.*
- *Maidon jalostus on keskittynyt ja tullu sellasia tuotteita, joita ei voi pienessä yksikössä tehdä.*
- *Vaatimustaso kasvaa.*

Lisäksi mainitaan nuorten muuttaminen muualle opiskeluiden perässä. Kerrotaan myös, että kouluja on suljettu vähäisen oppilasmäärän takia.

Paikallaolijoilta tiedustellaan, mitä elementtejä kotiseudussa täytyy säilyä, jotta he kokisivat sen edelleen omakseen. Keskustelijat ajattelevat aluksi kirkonkylää: *”Täällä ny ei aivan hirmusti oo sellasia, että vielä vois vähentää. Jos tuo Sale lähtee tuosta pois, kirkko lopetetaan, pistetään hautausmaalle tuo touhu.”* – *– Aika monelle vois olla kova paikka, jos kirkko lopetettais. Laitettas myyntiin niiku tuolla Jyväskylässä ne nyten myy noita kirkkoja.*” Kuullaan myötäileviä kommentteja.

Keskisen kauppakeskus nousee jälleen keskusteluun. Yrityksellä todetaan olevan merkitystä laajalle alueelle: *”– – monet ei tosta Vesasta tykkää, mutta jos toi Keskinen kaatuu, niin kyllä se aika kova paikka tälle taloudelle on.”*

– *On. Kyllä se on sellanen. Sillon valot sammuu monesta paikasta.*

– *Viiminen sammuttaa valot. Se on koko Alavudelle.*

– *Vähän laajemmallekin – –.*

– *Nii on joo, ja nykyäänhän se on Alavus tätä meidän kotiseutua. Kokonaisuutena.*

Sale ja kirkko mainitaan toistamiseen, ja listaan lisätään myös terveyskeskus ja luonto. Erityisesti järvistä ollaan huolissaan: *”Nään kyllä tärkeänä, että näitä järviä on kunnostettu ja siihen on löytynyt rahaa.*” Mainitaan Akkojärvi ja Ponninjärvi. *”Luonto on aika tärkeätä. Täällä ei aivan hirmusesti muuta oookkaa.”* Lopuksi toivotaan työpaikkojen jopa lisääntyvän.

KULTTUURIPERINTÖÄ DOKUMENTOIMAAN

Keskustelun seuraava avainsana on kulttuuriperintö. Ensin epäillään, että Töysällä ei taida olla omaa, erityistä kulttuuriperintöä: *”semmosta yhtä isoa ei taida löytyä*”. Kuullaan muutamia muitakin ehdotuksia: *”– – Oman ympäristön arvostaminen ja kehittäminen.”*

Tuodaan esille kulttuuriperinnön dokumentoinnin tärkeys ja esimerkiksi Töysä-seuran rooli: *”– – kulttuuriperinnön dokumentointi on aika tärkeätä. Sanotaan että, säilytetään perinteisiä rakennuksia, vaikkapa aatellaan nyt museoaluetta ja makasiinin aluetta.”* Mainitaan myös muut historialliset paikat ja rakennukset sekä kulttuuriperinnön kirjallinen dokumentointi. *”– – Töysä-Seura on julkaissu kotiseutulehteä ja kymmenen vuotta. Nyt tulee yhestoista vuosi, ja siinä on tiettyä dokumentaatiota. Töysän historia ykkönen on kirjotettu aikanaan, ja sitten tehtiin kakkonen. Et siinä on kirjattu.”* Kulttuuriperinnöksi tunnistetaan myös kotiseutulehdet: Kotiseudun kasvot, Töysän joulu ja Hakojärven joulu. *”Ne on kaikki tärkeitä.”* Eräs keskustelija kuvailee niiden sisältöä: *”Miten*

*mää nyt sen sanosin. Nyt mää sanon hyvässä mielessä, et sel-
lasta rahvaanomasta historiaa. – –*

Esille nostetaan myös yksityishenkilöitä, jotka ovat kirjoitaneet historiikkeja ja muistelmia: *”Ylimäen Tarja on kirjoittanu ja sitten Tusan Esko kirjotti Kallenkosken kolme patruunaa ja – – Mäntylän Ahti on kirjoittanu. – –* Mainitaan myös Mäkelän Toini, joka kirjoitti kouluhistorian ja Sorilan Ritva, joka on kirjoittanut kenkätehtaasta ja leijonista. Tällaista aktiivisuutta keskustelijat pitävät tärkeänä: *”jos niitä ei dokumentoi, ni eihän ne sitten säily. Pakko niitä on dokumentoida.”* Mainitaan myös Töysä-seuran valokuva-aineistot.

TÖYSÄ ENNEN JA NYT

Kotiseudun virtuaalista puolta kuvaa seuraavassa virikkeessä muun muassa Lappajärven Facebook-sivulta otettu kuvakaappaus, mikä herättää paikallaolijoiden mielenkiinnon: *”Tämä hän on Lappajärvestä.” ”Onko Kivitippu?”* kysellään. *”Onko näillä asioilla kosketusta kotiseutuun?”*, juontaja tiedustelee. Ajatus torjutaan varovaisesti. *”– – Varmaan keskustelut käydään jo Feisbookis ja välitetään tietoo”,* todetaan. *”Ja enemmän ostetaan verkosta tavaraa.”*

Pari keskustelijaa kiinnittää huomiota virtuaalilaskuvan taustalla näkyvään maisemaan: *”Siellä on kans järvimaisema tuolla.” ”Niin silti vaikka kuinka noitten kakkuloitten [virtuaalilasiens] läpi katotaan, niin siellä on tommonen hyvin suomalainen maisema tuolla taustalla ja jopa hyvin töysäläinen.”* Myös kuva videopelistä, jossa ajetaan kilpaa autoilla, yhdistetään kotiseutuun: *”Noi ei oo ihan karting-auton näkösiä, mutta semmonen ratahan täällä [on].”* Kuvaa arvellaan video- tai tv-peliksi. *”Joku sellanen, jolla tehdään hyvin paljon rahaa. Supercelli.”* Keskustelijoiden mielestä se sopii paremmin lapsille. Facebookin käyttäjät sen sijaan koostuvat lähinnä *”vanhemmista ihmisistä”*. Todetaan, että Kirkonkylän kyläyhdistys ei ole rekisteröitynyt sivustolle. Juontaja kysyy, liittyykö aikaisemmin mainittu Töysä ennen ja nyt -Facebook-ryhmä kotiseutukokemuksen muodostumiseen. Eräs paikallaolija tuntee olevan hyvin perillä ryhmän toiminnasta: *”siellä on ainakin paljon muakin nuorempia Töysästä jäseninä. – – Toivolana väkeä on siellä paljon, ja ne kommentoi sinne tosi paljon – –. Tulee kysymyksiä, miten tätä [dokumenttia] luetaan, missä se pappi on ollut sotimassa, ja mitä se on tehnyt siellä. Ja sitä sitten [kommentoi] Ruotsia myöten joku, joka tietää asioita, ni sitte vanha töysäläinen kommentoi sitä, kuinka sitä luetaan, ja mitä se tarkoittaa. Mun mielestä ainakin hirvittävän tärkeänä kokevat sen asian. Ja sitten tulee yhtäkkiä pitkä keskustelupalsta, että mitä oli Töysän yläasteen parhaita kouluruokia, ja niitä muistellaan sitten.”* ”Borskeitto”, huikataan väliin.

Facebook on jonkun mielestä jo vanhanaikainen: *”– – Mutta ei mun lapset oo enää siellä Feisbookissa, et ne pitää olla suunnilleen 30+, mitä siellä on. Ne on taas eri areenoilla ne nuoremmat.”* Keskustelijat uskovat, että internetillä on kasvava merkitys ihmisten välisissä suhteissa. *”Se on varmasti*

niinkin, että tämmönen yhteisöllisyys meneekin sähköisiin välineisiin, ja siellä on ne Esson parlamentit Feisbookissa, ja sitten ihmiset ei kasvotusten enää kohtaa niin paljon. – – Se on tärkeää, et on tollasia välineitä.” Facebookin kotiseuturyhmä herättää uteliaisuutta: *”Joo se on kauheen mielenkiintoinen. – – Joskus on tosi hauska seurata ja – – Tarja laittaa sinne kuvia: ’mää en tunne kuka tämä on tässä näin’, ja sitten kaikki suurentaa ja kattoo – –.”* Eräs keskustelija pohtii, säilyykö Facebook-ryhmä ja tulevatko hänen lapsensa liittymään tulevaisuudessa kyseiselle sivustolle. Todetaan, että jokin vastaava sivusto tulee olemaan käytössä. *”Ohan niitä nytkin jo.”*

TÖYSÄLÄINEN ILMAN MUUTA

Seuraavaksi haetaan jatkoa lauseelle *”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta..”* Käy ilmi, että vaikka kuntaliitoksen myötä Töysä on osa Alavuttoa, töysäläisestä identiteetistä pidetään kiinni esimerkiksi omien perinteiden avulla. Mainitaan Töysä-päivät ja joululehdet.

Yksi paikallaolijoista kysyy muilta, esittelevätkö he itsensä töysäläisinä vai alavutelaisina. Vastaajat ovat yksimielisiä: *”Töysäläinen ilman muuta.”* Myös lasten kerrotaan toimivan samalla tavalla: *”Meidän kaks nuorinta oli – – tuol Kaustisella musiikkikilkuksa, ni se on hyvin tärkeä, et hän on töysäläisiä siellä eikä alavutelaisia.”* Yksi keskustelija arvelee, että töysäläisyys voi unohtua ajan myötä. Suurin osa uskoo sen säilyvän ja kiinnostavan jälkipolviakin: *”Töysäläisyys, melkeen veikkaisin, et säilyis melkein ikuisesti.”* Puhuja tietää, että vanhat kotiseutuyhdistykset voivat hyvin monissa liitoskunnissa. *”– – Et voi olla joku semmonen Teisko-seura tai joku muu, joka edelleen toimii. Sitä vanhaa kotiseutuperinnettä pidetään yllä hyvinkin aktiivisesti ja vireästi. – – Se on tämmöstä kylätoimintaa. Se varmasti säilyy niin kauan, kun vanhoja ihmisiä, töysäläisiä on, se säilyy ja pysyy. – –*

Osa taas uskoo innon hiipuvan ja tekijöiden harvenevan: *”Mä hahuan nähdä 15 vuoden päästä, et jos järjestetään Töysä-päivät, niin kuinka paljon sinne tulee porukkaa. Siis nykyisistä on jo aika monta tuolla hautuumaalla.”* Molemmat perustelut saavat ymmärrystä. *”Pitää olla innostusta.”*

Yksi keskustelija ottaa esimerkiksi joululehden tilanteen. Kuntaliitoksen tullessa sekä Töysän että Alavuden opettajayhdistykset julkaisivat joululehteä. *”Kyllä siinä piti äkkiä toimia, ettei sitä Töysän joulua annettu sitten pois. Piti laittaa oma yhdistys pystyyn, joka lähti pyörittämään Töysän joulua, kun ei haluttu siitä luopua ollenkaan. Sen takia se on semmosena yhtenä kotiseutuperinteen vaalijana voimissansa.”*

Monilla muillakin yhdistyksillä on paikallistoimintaa: *”Mää toimin Eläkeliitossa. Vaikka kunnat on yhdistynyt, ni se Eläkeliiton yhdistys toimii täällä. Jos se yhdistettäis Alavuden kanssa, – – niin mää huulen, et siitä puolet häippäis aivan vitsiin. Ne ei kyllä rupeais missään Alavudella kulkemaan. Nyt ne tulee tosta kävellen tai, noh autolla – –.”* Arvellaan, että yhdistetty ei tuntuisi yhtä paljon omalta.

SALONKYLÄN KOTISEUTUTYÖPAJA

Tuurin Salonkylän kyläyhdistys ry:n kanssa järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin 8.11.2017 salonkyläläisessä yksityiskodissa. Tilaisuuteen osallistui seitsemän henkilöä, joista kaksi oli naisia ja muut miehiä. Osallistujat olivat iältään 62–89-vuotiaita.

ALKUVERRYTTELYÄ

Ensimmäisessä virikkeessä huomion kiinnittää ensimmäiseksi ruokakuva: *”Tuli mieleen, että tänä iltana pitäis syödäkin.”* Linjastoa sanotaan pitopöydäksi. Yksi osallistujista pyytää täsmennystä siihen, että oliko tarkoituksena kertoa, mitä kuvista tulee mieleen. Tilaisuuden juontaja neuvoo miettimään, kuvaavatko kuvat omaa kotiseutua, ja jos ei niin mitä laittaisi tilalle. Kaupunkikuva hylätään, järvimaisema saa kannatusta: *”Meikäläisen tarte mennä, kun muutama sata metriä tuollaisen maiseman luo. Kotiseudulla joka päivä kesän aikana on käyty katiskoilla – –.”* Myös vauvakuva tuntuu tutulta: *”Kyläihän tuollasia tuttuja on ollu joka talossa ennen.”*

”Onko näistä joku kuva erityisen mieluinen?”, osallistujilta kysytään. *”No tietysti mulle on toi ruokakuva, kun on taas pyhänä parikytä henkeä syömässä. Tuntuu niin tutulta – –. Ja taas toi vasemman puoleinen [pikkulapsi], kun pääsee taas kattomaan tuttuja.”* Järvimaisemaa kannatetaan toistamiseen.

”Mitä teillä normaalisti syödään?”, juontaja vauhdittaa keskustelua.

”Meillä syödään pyhänä ainakin hirvipaistia ja perunoita ja salaattia ja siihen kaikkia lisukkeita. Ja kakkukahvit päälle. – – Kyllä se paljon näin isänpäivänä kuuluu, koska kaks, tavallaan kolme porukasta on hirvimettällä, ni kyllä se kuuluu tänne.” Vaikka kyseessä onkin isänpäivän juhlaruoka, kattausta pidetään alueelle hyvin tyypillisenä. *”Kyllä toi on mun mielestä aika yleinen ruokavalio täälläkin. Siinä on laatikkoo ja salaattia ja jotakin pihviä sitten kans.”* Kerrotaan, että paisteja on perinteisesti saatu myös lampaiden ja sikojen kotiteurastuksista. *”Mutta kyllä täällä aika paljon syödään perunoita ja kastikettakin.”* Perunan merkitystä korostetaan:

– *Se on ihan sellanen perusruoka varmaan. Perunaa eri muodoissa.*

– *Ku sehän vähän tietysti on nyt niin, että ku muualla piretähän hienomissa piireissä perunaa lisukkeena, ni kyllähän se [täällä] on tainnu olla ja taitaa vieläkin olla pääruokalaji.*

– *On se.*

– *Ettei se mikään lisuke oo.*

– *Varsinkin tällä alueella. Mutta sitten huomaa sen lapsenlapsissa, niin kyllä mulla on makaroonilaatikko tai lasagne niin siinä korvalla, että ne on sitten oppinu paremmin syömään.*

”Sanotaan, ettei aina pernoota.” Nauretaan.

SURU JA PUUTE

Lapsuusmuistoista päällimmäisenä on kaikkialle yltänyt puute: *”Mun lapsuusmuistot ovat aika lailla surullisia – –. Muistan aika hyvin sota-ajan. Minä olin siinä murrosikänen, – –. Kun sota loppu, – –. Surullista aikaa, saamme olla kiitollisia, kun emme ole joutuneet kokemaan sitä sen jälkeen, semmosta aikaa.”* Puute jatkui myös sodan päätyttyä. *” – – Mä olen sodan jälkeen syntynyt, niin sitä puutetta oli joka asiasta. – – Entisen koulukaverin kans puhuttiin [puhelimessa] pitkään ja muisteltiin, kun saatiin ensimmäinen appelsiini joskus jouluna. Se oli aivan kun kultaakin kalliimpaa. Tänä päivänä se kaikki on aivan ittestään selevää. – –”* Sota varjosti elämää vielä pitkään. *”Paljon [siitä] puhuttiin vielä meidän 46 syntyneittenkin lapsuudessa. Sodasta puhuttiin jatkuvasti. Ja aina sitä muistutettiin, kuhan ei koskaan enää toiste sellasta aikaa [tulisi]. Se oli niin tuoreessa muistissa kaikilla.”* Puutteesta huolimatta keskustelijat ovat yhtä mieltä, että mitään erikoisempaa ei oikeastaan kaivattukaan.

Sodan käsittelyn jälkeen päästään arkisempiin asioihin. Yksi keskustelija tunnistaa lapsuudestaan rajavuoden, jolloin moni asia muuttui: *”Vuonna 52 – – oli neljä tärkeää tapahtumaa Suomen historias: Ensittäin oli se, ku sotakorvaukset loppu ja viimeinen [sotakorvaus] juna meni Neuvostoliittoon. Sitten oli Helsingin olympialaiset, ja sitten tuli Herkule-niminen kahvila, joka toi kahvia Suomeen – –. Sitten neljäs oli tämä Armi Kuusela, joka kruunattiin Miss universumiksi. Neljä tärkeää tapahtumaa.”* Muut tukevat: *”Kaikki on just sellasia, mistä puhutaan vieläkin. Vanhat ihmiset muistelo olympialaiset ja Armi Kuuselan.”* *”Vuotta aikasemmin puhuttiin Mannerheimista.”*

Yksi paikallaolijoista pohtii, että tärkeimpien muistojen erottaminen on vaikeaa. *”Turhakkeet on helpompi sanoa”,* toinen toteaa. Palataan jälleenrakennusajan muistoihin: *” – – kauppaan ku mentiin oli joku kortti, jolla saatiin määrättyä tavaraa. Kyllä mää sen ainakin muistan, vaikka oon syntynyt 47.”* Viimeisenä kortilla oli kahvi. Kommentoidaan myös nykytilannetta: *”ihmiset rypee yltäkyläisyydessä nykyään. Ei sekään aina oo hyvä. Et opeteltaisiin vähän tarkemmaksi kaikesta.”*

TARINANKERTOJIA JA PONTIKANTEKIJÖITÄ

”Ei täällä oo koskaan ollu yhtäkään kylähullua”, ensimmäinen vastaaja aloittaa. *”Ei kylähulluja, – – mutta sellasia omia persoonia on ollu paljon. Minä pidän aina sitä pahana, että höylätään nykyään kaikki särmät ja persoonat, sellaset ylimääräiset pois. Että kaikkien pitäis olla just samasta putkesta tulleita ja samanlaisia ja samoin ajattelevia. – – Vaikka se [oma persoona] on monta kertaa paljon hauskempi, ku sellanen höylätty ihminen, jolta on kaikki särmät silitelty.”* Osallistujia alkaa naurattaa. Tilaisuuden juontaja pyytää kertomaan tarkemmin tällaisista persoonista.

Ensimmäisenä kuvaillaan eräitä kaksosia, jotka ’kaikki varmaan tunnistaa’: *” – – Haankulman veljekset. Oli Emppu ja Kassu ja ne oli ihan täydellisiä ihmisiä siis. – – Hyvin on*

menny', tämä oli niitten sanonta." Kaksosille sattui kaikkea mahdollista. *"Lapsena tietysti kuunteli tarkasti ja nauroikin niille jutuille, että toinen lähti hiihtokilpailussa – – siis menemään ja toinen tuli perille maaliin, eikä kukaan huomannu yhtään mitään. – – Ne oli niin täydellisesti samanlaisia ja ajatteli samalla lailla. Ne oli persoonia kyllä sillä kylällä."* Tarkennetaan, että kaksoset asuivat *"Alavuden keskusten kieppeillä"* mutta heidät tunnettiin laajalta. *"Ne oli semmosia työmiehiä, että vaikka mikä rakennustyömaa oli, ni Emppu ja Kassu oli aina siellä ja tykättyjä työmiehiä. Vaikka niillä oli aina koira haudattuna joka paikassa."*

Yksi keskustelija arvelee, että persoonallisuudet ovat vähentyneet: *"ennen vanhaa oli niitä vanhoja käppyräisiä partaasia äijiä, mutta ei niitä nytte oo enää mihinää."* Pohdinta huvittaa ryhmää, koska paikallakin on monta partasuuta. *"Ku ei me vaan oltasi niitä..."* Mainitaan tarinankertojat Voitto ja Kauko [Järvinen]. *"Mää olin yks, joka tykkäs kuunnella Voiton juttuja. – – Tarinankertoja, ja muisti kaikkea ja samoin – – [Voiton] veli Kauko, joka kuoli tässä..."* Tarkennetaan, että kaksi vuotta sitten. Voiton ja Kaukon jutut olivat tosia: *"vaikka ne kuuli kymmenennen kerran, ei se juttu yleensä muuttanu muotoaan. Se pysy aina samanlaisena."* Niin ja jossei se muistanu jotain asiaa, – – niin se soitti perään. *"Se oli kuule tällä lailla se asia..."*

Hetken kuluttua mainitaan vielä pari tarinankertojaa: Metsälän isä ja poika, Erkki. *"Minä oon kuunnellu niitä juttuja monet yökaudet. – – Tuvan alasängyssä nukuin ja makasin, kun se illalla tuli toimittamaan ja puoleenyöhön toimitteli, ja*

minä sen verhon takana vaan kuuntelin. Ei nukuttanu yhtään, ku se kerto."

Nostetaan esiin myös haitarinsoittaja Jussi Kaukola: *"Meni kansansoittokilpailuihin ja soitti selkää yleisöön päin. Se ei halunnut naamaa sinnepäin ollenkaan. Se käänti seljään ja soitti selkää yleisöön päin. Se oli niin päin siellä näyttämöllä..."*

Pontikankeitosta keskustelijoilla olisi useitakin kaskuja: *"niitä on niin paljon..."* Näytteeksi kerrotaan seuraava tapaus. *"– – Se juttu oli se, kun poliisit tuli etti pontikkaa, niin sitä hän oli tietysti. Ja ne hullut meni kellariin kokeilemaan molemmat, kaks poliisia, että onko siellä [pulloja]. Sillä aikaa Janne lähti piilottamaan [pontikan] ulos, ja Anna seiso siinä kellarin luukulla [ja uhkasi:] 'jos tulette sieltä, ni kusen niskaanne'. Ja niin kauan pidätteli, että pontikat oli piilossa."*

Tarinankertoja on pyytänyt taiteilija Reijo Kivimäkeä ikuistamaan aiheen tauluksikin, *"muttei se ainakaan vielä oo tehny."* Täydennetään vielä, että Janne hautasi pontikkapullot navetan takana tunkioon. Alueella vaikuttaisi olleen useita pontikankeitäjiä. Aihe on herättänyt myöhemminkin kiinnostusta: *"– – Tästä on jo useampi vuosi, kun tuon Luoman rautioille ilmestyy porukkaa ja – – [sanoivat olevansa] menossa kattomaan vanhoja pontikankeitopaikkoja, ku ne lähti metään päin."* Pontikan tiputtajat saavat ryhmältä ymmärrystä: *"Joo kyllä. Koska se on ollu elinehto. Joko saatu joltakin, sanotaan nyt Tusan puolen isänniltä tai joltakin viljaa, mitä on tiputettu, ni siitä on saatu palkaksi sitten vähän, että on saatu leipää. Näinhän se on yleensä menny. – –"*

Pontikkapannu. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

Tiedusteltaessa nykypäivän kotiseudun ihmisiä, työpajan osallistujat eivät saa mieleensä ketään. Tuumitaan, että erikoinen käytös ei enää ole sosiaalisesti hyväksyttyä. ”– Täällä on kaikki niin saakelin tasapaksuja.” ”– Persoonallisuudet on kyllä hävinny.” Keskustelijat arvelevat, että nykyään pelätään muiden arvostelua:

- *Kovin paljoo ei saa ruodusta poiketa. Muuten ruvetaan puhumaan.*
- *Mitä siitä nyt naapuritkin sanoo?*
- *Se on tällästä.*

Toinenkin ilmeinen syy kyllä tiedetään: ”Ohan ne ihmiset vähentynekin paljon siitä, mitä oli. Että senkin takia puuttuu persoonallisuudet”.

LASTEN ÄÄNIÄ

Äänivirikkeessä vaikuttavimmaksi osoittautuu koululaisten mekastus: ”Koulu on loppunu ja palanu – –.” Lapset ovat kylältä vähentyneet. ”– Nykyään ku ei oo enää paljoo tenavia, on hiljentyny paljon [siitä], mitä se on ennen ollu.” Mukavana poikkeuksena mainitaan Konolan suurperhe, jotka ovat kylään muuttajia. ”Monet vuodet [oli] hiljasta. Ku Konolan perhe tuli siihen, ni kuuluu [taas] illalla tuollasta ääntä – –, vaikka siitä on kilometri tuvan nurkasta toisiin. Kyllä mää silloin sanoin, et kylä elää taas – –.”

- *Kyllä jos 15 lasta on, niin elää se!*
- *Mukava ääni kuunnella.*

Traktoriteemaakin käsitellään: ”– se lähti heti käyntiin. – – Mutta jos se startattuna ajaa, eikä se ois lähteny, ni ois manattu päälle.” Ukkosen ääni herättää monia muistoja. Ukkosia oli ennen enemmän. ”Nykyään ei oo meidän mäellä ainakaan kuulunu niiku ennen. Sitä piti oikeen peljätäkin ukonilmoja.”

Mainitaan palaneita ulkorakennuksia, mutta niistä on jo aikaa. ”Ei oo moneen vuoteen oikeen tullu kunnollista ukonilmaa.” Kuullaan omakohtainen tapaus vuodelta 1973: ”Joo. Meillä on suurin vahinko, [kun] meni kolme lehmää kerta-laakilla. Ei tullu vettä tippaakaan. Salama kerran välähti, ja kolme lehmää meni. Jalat pystyssä makas pellolla. Se ei paljoo paukkunu.”

PUOLIPÖSSÖÖ KAUPPALA

Oman kotiseudun kuvailu vieraalle tuntuu ensin vaikealta. ”Ei siitä osaa paljon muuta sanoo, kun se on sellasta tyyppillistä maaseutukylää ollu, ettei mitään oikeen sellasta erikoista. Se o jokapuolella ollu samanlaista. – – ” yksi vastaaja kertoo näkemystään. Kotiin on silti aina kiva tulla, toinen paikallaolija kommentoi, ja muut myötäilevät.

”Ajatelkaapas jos vaikka oisitte käymässä Helsingissä ja ihan vieras kysyy, että mistä päin sitä ollaan ja pitäis alkaa kuvailemaan, ni mitä kertosit?”, tilaisuuden juontaja kysyy. Nyt kaikki keskustelijat ovatkin äkkiä aivan yksimielisiä.

- *Jos on pakko sillon sanoo, ensimmäistä siinä on se puolipössöö Kesken Vesan kauppala – –.*
- *Se on lyhyt ja ytimekäs vinkki sille ihmiselle, joka kysyy.*
- *Pitää paikkaansa. Ja sen kyl tiedetään aika leviätte.*
- *Kaikki tietää, mihinä on Keskinen.*
- *Mm. Näin on.*

Omassa kylässä keskiössä näyttää olevan maaseudun autioituminen ja väestörakenteen muutos. ”Kyllähän ne kylätiet [on] jääny, ja yleensä kylät käyny hiljaaseksi siihen verrattuna, mitä sotien jälkeen parhaimmillaan oli, ja näyttää vaan, et kehityksen suunta jatkuu. Väki vanhenee ja vähänee. Mutta – – se on samaa kehitystä ympäri Suomea. – – ”

- *Kautta Suomen sama fiilis menossa.*
- *Tyhjiä taloja enemmän ku asuttuja.*
- *Ei tartte kattoo, kun tätä kylää. Tyhjiä asuntoja on paljon ja nuoria ei mitään.*

SIIRTOLAISUUS JA EUROOPAN UNIONI

Kotiseututyöpajan seuraava teema on menneisyyden tapahtumat. Kysytään, mikä tai mitkä niistä ovat eniten muokanneet kotiseutua. ”– Kyllä mää väittäisin, että aika paljon omalla tavallaan [on] vaikuttanu, Amerikan siirtolaisuus. Sinne on menty, sinne on jääty ja sieltä on tultu takasin.” Meren takana on edelleen sukulaisia, vaikka alun perin useimpien tarkoitus oli palata takaisin. ”Varmaan jokaisen suvusta on joku, joka edelleenkin on hengissä siellä.” ”Ne menny oikeen siinä tarkoituksessa, et niin kauan mää oon, et saan rahaa vähän ja sitten tuun tänne ja ostan sillä rahalla jotakin uutta asuntoa tai jotakin.” Keskustelijat selittävät, että Amerikan siirtolaisuus on laajempi alueellinen ilmiö: ”– varsinkin entisen Vaasan läänin alueelta niitä on menny paljon Amerikkaan ja taas palannu.”

Sama puhuja tuo esille hieman tuoreemman tapahtuman: Euroopan unioniin liittymisen. Keskustelijoiden mukaan sillä on ollut suuri vaikutus maaseutuun: ”Noh, sitä paljon kehuaan, että tuonu hyvääkin, mutta kyllä se maaseutua on koetellu tämä EU:hun liittyminen mun mielestä pahemman kerran. En minä – – kiihkomielinen sitä vastaan oo, mutta näin siinä on käyny, mikä on ymmärrettävää.” Mainitaan tuottajahintojen putoaminen puoleen yhdessä yössä ja siitä seurannut tilojen autioituminen. ”Siihen asti oli esimerkiksi kotieläimiä lähes jokaisella tilalla. Mutta nyt on hyvin harvoilla.” Eräs keskustelija havainnollistaa tilannetta kertomalla esimerkin Salonkylän kehityksestä: ”Mää oon tullu 51 vuotta sitten tänne Salonkylään, mutta saa sanoa, että joka talossa melkeen oli lehmiä, ja aina näki jotain muuta karjaa, jossei lehmiä. Nyt ei vissiin löydy tämän tien varresta. Löytyykö yhtään ainutta, jolla olis karjaa? Ei oo.” Yksi karjanomistaja lopulta muistuu mieleen. EU:lla nähdään muitakin vaikutuksia: ”Oikeastaan voi sanoa, että maatalous oli ainoa, joka kärsi siitä.” Muita vaikutuksia ei kuitenkaan lähdetä avaamaan.

KIVIKAUDESTA KUNTALIITOKSEEN

Seuraavaksi osallistujille näytetään Töysän vaakuna ja jääkaudelta 2000-luvulle etenevä aikajana. ”Matti Huurre – –, sen kirjassa on Suomen vanhimmista asuinpaikoista, ja Alavushan on siellä kymmenen vai viidentoista – – vanhimman joukossa. Elikä siellä ollaan 8000:n takasissa tai jotain. – – Kai täälläkin on joku kulkenut, mutta ei siitä kyllä mitään merkkiä oo jäänyt. On vähän liian ylähällä. Se on sadan metrin korkeuspinta merenpinnasta, mistä suurin osa kivikauden löydöistä on.”

Liitoksen myötä laajentunut Alavus otti käyttöön Töysän vaakunan, minkä syitä osallistujat kertaavat: ”Se on lohutus töysäläisille. Parempi ku muutettiin vaakuna. – –”

- Eikö se ollu jotenkin vaatimus sillon, että Töysän vaakuna?
- Se oli joku kynnyskysymys.
- Että pitää olla jotakin näkyvää jäädä.

Kerrotaan, että kuntaliitosta vastustettiin pitkään Töysässä. Yksi keskustelija kuvaa Alavus-asenteita seuraavalla anekdootilla: ” – – sillon kun Alavudesta tuli kauppa, niin meitin kollikissa katos uuden vuoden yönä. Se oli ainakin kaks viikkoo kateissa, ennen ku se tuli, ja isä Voitto sano sitten, ku se tuli se kissa, ett ’no joo se kyllästy kauppalan natkuihin ja meni maalaiskunnan puolelle hakemaan aitoa.”

Virike vie yhden keskustelijan ajatukset murteisiin. Ne tulivat hauskasti esiin Töysän ja Ähtärin yhteisessä kansakoulussa [Salonkylä ja Vuorimäki]: ”siellä oli joitain, jotka puhu Virtain murretta, ja sitten Ähtärin murre on aivan eri[lainen]. – – Sitten karjalaiset tuli, niin [kuuli] neljää murretta yhtäkaaa.”

RAJAT

Kerrotaan, että tarinat eivät täällä ole tärkeitä siksi, että ne ovat töysäläisiä, vaan ” – – ne on tavallaan aina ollu alavutelaisten kuin töysäläistenkin tarinoita.” Juontaja kannustaa muistuttamalla, että kotiseudun rajojen ei tarvitse mennä hallinnollisten rajojen mukaan, vaan enemmänkin niin kuin itsestä tuntuu. Puhe siirtyykin oitis kuntien rajoihin. ”Lopuksi pitäjien rajalla ei oo niin suurta merkitystä ollu.” Salonkylää on neljän kunnan alueella. ” – – ku ajaa Tuuriin, ni välis ollaan Alavuden puolella ja taas Töysän puolella ja...” Samoin Ähtärin suuntaan mennessä raja vaihtuu parikin kertaa. Muistellaan myös, miten seurakunnan rajat ovat menneet. ”Alavus on kuulunu Ilmajoen emäseurakuntaan, ja tämä [Töysä] Pohjankyrön Isonkyrön emäseurakuntaan. – –”

Isostakyröstä keskustelijoille tulee mieleen Tohnin äijän tarina: ”Sehän on siel vanhassa Isonkyrön kirkossa Tohnin äijän [kivi]. Se on suurin kivi siellä.” ”Ja sitten sielä sakastin ikkunalla on Alavuden Olkkosen emännän kiveksi muuttuneet leivät”, lisätään. ” – – Siitähän on kaikkennäkösiä juttuja, kuinka se oli niin väkivahva, että se... Mitenkä se nyt olikaan? – – ”Se otti Lapuan Simpsiöltä sen kiven ja vei sen Isonkyrön kirkonikkunan yläpuolelle”.

Keskustelu palaa rajoihin: ” – – Töysän ja Alavuden pitäjien rajat, ne on ollu aivan erilaiset, mitä ne nykyään on. Oli meidän muistin aikana, kun Holkonkylässäkin on nää Lahnasen talot, ne on ollu Alavuden kaupunkii.” ”Et rajaa on sitten heitetty vaan. Pitäjien rajaa.” Samalla tavalla rajoja on siirretty muuallakin: ” – – entisen Peräseinäjoen Sammatinkylässä on Uitonloukko. Mää tunnen sieltä yhen ihmisen, joka on syntynyt Alavudella, ja sitten se on ollu peräseinäjokelainen, ja nyt se on seinäjokelainen. Ja se ei oo syntymäkotoansa menny mihkään.”

RUOKA- JA JUHLAPERINTEET

Perinteistä syntyy paljon ajatuksia. Yksi keskustelija toivoo voitonsa jättää perinnöksi kiinnostuksen ruuanlaittoon: ”[Sen] mä hahun jättää perinnöksi jokaselle lapsenlapselle, jota vähänkin kiinnostaa. Mää ite nautin ruuanlaitosta ja kaikesta tälläisestä. Nytkin oli kaks 16-vuotiasta tyttöä täällä muutama päivän, ja me leivottiin – – kaikkea hyvää niitten miehitekojen mukaan, ja sitten ne meni mun kirjoja läpitte ja otti sieltä kopioita ja oli ihania päiviä.” Juontaja haluaa tarkentaa: ”Onko jokin leipomus tai ruoka, jonka haluat nimenomaan välittää?” Yksi on ’mummun jauheliikastike’: ”kuusvuotias sanoo [keksineensä], miksi mummun jauheliikastike on niin hyvää. Se on siinä, että sitä maistetaan välillä. Niin. Siihen ei muuta tarvita. Varmaan kaikki ainesosat on samat kuin muillakin. Ja nyt ne [lapsenlapset] on oppinu, että lusikan kans siinä jonossa pitää välillä maistaa, lisätäkö jotakin vai ei.” Perinteinä mainitaan myös maanviljely ja metsästy.

Yksi keskustelijoista kommentoi perinteiden muutosta. ”Kyllähän nuo perinteet muuttuu, vaikka ois maaseudulla, kyllä ne muuttuu. Minäkin oon niin kauan elänyt, että muuttuahan ne. Ainakin minusta tuntuu vähän pahalta että ne tuolta yläältä päin koetetaan vanhoja tapoja kieltää, että ulkolaiset viihty. Maahanmuuttajat. – – Mainitten vaa esimerkiksi, että suvivirttä ei saisi enää laulaa koulussa ja koulun päättäjäisissä. – – Ja ruokarukoukset, – – eikö se oo kielletty suorastaan? Nuin ne ketää vahingoittaa? Minä en oo psykologi, mutta eikö tämäkin oo niitä perinteitä? Vanhoja perinteitä, ja niitä sitten tahallaan hävitetään. – – Mun mielestä ne ei vahingoita ketään. Nämä entiset perinteet.”

Toinen keskustelija kertoo, että isänpäivän sijasta joissain päiväkodeissa aletaan viettämään läheisten päivää. Isänpäivän vietosta keskustelu siirtyy äitienpäivään, kun osallistujilta kysytään, onko äitienpäivä iso juhla täällä. ”No on sitä ainakin koululla vietetty”, vastataan. ”Meillä oli muuten semmonen vanha valokuvakin jossakin äitienpäivän vietosta, ja siellä on väkiä ihan valtavasti.” Pohditaan, miltä vuosikymmeneltä kuva on. Todetaan, ettei samaa juhlaa enää ole, mutta arvelaan, että äitienpäivä- ja isänpäivälounasta tarjotaan seurakuntatalolla edelleen.

Sitten pohditaan muuta juhlaperinnettä. Muistellaan esimerkiksi, että aiemmin pienviljelijäyhdistys järjesti kesäjuhlia. Menneiden vuosikymmenten tapahtumista mainitaan hiihtokilpailut ja maatalousnäyttely. Käy ilmi, että tapahtumia oli

ennen enemmän kuin nykyään: ”Kyllä se on taantunu paljon siitä [60-luvulta].” ”Niissä kesäjuhlissa juostihin kilpaa. Taidettiin tuossa Luomannevalla juosta. Mää muistan oli jotkut kesäjuhlut. Oli joku kilpajuoksu, ja tuli kilpailija myöhästyneenä. Se juoksi yksistäänsä sitten ajanoton kanssa. Lento-pallo-otteluita oli Katteluskylää vastaan, ja tuos Loukasmäen riihen tykönä oli.” ”Vetokilpailukin oli kerran siellä Katteluskylällä”, lisätään. Naapurikylien juhliinkin osallistuttiin. ”Joo. Olihan täältä Salonkylästä Katteluskylällä pelaamassa, kun taas siellä oli kesäjuhlut.” ”Kuulostaa siltä, ettei noilla kunnan rajoilla oo ollu tässä suurta merkitystä”, tilaisuuden juontaja summaa. ”No ei kyllä todella oo ollu mitään merkitystä. Koskaan ei kukaa kysynyt, ootko sää sen kunnan puolelta. Et kaikki ne on ollu yhteen hiileen puhaltamas”, vastataan. Tarkennetaan, ettei kuntien välisiä kilpailuja ollut, vaan kunnalla oli lukuisia pieniä porukoita, jotka kuitenkin kaikki olivat yhdessä.

Lopuksi palataan vielä tapahtumateemaan ja kerrotaan yhdistysten vilkkaasta toiminnasta. Järjestettiin esimerkiksi tupailtoja. Niihinkin osallistuttiin kuntarajojen yli. ”– Pollarin kylän yhdistyksellä ja joillakin niitä tupailtoja ja sellasia, niitä oli. En muista, oliko meilläkin, mut Peräsmäes ainakin oli.” Vakuutetaan, että niitä järjestettiin Salonkylässäkin: ”Kyllä täällä pyöri tiuhaan. Ihan alkuun viikottainkin. – Milloin sienikursssia ja milloin mitään. Et sitä toimintaa oli kyllä paljon.” Toinen keskustelija kertoo kuuluneensa Tuurin maamiesseuraan ja maatalousnaisiin. ”Että siinä siinä tulee tällänen monimuotoisuus.”

JAUHOJÄRVI, PENKKIVUORI JA LAMMET

Jos kotiseutua pitäisi kuvata yhdellä valokuvalla, salonkyläläisten suosikkikohde olisi järvi. Ensimmäisenä nimetään Ähtärin puolella sijaitseva Jauhojärvi. Tästäkään virikkeestä ei siis selvitä ilman kuntarajojen ylityksiä. Orivedellä asuva keskustelija tuumii, että kuvauskohteena olisi hänen nykyisessä asuinpaikassaan sijaitseva järvi. ”Se on ollu tärkeä mun elämässäni se järvi.” Keskustelu palaa Jauhojärveen: ”– eteläpää on Virrat, tie erottaa, ja pohjoispäässä Töysä ja nykyinen Alavus toista sataa metriä. Se on kyllä täydellisesti Ähtärin puolella se järvi.” Seuraa tarina Jauhojärven nimestä: ”– [Ei] asunut kuin yksi ihminen – siellä Jauhojärven rannalla, keski-ikäinen nainen, ja siinä on yks semmonen kallioinen saari vajaa sata metriä rannasta. Mutta se on aika syvä se väli: vajaa seitsemän metriä vettä. Tämä on sitten mennyt tietynlaisella aluksella [saareen], – ja tuuli vieny [aluksen], ja tämä nainen on ollu uimataidoton, ja ketään muita ei oo ollu rannalla asumassa, eikä tietenkään oo ollu mitään kännyköitä sillon. – Siellä saaressa on ollu yks semmonen merkittävä mänty, ja hän oli sen veitsellä [jauhanut] – Sillä veitsellä jauho poikki, – ja sillä oli tullu rantaan. Oli sanonu, että oli niin kova jauhaminen, niin olokoon tämän järven nimi Jauhojärvi.”

– Puukolla kaatanu männyn!

– Se oli ainoa omaisuutensa. Pelasti hengen, ku oli uimataidoton.

Kolmaskin keskustelija ottaisi kuvan järvestä: ”Minä ottaisin Pieni Kakspuolaisesta. Se on järvi kans. – Se on mun kotipaikkani rannalla siinä.” Kysytään, näkyisikö kotipaikkakin kuvassa. ”Joo. Kyllä kai se sais näkyä. Riippuu kai minkälaisia vehkeitä on.” Seuraava vastaaja puolestaan ikuistaisi maiseman Penkkivuorelta: ”Ei se nyt tietysti mikään tommonen kaikkein edustavin oo, mutta erikoisin. Penkkivuorelta. –” Puhuja tosin epäilee, josko paikka on muuttunut kovin, kun hän ei ole siellä vuosiin käynyt. ”Ei ne miksiäkään oo muuttunu. Mää oon kesällä käynyt siellä”, häntä rauhoitetaan. ”Siellä on aika hyvää louhikkoa.” Kun Penkkivuori tuli mainituksi, se kerää kannatusta muiltakin keskustelijoilta. ”Aika paljon on käynyt väkeä siellä. Onko se tämän seutukunnan yleisin käyntipaikka? Niinku vapaa-ajanviettopaikka?” Kerrotaan, että paikalta on louhittu kiviä rautatiesiltoihin ja konserttisaleihin, ja sieltä löytyy myös eräänlainen luola. ”Siellä pitäisi olla kiven huone, jossa on vielä penkkikin, mutta nämä kivenhakkaajat ovat sen aikoinaan hävittäneet.” Paikalla on vanhempiin historia: ”Eikö siellä oo joku tarinakin, et peikko on siellä asunu?”

”No juu. Ne on pirut asuneet siellä.” Läsnaolijoita naurattaa.

Todetaan, että valokuviin otettiin vain luonnonkohteita. ”Ei tullut ihmisiä sinne teidän valokuva-albumiin”, tilaisuuden juontaja summaa. ”Ei. Eikä Keskistä.” ”Joo ei. Keskinen jätettiin ny tällä kertaa ihan pois.” Nauretaan. ”Joo mää luulen, et tälle porukalle on luonnonkohteet kaikista lähimpänä.” ”Se on niin kaupallista toi Keskinen touhu, ettei se oikee oo meikäläisen mieleen.”

POLUT JA VANHAT TALOT

Kotiseudun muuttumisessa huomio kiinnittyy ensimmäiseksi polkujen katoamiseen 1970-luvulta lähtien. ”– Täällä ei enää osaa liikkua. Ennen oli metsäpolkuja. Oli polkuja joka suuntaan, nyt niitä piruja ei löydy enää mistään.” Muut vahvistavat: ”– Kaikki on hävinneet, ettei mikään enää. On kannervat kasvanu –. Holokonkylään meni, että sai polkupyörällä ajaa, niin hyvä polku. Mutta ei sitä yhtään näe enää.” Polut umpeutuvat, kun metsissä ei enää kävellä. ”Ne on vissiin ruvennu kaikki pelkäämään, ettei mettää uskalla enää mennäkkää, ku Matinahossa Karin päälle kävi karhu.” Muut ovat samaa mieltä.

Samaa asiaa lähestytään seuraavaksi hieman toisesta suunnasta: ”Mitä elementtejä kotiseudustasi täytyy säilyä, että koet sen edelleen kotiseudukseksi?” ”Tossa on vaan yks paha sana: täytyy. Ku ei ne kumminkaan säily”, yksi osallistujista toteaa heti alkuun. Pyydetään tarkentamaan, mitkä eivät säily. ”No esimerkiksi semmonen asia, että ku meikäläinen viedään krematorioon, niin kyllä joku ton mökin hävittää.”

Kysymystä pehmennetään: minkä kohteiden toivotaan säilyvän? ”No vanhat rakennukset vois olla yks semmonen asia. – Aitat ja riidet ja ladot. Hirrestä tehtyä. Kestää kauan maata, kunnon hirrestä kun tehdään. Ne on varmaan

joka paikkakunnalla, luulis ainakin. Venevajat ja tämmöset.” Yksi keskustelija on huolissaan oman pihapiirinsä ikivanhoista rakennuksista: ”Meidän mäellä – – kaikki rakennukset on [vanhoja]. Vanhimmat [aitat] taitaa olla 1700-luvun puolelta, – – ja niitä on siirrelty moneenkin kertaan, ja tupa on tehty 1800-luvun loppupuolella, mutta tuota ei tiää, ku meikäläinen siitä häviää, ni häviääkö ne sitten.” Tuodaan esille alueelle ominainen rakentamistyyli: ”– – Kuortaneellaha on mun mielestä säilytetty hirveän hyvin näitä kaksfooninkisia taloja. Niin niissähän on hyvin tarkat [ohjeet], mitä saa tehdä, mitä ei saa tehdä. Sisätiloja voi muuttaa ja laittaa, mutta ulkopuoli pitää pysyä sellasena, kun se on ollu alkujaan.” Mainitaan lutit ja kaksikerrokset ylöspäin levenevät talot, jotka ovat jo käyneet harvinaisiksi. ”Se on niin sanotusti liuhalleen rakennettu. Elikkä se siinä on se tietty tyylinsä. Se on vähän niiku suppilo tavallaan.” ”Se on niiku noita vanhoja luhtalatoja. Niitä on vielä, tuolla näkyy.”

KYLÄILY

Keskustelu jatkuu luontevasti kulttuuriperintöä koskevaan virikkeeseen. ”Sadan vuoden päästä meitäkin pidetään ihan historiallisina erikoisuuksina. – – Jos joku edes muistaa. Väitän kyllä, että hautakivikin on jo siihen mennessä raivattu pois, ettei tuommosta oo koskaan ollukkaan”, pohtii eräs paikallaolija. Esimerkiksi kyläily on vähentynyt, ja siihen on vaikuttanut erityisesti television yleistyminen: ”Mmm. Juuri näin on varmaan tapahtunut. Ei sitä enää ihmiset kulje, niiku ennen kulkivat, jotta sitä viikottain käytiin kylässä toisissaan. Eihän ihmiset nyt enää, ku ei ne tunnekkaa enää naapuriaan – –. Kaikki vaan kattelee televisiota, eikä sitä paljoo huomata eikä kattota, mitä naapuri touhuu. Jokaan elää omaa elämänsä. Ennen ol sitä, kun jollakin on hätä ollu, ni aivan vapaaehtoisesti, että mennään porukalla ja tehään jotakin, kököhommama – –.” Kylään saattoi mennä ihan ilman asiaakin. ”– – Sitä menttiin vaa. Joo, kyllähän mää muistan naapurit kävi puolin ja toisin – –. Siellähän niitä on hienoja juttuja ennen on syntynyt, ku ne on sitten kertonu kaikenlaisia taruja ja kommelluksia jokainen. Nykyään ei enää omia kommelluksiaan uskalla paljoo kertoakaan, että ruvetaan nauramaan, et säähän aivan hölmö oot. Ennen on [ihmiset] nauranu itelläänki. Omilla jutuille, mitä on sattunut kohdalle.” Kylässä käynti oli tärkeätä.

Tiedustellaan, milloin kyläily on loppunut. ”Se on loppunut 80-luvulla”, arvioidaan. ”Sitä mukaan, että televisiot on tullu, – –.” Todetaan, että ennenkin ihmiset olivat kiireisiä, mutta silti kyläilyyn järjestyi aina aikaa. Lisäksi yksi keskustelija mainitsee turvallisuuden lisääntyneen. Taloa ei uskalla jättää lukitsematta.

TIETOTEKNIikka ERI-ikäisten palveluksessa

Seuraavana vuorossa on tietoverkko- ja teknologia-aiheinen kuvavirike. Sosiaalisen median palvelu Facebook jakaa heti mielipiteitä: ”mulla on Facebookin tunnukset, mutta en tee

siellä kyllä yhtään mitään.” Kaikki eivät ole Facebookiin ryhtyneet: ”Mulle on kakarat sitä – – kaupannu, mutta mulla on kuulkaa muutakin tekemistä.” Sosiaalista mediaa pidetään ajansyöppönä: ”Ennemmin mää otan sukan kutimen – –.” Myös sisällöissä nähdään ongelmia: ”– – kyllä siellä tulee suuriakin järkytyksiä ihmisille ja on tullu, jotta siellä sitten kirjoitellaan, mitä kirjoitellaan ja näytellään kuvia, jotka ei oo aivan laillistakaan ja tällästä touhua – –.”

Yksi keskustelija kertoo oman havaintonsa kännyköiden käytöstä: ”– – viime pyhänä oltiin yhen kaheksan–yhdeksänvuotiaan syntymäpäivillä ja siinä oli, kaheksanko niitä siinä oli, sellasta viistoista viiva kaheksantoista [vuotiasta] istu ringissä. Kukaan ei puhunu juuri mitään toisilleen, kyllä ne joskus aina vilkaali ja jotakin sano, mutta jokainen näppäili.” Tuodaan esille myös tekniikan nopea kehitys ja siihen liittyvät hankaluudet: ”– – ikäihmisten elämä on vaikeutunut. – – Se menee tuo tekniikka niin lujaa eteenpäin, ettei siinä taho pysy perässä millään. Ja sitten oletetaan, että sen tietää kaikki. – –” Kaikki eivät suhtaudu tietotekniikkaan hetikään yhtä varautuneesti: ”kyllä tietokone on hyvä ja valokuitu varsinkin.”

”Nuoriso pysyy mukana, mutta iäkkäämpänä se on vaikeaa.” Asioidenhoitamisesta ei keskustelijoiden mukaan enää tahdo selvitä ilman tietotekniikkaa. ”Pankkimaailma niin menny siihen, että ei hetken päästä oo pankin konttoria. Ei sinne saa enää pankkiin nykyään rahaa viedä. Pitää tilata viikkoa ennen, et mää saan tuoda rahaa.” Samaan sarjaan mainitaan myös vakuutusyhtiöt ja postit.

TÖYSÄ KATOAA

Osallistujia pyydetään jatkamaan lausetta ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta..” Ensimmäinen vastaaja kertoo: ”kyllähän se niin on, että töysäläisiä on sanonuttu sääskiksi ja töysäläiset taas sanonu lehtimäkeläisiä sääskiksi, että se on menny siitä.” Tätä teemaa ei jatketa pitemmälle. Aiheeksi vaihtuu kuntaliitos. ”Kyllähän se on varmaan tulevaisuudessa niin, että ne ihmettelee, niiku me ollaan aina ihmetelty, ku tuurilaiset on ollu Alavutta ennen, ni ne ihmettelee kans, miten te ootte voinu olla töysäläisiä. Ainaha te ootte ollu alavutelaisia, mutta ei ne tiedäkään, että Töysä on ollu olemassakaan – –. [Vanha Töysä] varmaan häviää pois kartalta. Enkä mää nyt tiedä onko se itkemisen arvonen asia, vaikka häviääkin. Ei se kellekkää oo rahaa tuodaksee yksin nimi.” Osa myötäilee. Todetaan myös, että joillekin Töysän nimi on tärkeä. ”Tietysti on meillekin vähän vielä. Kyllä se vaan mainitaan aina, että töysäläiset, mutta sitten virallisesti pitää olla Alavus.” Kerrotaan, että kuntaliitokseen suhtautaan monella tavalla: ”Itkusilmin aina karvastellaan sitä, että niin meni ja kyyristeltiin, mutta minä oon sitä mieltä, että hyvä näin.” Alavudesta mainitaan, että siellä on vain yksi joululehti, kun taas Töysässä on tarjolla kahdenlaista: Töysän joulu ja Hakojärven joulu.

Yksi keskustelija arvelee, että tulevaisuudessa tehdään ehkä lisää kuntaliitoksia: ”Kyllähän se yleinen virtaus on, jotta kaikki menee isompiin yksiköihin. Ni eihän tällanen yks Töysä

voi milläänlailla siellä pullikoida vastaan yleistä virtausta. –
– Ollaan hetken päästä seinäjokelaisia vielä. Kuka ties näin?
Kunnan rajat revitään pois kokonaan. Niitähän on ehdotuk-
sia jo ollu. – – Alavutta vaan kosiskellaan jo Seinäjokeen. – –

”Meillähän se ei merkinny, jotta kunnalta loppu kaikki
palvelut, ku liitty Alavuteen.”

Selitetään, että kuntakeskuksen siirtyminen on haitannut
pitäjän toisella puolella asuneita. ”Ketekä asuu Töysän kir-
konkylän Hakojärven puolella ja Lehtimäen puolella, nehän
tietysti aattelee, että ’oi, että ennen tähän sai jäähä, tähän
kunnantaloon. Nyt pitää mennä 12 kilometriä vielä.’” Joku
muistelee, että ”– – ku liityttiin Alavuteen, niin siirty Ähtäriin
joku kulma?” Lehtomäki”, tiedetään.

Osion lopuksi juontaja kysyy, onko oma kylä merkityksel-
lisempi kuin Töysä. Arvellaan, että merkitystä on sillä, missä
asuu ja sillä, missä palvelut ovat. Muut myötäilevät. Sitten siir-
rytään kirjoitustehtäviin.

HAKOJÄRVEN KOTISEUTUTUTYÖPAJA

Hakojärven kyläyhdistys ry:n kanssa järjestetty kotiseutukes-
kustelutilaisuus pidettiin 13.11.2017 Hakojärven kylätalolla. Ti-
laisuuteen osallistui kaksi naista ja kaksi miestä. Nuorin osal-
listuja oli iältään 38 ja vanhin 86 vuotta.

LUONTOA JA RUOKAMUISTOJA

Silmäilyään ensimmäisen virikkeen kuvat läpi nopein vastaaja
toteaa ytimekkäästi: ”Kaikki elämän osa-alueet.” Seuraavista
kommenteista taas käy ilmi, että valokuvat muistuttavat työ-
pajaan osallistujia lähinnä Töysästä, mutta myös ulkomaista:
”Joo, toi järvi kuva on aivan kuin ois Hakojärveltä kuvat-
tu.” Maisema tuo osallistujien mieleen eri järviä: mainitaan
Hakojärvi, Vuorijärvi, Joutolampi ja Liesjärvi. ”Kotiseutua,
syntymäpaikka.” ”Tuo kaupunkikuva vois olla jostakin eng-
lantilaisesta pikkukaupungista, jossa on näitä niin sanottuja
pilvenpiirtäjiä.” Siinäkin nähdään yhteys omaan kotiseutuun:
”Mää yhdistin sen heti tähän meidän kotipaikkaan ja ajattelin
sen Töysän kirkoks.”

Keskustelu siirtyy järvistä alueen muuhun maastoon, kun
yksi osallistuja alkaa kuvailla luonnonympäristön piirteitä.
Hän luonnehtii lähiympäristöään karuksi: ”Oikeestaan ei tart-
te mennä kun Ähtäriin, niin siellä on jo vehmaampaa. – – Ei-
köhän se oo jääkausi ja kaikki, kun meri on vetäytyny, ni se on
sitten vieny sen hienomman maa-aineksen pois. Et verrataan
vaikka johonkin Tohninmäkeen, ni siellähän on kans sellasta
vehmasta, mutta täällä on paljon karumpaa. Moreeni. Että
jo pelkkä kasvillisuuskin erottaa monesta muusta paikasta.”
Pinnanmuodot ovat vaihtelevia: ”Alavudesta eteenpäin on
jo sitten niin tasasta jo.” Nykyäänkin maisema muuttuu; sitä

Näkymä Hakojärven kylässä sijaitsevalle Jouttilammelle. Kuva: Katja Rinne-Koski.

muovaavat esimerkiksi majavat: ”Majavathan on aika yleisiä täällä. Meidänkin mökilläkin niin aina sillon tällön vesi nousee, kun majavat käy patoomassa, ja se vaihtaa vähän maisemaakin toiseksi.”

”Onkohan tuo ruokakuva otettu sitten Kesken määltä?”, eräs vastaaja miettii, ja viriää keskustelu alueelle tyypillisistä ruuista. Kouluruuista mainitaan pinaattilätyt puolukkahillon kanssa, sekä uutuutena myös samaiset lätyt jauhelihakastikkeella. Jälkimmäinen yhdistelmä herättää ihmetystä: ”Meidän aikana ei ollu muuta kun puolukkahilloo ja pinaattilätyjä. En mää muista, et siinä olis ollu mitään jauhelihakastiketta.” ”Nyt on. Ajat muuttuu. Hyvän aika, vaikutteet leviää tuolta Ähtärin rajan takaa tänne.” Hernekeittoakin on saanut ennen näkemättömiä lisukkeita:

– Ajat muuttuu. Meillä töissä tarjotaan hernekeittoa, ni siinä on aina tuoretta sipulisilppua, mitä laitetaan hernekeiton päälle.

– Joo. Niin on meilläkin.

– Onko? Se on kato, kun Alavuteen on liittytty, ni se on tämän uuden uuden ruokalaji.

– Toiset laittaa sinappia ja toiset sipulia.

Vertaillaan kouluruokailua eri aikoina: ”kun minä oli koulussa, niin ei ollu ruokatarjoilua ollenkaan. – Oli oma pullo ja omat voileivät. Niin sitä tultiin sillon toimeen”, kertoo vanhin osallistuja. Toinen ääripää on koettu peruskoulun tullessa: ”Me ollaan – eletty sitä kulta-aikaa, kun oli vielä välipalat”, toinen kertoo.

”En tiä, onko täällä mitään oikee semmosta tyypillistä ruokaa. Eikö se oo vähän niiku joka paikas [samanlaista]?” Viralliset pitäjänruuat ovat yksi tapa lähestyä aihetta: ”Töysän pitäjänruuaksi valittiin perunamuusi tai perunavoihan se oli oikeen nimeltään.” Alavuden ruuasta ei olla ihan varmoja; veikataan piimävellä. Juontaja tiedustelee, onko olemassa jotain erityisen tyypillistä töysäläistä ruokaa. Seuraa lukuisia vastauksia: ”Ennen ainakin oli perunat ja soosi. Laskisoosi.” Mietitään, olisiko kouluruokalistassa ollut pitkään jotakin ruokalajia, joka näin olisi muuttunut erityisen töysäläiseksi. Mainitaan makaronilaatikko ja muutkin laatikkoruuat. ”Ja kotona – karjalanpaisti on ollu sellanen tavallinen ehkä vähän niiku juhlava ruoka. – Ja keitot sitten arkiruokana.” Yksi keskustelija kertoo lapsuutensa ruokamuiston: ”– sillon sai ennen vanhaan kaupasta sianpotkaa. Se oli meidän sunnuntai-ruoka. Potka pantiin uuniin, kun äiti oli leiponu. Siihen pantiin sipulia, vettä ja suolaa ja jokunen pippuri. Pantiin uuniin, ni se hautu siellä sit jälkilämmössä.” Herkkua ei aina riittänyt sunnuntaille asti: ”– ku me yleensä isän kaa ronkittiin sieltä kaikki lihat jo lauaintaina.”

HEINÄTÖITÄ JA SODAN JÄLKIÄ

Tarinan myötä siirrytään jouhevasti seuraavaan virikkeeseen, joka kartoittaa kotiseudun lapsuusmuistoja. Ensimmäinen vastaaja kertoo, että maaseudulla ei aika ole käynyt pitkäksi:

”kesällä ei ollut ainakaan vapaa-ajan ongelmia. Meillä oli isot pellot, ni heinätoihin heti, kun pysty. Ensin haravan varteen ja sitten hangon varteen. Lehmä ajamaan laitumelta. Mutta ei mun tarttenu lypsää.” ”Sillon oli kesät lämpimämpiä ja pidempää. Sillon uitiin aina.” Muut ovat samaa mieltä ainakin uimisesta ja heinätoista.

Kerrotaan myös kouluun ja koulumatkoihin liittyviä muistoja: ”Kouluun liittyy paljon muistoja. Se on kuitenkin ollu iso osa sitä valveillaoloaika. –” Hiihto oli vielä ihan oikea liikkumistapa: ”joka puolelta lähti niitä hiihtolatuja, ku osa porukasta tuli kotoaan hiihtämällä. – Oli pimiä, eikä katuvalaistuksesta ollu tietoaakaan. Siellä sitä olemattomassa [kuunvalossa] mentii, hiihettiin pitkin peltoa. Lunta oli aina enemmän kuin nykyään.” Sota kiertyy lujasti yhden keskustelijan koulumuistoihin: ”– mää alotin vuonna 39, ja sitten kun muutaman kuukauden ehdittiin olla koulussa, ni sitten alkokin talvisota. Sitten pimennettiin ikkunat, ja kulettiin illalla koulussa. Se jäi niin elävästi mieleen.” Muut ovat kuulleet vastaavia muistoja sukulaisiltaan. ”Mun äiti on puhunu, [että] sillon ku se oli tuolla Keisalan koulus, ni se pantiin – hetkeksi kiinni, koska opettaja – kutsuttiin palvelukseen.” Koulumuistona mainitaan myös luokkalehti.

Eräs keskustelija kertoo sodan vaikutuksista omiin vanhempiinsa: ”– kyllä meillä ainakin se sota vaikutti, kun isä ja äiti oli molemmat sen kokeneet. Äitihän oli ollu sellanen lapsi ja nuori siihen aikaan, ku sota oli, mutta isä oli oikeen veteraani. – Isähän oli aika hiljanen mies. En mä tiedä, minäkalainen se on ennen sotaa ollu, mutta ainakin sanovat, että siitä tuli aika hiljanen siinä rytkäessä. –” Toinen osallistuja jatkaa teemaa omalla muistollaan: ”Meillä oli erikoisuus, että kun isä oli rintamalla, äiti leipoi kuusikymmentä leipää aina viikossa. Piti armeijalle leipoa. [Leivät] haettiin sitten aina ja koko pitäjältä ja rautatielle vietiin eteenpäin. – Se oli äidillä aikamoinen urakka näitten kotitöiden lisäksi.”

Seuraavaksi mieleen muistuu yhdistystoiminta: ”– Töysän raittiusyhdistyksen oli suuri osa mun lapsuuttani. Siihen kuulu vanhemmat ja sitten oikeestaan puoli kylää. – Kuinkahan paljon sitä porukkaa oikeen oli? – Kokoonnuttiin sitte toistensa kodeis – Se oli ensin torstai-kerhon nimellä, ja sitten siitä tuli askartelukerho, ja tottakai mut aina otettiin mukaan, ku mä olin tenava.”

RAITTIUDEN ASIALLA

Mieleen painuneista asukkaista ensimmäisenä tuodaan esille jollakin tavoin erityislaatuista pidetty ihmiset: ”– tänä päivänä ei sellasia luonteenaatua löydäkään enää. – Oli sellasia henkilöitä, jotka ei ihan tavalliseen – [kaavaan] sopineet. – Jotkut oli huumori-ihmisiä, ja jotkut oli liiankin totisia. Et siellä löyty laidasta laitaan. Ne poikkesivat keskiarvosta huomattavasti. – Toiset hyvällä ja toiset pahalla”.

Pohditaan, että sivistystason nousu ja virkavallan valvonnan lisääntyminen ovat vähentäneet erikoisena pidettyä käytöstä. ”– Oli pontikankeittäjistä lähtien. –”

Artturi Leinosen (toinen oik.) syntymäpäivät, onnittelijana Terho Manner (vas.). Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

Tähän teemaan liittyvät myös poliisit ja opettajat. ”Niin. Kyllä – – muutamat opettajatkin oli oman toimensa ohella sellasia raattiuspoliiseja. Ne näitä pontikkapannuja yrittivät jäljittää, ja niitä on tehty sellasia niin sanottuja pilkkalaulujakin. Muistankin yhden. Mää en laula sitä, koska minä en osaa laulaa, mutta: ‘Holko sai piipun ja Palomäki pannun ja opettaja Leinonen sikunakannun.’ Artturi Leinonen oli täällä opettajana siihen aikaan. Ja ne jakoivat ne tavarat, mitä löytivät, vaikka ne rikottiinkin ensin.”

Seuraavaksi mietitään elinkeinonharjoittajia: ”Hiipakan kauppa on kyllä mulle ollu – – kotiseutua kuvaava. Toinen [oli] toi Haaviston Urho, ku se istu tuolla kirjastossa olevinaan – –.” Muisto naurattaa osallistujia. ”– – Kauppa on ollu varmaan iso osa munkin elämää. Setä nyt kumminkin oli kauppias. – – Täällähän on ollu paikallisposti. Mähösen Saima siellä oli, ja sitten on ollu Osuuskauppa. Mä en varmaan ikinä käyny siellä.” ”Kyl mää oon ostanu sieltä ensimmäisen jääkiekkomailan ja kameran ja...”

Eräs keskustelija miettii omaa perhettä ja läheisiä: ”Mulle tuli ensimmäisenä mieleen kotiseudun ihmisistä ne kaikista läheisimmät ihmiset. Esimerkiks kenen kanssa asuu samassa talossa, ku omat juuret ei sillä lailla [ole] täällä kylällä. Oon asunu täällä kylläkin kaheksanvuotiaasta asti. – – Asun mieheni papan rakentamassa talossa, elikkä miehen juuret on

täällä. – – Kaikille [on] sanottu, että me ei tulla täältä koskaan muuttamaan pois. Että semmosta jotakin pysyvyyttä on ne juuret. – – Sitä osaa jotenki sitten arvostaa, että jonkun juuret on jossakin. – –” Toinen puhuja miettii omien sukulaistensa liikkeitä: ”vieläkin on porukka sellasta, että ne joko lähtee jonnekin hirviän kauaks tai sitten ne jää jumittamaan paikalleen niin ku minä.”

Vasta tässä vaiheessa keskustelijat huomaavat, kuinka paljon kyläläisiä on: ”– – Voi hyvänen aika, kuinka paljon, paljon kasvoja nousee mieleen! Jo pelkästään ne raattiusseuralaiset. Siinäkin kertyy varmaa kolme–neljäkymmentä ihmistä heti, – – jokka ny pikku hiljaa alkaa olee, ettei niitä enää nääkkään tai ovat jo maan mullissa – –.” Kotiseudulla edelleen vaikuttavista henkilöistä nostetaan esiin kaksi nimeä. ”Yks kotiseutuni suurista ihmisistä on tämä Antti [Heikkola] – – Semmonen tervaskanto että! Että semmonen esimerkki meille nuoremmille, mite voi se toimintakyky pysyä vielä. Ei oo monta vuotta, kun Antti kaivo kallioon kaivoo tuolla mökillä.” Koulun pitkäaikainen opettaja tulee myös mainituksi. ”Ja myöskin Ari [Hakola] on tän kotiseudun isoja ihmisiä. – – Jos Hakojärvee aattelee, niin tosi paljon Hakojärvelle tehny hyvää ja tekee koko ajan.” Huomataan, että Hakojärvelle on kasaantunut paljon asukkaita, jotka haluavat edistää kylän asioita. Moni heistä on nuoria, ja paluumuuttajia on paljon.

MATONPESUA JA LYPSEMATKOJA

Äänivirikkeitä aletaan kommentoida välittömästi: *"Matto-pyykkiä ihan selevästi."* Yhdelle se tuo mieleen oman maton-pesupaikan joella: *"Lankku meni joen yli, ja joessa seisottiin, ja mäntysuopaa levitettiin ja sitten kuul tuon."* Toiselle maton-pesu oli *"Äireen lempihommaa."* Koulun ääniä ei vielä kommentoida, mutta ukkosen jyrynä herättää heti lapsuusmuistoja: *"Joo, ukkonen. Lapsuuden kesät. Ukkosia oli enempi ku nykyään."* Ennen oltiin enemmän luonnon armoilla, esimerkiksi maanviljelyssä. *"Se sateen uhka oli aina alituinen."* Keskustelijat arvelevat, että vuodenaajat ovat tasoittuneet. *"Meillä on kaks vuodenaikaa nykyään: kevät ja syksy. Ei oo ollu talavia eikä kesiä."*

Viimeisen ääninäytteen sisältö (traktorinkäynnistys) jää hieman epäselväksi: *"Mikä se viimeinen oli? Oli niin ruma ääni."* Joka arvelee, että rälläkkä. Kaikki äänten herättämät muistot liittyvät maaseudun elämään. Yksi keskustelija kertoo polveilevan tuokiokuvan omasta lapsuudestaan: *"Ennen vanhaa ku vietiin lehmät tonne radan taakse, ku siellä oli kaikki isot pellot, ni lehmät ajettiin semmoseen isoon latoon, jota sanottiin kesänavetaksi, – jotta ne saatiin lypsettyä."* Lypsykonetta pyöritettiin traktorin kompressorilla. *"Lypsykone piti viedä aina kärryillä, samoin kuin kaikki muutkin värkit, lypsytangot ja pesuveet ja kaikki muut, mitkä siellä tarvittiin. Sitku traktori meni, ni kuulu semmonen prätäkätys, ku oli semmonen pikkutraktori, wallis kalmressi. [Äänen kuullessaan] osas lehmät tulla veräjälle, ja hevonen huuti jo kaukaa. Se oli siellä lehmien kans. Sitten meillä vaihtu traktori vähän isompaan. Isä osti Nuffieldin – ja hevonen oli aivan ällistyksissä: 'mikä tuo on?' Se ei tunnistanu sitä. Siinä meni muutama päivä, mutta sitten, ku se oppi sen tunnistamaan, rupes huuto kuulumaan jo kaukaa, että nyt sieltä tullaan. Kilju siellä veräjällä."*

Vanhoissa henkilöautoissakin oli tunnistettavat äänet: *"Volkkarin ääni. Meillä oli kuplavlolkkari, ni se sätkätys on sellanen mukana."* Myös toinen keskustelija muistaa menneisyydestään tietyn traktorin äänen: *"Meillä oli ensimmäinen traktori Zetor, ja sen kyllä kuuli kaukaa. Kakspyttynen ni paukutti."* Kolmas muistelee lehmä: *"– Meilläkin joskus ne on kyröllä ollu siellä kaukana. Joskus ne on ollu puolitiessä vastassa, ku on ollu lypsyaika hakia ni. Kerranki äiti oli etti-ny, missä ne on, ni ne oli menny ominpäin jo navettaan."*

MAASEUDUN SUVAITSEVAT JA AVULIAAT IHMISET

"Maaseutua", kuuluu ensimmäinen vastaus. Seuraavaksi tuodaan esille alueen luonnon erityispiirteitä: *"Vaikka ollaankin alavutalaisia, niin kyllä tässä Töysän alueella nimenomaan nää sivupuolet alkaa olemaan ihan maisemallisesti Keski-Suomen tuntua. – Ei oo semmosta tasasta, niin ku tuolla maakunnassa ja Alavudellakin. Tuurissakin on vielä iso au-kee, joka on hyvin tuollanen laaja ja alava, mutta yleensä täällä on mäkiä, mäkinen maasto, ja viljelysalueet on pieniä siellä välissä."* Keskustelijat korostavat puroja, järviä ja lampia. *"Ja sitten juuri tämä: Töysässä on tavattoman paljon järviä*

ja pieniä lampia. Tarkkaa lukua [en] muistakkaan. – Paljon niitä joka tapauksessa on." Tässä nähdään olennainen ero Pohjanmaahan.

Luonnonympäristöstä edetään ihmisten luonteenpiirteisiin: *"– keskimääräistä aktiivisempaa."* Suvaitsevaista: *"– Töysässä vieraisiin suhtautuminen on ollu paljon parempaa, ku esimerkiksi Alavudella, ja Ähtärissä se on paljon semmosta sisänpäin lämpiävämpää touhua, että siellä on paljon enemmän kiusattu semmosia, jotka on sinne tullu, verrattuna Töysään. Sekä Hakojärvellä että Töysässä yläasteellaki, ni en tiä taas, mistä se johtuu. Onko täällä enemmän sitten tänne muuttaneita, vai onko se vaan sattumaa?"* Toinen arvelee suvaitsevaisuuden johtuvan juurikin väestön liikkumisesta: *"– Tässä on rautatie, sitten tässä on aina ollu valtatie. – Ja täällä on aina ollu ihmisiä, jotka on tullu ja lähteny. Rautatieläiset on ollu hyvinkin liikkuvaa porukkaa. Ne on tullu perheineen, mutta sitten, jos on työt loppunu, ni ne on lähteny muualle. Ehkä on totuttu, että tässä on jatkuva ihmisvirta, ja ne jää, jotka jää ja toiset muuttaa pois. Työn perässä tai muuten. Ehkä se sitten tietynlaista suvaitsevaisuutta on kasvattanu."*

Tuodaan esille myös kotiseudun turvallisuus ja asukkaiden avuliaisuus: *"– jos nyt jää auton ovet vaikka lukitsematta yöksi, niin ei oo mikään ongelma –."* Tämä ilmenee myös naapuriapuna. *"Niin, jos tarttee jotain jeesinkiä, niin ei tartte ku kysyä, vähän vihjata, – niin kyllä heti on apuja paikkaan."* Toinen keskustelija kertoo oman esimerkkinsä naapurien huolenpidosta: *"mun viisivuotias poika meni yksin kävelytiellä, niin ei menny kauaa, ku naapuri soitti, että ootko poikas kaa lenkillä, vai onko se lähteny yksin? Et semmosta välittämistä –. Tai jos meidän koira on karannut, niin ei mee kauaa, et joku soittaa, että teidän koira on täällä."*

RAUTATIE JA SIIRTOLAISUUS

Kotiseutua muokanneista tapahtumista ensimmäisinä mainitaan Keskisen yritystoiminta ja rautatien rakentaminen: *"– Nii jos Töysää aattelee, niin varmaan tuo Keskisen Matti on sitä muuttanut jollakin lailla. Ja jos oikee aikojen aikoa aattelee, ni ei tämä nyt niin kauheen vanha kylä oo. Musta Tuurikin on ollu kauemman olemas. Mutta rautatiehän sen [Hakojärven] tähän toi."* Toinen vastaaja jatkaa liikenneyhteyksistä: *"Rautatie ja sitten tää valtatie, joka tuli 70-luvulla, levitettiin ja laajennettiin. Nuo liikenneyhteydet tuli niin hyväksi, että se on sitten vieny ja tuonu väkiä."* Mainitaan myös koulu ja sota-aika.

Amerikan ja Kanadan siirtolaisuus on vaikuttanut läsnäolijoihin henkilökohtaisesti: *"– mun isoisäkin oli viisi vuotta siellä rautatietä rakentamassa ja ansaitsi niin paljon, että osti isältään talon sitten."* Keskustelijat ovat perillä siirtolaisten matkareiteistä: *"– niitähän lähti sillon Hangosta ensin Englantiin, ja sitten laivalla sinne rapakon taakse, ja osa ei koskaan tullu takasin."* Yksi keskustelija epäilee, että vanhalla muuttoliikkeellä ei ole enää merkitystä. *"– Se on niin paljon aikasempaa. – Ne ei nyt vaikuta tähän aikaan enää mitään, mutta tiedän, että lähes joka talosta on täältä aikoi-*

Töysän juna-asema. Kuva: Janne Vuorela.

Maaherranpakka nykyaikana. Kuva: Janne Vuorela.

Kuvassa Hilda Häkkinen (os. Könni) 100-vuotiaana mökkinsä portailla. Kuva: Heimo Harju.

naan lähetty jenkkeihin tahkomaan.” Tuodaan esiin myös siirtolaisuuden aktivoiva ja avartava vaikutus. ”– Ne jotka tuli takasin, ovat sitten täällä touhunneet, ja niillä on kai – laajentunu se näköpiirikin. Ne on nähny vähän muutakin, kun Könnin navetan taustan.”

Lähihistoriastakin tunnistetaan tärkeitä tapahtumia: kylätalon rakentaminen ja kamppailu oman koulun puolesta. Sen eteen tehtiin paljon töitä. On myös pienempiä asioita: ”– ajatellaan vaikka joululehteäkin, ni jossei se ilmeistyisi, ni mitä tästä kylästä tiedettäisiin? Se on semmonen momentti. –”

HAUTALÖYTÖJÄ

”Tietävästi täältä ei oo löydetty noita kivikautisia löydöksiä mitään”, yksi keskustelija sanoo. ”Onhan se yks kivivasara vai mikä?”, toinen korjaa. ”Ni joo mut siitäkään ei olla aivan ehdottoman varma, onko tämä sieltä vai sattuuiko jotenkin luonnon muodostama.”

Sitten pohditaan seudun muinaista asutusta: ”Mää oon joskus leikitelly sillä ajatuksella, et oisko tuolla Rumallavuorella, kun siellä on se luola, oisko siellä voinu joku majailla joskus? Jääkausi on kyllä muokannut tätä maastoo paljon – –, karua on. Vesi huuhtonu kaiken maa-aineksen vähän muualle.”

Asutuksen jälkiä ei kuitenkaan ole löytynyt. ”Oon kulkenu just Vuorijärven vuoren alla ja ettiny sieltä merkkejä asutuksesta.” ”Löytykö yhtään pürrosta kalliosta?” ”Ei oo löytynyt yhtäkään.”

Vaakunassa todetaan olevan Tohnin ristiraunio. Sitten kerrotaan hautalöydöstä: ”– kirkonkylältä melkee sieltä keskeltä Pennalankosken kiviä on löytyny se rautakautinen hauta. – Josta ne sitten tässä takavuosina naiset teki sen mallin. – Korut oli säilyny. Niistä sitten vähän mielikuvituksella muokkasivat sen puvun. Mutta onhan tuoskin joku, mikä

tossa on ollu joku kans tuhoutunu hauta jossain tos Mähösen joen notkos. Näky siinä yhdes tiekartas, ku minä ihmettelin, mikä siinä on.”

TOHNINEN, KESKINEN, HÄKKINEN

Tarinoiden purkaminen aloitetaan tässäkin työpajassa Tohnisen äijästä. ”Se on tunnetuin.” ”Niitähän on aika paljon.” Toiseksi nostetaan Tuurin kyläkaupan yrittäjän Vesa Keskisen isä Toivo, joka aloitti kauppiaanuransa polkupyörällä. Hänestä on tehty kirja nimeltä *Toivon taival*. ”Pääpiirteet varmaan kaikki tietää polkupyöräkauppiasta”.

Juontaja kysyy vielä, onko sellaisia tarinoita, jotka kaikki tietävät. ”Noi kaks ainakin. Ne varmaan tietää kaikki.” Kolmanneksi nostetaan Töysän nimestä kertova Maaherranpakan tarina. ”Että maaherra ois ajanu tuolla Maaherranpakalla kirkolla jossakin. Tie oli niin huonokuntonen, et siinä oli kauheita heittoja, ja sitten oli meinannu kärryt kaatua siinä, ja sen takia se onkin Maaherranpakka. Ja se oli sanonu siinä että: ’Ohhoh kun töyssähti’.”

Keskustelu palautuu vielä Keskisen kauppiassukuun: ”Kyllä Toivo Keskisen tarina on näitä nykyisempiä tarinoita, joka tiedetään ja tunnetaan. Täällä tosiaan ni hevosen kanssa kierti pitäjiä ja teki kauppaa. Myöhemmin sitten jälkipolvet on sitä laajentaneet, niin kuin hyvin tiedetään aika suureen mittakaavaan.”

”Toivohan oli semmonen hyvin vaatimaton mies. Lepposa luonteeltaan.”

Sitten mieleen tulee kertomus hyvin vanhaksi eläneestä naisesta. ”– Kaikki tuntee tarinan Häkkisen Hildasta.” Muut innostuvat: ”Niin justiin. Ei sovi unohtaa Häkkisen Hildaa.” Käy ilmi, että kyseessä on edesmennyt Suomen vanhin asukas, jota Hannu Karpon mainitaan käyneen haastattelemassa kahdesti TV-ohjelmiinsa. Paikallaolijat kuvailevat hänen elämänsä-

sä: ”Hilda oli sata vuotta, ni se asu vielä sellases mökissä, niin ettei ollu sähköä eikä vettä. Kaivosta nostettiin.”

- Pakkasöinä vesi jääty sisälle.
- Sisälle niin. Mutta näki lukee lehden. Tytär Kerttu oli seitsemänkymmentä ja tarvitti silmälasit.
- Että se on kyllä sellanen legenda.
- Legendapari.
- Ja sen muistaa aina sen kävelyn! Hildahan eteni aina semmosta puolijuoksua.

Hildan käyttämä lähde on nimetty hänen mukaansa: ”Se on sen takia tuolla Hildan nuoruuden lähde, kun se oli tuollanen ikinuori. Meillä on nyt semmonen turistikohde.” Kerrotaan, että muutkin lähteestä juoneet ovat eläneet vanhaksi. Myös Hildan satavuotis- ja sataviisivuotisjuhlia muistellaan.

JOULUNAVAUS JA PÄÄSIÄINEN

Yhteisistä perinteistä ensimmäisenä mainitaan joulunavaus. Juontaja pyytää täsmentämään, millainen tapahtuma on kyseessä. Osallistujat selittävät: ”Se on kyläyhdistyksen järjestämä joulunavaustilaisuus.” ”Joulukuun ensimmäinen päivä kello kaheksantoista kokoonnutaan. – – Sillo ensimmäistä kertaa sytytty tohon isoon itsenäisyyskuuseen valaistus.” Tilaisuudessa käy lähinnä kyläläisiä, mutta myös muita, kerrotaan. Muista perinnetapahtumista mainitaan raittiusyhdistyksen joulumyyjäiset raittiustalolla, pääsiäisvalkeat, äitienpäiväjuhlat ja raittiusseuran järjestämä pyöräilytapahtuma. Lisäksi Avoimet kylät -tapahtumasta povataan uutta perinnettä. Jouluun liittyvät myös Rinta-ahon koivun latvan valojen sytyminen ja raittiusseuran myyjäiset. Tarkempaa huomiota saa jo aiemmin mainittu joululehti: ”Se on ollu vuodesta 83. – – Kaikki kyläläiset ei kyllä kirjota, mutta siis ne lukoo sitä ja orottaa sitä.” Lehti leviää laajemmallekin. Painokseksi arvioidaan noin 400–450 kappaletta.

Joulukuusesta tulevat luontevasti mieleen juhannuskoivut ja pääsiäisvalkeat. ”Se on kyllä ollu kans yhtäjaksoisesti... Oisko jo yli kolmekymmentä vuotta?” Tämä vahvistetaan. Kysytään kokon paikkaa.

- Vaihtelee.
- Nyt se on ollu tossa Keisalantien varrella.
- Ja missä on jotain poltettavaa. On lato poltettu joskus ja kaksikin.
- Joo. Aulis on uhrannu jo kaks latoa siihen, ja Kalleniemmen Tero uhras edellisen ladon. Nyt ei ollu sitten.
- Viime pääsiäisenä. Ne on kyllä palanu hienosti ne ladot. Se on kyllä ollu upeeta.

Muista pääsiäistraditioista otetaan esille trulliperinne: ”Se on se trullittelu tullu sitten pikkuhiljaa. Ei mun lapsuudessa ollu trullittelua. Se oli niin

outoo mulle. Mää oon varmaan niin viidentoista, kun se sitä on ruvennu.” Myös halloween mainitaan. ”Amerikan lainatavaraa”, kommentoidaan.

Juontaja tiedustelee, ovatko jotkut perinteet katkenneet. ”No tuntuu, että justiin tämä mainittu raittiusyhdistys on hiipumassa”, kuuluu vastaus. Asiasta ei kuitenkaan olla yksimielisiä: ”Ei siellä vaan väki lisääntyy. Siellä on ollu tosi hurjasti sakkia viime vuosina.” ”Niin raittiustalolla?” ”Niin.” ”Niin no kyllähän siellä, mutta mää meinaan, että se muu toiminta. Se on vähän hiipumaan päin ollu. On jotakin kuitenkin vielä jäljellä.” Itsenäisyyspäivän vietto mainitaan jo kuopatuksi perinteeksi. ”– Ennen oli itsenäisyyspäivän vietto, että oli kirkko ja sitten mentiin yläasteelle ja kuunneltiin ainakin kolme tai neljä pitkäpiimästä puhetta ja sitten tultiin, juotiin kahvit ja tultiin kotiin.” ”Sellasta ei oo enää ollu vuosiin.” Sen sijaan itsenäisyyspäivään kuuluu toinen voimissaan oleva perinne: ”– – sankarihaudoille lasketaan itsenäisyyspäivänä havuseppäleet. – – Vartio on myös. Näin on. Oon ollu useampana vuonna siellä. – –”

JÄRVIÄ JA IHMISIÄ

Kotiseutua kuvaavan valokuvan valitseminen herättää vilkkaan keskustelun, ja vastaukset vaihtelevat ihmisistä luonnon ympäristöön ja rakennettuun ympäristöön. Mainitaan Vuorijärvi. ”Mää luultavasti taas otasin tuosta aseman tieltä. Siitä alahan päin.” ”Mää oon sitä mieltä, että Hakojärveltä sillä tavalla, että siinä näkys vaan saaret. Isosaari ja se pienempi saari.” ”Nälkäsaari.”

Hakojärven kylätalo. Kuva: Janne Vuorela.

Myös Keskinen saa kannatusta kahdelta keskustelijalta: ”Mulle on Keskinen ja Jouttilampi.” ”Keskinen on tietysti tätä päivää. Pitäs ottaa ilmakehu, että saisi kaikki mahtumaan.” Joku kaipaavaan mieluummin ihmisiä, taloja ja toimintaa kuin lampia ja metsää. – – Voishan se olla kuva tuosta kylätalosta, ni sitten se kuvastaa sitä talkootyötä ja semmosta, – – ”Yhteisöelämää.” ”Tai sitten se kuva pitäs ottaa sieltä jouluavajaisista tai äitienpäiväjuhlasta, missä on sitä väkeä.” Tämä saa kannatusta: ”Nimenomaan. Missä on oikeen paljon porukkaa. Ennen vanhaa otettiin äitienpäiväkuvia, kun ne oli tuolla kouluilla – –”. Esitetään, että tämän päivän yhteisöjuhla voisi olla Suomi100-gaalailta, jota kohta vietetään. ”Se on paikallista ohjelmaa.”

KUNTALIITOS JA KAUPAN VAPAUTUMINEN

Edetään uuteen virikkeeseen. Tällä kertaa tiedustellaan, onko viime vuosina tapahtunut sellaisia asioita, jotka ovat muuttaneet tai jopa hävittäneet tärkeitä kotiseudun piirteitä. ”Kevyenliikenteen väylä”, vastaa ensimmäinen naurun säestämänä. ”Kaupat on ainaki hävinny.” Muut ovat samaa mieltä: ”Se on ainakin suurin [muutos] sellasille, jotka ei autolla liiku.”

Lisäksi mainitaan kuntaliitos. Tilaisuuden juontaja kysyy, miten se on näkynyt kotiseudulla. ”Siis Hakojärven vinkkelistä se ei oo silleen mun mielestä muuttanu oikeen paljon mitään. Jotkut asiat on paremmin ja ehkä muutama asia huonommin. Sanosin, että ennemmin täällä joutu pittää kaikesta itte huolen. Nytte täällä [koululla] käy ympäristöihmiset ajamas- sa nurmikot ja hoitamassa keittiön kuntoon, ja aina ennemmin on saanu [kyläläiset] pitää itte kunnossa.” Tuodaan esille Töysän erilainen suhtautuminen Hakojärveen ja Tuuriin: ”Se on ollu niin, että aina Töysän aikaan ne tiesi, että Hakojärvi hoitaa itte. Että jos me ei mennä sinne, niin kyllä ne kyläläiset itte sen hoitaa. Ne aina hoiti Tuurin ensin, ku se toi rahaa Töysälle, ni se pitää olla kunnossa – –.”

– Jolla paljon on, sille paljon annetaan.

– Niin. Täällä hoiti kyläläiset ite.

– Kyllä se on. – – Ku noita päätöksiä on ollu valtuustossa istumas, ni kyllä ku Tuuriin tulee joku tarve, ni se hoidetaan heti. – –

– Kyllä sen ymmärtää siinä mielessä, ku se vetää tänne aluelle porukkaa, ni siihen on niiku pakko investoida.

– Niin se vaan menee.

Keskustelun teema vaihtuu kauppohen aukioloaikoihin. Eräs työpajan osallistuja kertoo kouriintuntuvan esimerkin kaupan muutoksen vaikutuksesta joulutorttujen menekkiin myyjäisissä: ”– – sen huomasi ensimmäisenä tosiaan näis myyjäisissä. – – Otetaan nyt niinkin yksinkertainen, monimutkanen asia, kun joulutorttu. Että mää muistan lapsuudestani, kun kolme emäntää, muuan muuassa mun äiti teki joulutorttuita. Se teki kakssataa joulutorttuita. Toinen emäntä teki kakssataa joulutorttuita, ja yks tais tehdä sata. Niin niitä oli viissataa–kuussa-

taa joulutorttuita, niin kaikki meni sanoisin 20 minuutissa. Ei ollu kun rippeet jäljellä. Sitten tuli valmistaikina, ja kauppohen aukioloajat [vapautuivat]. Ei menny yhtäkään joulutorttuita. – –” Esitetään eriävä mielipide, ja puhuja loiventaa kantaansa. ”On niitä toki menny, mutta niitä meni vähemmän.” Aukioloaikohen laajeneminen ei näytä kuitenkaan lopullisesti tappavan joulumyyjäisiä: ”– – [Aluksi] kun kaupat oli auki, niin ihmiset meni sinne, mutta nyt ne on yhtäkkiä... Se on [kääntynyt] se suunta jotenkin toiseen. Ehkä siellä on joku, joka kaipa nostalgiaa. Tykkää kiertää näitä joulumyyjäisiä ja muita, missä on kuitenkin mukava tunnelma. – –”

Puhutaan myös sunnuntaiaukiolon vaikutuksesta: ryhmä kertoo, että ainakin valtaten varrella sunnuntairauha on mennyt.

– Se oli ennen, että lauantaina kuuteen mennessä hiljeni liikenne, mutta nyt se...

– Se on melkeen vilkkaimmillaan.

– Se on vilkkainta se viikonloppu. Samaten kesällä ennen juhannuksen jälkeen maanantaina alko se ralli, ku ihmisillä alko lomat, mutta nyt ei semmosta oo enää.

Liikenne ei rauhoitu koko juhannuksena. ”Ei oo semmosta rauhaa tavallaan.”

Ilmaliikenne on sen sijaan rauhoittunut: ”No se ilmatila on nyt hiljentynyt, kun Kauhava loppu. Kauhavan lennosto lopetti.” Sen sijaan junaliikenteen hiljenemisestä ryhmä ei ole mielissään: ”– – sehän on nyt vähän hiinä ja hiinä, kuinka kauan tuokin juna tossa kulkee – –. Ku ne ei ymmärrä siihen poikkirataan panostaa. – – Venäjältä tulis varmaan paljon turisteja, ku laitettas joku parempi yhteys, mutta VR! – – VR:lle ei raha kelpaa, ni minkäs me sille voidaan.” – – Rautateitten työpaikat on hävinnyt vuosien mittaa. Ei niitä oikeestaan ollu enää munkaan lapsuudessa paljoo rautatieläisiä tos. Mutta kyllä kaheksankytähuvulle. Kaheksankyt–yheksänkytluvulla, ku junat lakkas pysähtymästä tuos pysäkillä, ni sitten meni loppukin.”

KAUPPA, KOULU JA UUDET ASUKKAAT

Seuraavaksi paikallaolijoilta kysytään: ”Mitä elementtejä kotiseudustasi täytyy säilyä, että koet sen edelleen kotiseuduksesi?” Ensimmäisenä mainitaan koulu: ”– – Mutta toisaalta kyllä sitä monet monet kylät on säilynyt, vaikka koulua ei ookaan. – –” Ilman koulua kylä ei kuitenkaan olisi samanlainen. ”– – Jos oppilaita riittää, niin kyllähän se koulu on siellä oltava. Mutta sitten, kun oppilaat loppuu, niin sitten loppuu paljon muutakin.” Mainitaan harrastuspaikat ja kansalaisopiston toiminta.

Keskustelijat pohtivat yhteisten kokoontumispaikkojen merkitystä. ”– – Kylätalo kun rakennettiin, niin se oli askel eteen, mutta Hiipakka [kauppa] hävis siitä seuraavana vuonna, ni se oli kaks askelta taakse sitten.” Kerrotaan, että samana vuonna meni paljon kauppaita. ”Ne [koulu ja kauppa] on kuiteskin sellasia yhdistäviä tekijöitä, jotka saa sen kyläyh-

teison kuulumaan yhteen.” Sosiaalinen media ei niitä puhujan mielestä korvaa. ”Pitää olla joku paikka, missä ihmiset käy ja tapaa toisiaan, – –.”

Kylälle toivotaan uusia asukkaita, niin lapsiperheitä kuin eläkeläisiäkin. ”Se on sitä jatkuvaa liikennettä, että toisii tulee, toisii menee. Liikkuvaista.” Kerrotaan, että vaihtuvuus on pientä, mutta sitä tapahtuu. Useilla kylään muuttavilla on siellä valmiiksi sukujuuria, mutta myös muualta tulevia on. ”Ja pitää ollakin, että vähän vaihtuu. Joo mää kyllä tykkään, kun tulee muualtakin väkiä. Se tuo kuitenkin sitten virkistävään tuulahduksen, ettei aivan itekkin mettäänny ja mättäänny tänne.” Uudet tulokkaat ovat osoittautuneet toimeliaiksi. ”Kun meillä on täällä Hakojärvellä aktiivin leima, ni se on jännää, miten nää uudet asukkaat, – – on tosi hyvin mukana.” Toinen keskustelija antaa kunnian puhujalle itselleen: ”No sä käyt niitä sieltä hokottämässä mukaan toimintaan. Ei kai ne muuten uskaltaisi tulla?” Puolisoiden mainitaan muuttavan kylään yleensä lähikunnista.

PERINNÖKSI LETKEÄTÄ MEININKIÄ

Keskustelun seuraava teema on ”Kulttuuriperintömme”. ”Mitä noin mahtavaan sanaan osais sanoa?” kuuluu ensimmäinen reaktio. ”– Mitä me haluttas viedä meidän jälkipolville ja jättää?”

– Niinpä niinpä. Pino joululehtiä. – – Toivottavasti löytyy jatkaja joskus sitten.

– Ainakin toi äiti–lapsi-piiri. Se on hienoo.

– Se on. Ainakin siinä siirtyy paljon.

– Sitä yhteisöllisyyttä yhdessä tekemistä ja...

– Semmosta letkeetä meininkiä. Mää en tykkää siitä pönöttämisestä. Mää en oo ikinä tykänny semmosesta tönkkömeinigistä. Pidetään juhlallisia puheita ja asennossa kuunnellaan. Hyi olkoon! Ei. Se pitää olla vähän sellasta toisenlaista.

– Meidän gaalakaan ei oo sitte mikää – – pönötystä.

Paikalliseksi kulttuuriperinteiksi ehdotetaan myös toisista välittämistä ja talkooperinnettä. ”Oisko se sitä Hakojärven kulttuuria, että välitetään toisistamme jatkossakin?” Kerrotaan, että talkooperinne on pitkä ja yhä elävä. ”Se on käytännön pakko osittain. Rahaa on niin niukasti, että sillon on pakko tehdä yhdes.” Toisen mielestä kyse on muustakin: ”Vaikka sen vois jättää tekemättä, mutta on sitä... Niin tarpeeks motivaa-tiota.”

FACEBOOK, ÄLYPUHELIN JA WHATSAPP

Virtuaalisen kotiseudun virikkeistä poimitaan ensimmäisenä sosiaalisen median palvelu Facebook: ”Facebook. Siellähän sitä ollaan. Tulis vaan käytyä.” Keskustelijoiden aktiivisuus vaihtelee: ”Voi – – mää en käy koskaan. Mää oon varmaan joulukuussa käynny viimeks.” Yksi keskustelija kertoo hoitaneensa siellä kotiseutuasioita aivan äskettäin: ”Siitä ei pitkä muuten oo, kun mää kävin Facebookissa kattomas näitä jut-

tuja.” Sitten pohditaan VR-lasien käyttöä: ”Mitähän ne kattoo noista 3d-laseilla? Mulla on ollu tommoset lasit vaan, kun mää oon leikkiny, et istun jonkun hävittäjän kyydis.”

”Liittykö nuo asiat jotenkin kotiseutuun, tai onko ne osa kotiseutua?”, osallistujilta tiedustellaan. Facebook mainitaan, ja sitten verrataan verkkokauppoja ja fyysisiä kauppia: ”Kyllä Hakojärven kylä ainakin on Facebookissa. Se nyt tuli mieleen, mutta kyllähän tuo nykypäivää on, että verkosta ostetaan asioita.” Yksi keskustelija kertoo, että hän ei osta. Muut vakuuttelevat: ”Kun haja-asutusalueella asuu, ni – – lähtee, ajaako sata kilometriä sen takia, että haet jonkun tavaran jostain, vai teetkö muutaman klikkauksen, että se tulee postista? Et ne on niitä valintoja – –.” Asiaa katsotaan myös Keskisen näkökulmasta: ”– – Keskisen Vesalle melkonen haaste. – – Ei käy kateeksi. Mutta kyllä se hyvin keksii sinne [kauppaansa] aina jotain sellasta, et ihmiset tulee sinne.” ”Mm. Semmosta, mitä ei verkosta saa.” – – Ne on oivaltanu siellä sen, että joka viikonloppu on jotain ohjelmaa, et periaatteessa vuoden aikana jokasella suomalaisella olis syy käydä Tuurissa. – – Ihan kaikille on jotain.”

Keskustelu etenee videopelien kautta älypuhelinteemaan. Älypuhelimissa keskustelijat näkevät niin myönteisiä kuin kielteisiäkin vaikutuksia. ”Tuli tosta [virikekuvan] autobaanaasta mieleen, onks se joku virtuaalijuttu vai?” Todetaan, että se on peli. ”Puhelimet, no niin, kyllä ne on paljon lasten elämää muuttanu näin koulumaailman kannalta.” Ja työelämää myös, täydennetään välittömästi: ”Työelämäs, voi hyvänen aika, ei muuta tarteekkaa, ku räp-räp.” Lasten turvallisuutta älypuhelimien arvellaan parantaneen. ”– – kun aattelen työ-kavereita, jolla on senikäisiä lapsia. – – Ei niitten tarvii murhetta niistä lapsista, mitä niille kuuluu.”

Yksi keskustelija kertoo huomanneensa lasten vieraantuneen luonnosta: ”Nyt pitää viedä tenavat mettää – –, et leikkää sielä. Se kuulostaa jotenki hullulta.” Keskustelijat pitävät tätä ongelmana yhtä lailla maaseudulla kuin kaupungissakin. ”– – Tuolla Iivarissa – – siis keskellä maaseutua päiväkodissa, – –, kun ne meni mettään sinne kävelee, ni ne lapset sano: ’ei täällä voi kävellä, kun täällä on tämmöstä heinää’. – – Että kyllä sitä vieraantuu maallakin.” ”Ni jos ei osaa liikkuu met-tässäkään. Omituista, kun siellä on sammalia ja varpuja ja kiviä ja kantoja.”

Tilaisuuden juontaja haluaa tietää, mitä keskustelijat arvelevat nykyisten lasten nostalgiaksi, kun nämä muistelevat viidenkymmenen vuoden päästä omaa kotiseutuaan? ”Ne naureskelee niille laitteille, että muistattekko, kun tollasilla pelattiin.” Eräs keskustelija nostaakin esiin omasta nuoruudesta Commodore 64:n. Hän kertoo kokeilleensa uudelleen sillä pelaamista muutaman kerran: ”– – mutta ei se oikee iskeny.” Hän on yrittänyt varjella omat lapsensa tietokonepeleiltä. ”– – en oo antanu mitään pelejä ostaa. Tietokone on kuiteskin ollu. Mut ei niitä oo pystyny [varjelemaan], – – vaikka mitään noita Xboxia sun muita ei oo kyllä ollu. Kyllä ne on sitten pelannu kuiteskin.”

Keskustelu siirtyy elektroniseen urheiluun, joka hämmästyttää yhtä keskustelijaa: ”– – Se on ihan vakavasti otettavaa

urheiluakin jo. En tiedä, onko sitä täällä vielä, mutta tuola jos-sain eempänä voi olla. Jota mää en kyllä ymmärrä ja miellä urheiluksi millään lailla.” Keskustelijat ovat kuulleet, että tietokonepelejäkin pelataan ihan ammatikseen, mutta ovat hieman epätietoisia, mistä siinä saa tuloja. ”– Onko ne sitten jotain tietokonepeliä vai korttipoleja, niilläkin jotkut tienaa. Onks se jotai pokeria nettipokeria tai mitä lie? Emmä tiää. Jotkut porukat vaeltaa ympäri maapalloa pelien peräs.” Yksi keskustelija kertoo uusimman teknologian kiinnostavan täälläkin: ”Kyllä täälläkin koitetaan pysyä [kehityksen mukana]. On meillä Wii-pelit täällä, ja noi komprokopterit on kerhois, et saa harrastaa.”

Aiemmin kävi ilmi, että kylällä on toimintaa Facebookissa. Juontaja pyytää selvittämään, mitä siellä tapahtuu. Vastataan, että se on lähinnä tiedotusta. Kerrotaan kyläläisille tapahtumista ja talkoista. ”Se on interaktiivinen tuo ilmoitustaulu. – Sitte [sihteeri] on keränny vuoden aikana, mitä lehdissä kerrotaan meidän kylästä, ja sitten ne laitetaan vuoden lopussa sinne kaikkien luettavaks.”

Osa paikallaolijoista kertoo myös käyttävänsä WhatsAppia. Sitä hyödynnetään esimerkiksi käsityöporukan koollekutsumisessa ja kaupanteossa. ”Mutta WhatsUppilla tässä on kutsuttu yhteen jos toiseenkin. Nytkin muistutettiin, et Tupsukatkin kokoontus, käsityöporukka. –” Oma ryhmä on myös äiti-lapsi-piirillä. ”– Kokoonnutaan aina kerran kuukaudessa ihan livenä, mutta sitten meillä on Whatsuppi-ryhmä, missä on monenlaista juttua muutakin –”. Ryhmään jätetään myös ostetaan ja myydään -ilmoituksia ”Välillä joku laittaa kuvan, oisko kenelläkään myynnissä tämmöstä Lego-autoo? Että poika haluu sellasta. –”

”Tai sitten kauppa jotakin.” Lopulta ryhmää luonnehditaan ”kylän äitien vinkkipalstaksi.” Myös tekstiviestikeskusteluja käydään. ”Mut se ei korvaa mitään, mut se on tukena.”

ALEMPAA KASTIA – VAI YLEMPÄÄ?

Keskustelu avataan kertomalla, että naapuripitäjissä sääskejä sanotaan töysäläisiksi.

- Eikö töysäläiset oo niitä hyttysiä, mitä läiskitään?
- Eiks ne oo lehtimäkeläisiä?
- Mutta lehtimäkeläiset väittää, että ne on töysäläisiä.
- Niin. Ja ähtäriläiset ja alavutelaist.

Keskustelijoiden mielestä alavutelaist ovat katsoneet töysäläisiä hieman alaspäin. ”– Vaikka nyt Töysä ja Alavus löi hynttyyt yhteen ja paljon on historian kautta yhteistä, mutta kyllä sen huomaa, että siinä on joku semmonen vissi ero. En tiää, mikä se on, mutta – tuntuu, että vähän kattovat vieläkin alahapäin alavutelaist. No niin, ne on niitä töysäläisiä.”

Asennoitumisesta kerrotaan lukuisia esimerkkejä: ”Luoja nähköö! – Mää oon Alavudella töissä. Vanhuksia hoidan. Ni sitten aina, kun jolleki uudelle vanhukselle sanon, et mää oon Töysästä, ni: Töysästä Luoja nähköön! tulee siihen perään kyllä. –” Toisenkin samantapainen jälkikommentti mainitaan: ”periltä herra parakkoon”. Yksi osallistuja kertoo

muiston lukioajoilta Ähtäristä: ”– yks oli Myllymäeltä, ni sitte sitä aina kiusattiin. Niin kerran se Elina sano, että eikö se riitä jo mun kiusaaminen, ku täällä on kuitenkin yks töysäläinenkin.” Juttu huvittaa muita keskustelijoita. ”Myllymäki oli alakastia, mutta kyllä Töysä oli vielä alempana.” Kaikki eivät ole kokeneet kiusaamista. Yhden keskustelijan mielestä Töysä erottuu naapureistaan: ”– En mää muista, et mua ois koskaan kiusattu töysäläisyydestä. – Töysä on oma kylänsä, jossa on monta eri kylää. – Pelkkä puheenparsikin [on] aivan erilaista, jos mennään Alavudelle. –”

Keskustelijoiden mukaan Alavus on nykyisellään hyväksynyt Töysän, ja jopa ottanut siitä mallia: ”Totuus on kuitenkin se, että esimerkiksi alavutelaist – hyväksyy Töysän – ton Tuurin ja ton kaupakeskuksen kautta.” Kerrotaan, että monia yrityksiä on siirtynyt Alavudelta Tuuriin. ”– Siellä on paljon tyhjiä liikehuoneistoja Alavuden keskustassa.” Tämän kerrotaan alkaneen jo ennen kuntaliitosta. ”Joo sielähän oli ennen tätä yhdistymistä, niin Alavudella – yrittäjät rupes valittamaan, että pitäis ottaa Töysästä mallia, ku Töysäs oli myönteinen tämä yrittäjäilmapääri. Alavudella ei ollu. Ne tuli sieltä sitten Töysään.”

TUURIN MAA- JA KOTITALOUSSEURA

Tuurin maa- ja kotitalousseuran kanssa järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin 20.11.2017 Tuurin ala-asteella. Paikalle saapui 11 henkilöä, neljä naista ja seitsemän miestä. Nuorin osallistuja oli 15-vuotias ja vanhin 82.

RUOKAA JA LAPSIA

Kotiseututyöpaja alkaa kuvavirikkeellä. Ensimmäisenä kommentoidaan kaupunki- ja järvikuvia. Kaupunkimaisemaa ei pidetä oman kotiseudun osana. Sen sijaan järvimaisema on mieluinen ”– vaikka ei täällä järviä oo. Mutta sen takia ollaan, että täällä on vähän avarampaa. Justiin Helsingissä kävin, ja totesin ettei tarte vähään aikaan mennä.” Puhuja haluaa ympärilleen mieluummin tilaa kuin ihmisiä: ”– Vaikka Keskinen tuo tota väkee, ni ei sinne oo pakko mennä, jossei halua.”

Toinen paikallaolija pitää ”naisnäkökulmasta” erityisen kodikkaina kahta kuvaa: ”– tuo ruoka – tulee joulu mieleen – ja sitten toi pikkunen lapsi tossa. Yleensä naiset on käteviä käsistään. Ja ite tehty kaikki varmaankin. Oikeen semmonen kodikas näkymä.” Juontaja kysyy, ovatko kädentaidot leimallinen asia tällä alueella. ”On toki. Kyllä tällä alueella. Ei toki enää nykyään niinkään, mutta ennen vanhaan – oli kansankudontapiirit ja siellä tehtiin kaikenlaisia. –” Mainitaan myös ompeluseurat.

Lapsikuva johdattaa keskustelun kasvun teemaan: ”Niin tästä lapsesta tuli mieleen, että se kuvastaa jotenkin hyvin tätä kylän voimakasta kasvua, mikä tietysti toi kaupakeskuksen alue näkyy täällä hyvässä että pahassa. Näkyy meillä myös koululla. Että itte peilaan 25 vuoden ajalta. – [Silloin]

Tuurin maa- ja kotitalousseura kotiseutukeskustelussa Tuurin ala-asteella. Kuva: Ruralia-instituutin kuva-arkisto.

oppilaita oli noin 50, opettajia kolme, ja nyt meillä on lähes 140 oppilasta täällä koulussa, ja opettajia on kahdeksan ja muuta henkilökuntaa myöskin paljon. Se on ollut hyvin voimakasta kasvu ja kuvaa tietysti tätä kotiseutua, että ei tää oo enää se 500 ihmisen kylä, mitä on mainostettu pitkän aikaa. Täällä on paljon paljon enemmän väkeä.” Kaikkia asukkaita ei enää tunneta: ”– minun lapsuudessani aika lailla tiedettiin, ketä lapsia on missäkin, ja semmonen yhteisöllisyys on aina ollut tuurilaisten juttu, mutta nyt meillä on kasvanu tää niin nopeassa tahdissa. En minä enää tiedä minnekä päin laitan jonkun lapsen menemään, jos se meille eksyis. –” Hetken kuluttua toinen keskustelija palauttaa mieleen, että koulussa on aikaisemminkin ollut paljon lapsia, opettajia ei kuitenkaan: ”Sillon 60-luvun taitteessa – oli Tuurin koulussa 125 oppilasta ja kolme opettajaa ja yks Ifa pihas. Toissa päivänä las-kin, kun kävin seuralla [viereinen rakennus], että nyt on opettajien autoja yli 18 tuos. Päiväkoti on toki täällä [myös] –. Sillon [60-luvulla] se oli aika rajua. Ei puhuttu luokkakoosta –. Pentti Hannula hoiti sen populan läpi kunnialla sillon. –”

Palataan ruokakuvaan: ”– Tossa on varmaan – jotain perinneruokaa. Onko meillä Tuurissa?” Epäillään: ”Ei enää mitään sellasta paikallista, mutta ehkä joskus oli”, yksi vastaaja tuumii. ”– kaljavelhän oli ennen – juhlaruoka”, toinen muistuttaa. Mainitaan, että alueella on nykyään paljon enemmän ruoka- ja kahvipaikkoja kuin ennen.

Muistellaan myös kouluruokia: ”– [Kun] mä – ensimmäisiä vuosia kuljin koulua, niin oli eväät mukana.

Pullollinen maitoa ja voileipä mukana.” Muut täydentävät: ”– ruokaliina oli pakollinen. Sitä tarkasteltiin useesti. –” Toinen osallistuja kertoo, että hänen kouluaikanaan sai lämpimän ruuan, mutta lisukkeet piti tuoda kotoa. ”– Sillon sai sitten keiton, tai joku velli oli. – Maito ja voi, voileivät oli sitten omasta takaa, ja – jos eväspullon särki tullessa, ni sit oli iliman juomista.” Toinen puhuja muistelee myös, kuinka kukin oppilas vei vuorollaan ruuan myös alakoulun puolelle. ”Se oli sellanen hirsisauna tuossa Rissalle päin tai Mäkivuorelle päin tossa männikössä. Sieltä tuohon Lyylin kouluun, alakouluun, niin semmonen pärekoppa oli, jossa lautaset ja lusikat vietiin ja sangolla yks oppilas kanto sitten ruuan sinne.”

LAPSUUDEN LEIKIT JA TYÖT

Lapsuus muistetaan toimeliaisuuden aikana, leikkikavereita löytyi aina: ”– kylät oli asuttuja ja joka talos paljon tenavia, –” Puhuja muistelee erityisesti touhuja koulun jälkeen: ”Pihalla oltiin aina. Ja joka naapurissa oli paljon tenavia. Sit kierreltiin naapurista naapuriin, ja talvet meni hiihtäessä, laskiessa. Niin meni tässä koulullakin kyllä. Välitunnit siis. – Nyt oon omia tenavia harmiteltu ja muitakin, kun ei oo kavereita enää. Joo, niitä ei oo kerta kaikkiaan enää. Ainakaan tos sivummalla kylää. –” Mainitaan eräs muistojen paikka: ”Tossa oli keskellä kylää Väkkäräpakka, elikkä hiekkamonttu. Siinä oli hieno päästellä polkupyörällä crossia. Nyt siellä ei enää pysty.” Pyydetään tarkentamaan, mistä paikan nimi

tulee. ”Se on sellanen – – mäkitöyrä – –. Nykystä Keskisen parkkipaikkaa, mikä viimeks on tehty siihen pääsisäänkäynnin eteen. Toissatalvena ajettiin eestä pois se koko mäki. – –”

Sama puhuja jatkaa lapsuuden puuhista. Keväisin käytiin variksenpesillä: ”– – pääasiassa poikien harrastus oli, että siellä kuljettiin ja revittiin housuja – –”. Hiihtämiseen liittyi monia muistoja. ”Suksilla kuljettiin kouluun, kun oli talvikelillä. – – [Meiltä] oli kilometri maantielle matkaa, niin eihän sieltä ollu, kun hevosen jäljet. Suksilla aina piti kulkia.” ”Eikä tarvinnu olla paljon luntakaan, ku jo ensimmäisen kerran kouluun tultiin. Kuuraa aamulla vähän. Heti piti saaha sukset”, toinen keskustelija vahvistaa.

Kylällä on myös pelattu jääpalloa: ”Varmaan ensimmäinen valaistu jääpallopelipaikka oli tuon Marttilan myllyn alapuolella. Siellä oli yks lamppu. Isot pojat pelas jääpalloa. Sitten koulussa tehtiin jostakin juurakoista niitä mailoja. Mutta meitä hyljeksittiin. Me oltiin muutama vuotta nuorempia. Seistiin siellä lumihangessa ja ihmeteltiin. Isot pojat pelas, mutta ei siellä ollu ku yks lamppu.” Rautatien lastauspaikkakin kelpasi lasketteluun: ”– – Keskisen paikalla oli saha, ja – – ne veti hevosella niitä rullavaunuja sinne – – rautatien varteen. Siinä on semmonen tasanne tai sellanen. Vähän se nousi vielä siinä. Ni mehän lasketeltiin sitten iltasin niillä – –.” Muista urheilulajeista mainitaan vielä lentopallo: ”– – siinä oli meidän edes monta aikaa se lentopallokenttä. Siellä oli väkiä raakasti. Joskus kaksikin joukkuetta istu odottamas vuoroansa – –.”

Maataloustyöt kirjoittavat monia lapsuusmuistoja: ”– – Kun vanhemmilla alko kesäloma, me lähdettiin talkootöihin heinäpellolle, ja seipäille tehtiin heinää. Vois sanoa, että kakstoista–kolmetoista kesää määhän oon siellä pellolla ollu, ja jossain vaiheessa se ei enää tuntunu kauheen kivalta. – – Mutta nyt sitä muistaa tosi hyvällä – –.” Muilla on samanlaisia kokemuksia: ”– – kesät tasan varmaan meni heinäpellolla, – – sitte puintiaikaan puintitöissä, – – sinne vaan piti lähteä aamulla. Ei sitä ees kysytty, lähtisitkö johonkin heinäpellolle, ja oli vielä aika käsityövaltasta kaikki ne hommat.” Todetaan, että maatalossa työnteke oli ”vapaaehtonen pakko”. Kerrotaan myös, että syysloman sijasta siihen aikaan koulussakin oli perunannostoloma. ”Se oli hirveen hyvä, että tenavien piti mennä. Ne oppi tekemähän töitä. Oppi pärjäämään elämäs vanhempansa.”

Joulun ajan muistoihin kuuluvat näyteikkunat: ”– – miten tärkeä oli – – se joulun odottaminen, kun kauppoja oli vielä. Paljon pieniä kauppoja ja ne näyteikkunat! Ne oli jostakin niin mahtavaa, et niitä pääsi [katsomaan] ja kelkalla kans. Eli talvet oli vielä kunnollisia. Jouluna oli hunta, ja – – tunnelma jotenkin lämmin.” Näyteikkunat ovat jääneet toisenkin keskustelijan mieleen. Hän muistaa myös yksityiskohtia: ”Tunti kaks ootettiin, ku ne viimein vihroin otettiin ne paperit pois ikkunoista, ja mää yritin sit kurkkia joka nurkasta, et näkis jotain. Osuuskaupas oli sähköjuna, joka kierti ympyrää.” Toinen innostuu: ”Kyllä. Ja ne tontut ja ne sellaset asetelmat. Mulle ne on ollu kauheen tärkeät, ihan varhaismuistot – –.”

Muutkin kertovat kierrelleensä näyteikkunoilla, eikä pelkää joulun aikaan. ”Siinä oli hyvä lenkki, kun maatalouskaupalta lähti ja meni kemikaalion kautta Hautalan kaupalle ja taas takasin, niin monta kauppa jäi siihen väliin.” Yhden liikkeen ikkunaan kokoonnuttiin katsomaan televisiota: ”Samaan aikaan se liittyy, kun Tuurissa [ei] näkyny mihinään muualla televisiota, kun ton Hakojärven Matin näyteikkunassa. Sinne pihalle kerty – – aika iso porukka kattomaan mitä ohjelmaa vain. Sehän oli koko illan auki. Eihän siitä mitään kuullu, ku se oli siellä ikkunan takana, mutta näki.” Lähetyksen laatu ei ollut hyvä, kun lähin linkkimasto oli vielä Ylöjärvellä asti. ”Me saatiin Rintintin mennä kattomaan sisälle, ja sitten sen jälkeen se käänti television sinne ulospäin. Ja – – välillä piti käydä kääntelemäs sitä antennia, ku ei se tahtonu se näkyvyys olla...” Yksi paikallaolija mainitsee keräilleensä alueen kauppa- ja yrityshistoriaa. ”Kyllä täällä oli valtava määrä kauppoja. – – Mutta sitte tuli tuo Veljekset Keskinen, ja se imaisi kaikki”.

Työpajan nuorelta osallistujalta tiedustellaan erikseen, millaisia lapsuusmuistoja hänellä on. ”Se on varmaan päällimmäisenä se, kun oltiin tuolla Metsäläs hoidos. – – Talvet aina laskettiin pulkalla sitä mäkiä siitä. Letkassa laitettiin ne pulkan narut. Se oli hienoo, ku siinä sai laskea melkein sinne tielle asti.” Puheenvuoron myötä muistellaan mäenlaskua: ”Siinähan oli laskettelupaikka kans, mihinä on nykyään ne ykssarviset siinä mäes tuolla Keskisen Vesalla. Siinä oli hyppyrimäki – –.” ”– – Sehän oli aika iso mäki siihen aikaan. – –” Epäillään, että Sahanmäkeä ei enää pääsisi alas ollenkaan. Siihen liitetään muisto autonkeräilijä Hannes Korpelan konepellistä. ”Se oli kova mäki justiin se Sahanmäki siinä, ja sitä lasketeltiin. – – Hannes [oli] asemamiehenä tuos ja sellanen vanhojen autojen keräilijä. – – Tuotiin [sieltä] konepelti sitten Sahanmäkeen, ja sillä yks pyhänaika lasketeltiin siellä. – –”

VILLIN LÄNNEN KYLÄ

Lapsuusmuistoista siirrytään kotiseudun ihmisiin. Ensimmäiseksi muistellaan tavallisia ystävällisiä kyläläisiä. ”– – kaikki ne Salmi-Tuurin ihmiset, mitä siellä oli, erittäin ystävällisiä. Ja jos tarvitti apua, niin kyllä tultiin auttamaan. Että mää muistan aina hyvällä niitä Salmi-Tuurin ihmisiä – –.” Hyvin vanhaksi elänyt Hilma Mäenpää herättää monissa lämpimiä muistoja: ”Mää muistan hyvin lämmöllä sellasta kylällä asunutta Hilma Mäenpäättä, jonka talo on edelleen tuossa. Siinä on nyt se pizzapaikka ja Pentik, niin sen takana on semmonen pieni talo. Se jää siihen sivuun, ettei kukaan huomaakaan, joka ohi menee. Hilma eli satavuotiaaks, ja hän oli mun mummon lapsuusystävä. Siellä Hilman luona aina aika pysähty. – – Se oli ihan oma maailmansa. Vaikka Hilman poismenosta on monta vuotta, niin edelleen hyvin voimakkaasti hän elää mun ajatuksissa.”

Toinen keskustelija muistaa Hilman avuliaana ja itsenäisenä: ”– – Mää kävin 25 vuotta Hilmalle pienimäs puut, kun menin kauppaan. Mä kerran sitten erehdyin, että mää vien sisälle nää. Se käski pois. Mun piti viedä liiteriin ne puut. Sen

piti itte hakea ne sinne. Ei saanu palvella.” Hilmalla oli myös parantajan taitoja: *”Jos oli pää kipiä, ja meni Hilman tykö, niin varmaan parani. – – Se oli kaikille hyvä. Se pitää sit paikkansa. Ja kerkes kaikkia auttamaan. – – ”* Huumoriakin hänestä löytyi: *”Hilmahan oli tuumannu, ku sillä oli jo sata mittaris: ’onkohan se Jumala unohtanu hänet?’*”. Mainitaan myös, että Hilma tarjosi ilmaisia hierontaa erään yksityisen hoitopaikan asukkailla. *”Sehän oli Hilma oikee kansanparantaja.”* Hän opetti myös yhden paikallaolijan katsomaan vesisuonia.

Yksi keskustelija muistelee, kuinka viikonlopun posti ennen noudettiin postitoimistosta: *”– – sunnuntaisin kävin postin hakemas siitä postitoimistosta, ja sitte toi Etelälahon Santeri luki kovaan ääneen kaikkien nimet sieltä. Sitten kun sano ’täällä’, ni se lähti Vaasa-lehti tulemaan taaksepäin. – – ”* Kerrotaan, että joskus postinhakureissut venähtivät, kun käytiin samalla Tuurin tuvassa ja kellokaupoilla. Todetaan, ettei nykyään ole enää persoonia niin paljon kuin ennen. Mainitaan kuitenkin esimerkiksi Maija Kasari, Tarzan ja rovasti Tuomola. *”Minä oksensin pikkupoikana sen papin kaavulle – – ”*, eräs keskustelija paljastaa.

Seuraavaksi muistellaan kansanmuusikoita. *”Yks persoona oli Koski-Tuurin Eino-Matti. Eino-Matilla oli juttuja sitten niin ja tapahtumia kaikenlaista. Se on ollu senikänen, että sen ei oo sotaan tarvinnu [mennä]. Se on asemamiehenä ollu sillo sota-aikana.”* Joku tarkentaa, että Eino-Matti oli kuitenkin Lapin sodassa. *”– – Nurkkatanssia oli siihen aikaan [rajoitettu], ettei niitä saanu pitää.”* Eino-Matti soitti tansseja Siltalantien päässä olleessa, sittemmin puretussa ladossa, jossa *”Keskisen Toivo ennen piti kauppaa.”* Eino-Matti tunnusti poliisille, että *”kyllä hän on sitten monet kemut soittanu sielä, ja sano, – – että [kun] puskaradios levis se juttu, että silloin ja silloin on tanssit, niin jo päivällä rupes – – polkupyörällä tulemaan rintamana väkiä.”* Poliisikin tuli paikalle. *”Väkiä oli paljon ja illan pimiässä sitten oli joku soittajista huomannu ’Mitäs hittoa: Jokiahon Kalle tuos ovella seisoo!’ Kalle oli tullu sinne. Kaikki sitten valot sammuksiin ja pelit seis ja karkuun ja Kalle tuli ja sakotti sellasia, ketä se muisti, et oli [paikalla]. Kyllä se oli kiellettyä. – – Melekonen pelimannihan Eino-Matti oli. – – ”*

Oskari Niemistökkin oli pelimanni, mutta myös muulla tavoin mieleen jäänyt persoona: *”Mää tunsin tän Niemistön Oskarin, ja se oli kerran tuolla Alavuden Osuusliikkeessä. Istu penkillä, ja se hoki siellä: ’Kyllähän mua niin epäilyttää. Kyllähän mua niin epäilyttää.’ Ne naiset kysy: ’Mikä sitä Oskaria epäilyttää?’ ’Tuo sähköuunileipä.’”* Toinen keskustelija saa ahaa-elämyksen: *”Se on muuten siitä on jääny vissiin, – – se sanonta, et epäilyttää kuin Niemistön Oskaria. – – ”* Oskariin liittyvät jutut jatkuvat: *”Oskari oli vuoden tupakoimatta ja osti niillä rahoilla sen mopedinsa. Se oli vuoden tupakoimatta ja osti niillä rahoilla sen, että aika kova tupakkamies oli. Sitten ku se tuli Tuuriin kauppaan, se osti aina ranskanleivän ja istu tuolille. Kuiviltaan söi sen siinä. Se oli parasta, mitä se ties, pula-ajan ihminen.”* Kerrotaan myös, että Oskari oli pelimannikilpailussa soittanut yleisöön selin. *”Mä oon tullu soittamaan. En oo tullu itteäni näyttämään”,* hän oli kuuleman mu-

kaan kommentoinut käytöstään kisan tuomarille. Kerrotaan, että pelimanni työskenteli sahalla.

Mieleen on jäänyt myös kauhavalaiseksi kutsutun miehen pettymys vuoden 1963 rahanuudistuksessa: *”Semmonen äijä oli. Mä en tiedä, muistaako kukaan sen sukunimeä. Sanottiin kauhavalaiseks. Oli siinä Helvin kuppilan vieressä. Asu punases talos. – – Ku raha muuttu, – – ni sillä oli tilillä ollu neljä miljoonaa. Sitten [kun] meni pankkiin, ni siellä oli muistaakseni 40 000, ku ne nollat häipy, ni se kirjotti presidentille, että hänet on ryöstetty. – – ”*

Yksi keskustelija haluaa kertoa vielä ensimmäisen muistonsa muutettuaan Tuuriin: *”– – ensimmäisenä päivänä [menin] kahville Helvin baariin – – Sitä kierti puukon kans joku äijä toista äijää, ajo takaa siellä [baarissa].”* *”Normaalihommiä”,* kommentoidaan ja nauretaan. *”Mää sitten tuota Helville [kertomaan], että tuolla oli aika vaarallinen tilanne. ’Mikä sielä on?’ Se meni sinne ja selvitti heti sen. Siellä puukko putos, ku Helvi meni sinne. Mää [mietin], että onko tämä oikein villin lännen kylä. Ensimmäinen muisto Tuurista 73!”* Helvin baari todetaankin tärkeäksi paikaksi: *”– – sieltä sai kaikkee. Mää muistan aina, tuo Keskisen Toivo kävi aina kaupassa siinä Helvillä. – – Jos sillä ei myynissä ollu, ni sitten se anto omistaa.”* Erityisesti Helviltä muistetaan ostetun Hotapulveria.

MAASEUDUN ÄÄNET JA HILJAISUUS

Keskustelutilaisuuden seuraavassa osiossa paikallaolijoille soitetään ääninäytteitä. Kuullaan esimerkiksi koulun välituntikellon pirinää, ukkosen jyrynää, matonpesun äänimaailmaa ja traktorin käynnistymisen. *”Oliko kotiseudun ääniä?”* juontaja tiedustelee. *”Se oli aika vanha Zetori se viimeinen”,* arvioidaan. *”– – Äitee on kieltäny juoksemasta, jos jää pellolle ukonilmalla. Pitää kävellen tulla pois.”* Traktori herättää monia muistoja: *”– – naapurissa on pienenä harjoteltu ajoa.”* Muistellaan, että traktorilla ajamista alettiin opetella jo viimeistään neljävuotiaana.

Eräs paikallaolija kertoo matonpesusta: *”– – mattoja pestiin Mäki-Tuurin kohdalla joenrannalla. Monenkin talon emännät. Siinä oli iso pyykkipata, missä se vesi lämmitettiin ja mattoja pestiin. Se on jääny jotenkin [mieleen] tenavana. Sit sai itte olla siinä mukana ja uida. Siinä oli laitur. Emännät pesi mattoja siinä. Siinä oli vakituinen matonpesupaikka.”* Toisena pesupaikkana mainitaan Veikkolanranta. Jaetaan myös paikallaolijoita huvittava omakohtainen pyykinpesumuisto: *”Siinä oli kaks pyykkirannas ja jokirannas ja koulut loppu keväällä, niin mun siskoni Terttu ja minä jouduttiin sinne pesemään talvivaatteita. Ensimmäinen pestiin valakooset ja sitten kirjavat ja sitten villavaatteet perään. Kolme päivää ainakin siinä meni ja sitten meitä suututti niin perin juurin, ku – – äitee tuli korin kanssa: ’Mä toin vielä yhen pöytäliinan. Pestään vielä tämä.”*

Muistelija pohtii samaisen joen kohtaloa: *”– – Siinä oli hyvä pyykkiranta, mutta ei oo enää. – – Pikkusen vettä lirrtaa siinä. Mihin se vesi on hävinny? Töysänjoessa?”* Toinen keskustelija valottaa syitä: *”– – ojitukset on tehneet, metsäoji-*

Matonpesupaikka Mäki-Tuurin kohdalla joen varressa. Kuva: Janne Vuorela.

tukset ja pelto-ojitukset sillasen, että ku sateet tulloo, ni se on yhtäkkiä ohi. – – Se on muutama päivä, ja sitä [vettä] ei ookaan.” Ennen ojituksia vesi valui pikkuhiljaa puroon. Toisena syynä mainitaan joen perkaaminen.

Tilaisuuden juontaja kysyy vielä, puuttuiko kimarasta jokin ääni. ”Tänä päivänä varmaan tuo auton ääni, että sitä tässä ainakin kesän kuuntelee ja – joulun [edellä] se alkaa voimakkaasti kuulumaan.” Kaivataan myös maatilojen ääntä: ”lehmän pitäis sielä möykätä”. Toinen keskustelija toteaa tilojen kovin harventuneen: ”Se on kans se lehmähomma katoava kansanperinne tänä päivänä. – – Sitten tivolis tenaville näytetään, että minkälainen elukka se lehmä on”.

Eläimiin liittyy myös hevostappelin ääni. Se keräsi lapsia katselemaan. ”Laskin, että Tuuris oli kuus hevospuomia, kun mää olin kakara. Ja se kiva ääni kuulu, – – kun hevoset tappeli, ku ne oli laitettu liian lähelle toisiaan kiinni. – – [Jos] oli pirullisen luontonen toinen, niin se puri, ja toinen huuti valtavasti. Ties kakarat minnekkäpäin mennään kattomaan!”

Otetaan esille myös hiljaisuus: ”– – tärkeänä äänenä pidän myöskin sitä, ettei ole ääntä. Täältä löytyy vielä sellaisia paikkoja. Et kun lähtee vähän tonne justiin Ahonlenkille, niin kyllä se on sellasta sielunmaisemaa. Siellä ei kuulu mitään välttämättä. Joutsenia voi mennä ylitte tai syksyllä kurkia.” Yksi viikonpäivä on keskustelijoiden mielestä edelleen rauhallinen: ”pyhäaamu on kuitenkin vielä sellanen hiljanen.” Toinen keskustelija oikein riemastuu: ”Eikö! Sitä niiku odottaa.” Puhuja kertoo olevansa paluumuuttaja ja asuu nykyään

vain kilometrin päässä synnyinkodistaan: ”– – aattelin sillon sinne muuttaessani, et miten mää osaan olla noin sivussa. Ja tänä päivänä ajattelen ihan toisella tavalla. Että en pystyis enää siihen vilinään muuttamaan. Kilometrin päässä on jo huomattavasti rauhallisempaa. Kyllähän sitä kaipaa sellasta hiljaisuutta, ja [siinä] maaseutu on kyllä parhaimmillaan.”

OMA RAUHA JA KESKISEN HÄLINÄ

Kotiseudun kuvaileminen vieraalle on näille keskustelijoille helppo tehtävä. Kerrottaisiin luonnosta ja maisemista. ”No, Tuuri on ihan mukava paikka. On sielä vielä nättiäkin maisemia. Se vaan häiritsee se valtava liikenne ja tuo Keskinen tuolla”, kuuluu ensimmäinen vastaus. ”Jokivarret on niin pusi-koitunu, ettei pääse ongelle mihinkään enää”, harmittelee toinen. ”Lopukkin suojellaan sitte.”

Kotiseudun luonnosta ja eläimistä puhutaan ihaillen: ”Kevään syksyin aina siinä Jokiahon peltoaukeamalla, – – pelto-lakialla on niitä joutsenia tosi paljon, ja siinä ulkopuoliset py-sähtyy kuvailemaan niitä. Sillon aina tajuu sen, et on se aika hieno juttu, kun ne siihen syksyin kevään tulee.” Lintuharrastajatkin tuntevat paikan: ”keväällä käy usein lintubongaajia siellä sillan vieressä. – – Lähtevät sinne auton kanssa, ja siinä kiikaroidaan ja katotaan.” ”Ja siinä on kuulemma paljon muitakin vesilintuja kuulemma, ku näitä joutsenia, tosi paljon lajeja. Se on niin monipuolinen se maasto siinä.”

Peltomäen lakia mainitaan avarana paikkana: ” – niinku pohjalaisittain sanotaan, – ettei silimä pökkää. – Mää kymmenkunta vuotta olin pois täältä tuolla Helsingin seudulla ja kaupungissa. – Kyllä siellä jotenkin ahdisti kaikki. Joka paikkaan piti lähtemällä lähteä ja [oli] hirveet järjestelyt. – ” Tälle keskustelijalle tärkeitä kotiseudun piirteitä ovat tila ja avaruus.

Eräs keskustelija näkee Tuurissa koko Suomen pienois-koossa: löytyy omaa rauhaa ja ihmisvilinää. ”Niin, Tuurin kylä tavallaan on aika erikoinen paikka siinä mieles tänä päivänä. Sää meet – Keskiselle, ni sää oot suures maailmas periaattees. – Jossai Tukholmassa on synnytyssairaala ja hautaustoimistokin samas korttelis. Täällä ei vielä niin pitkällä olla – . Mutta sitten – määkin voin kelteisilläni mennä aivan tonne ulkosaunaan, – vaikka mää asun vajaan kilometrin päässä Keskiseltä. – Täällä on koko Suomi tavallaan vähä niiku yhes paikkaa. – ” Toinenkin keskustelija tarjoaa saman kaksijakoisuuden omasta näkökulmastaan: ” – Täältäähän löytää mitä vaan. – Kotona ei oo mitään hälinää, eikä meteliä – eikä tartte mennä, ku tohon Lavilantien risteykseen, ni saa odottaa joskus 15 minuuttia, jotta pääsee Valtatie kahdeksalletoista.”

Kerrotaan, että 60–70-luvuilla kylä alkoi hiljentyä, mutta virkosi uudestaan: ” – Olihan se hienoo aikaa sillon 50–60-luvulla, – , kun oli toi aseman seutu, ja asemalla oli valtavasti toimintaa. – Soinia myöten ihmiset tuli tänne. Ne – joutu olemaan monesti täällä [yötä], ennen kun ne seuraavana päivänä pääs eteenpäin. Ja sitte oli 60–70-luvun taitteessa se notkahdus – . ” Toinen keskustelija kokoaa Tuurin

sotien jälkeisen elinkeinohistorian muutamaaan käänteeseen: ” – 60-luvun alus Kallenkosken saha torppas. Siihen se hyitty sitten, ja se tuntu – , et koko kylä pidättää siihen. – Sitte [tuli] tuo kauppahomma: Siltala ja Keskinen rupes siitä virkoamaan. – Kyllä se tuntu, et se loppuu. Loppuu ihan koko kylä tähän paikkaan, mut niin se vaan virkos.”

Yksi keskustelijoista kysyy ”Kuka osaa ennustaa, miten kahdenkymmenen vuoden päästä Tuurin kylän tila on?” Arvellaan ettei kukaan. Yksi paikallaolija kertoo esimerkin epäonnistuneista ennustuksista: ”Mää menin 74 Ähtäriin töihin, ni sanottiin, että Keskinen muuttaa Ähtäriin, ja tonttikin mulle näytettiin – , ja sen jälkeehän Keskinen on [ennustajien mukaan] kaatunu joka laajennukseen. – Aina, kun on tehty lisää, ni – ’Nyt kyllä oli viimeinen niitti.’” Kolmas vastaaja taas pohtii muutoksen jälkiä: ”kylän kasvun nopeus näkyy ehkä sinä hajanaisuutena, et puuttuu sellanen suunnitelmallisuus. Kauniikshan tätä keskustaa ei voi sanoo. Täältä on todella paljon vanhaa jo kadotettu ja hävitetty. Ehkä kuvaa tätä aikaa, et täältä edelleen puuttuu sellanen ajattelu.” Puhuja kertoo esimerkin koulun laajennuksesta: ” – oli paljon tahoja, jotka olis ollu valmiina tämän vanhan kauniin koulun laittamaan matalaks. Et sitä puhuttiin ihan tosissaan!”

Osion lopuksi juontaja tiedustele vielä nuorimmalta osallistujalta, miten tämä kuvailisi kotiseutua. Hän vahvistaa vanhempien puhujien käsityksen: ”No totta kai se nyt tuo Keskinen tulee siihen. Sieltä saa kaiken, mutta sitten kuitenkin pääsee sinne rauhaanki jonnekki kilometrinkin päähän. Ni saa olla ihan rauhassa.”

Maisema Jokiahon peltoaukeasta. Kuva: Janne Vuorela.

ELINKEINOELÄMÄN JÄLJET

Menneisyyden tapahtumista nostetaan ensimmäisenä tarkasteluun rakennetun ympäristön muutos. Päällimmäisenä mielissä ovat viimeaikaiset tiejärjestelyt: ” – – noi liikenneympyrät – – on muokannu tätä päälinjaa tässä. – – Et jos aattelee sitä, mitä kaikkea siinä on kymmenen vuoden aikana [tehty]. Mitä on tienvarsilta hävinny? Et ku kattoo vanhoja valokuvia, eikä tartte kovin vanhojakaan kattoo, ni aattelee: *’Miten toi on ollu noin kaukana tienvierestä toi talo ja nyt menee melkeen, niiku portaitten alta ihan?’ Et se on muokannu sitä ilmettä.*”

Teollisuuden ja yritysten vaikutus nousee jälleen esiin. ”*Kyllä ne on sahan loppuminen ja sitten rautateitten hiljeneminen.*” Aluksi seutu hiljeni, mutta yksi keskustelija pohtii, että juuri se mahdollisti Keskisen kasvun. ” – – tavallaan toi Keskisen nousukin on tullu [siitä], että Toivo aikanaan osti sahalla sen ensimmäisen alueen, ja se on [siinä] pystyny laajenemaan. Voi olla, et jos se ois jossain muualla, ei se ois pystyny laajemaan noin paljon. Siinä on nyt onnekaasti ollu sitä – – maata. – –” Sahoista mainitaan erityisesti suuri työnantaja Kallenkosken saha, jonka loppuminen vaikutti monen elämään.

Toinen keskustelija täydentää ajatusta: elinkeinot ja työpaikat muuttavat katukuvaa. ” – – Äsken mainittu sahaomma, ja nyt taas tuo kaupan puoli on noussu, ni sehän – – näkyy katukuvaan.” Puhuja lisää myös, että yhteisöllisyys on vähentynyt: ” – – Tos joku sano, et eihän täällä tunne enää juuri ketään, ku vastaan tulee. Ketä ne on? Mistä ne on tullu, ja mihkä

ne on menos? Ennen se oli se yhteisöllisyys paljon isompaa, ku – – elinkeinorakenne oli toisenlainen. Väki tunti toisensa. Oltiin uteliaita ja tiettiin vielä paremmin niitä [muitten] asioita.” Seuraa myötäileviä kommentteja: ” – – Kotiseutuhenki oli ennen parempi. Puhutaan mitä puhutaan. Täällä on niin paljon vierasta porukkaa, ettei niitä tunne.” Arvellaan, että vanha yhteisöllisyys ei enää palaa. ”*Vaihtuvaa porukkaa kaiken aikaa, että niistä ei ikää saaha sellasta henkeä enää. Näin mää sanosin tän. Tiian, mitä minä oon nähny.*” Muutos nähdään myös siinä, että ihmisiä on vaikeaa saada sitoutumaan järjestö- ja harrastustoimintaan. Yksi keskustelija vetää vaikutusyhteyden jälleenrakennusvaiheeseen asti: ” – – Sotien jälkeen, kun rupes rauhoittumaan tää elämä, ni se rupes muuttumaan. Siinähan oli kaikki nää siirtolaisten sovittamiset ja oli sotainvalidit ja orvot ja kaikki semmoset, jotka piti hoitaa – –. Mut kun ne rupes selkiämmää, sitten rupes kylä mun mielestä oikeen olemaan Tuurin kylä. Siinä tehtiin sitä pohjaa, että laitettiin kaikki kuntohon ne asiat sotien jälkeen. – –”

JÄÄKAUDESTA PIIRITANSSEIHIN

Seuraavaksi osallistujille esitellään virike, jossa on Töysän vaakuna ja aikajana jääkaudelta 2000-luvulle. ”*Ei kai meidän jääkauteen asti tarvii mennä?*” eräs osallistuja ihmettelee. Toinen keskustelija alkaa kertoa Holkonkylän kvartsiensiintymästä ja jääkauden vaikutuksista: ” – – ku täällä – – kallio tuloo vas-taa maakerrosten alla, niin se kovettuu. Se on niiku roudas

Keskisen kauppakeskuksen rakennuksissa näkyy kehityksen vaiheet. Kuva: Janne Vuorela.

se liue siinä kallion pinnas. Geologi sano, että tämän on merivesi painanu tämän liueen siihen kallion pintaan, ja jääkausi on tuonu nämä maat ja muut mustat kivet päälle. Että se on Holkkoperälläkin merivesi lainehtinu, ni pikkusen on maailma monella sortilla ollu!”

Käy myös ilmi, että alueella on isonvihan aikaisia piilopaikkoja. ”Ohan näitä selvillä, missä nää tuurilaisten piilopaikat on ollu isonvihan aikana. On tuo Talasneva tuolla meidän takana. – – Sehän [talas] tarkottaa kotusta majaa.” Sama puhuja pohtii myös lappalaisjälkiä: ” – – Mää muistin aina, että se on Saunakallio – – oikea nimi, ni nyt se on kartoissa Saura. Ja saura tarkottaa sellasta, missä on ennen pidetty heiniä, ei mitään latoa, vaan [heinät on] nostettu puihin, ettei villieläimet oo syöny. Se on lappalainen sana.” Yksi keskustelija perää Tuurinsaaren erikoisuutta. ” – – Sehän on Töysän eteläisin..., *entisen* Töysän eteläisin piste on Tuurinsaarella.” Muista pakopaikoista mainitaan Pakosalo, Hevossaari, Pakosaari, Mato-neva ja Pakola.

Hetken päästä käsitellään peltojen muokkausta: ” – – se nykyinen Tuurinportin alue, että aina elää se legenda, että se on kuokittu. – – Kuinka paljon siitä on hehtaaria?” Keskustelijat arvioivat että 80 ja ajoittavat urakan nälkävuosiin. ” – – Ja sitten kun on tullu tää asuttaminen, et Tuuriin on tullu [asutettavia] ja tarvittu niitä tiloja. Ni käsittääkseni siitä niitä on myös lohkottu, että on päässy sitten siirtolaiset alkuun. Musta sillä on ollu hirveen suuri merkitys. – – Tuurinkylä on alkanu siitä muotoutua. – –”

Vanhat tanssipaidat saavat runsaasti huomiota: ” – – Kuinka kauan siitä [on], kun siellä on tanssittu viimeks, siellä Tanssikivellä Valamonkallion päällä?” Mainitaan, että paikalla on käyty piirileikkejä, ” – – ja sitten siellä on alla Kiikkukytö – –”. Kiikkukytö on jäänyt luontoon yhä nähtäviä jälkiä: ” – – Ainakin me joskus nyljettiin niitä sammalia siitä päältä kalliolta, ni sieltä löyty pirun vanhoja nimikirjaimia. Sellasia, ettei tiedetty yhtään, ketä ne on. Nythän siinä on taloja joka puolella.” Vastaavana paikkana mainitaan Penkkivuori. ” – – Se on Alavuden puolelta, mutta Tuuria lähellä. Tanssiahan siellä pidettiin, valakiat.” Tahdittajiksi ei tarvittu suuria orkestereita: ”Vaatimattomat on ollu nää soittohommat vuosisadan vaihteessa, sillon kun mun äiten isoäiti on kiertäny häitä. Se on laulanu, se on hakannu käsiään ja sitten jalkaa lattiaan, ja saanu viljaa sitte mukahan, että on maksukin on toiminu. Ei oo ollu sen kummempaa orkестeria muuta, ku kotona sanonu, että mää lähen keikalle.”

Historiasta muistuttaa myös kivi, jota nurkkatanssiin osallistuneet ovat käyttäneet maalitaulunaan pilkkaa ampuessaan: ”Siinä ladossa, kun ovat nurkkatansseja pitäneet, on kivääriäkin [ollut] mukana, ni ovat ampuneet pilkkaa siihen kiveen. Siinä on niitä kuulan jälkiä.” Tien vieressä oleva kivi on kiinnittänyt yhden keskustelijan huomion: ” – – Siinä on erikoisesti hakattu ne kirjaimet ja numerot. Että yleensä, kun kiveen hakataan, ne on niiku syvennykses. – –” Tuossa kivesä on toisinpäin. Lopuksi muistellaan Hakkolan tiilitehdasta, jonka takana käytiin pelaamassa jääkiekkoa.

RAUHALLINEN SUNI JA SANAVALMIS VIITA-EPPA

Varsinainen tarinavirike aloitetaan kertomalla erään maatalon rauhallisesta ilmapiiiristä: ” – – muistaa aina tuota nuorena poikana, ku Sunille meni käymään. Sillon vielä vanha parikin siellä piti sitä taloa. – – Siellähän oli aina kans niitä kylän isäntiä. Ne pelas korttia siinä, ja se oli sellanen rauhottumisen paikka, ku sinne meni. Mää aina ihmettelin sitä, että mitenkä ne sitä taloa pystyy elämään. Vaikka koska menin sinne, ni ei muuta, ku mentiin kahville heti vaan, eikä mitään kiirettä. Siinä turistiin aikansa. Kai ne sitten yöllä teki ne hommat. Aattele, että sitä isoo taloo elettiin, mutta – – tuntu, ettei siellä koskaan tehty mitään. Aina oli aikaa, ja se tupa sillon oikeen huoku sellasta rauhaa. Niin, Rauhan siellä tietysti olikin pitämäs sitä tupaa.” Kaikki eivät ihmettele: ”Eihän ennen oo mihkää ollu kiire.”

Tilaisuuden juontaja tiedustele, onko sellaisia tarinoita, jotka kaikki tietävät. ”Mun isä aina kertoo semmosesta sepän pajasta, mutta mikäs se mies siellä oli?” eräs keskustelija aloittaa. Joku arvaa heti, että Ala-Mutka. Kertoja vaihtuu: ” – – Sellanen vanha isäntä, oikeen sanavalmis mies ollu se Eppa. – – Siellä oli sodan jälkeen ollu näitä miehiä siellä pajalla monta, useampi vieras töissä. Ne olivat takoneet jotakin aamulla siinä – – maalattialla. Sitten ne taotut raudat oli kuumia rautoja vielä, mutta ne oli mustia jo. Viita-Eppa tullu sitten pajaan siinä ja katonu ensimmäistä käteen. Ja miehet oli sitten, että mitenkä nyt. Eppa poltti kätensä, [mutta] se oli nakannu het: ’En ole tavannut valmista työtä kauaa katsella.’ Sille oli sana tullu heti siihen valmiiks.” Sepän lausahdus huvittaa ja muistetaan yhä. Toinen keskustelija vahvistaa, että juuri noin on heiläkin ollut tapa ajatella: valmista työtä ei kauan katsella. Henkilöön liittyy muitakin muistoja: ”Eikös tämän Viita-Eppan oo Arvi Mäenpää ikuistanu? Kaikkii tapahtumii se on aina ollu kattomas – – väärä keppi kädes. – –” Tiellä kulkiessaan Viita-Eppa kuulemma toisteli lapsille hokemaa: ”pikkusia poikia, pikkusia likkoja’. – – Se oli aina sama, tenavia kun näki’. – –” Lopuksi mainitaan vielä Tohnin äijän tarinat niihin kuitenkin enempiä syventymättä. Lyhyesti vain: ” – – Tohnin äijähän on se, mikä kiviä kuskas.”

TUURILAISET ON TUURILAISIA

Omia ja yhteisiä perinteitä saadaan odotella hetkinen. ”Kyllä tuli hiljasta”, kommentoidaan.

– Tainnu perinteet kadota.

– Ei uskalleta sanoa.

– Ei oikee oo mitään sellasta, mikä [kestäisi] päivänvaloo.

Käsittely aloitetaan lopulta pääsiäisperinteistä: ”Nuohan oli ennen yhteiset perinteet, niitä oli paljon täällä: pääsiäisvala-keat. Nyt ei oo.” Yksi keskustelija kertoo oman sukunsa perinteistä. Hän kertoo olevansa tyytyväinen, kun elämäntyö jatkuu samantapaisena: ” – – Mun poika asuu täs Tuurin kylällä kanssa. – – Kyllä musta tuntuu, et se elää semmosta samaa perinnettä, kun minäkin. Jotta kaikenlaista nikkaroidaan ja

tehään. Sillä on vaan vähä isommat noi [mittasuhteet]. Se tekee taloja – – tontilleen. Mää oon vaan sitä yhtä taloa aikaan rakentanu. – –”

Eräs paikallaolija kertoo tuurilaisten roolista koulussa: ” – – varmaan edustetaan sitä polvee, että tuurilaiset oli kova sana, kun mentiin kirkolle kouluun. – – Se oli – – kaikessa, että tuurilaiset teki toisin. – – En mää sitten tiedä, mitä me oltiin mutta...” ”Oltiin vaan parempia”, toinen vastaaja täydentää, mikä huvittaa läsnäolijoita. Koululla puhuttiin usein, että ” – – oli ne muut ja sitten tuli tuurilaiset.”

Keskustelu etenee kylien välisiin eroihin. ” – – Kun koko Töysää ajattelee, niin tää on vähän sellanen jakopaikka. Mää nuorena poikana olin kesät tuolla Hakojärvellä, niin se on aivan eri maailma siellä. Puhutaan eri lailla ja... – – Se on lähellä Ähtäriä jo.” Muut vahvistavat: Hakojärvellä tuntuu Keski-Suomen vaikutus. ”Ja samoin se varmaan, jos mennään sitten tuonne Ylipäähän, niin ne on kaikki vähä eri...”. Keskustelijoiden mielestä Tuurikin eroaa Töysästä. Mainitaan esimerkiksi murre-eroista: ”Tuurihan on ollu moneen kertaan Alavutta ja välillä Töysää... Kyllä Tuuris puhutaan leviämpää murretta, kun Töysänpuolella. Alavutelaisethan on sanonu ennen, että töysäläiset puhuu hienosti.” Selitetään, että ”puhutaan paljo leviämpää”. Tuurilaiset ovat myös olleet tietoisia omasta erityisyydestään: ”mää muistan, kun mä Tuuriin muutin, niin mulle tuli heti semmonen [olo], että Töysä ei oo yhtään mitään.” ”Siihen aikaan – – Tuurissa oli ensimmäinen katuvalo.” Nauretaan. Vaikuttaa siltä, että Töysästä halutaan erottautua, esimerkiksi, jos kysytään asuinpaikkaa: ” – – että mistä sä olet, niin sä olet Tuurista.”

– Niin kyllä, nimenomaan.

– En mä muista ainakaan maailmalla koskaan sanoneeni, että mä oon Töysästä.

– Ei, vaan Tuurista.

– Siis täällä oli urheiluseurakin, Tuurin kiri, joo. Kova seura olikin!

– Tuurilaiset on aina ollu vähä tuurilaisia.

OMAN KODIN KUVIA PALOKALLIOLTA JA JOKIAHOLTA

Omaa kotiseutua kuvaavia kuva-aiheita osataan luetella heti. ”Mulla on ihan selvä paikka, – – likellä Palokalliolla. – – Se kuva pitäis ottaa niin, [että] siitä näkys Keskinen. Siitä näkys paljo muutaki. Se on ainut paikka. Mullon selvä visio.” ”Mää haluaisin, että Jokiahon aukio pysys ihan autiona rakentamattomana. Se ois hienoa. Ottasin kuvan sieltä tieltä. – –” Palokallio saa kannatusta monelta keskustelijalta. Se on näköalapaikka, ja siellä on katkottu monet sukset. ” – – Sieltä kallion päältä otetaan kylälle. – – Siitä tuloo tämän kylän ristiriitaisuuskin [esille]. – – Että mitä täällä on nykyään, ja mitä siinä on tavallaan vanhaa, sellasta vihreää, minkälainen mun mielestä kotiseudun pitäis olla mulle. Ja minkälaiseksi se on muuttunu.”

Eräs keskustelijoista kuvaisi oman synnyinkotinsa pihiä: ” – – mä viime kesänä otin mun synnyinkodin pihasta

siitä tielle päin. Siellon ikivanhat syreenit, ja se vanha aitta. Se ei välttämättä tämän päivän kotiseutua kuvaa, mutta se on kuitenkin tätä päivää. Ja se on siinä puoltoista kilometriä Keskiseltä, juurikin niinku oli puhe tuossa, että se rauhallinen paikka löytyy aika läheltä.” Joku ottaisi kuvansa koko kylän näkyvimältä paikalta: ”No, mä ottasin varmaan siitä keskeltä kuitenkin, siitä liikenneympyrästä. Näkys siitä se Keskinen kuitenkin jollakilailla, ja sit siinä ois kuitenkin oma mummolaki vastapäätä.”

Palokallio saa lisää ääniä, ja kuvassa yhdistyisivät niin luonnonympäristö kuin oman henkilöhistorian rakennettu ympäristö: ”Mä menen ehdottomasti Palokalliolle. Ja justiin varmaan samaan paikkaanki. – – Oma kotitalo näkyy siitä ja lapsuuden kotitalo. – – Kyllä siinä sielu lepää. Se on upee paikka. Täällä ei niin korkeita maastoja oo, mutta siellä kyllä tuntee olevansa vähä niinku yläpuolella...”

Kuvauskohteeksi valitaan myös peltomaisema latoineen: ”se on siitä omasta pihasta aukeeva peltoaukeema ehdottomasti, – – Jokiahon peltoaukeemaks [sitä] sanotaan, ja toivon, että siinä vielä 50 vuoden päästäki on ne muutamat ladot, jotka siinä on säilyny yhä edelleen. Ne aivan keskeisesti kuuluu siihen maisemaan.” Palokallio saa yhä kannatusta, mutta kuvaa retusoitaisiin hieman: ” – – Kaarlen talon pihasta ykssarviset pois. Se on Kallen talo ollu aikonaan se mäki siinä...”

Seuraava vastaaja esittää Palokalliolle tuoreen vaihtoehdon. ” – – Alavuden maankaatopaikalta – – sais Tuurista tosi hienon kuvan.” Hän kertoo huomanneensa, että maa on siellä noussut yllättävän korkealle. ”Mä pojille otinkin kuvan meidän talosta, zoomasin sen. Kuinkahan monta sataa kertaa se oli? Ja kysyin, että mistä tää kuva on otettu. – – Ei se Tommikaan tiennyt sitä, vaikka oli justiin edellisenä päivänä ollu siellä kaivamassa.”

Myös Jokiahon peltomaisema mainitaan toistamiseen: ”Minä ottaisin kuvan siitä Jokiahon paikkeilta meille päin. Siitä vainioita ja peltoja, viljelyksiä. Siitä ny voi näkyä Riihon tuulimyllykin siellä takana. Siin on niin mahtavat viljamaat, pellot, viljapellot siinä että. Kerta kaikkiaan oikein silinä lepää.”

ELÄVÄ MAASEUTU JA TURVALLISUUS

Seuraavaksi pureudutaan muutoksen ja pysyvyyden teemoihin. Ensimmäisenä tulee esille kauppakeskus: ”No Keskinen muuttaa paljo ja hävittää paljo. Ei muuta.” Sitten puhe kääntyy maaseudun autioitumiseen. ” – – Maaseutu autioituu. – – Yhtäkkiä voin luetella omanki tien varresta kymmenen – kaksikymmentä elävää maalaistaloa, ja ne on pian kaikki tyhjiä. Ei se yksin Tuuris oo, se on koko Suomes. Se on kaikista surkeinta. Ei oo jatkajia. Ei oo mitään mahdollisuutta. Itte oon siinä samassa joukossa. Ei meille tuu ketään.” Jonkun keskustelijan kohdalla muutos on jo toteutunut: ”[Ei] meillä käy navetas kuorava.” ”Se on kova paikka.”

Komentoidaan myös EU:n liittymisen vaikutuksia maatalouteen: ” – – jos ei tällasta kauppahommaa [olisi], niin

eihän nämä tällaset [entiset] systeemit vedä. Tuo entinen maatalo, niin se on kuoleva tänä päivänä. – – – Minä ainakin oon sitä mieltä, että sillon, kun Suomi EU:hun liittyi, niin sillon otettiin nämä tuottajahinnat, ja se on jatkunu se tuottajahintojen putoaminen. Kaikki muut kustannukset nousoo ylöspäin, mutta se menee alaspäin tämä tuottajan saama hinta.” Puhujan mielestä maatilojen alkaa olla mahdotonta saada jatkajia. – – Niin kauan, kun vanha porukka jaksaa ja touhuu siinä – – ja kun se loppuu, se loppuu ja uudestaan ei ala.” Kaikki eivät näe tilannetta yhtä lohduttomana, pitäähän syödäkin:

- Mut täällä sanotaan isoski kirjas näin, että niin kauan, kun maa pysyy, ei lakkaa kylväminen ja leikkaaminen.*
- Mm. No sitä voidaan vaan muuttaa.*
- Joo, paikka vaihtuu. Joo, paikka vaihtuu. Tuodaan Keski-Euroopasta.*

Kotiseudun maaseutu haluttaisiin pitää elävänä: ”Mun mielestä pitäis pysyä pellot viljelyksessä, elikkä näitten pitäis olla hoidettuja”. Vastaaja saa osakseen hyväksyviä hymähdyksiä. ”Ja samoten jokivarsi, mettät, elikkä ei tuu sitä puskittumista”, hän jatkaa. ”Se on ihan tosi, että peltoihinki, niin pitää olla jokivarsiin ja järven rantoihin – EU määrää – näitä suoja-alueita.” Hänen mielestään se on lisännyt pusikoitumista. Hänestä se, ”– – että elukka syö ne sieltä rantaa myöten, – – sen heinän ja ruohon pois, niin kyllä se on paljo parempaa suoje-lua, ku tällanen pajujen kasvattaminen”.

Seuraava vastaaja ottaa esille turvallisuuden: ”– – Kotiseutu on myös se, että niin kauan, kun mun on täällä turvalista liikkua, – – kun ei tarvii pelätä, niin silloin se on niinku se kotiseutu. – – Kaupungissa esimerkiksi niin minua ahdisti. – – Hän kertoo kokemuksiaan Vantaalta: ”– – Kun sä lähit sielä liikenteeseen, niin oli semmonen tunne, et onks toi seurannu mua jo kuinka kauan ja näin. Ei täällä. Et niin kauan, kun ei sellasta [tunnetta] tuu, sellasta pelkotilaa, niin – – must se on kotiseutu.” Eräällä toisella paikallaolijalla on samanlaisia kokemuksia Helsingin asematunnelista: ”– – Vaikka, en nyt ihan mikään heiveröinen kuiteskaan ollu. Tunsin oloni vähä tuota niin... Niinku pikkusen piti kattoo koko ajan sivuille tarkemmin, kun täällä.” Teknologiakaan ei helpota turvattomuudessa: ”Vaikka sitä tietää, että siellä nyt on kameroita koko ajan niin, – –. Täällä! Täällä voi kävellä kyllä rauhallisesti – –.” Yksi osallistuja kommentoi naurahtaen, että köyhännäköiseen taloon ei tule kukaan, ja lisää: ”Mutta täällä on vielä kuiteski toi turvallisuus on yks sellanen, mikä tekee täällä elon mukavaksi.”

NUORISOSEURAN JA KOULUN ALUE

Siirrytään seuraavaan virikkeeseen: ”Kulttuuriperintömme”. Ensimmäisenä ääneen uskaltanut hihittää hetken ja sanoo sitten ”poikien urheiluharrastukset.” ”– – Siis mitä me jätetään vai mitä on saatu?” toinen pohtii, saamatta kuitenkaan vastausta. Enemmän keskustelua herättää nuorisoseura: ”Me

ollaan Jussin kanssa ainaki yhtä kulttuuriperintöä yritetty pitää tos pystys, tos vieres olevaa nuorisoseuraa. – – Se nyt [on] yks kulttuuriperintö. Se on 52 vuonna valamistunu. Hakkolan Patu siihen on sahanomistaja antanu puutavaran, ja sen takia kaikki sitä pällistelee, että mitä varten se niin iso on, mutta kun on ilman puu saatu – –.” Kerrotaan, että edellinen seura paloi äitienpäivänä vuonna 1948. ”Onko siellä toimintaa?” yksi keskustelija kysyy. ”Kesällä enemmänkin. Aika vähän kyllä. – –.” ”Välillä oli tanssilava siinä. – – Ku oltiin kersoja, niin siinä käytiin jotaki hyppimäs. Ei kyllä enää tanssia ollu sillon.”

Muista rakennuksista tärkeimmäksi nostetaan koulu. ”Kyllä se on tämä koulu, missä me tällä hetkellä myös ollaan. Tää on valmistunu 1910, ja ainut joka on säilyny tämänmallinen koulu Suomessa. Näit ei enää muualla oo. Tää on mun mielestä hyvin vaalittu, ja tää on ulkoo lähes muuttumattomana säilyny ulkoasultaan, ja kun kattoo, vaikka nyt tota seinäpaanutusta tossa ja sitä vuosilukua, joka on tossa kehyksessä tai seppeleen kohdalla, niin on se tosi juhlallinen näky.” Rakennukseen liittyy keskustelijoilla paljon muistoja. ”On se kumma, ettei koululaiset sitä saanu palamaan, kun niitä polttolinssiä keväisin tuolla etelän puolella seinällä..., ni savu nousi ja sitte taskutarkastuksia oli”, yksi paikallaolija muistelee, ja huvittuneita reaktioita seuraa.

Itse rakennuksen lisäksi annetaan arvoa myös sen ympäristölle: ”Tähän koulunmäkeen kuuluu noi puut, ja siitä on monta kertaa esimerkiks oman perheen kesken puhuttu, että mitä tapahtuu, kun niistä joudutaan luopumaan. Et ne on ne puun juuret niin tuossa alakoulun – –.” Puhujan mielessä ovat eritoten monet kotileikit: ”Kyllä siellä on ollu tärkeet leikit. Niitä on kaivettu, ja – – edelleenkin, kun katsoo niitä, ni muistaa, mitä niissä on tapahtunu.” Joku muistelee, että juuret käskettiin jossain vaiheessa peittämään. ”Joo, sillon meni hienoja mäntyjä, mut tuli liikuntaa.” Myös lähistöllä sijaitseva Mäkisen mökki huomiodaan: ”Ja sit tähän kokonaisuuteen kuuluu mun mielestä lähtemättömästi tos tien toisella puolella oleva mummonmökki, mikä on tosi idyllinen piha. – – Sitä on kans nää jälkipolvet vaalinu aika hienosti. Muistan kun siinä sillon vielä joskus aikanaan kissa istu siinä ikkunalla.” Yksi keskustelija kertoo, että hänellä tähän aiheeseen liittyviä valokuvia. ”Minä oon tallettanu. Mulla on täällä tämä koulun kuva ennen, kun on valamistunu. On kuva siitä. On palaneesta nuorisoseurasta kuva. Kaikkei tällasta löytyy mun kokoelmasta. Mä oon 40 vuotta keränny Tuuria reippaasti ja Alavutta 65 vuotta”.

KOTISEUTU VERKOSSA

Kulttuuriperintökartoituksen jälkeen on internet- ja teknologia-teemaisen kuvavirikkeen vuoro. Autopelikuva tuo eräälle keskustelijalle mieleen Vesa Keskinen auton: ”Ylipäättään tuli tuosta keltasesta autosta mieleen, että Vesallahen oli joskus tollanen keltanen auto, joka sitten arpajaisissa annettiin jollekki voitoks.”

Juontaja kysyy, onko kuvassa asioita, jotka kuuluvat kotiseutuun.

Töysän nuorisoseurantalo. Kuva: Janne Vuorela.

Tuurin koulu ja mäki. Kuva: Janne Vuorela.

- Kaikki tämän päivän tuota...
- Pakollista.
- Nii, Feisbuikki.
- Kaikki kuuluu, haluttiin tai ei.
- Nii. Älypuhelin ja virtuaalilasit. – –

Virtuaalilasien yleistymisen herättää epäilyksiä keskustelijoissa: ”Tuota minä en tiedä, että mitenkä niitten ihmisten käy, kun ne niitten virtuaalilasien kanssa alakaa touhuamaan. – – ”Yksi ehdottaa, että ne pitäisi lailla kieltää. ”Mul on näistä kaikista semmonen irrallisuus. En koe sitä hyväksi kotiseudulla...” eräs keskustelija miettii.

Keskustelu siirtyy sosiaalisen median teemaan. Pohditaan, että Facebookissa on sekä hyviä että huonoja puolia. Esimerkiksi yhteydenpito kaukasiin sukulaisiin onnistuu, mutta toisaalta taas ”voidaan moittia, ja nää yölliset päivytykset on joskus aamulla, niin ne ei ookaan enää niin hauskoja, – –.” Facebookia verrataan vanhan ajan tapaamispaikkoihin: ”Se on niinkun se – – entisajan nuorisoseura”. ”Mutta siellä ei saanu niin äkkiä leviämään tietoo – –.”

Eräs keskustelija on huolissaan luonnossa liikkumisen vähenemisestä: ”– – Meneekö se elämä siihen, että jatkossa lähetään jonneki virtuaalihölkälle tai -maratoonille – – mutta ei mennä mihkään? Kauheesti ähistään ja puhistaan. – – En kyllä itte taida kuulua siihen porukkaan – –. Tenavat nykyään ainaki aika vähän, poikkeuksia lukuun ottamatta, liikkuu.” Puhuja patistelee väkeä ”polulle ja luontoon. [Vaikka] metististä on kaikki polut hävinny nykyään. Ja sitte karhua ja susia peljätään. Nykyään vielä vähemmän väki uskaltaa. Kyllä toivois, että väki huolehtis ittestään. – –”

Teknologia on kehittynyt nopeasti: ”Niin ja tuosta älypuhelimesta tulee vielä mieleen, että alkaa olla se polvi nyt jo täällä koulussa, että ihan tosissaan saa opettaa, et mikä oli lankapuhelin. Moni ei tiedä, ei ees isovanhemmilla välttämättä enää oo lankapuhelinta käytössä.” ”Niin ja sitten toi C-kasetti ja kaikki semmoset”, lisätään. ”No niitä voi tulla meille kattoo”, kolmas keskustelija naurahtaa.

Yksi keskustelija näkee tässä yhteyden yleiseen avuttomuuteen: ”Joo, ja varusmiehille pidetään aliupseerikoulukskurssi, että kuinka halotaan polttopuita! – – Mä katoinkin kymppin uutisis, niin joku nuori alikersantti löi koivupöllin halaki ja toimittaja kysy, että miltä tuntuu. Jotta ’mahtava kokea!’. – – Että kyllä on vieraannuttu elämästä.” Juontaja kysyy, olisiko kotiseutu saanut halonhakuun tilalle uusia elementtejä. ”Ei mitään, millä mitään merkitystä ois”, todetaan ykskantaan. Yksi keskustelija tarttuu ajatukseen. ”– – Tolla virtuaalilasilaki – – voit sen kotiseutumatkan tehdä. – – Se on varmaan, että ne ei nyt sitten kaipaakaan ihan niitä kaikkia aisteja, mitä meillä on. Että tiedätkö, jos purkista laitetaan sitten jotain sellasta mäntymetsän tuoksua siihen niin...” Sama puhuja kiinnittää huomiota netin mahdollisuuksiin tiedotuksessa ”Paljon tänä päivänä – – tuolta netin puolelta on hyödyllistäki. Jos tänneki [Tuuriin] haluais tulla, niin voi käydä kattoo, et mitä on Keskisellä, ja minkälaista täällä on, ja kannattaako

tänne tulla, ja sitten sen mukaan. – – Tavallaan netis pitää [olla], kaikkien, jotka haluaa ihmisiä tulevan paikkakunnalle, niin täytyy tehdä määrätynlaisia sivuja, – – jotta ne löydetään – –.” Tämä saa yleistä hyväksyntää: mukana pitää olla. ”Kyl-lähän kaiken kaikkiaan tuo herra Google on hyvä olemassa. – – Jos vanhat jäävät jotaki haluaa tietää, niin se löytyy äkkiä sitten.” Osallistujilta kysytään vielä, että pitävätkö he itse kylän tai yhteisön kanssa yhteyttä tekniikan välineiden kautta. Naureskellen kerrotaan, että ”nuorisoseuran kalenteria” käytetään.

TUURI JA TUURILAISET

Virike ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta...” kaipaa keskustelijoiden mielestä viilaamista. ”Mutta Tuuri ja tuurilaiset”, ensimmäinen vastaaja naureskelee, ja jatkaa: ”Joo ei, kyllä mä oon ollu tuurilainen aina.” Toinen keskustelija pohtii tiettyyn kylään identifioitumista: ”Mut eikös se jakaudu pitäjässä vähä kyläkunnittain? Täällä ollaan Tuurin kylässä, Pylkönmäellä ollaan Pylkönmäen keskustassa, miten se ny onkaan. Eikö se ny kuitenkin aika normaalia oo?”

Juontaja kysyy, kuuluuko Alavus osallistujien kotiseutuun. ”Mä oon ainaki niin avarakatseinen”, joku mutisee. ”Siellähän sitä on synnytty ainakin papereiden mukaan suurin osa – –.” ”Mun isä syntyi aikoinaan tossa Tuurin talossa. Se oli alavutelainen. – – Se muuttu töysäläiseks hyvin pian sitte. – – Ja mä oon ollu sitte töysäläinen, mut nyt minäkin oon alavutelainen.”

Keskusteluosion päätteeksi yksi keskustelijoista kertoo suhtautumisestaan kuntien rajoihin: ”– – me toimitaan tuolla kaiken maailman järjestöissä, ja – – en mä ikänä mitään pitäjänrajoja kato. Mulle [on] aivan sama, miten ne toimii. Nois harrastus- ja talakotoimiski, ni mitä sillon väliä? Jos mä kerran jotaki voin tehdä, auttaa, niin mää meen vaikka sinne Pylkönmäelle sitten. – – Musta on hienoa, kun on paljon mahdollisuuksia ja saa tehdä mitä lystää. Tälle ikää saapi tehdä mitä lystää.”

Keskusteluiden jälkeen siirrytään kirjallisiin tehtäviin. Kirjoittamisen lomassa käydään vielä lyhyt keskustelu koulun kellosta, äänivirikkeen innoittamana.

- Siitä soittokellosta tuli sillon [äänivirike], niin onko kello talles?
- On tallella, joo se on museoitu.
- Käytös?
- Ei oo käytössä. Sähkönen kello tuli kuntaliitoksen aikoihi.

TÖYSÄN YRITTÄJÄT RY

Töysän Yrittäjät ry:n puheenjohtajan kanssa yhteistyössä järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin Töysä-päivien aikaan 7.6.2018 Töysässä nuorisotila Kaktuksessa. Tilaisuuteen saapui yhdeksän henkilöä, neljä miestä ja viisi naista. Osallistujien ikä vaihteli 59–78 vuoden välillä.

PONNENJÄRVI JA MAITOPERUNAT

Keskustelijoiden ensimmäisiä reaktioita ovat naurahdukset, ja arvuuttelu siitä, mikä kuvista ei kuulu joukkoon. Sitten luontokuva käynnistää keskustelun: ”*Se on lähinnä Töysän näkönen.*” Maisemaa verrataan Ponninjärveen. ” – *Tietysti meille on tärkeää nämä pienet lapset ja niiden hyvinvointi, jos aatteelee Töysää kotiseutuna. Ja sitten taas, ei me varmaan koskaan tuollaseks alakuvaksi [suurkaupunki] kasveta.*” Omimalta tuntuu järvimaisema. Sama puhuja pohtii myös ruokaperinnettä. ”*Ja sit jos ruokakulttuuria ajattelee, niin täällä on kerätty pitäjänruuat.* – *Ruokapaikkoja on hirveesti tullu lisää – .*”

Paikallinen perinneruoka on maitoperunat: ” – *Mä muistan, kun mä oon ollu työelämäs tuolla pohjoses Keski-Suomessa, niin siellä myös ihmeteltiin – , että kun eihän se oo mitään ruokaa. Ja sillon tällön todella kaikkien sörsselien jälkeen ihana ruoka välillä, yksinkertanen mutta hyvä. Kun on hyvät perunat ja siinä on se maito.*” Jotkut tosin arvelevat maitoperunoiden olevan enemmänkin alavutelaista perintöä. Muista töysäläisistä ruuista mainitaan siansivu ja kaljavelli. Eräs keskustelija muisteli syöneensä jälkimmäistä ruokalajia heinätoiden lomassa. Toisella keskustelijalla on eri käsitys: ”*se oli mulle taas kauhistus, kun mummo teki sitä.* – *Mutta kylä mä opin siihenkin.*”

Lasta esittävä kuva sai erään paikallaolijan pohtimaan myös tulevaisuutta: ” – *Voi lapsiparkaa minkälaiseen maailmaan syntyy, – korpORAATIOIDEN hallitsemaan maailmaan*

syntyä, jossa tehdään massaruokaa ja viimeiset rannatki rakennetaan täyteen kesämökkejä.” Työpajalaiset nauravat. ”*Ja sit kaikki asutaan kuitenkin hyvin tiiviisti ja katellaan toistensa seinää.*”

PONNENJÄRVI, KIRKONKELLOT JA RAUTATIE

Seuraava virike johtaa osallistujat lapsuusmuistoihin. Ensimmäinen puhuja muistelee lapsuutensa keskeisiä paikkoja: Ponninjärven ympäristöä, kirkkoa ja nuorisoseuraa: ” – *Oon tässä kirkolla syntynyt tuossa – ja elänyt, kaksikymmentä vuotta ollu välillä pois, mutta lapsuusmuistot [on] tämän Ponninjärven ympäriltä. Ja siellä on yksi paikka, tämä Likoniemi, jossa käytiin kalalla ja käytiin uimassa, ja siellä oli tanssilava, – myöskin nuorempana olin siellä. – Sitten tässä kaikki tämän järvenympäristö, niin kyllähän se on se lapsuusmuisto. Jotta edelleenki tuon kirkon markki. Siellä oltiin aika paljon kaikkennäköisiä ohjelmia, ja sitten toinen tällanen – on nuorisoseura. – Siellä oli nämä harrastuspiirit ja muut. – Nuorisoseuran syytä on se, – että sai kasvatuksen tähän, esimerkiksi ihan kokoustekniikkaan ja tämmöseen.*”

Sama järvi liittyy toisenkin vastaajan muistoihin. Hän mainitsee erityisesti kirkonkellot: ”*Kyllä mullaki tuo Ponninjärvi on lapsuudessa. Joka päivä kesällä käytiin monta kertaa uimassa ja – onkimassa isän ja veljen kanssa. Ja sitten oon huomannu, että kun oon paluumuuttaja kans, niin nuo kirkonkellot. Nuo ehtookellot. Ne oli lapsena merkitykselliset,*

Ponninjärvi. Kuva: Arto Halttunen.

kun meillä oli kotona karjatila, niin äiti tuli aina navetasta ennen, kun ehtokellot alko soida. – –” Hän nostaa esille myös juhlien ja karjalaisuuden merkityksen: ”– – Ja sitte kans nämä juhlat. – – Partiolaisetko sillon järjesti vappujuhlia ja äitienpäiväjuhlia? – – Meidän perhe oli karjalainen ja Karjala-seurassa toimi, niin oli sen yhdistyksen pikkujoulut. Kaikenlaisia juhlia, joissa näyteltiin ja lausuttiin ja laulettiin ja lapset pääsi hirveesti osallistumaan niihin. Ja sitten pukki toi jotain pikkujoululahjoja. Ne jäi tosi hyvin mieleen. Kyllä se on tässä yhteisössä kaikki tapahtunu.”

Karjalaisiin liittyviä muistoja on muillakin: *”Kyllä mäkin muistan, – – karjalaiset kun tuli, niin muuttu se nuorten elämä ihan toisenlaiseksi.” Selitetään, että ”vilkkammaksi”. Myös järvi ja kirkko toistuvat puheissa: ”– – Ennen uitiin usein kesällä. Nyt ei tuu niin mentyä. Mekkiin kolomekin kertaa päivässä käytiin uimas, ja meitä oli kylällä niin paljon lapsia, että meitä oli aina toistakymmentä, kaksikymmentäki uimassa. – – Ja sitte talavella taas muistan, – – kun ennen mentiin kirkkoon järven yli tuosta, kun oon järven takaa kotosin, niin – – kirkkohevosella mentiin ja kirkkoreki siinä – –.”*

Seuraavaksi korostetaan lapsuuden liikunnallisuutta. Urheiltiin paljon, ja kouluun mentiin lihasvoimin: *”Paljo me mentiin pyörällä edestakasin. Joka päivä se 12 yhteen suuntaan, 24. Kunto oli kyllä hyvä”. Koulumatkojen helpottumista pidetään jonkinmoisena muutoksena: ”– – Kun ennen mentiin kouluun kävellen, ja tiet oli tukos, että mentiin suksilla sitte tietä pitkin, kun oli pyryttänyt, ja tänä päivänä pidetään ne tiet auki ja viedään autolla lapsia. On se vähä muuttunu hiukan.” Urheilutoimintaan palataan vielä uudestaan. ”Täällä oli kans vilkasta urheilutoiminta. Kaikennäkösi kilpailuita, yleisurheilu, hiihto ja. Kaikkeen osallistuin. – – Lapsia oikein innostettiin siihen – –.”*

Junarata oli yhden vastaajan tärkeä lapsuuden paikka: *”– – Isän kanssa resiinalla kuljettiin, ja Hakojärvellä käytiin kalalla aina resiinalla. Minä sitten takaa aina kattoin taikka seurasin, että tulooko junia takaa.” Puhuja jatkaa hyvätuulisesti: ”– – Se on se rautatie mulle ollu se kaikista tärkein paikka, että kun mä vaan kuulen, että höyryveturi on johonakin, niin mun on pakko päästä kattomaan. Tuntuu että aivan haisoo nenässäki, jos vaikka televisiostaki kattoo kuvaa. Se on kumminki niin jotenki, kun se savu tuli siinä meidän pihaan, kaikki se höyry oikein sieltä, kun se oikeen puuskutti ja kun se lähti siitä ja.... Voi että! – –.” Toinen keskustelija arvelee monen joutuneen lapsuudessaan olemaan heinäpellolla. Tämä herättää osallistujissa hilpeyttä.*

KIRKONMIEHIÄ, KANSANVALISTAJIA, TAITEILJOITA

Kotiseudun ihmisten kokoaminen aloitetaan kirkon työntekijöistä: *”Kanttori Kara – – ja sitä ennen oli kanttori Rytkönen. – – [Seurattiin] mitenkä kanttorilla juhlittiin ja pidettiin rapujuhlia ja kaikkea – –. Sinne tuli papit ja rovasti Tuomola.” Pappeja mainitaan myös nimeltä: ”Tuomola oli varmaan, ei nyt aivan kaikkien, niin rippipappina meidän ikäsille”. Mainitaan myös ”Lavasteen pappi Lavastaja ja hänen vaimonsa*

Laura Hakojärvi. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

– –”. Myös opettajia mainitaan: ”Ja sit tietysti opettajat oli: Koskimaan Fanni oli ala-asteen, alaluokan luokanopettaja, Åkermannin Aino. – – Ja Vallinmäet.”

Seuraavaksi mietitään kerhojen ja harrastusporukoiden johtajia. Kerrotaan, että Tuurissa partiota veti Eija Hannula, ja tanhua tanssittiin Laura Hakojärven johdolla. Mainitaan myös Aino Mäkelä ja Anelma Mäkelä: *”– –, jotka näitä kerhoja veti ja voimistelua ja tanhuja ja... Sitten näitä muita kerhoja.” Yhden keskustelijan mielestä keskeisimmin mieleen painuneet ihmiset tulivat näistä ryhmistä ”– – opettajat ja [kerhon]vetäjät ja... papit”.*

Yksi osallistujista muistelee ihmisten olleen aktiivisempia nuoruudessa: *”Kun kattoo noita vanhoja valokuvia, niin sitä – – aina vaan jaksaa ihmetellä, jotta kuinka paljon on ollu aina porukkaa – –, ku on jotaki järjestetty. – – Hakojärvellä tai Töysän kirkolla, tai missä nyt vaan on ollu jotakin juttuja, ni – – aina mäki täynnä! – – Ei nykyään oo semmosta enää, jotta kansa kokoontus noin runsaslukuisesti. Se on jotenki ollu ehkä se vapaa-aika erilaista.”*

Jatketaan kotiseudun merkkihenkilöillä. Mainitaan Terho ja Kerttu Manner: *”Ja sitten on tosi paljon taiteilijoita, kirjailijoita. Pappi Frans Kärki, jonka poika oli Toivo Kärki ja... – – Ivar Wilskmanin isä oli pappina täällä”. Toinen keskustelija summaa: ”papit ja lukkarit, opettajat”, ja lisää sitten sahan-*

Mannerin talo. Kuva: Janne Vuorela.

omistajat. Merkkihenkilöihin kuuluvat myös kenkätehtailijat, kirjailijat ja kansanedustajat. Nimeltä mainitaan kirjailija-opettajat Einari Vuorela ja Artturi Leinonen. Myös jälkimmäisen tytär muistetaan: *"Artturi Leinosen tytär, ensimmäinen tytär syntyi Töysässä vuonna 13, 1913. On ollut tuolla voimistehupuolella hyvin voimakkaasti sitten myöhemmin, ihan valtakunnan tasolla".* Aiemmin mainituille Mannereille Alvar Aallon suunnittelema yksityiskoti saa erityishuomiota: *"Tämä Mannerin talo on meillä näistä taloista – kuuluisin. Se on rakennettu – samoina vuosina, kun Seinäjoen suojeluskuntatalo."*

MAATALOUSHONEIDEN JA SAUNAN ÄÄNIÄ

Työpajan kolmas virike on äänivirike. Ensimmäisen äänen arvellaan kuulostavan santapaperilta, ja seuraava on *"ihan selvästi"* mattojenpesua. *"Joo, mäntysuopa tuoksui"*, myönteisesti. Sitten pärähtää soimaan välituntikellon ääni. *"Lapset juoksee"*. Ukkosen jyrinää ja saunankin äänimaailmaa kuuluaan. Eräässä paikallaolijassa jälkimmäinen herättää elävän aististikokemuksen: *"Savusaunan tuoksu tuli."*

Loput kaksi ääntä liittyvät koneisiin. *"Jaha, pannaan traktori käyntiin"*. Jotkut uskovat tunnistavansa virikkeen perusteella traktorin merkin: *"Zetori."* *"Niin on Zetori."* Sitten mietitään, että *"oliko se niittokone?"* Koneiden äänien innoittamana yksi osallistujista alkaa pohtia maatalouden murrosta: *"Joo, on se tuo maatalouski muuttunu paljo. Nykyään on nuo kynsiniittokoneet ja sitten on nää lautaskoneet ja lieriöniit-*

tokoneet – –. Se on kehittynyt kyllä aika lailla." Myönteisesti, samoin ovat kehittyneet muutkin koneet: *"– – viljakoneet tuli ensiksi, itsesitova, ja sitten on puimakoneet tullu. Nykyään ei oo vielä sellasta kehitetty, että kun sieltä viljan niittää, niin leipiä tulis sieltä perästä."* Mielikuva saa aikaan naurua.

Seuraava puheenvuoro vie keskustelijat saunaan: *"Tiedätekö, mikä siitä saunasta äskön puuttu?"* *"Vihta. Vihtahan se kuuluu ihan ehottomasti."* Aletaan keskustella vihta ja vasta-sanojen käytön vaihtelusta. Molemmat saavat kannatusta, osalle kelpaa kumpikin.

– *Mää en muista, ihan kumpi vaan. Mä en oo nyt ihan varma.*

– *Ei kyl mä puhun aina vihdasta.*

– *Kyl mä puhun aina, että vasta.*

Saunakeskustelu innostaa yhden keskustelijan kertomaan perheensä saunaperinteestä: *"– – meillä on yritetty pitää aikanaan, omille lapsille ja sitten lapsenlapsille sitä samaa perinnettä, mikä oli meillä kotona – –. Että kokoonnutaan aina yhteen koko porukka aina kesällä, ja sitten lämmitetään sauna. Meillä on nyt juhannus ollu perinteisesti sellanen, 20 vuotta menty yhtä mittaa. Joka kesä aina kokoonnutaan. Minä keittän iiison kattilan kesäkeittoa – –."*

TOHNIN ÄIJÄN ROTUA

Virike vaihtuu. Juontaja pyytää kertomaan, miten paikallaolijat kuvailisivat kotiseutuaan sellaiselle, joka ei sitä entuudes-

taan tunne. Ensimmäinen esille nouseva teema on luonnon-ympäristö: *"Perinteistä kaunista suomalaista maaseutua. Viljavaa ja..."* Muut myötäilevät. Kerrotaan kokemuksia siitä, että ulkopaikkakuntalaiset eivät ole osanneet paikantaa Töysää, ennen kuin Tuuri on mainittu. *"Tuuri on tunnettu"*, todetaan. *"Kotiseutua kuvaa tämä Tuurin kauppakeskus. – Ja nämä ostosmahdollisuudet siinä tulee kyllä esiin. Ja jos laajentaa, niin Ähtärin eläinpuisto."* Eräs keskustelija mainitsee muita tunnettuja lähiseudun rakennetun ympäristön kohteita, mutta nostaa vielä esille myös luonnonympäristön merkityksen: *"Eläinpuisto on toinen joo, ja Kuortaneen urheiluopisto. Ne on semmoset, jotka tiedetään. Että jos pitää sanoa, että mihinäpäin Suomea. Muuten se on tämä kaunis – puhdas maalaismaisema"*.

Tuurin kauppakeskuksen ohella nimetään muitakin rakennuksia: *"Jos nyt tulis vaikka esimerkiksi viaraita, joille pitäis esitellä Töysää, niin kyähän mä kävisin näyttämäs kirkon, museoalueen, asemat. Ne olis ainaki mun mielestä ne kaikista tärkeimmät – , muuthan sitte tuloo mukana, tuossa matkan varrella."* Toinen vastaaja epäilee asemien merkitystä. Lisäksi mainitaan nuorisoseura ja Holkon kylän mäkimaaisemat. Yksi keskustelija huomauttaa, että *"täs ei oo paljoo puhuttu loppujen lopuksi [siitä], että tää Töysähän on Suomenselkää. – Sanovat, et se on Pohjanmaata, mutta minä sanon, että se on siinä Pohjanmaan rajoilla. Kuuluu Suomenselkään. Alavus on vielä tasasempaa, mutta Töysässä on töyssyjä. Se ei oo aivan Pohjanmaata."* Muut ovat samaa mieltä, ja kehuvat seudun kauneutta. Lisäksi mainitaan, että Töysälle on tyypillistä vilkas yhdistystoiminta.

Keskustelu etenee ihmisten luonteenlaatuun. Töysäläiset ovat omanlaisiaan, mutta millaisia? *"– Täällä on semmosia erilaisia, välittömiä, ja sanotaanko semmosia, niinkö, ööh... No, mikäs se sana, millä mä nyt kuvailisin? Täällä on välitöntä ja avointa."* Päätöksentekokin on helpompaa. Puhujalla on kokemusta myös naapuripaikkakunnalta: *"– Menin Alavudelle töihin – , ja oon sit asunu tääl Töysän puolella kumminki koko ajan, niin – ihmisten mentaliteetissa on ero. Vaikka nyt on hallinnollinen raja poistunut, niin se ihmisten välinen mentaliteettiero ei häviä minnekään."* Eikä sen halutakaan häviävän. *"Koska töysäläiset on ihan niinku... ihan eri rotua",* yksi osallistujista sanoo naurahtaen. *"Me ollaan Tohnin äijän rotua",* toinen keskustelija lausuu viitaten legendaan 1500-luvulla vaikuttaneesta jättiläisestä, Tohnin äijästä. *"Me joudumme vähän pikkusen taistelemaan tästä omasta identiteetistä."* *"Onhan meillä oma murrekin täällä",* muistutetaan.

Keskustelu palaa vielä töysäläiseen hallintokulttuuriin: *"– Jos kansan syivistä riveistä, elikkä työntekijätasolta, viranhaltijatasolta tuli joku hyvä ehdotus tai joku idea sinne hallintoportaalalle, niin siellä [Alavudella] näki sen, että sit astuttiin varpaille. Ja siitä saattoi olla seurauksia. Mutta mun mielestä täällä Töysän puolella ei oo sentyylistä."* *"Ehkä se on niin, että meidän on pakkoki ottaa kaikki hyvät ajatukset",* toinen keskustelija pohtii nauraen. *"Se sitten edistää kaikenlaista henkistä kehitymistä ja muutaki vie eteenpäin. Kun ei lillukanvarsiin tartuta. – Töysässä on suhteessa Alavuteen paljon*

– innovatiivisempaa ja luovempaa mones asias toiminta. –" Lopulta saadaan muotoiluksi kaikkia tyydyttävä töysäläisyyden määre: *"Mä luulen, et me ei olla aivan turhantärkeitä."* Myötäileviä vastauksia seuraa.

TAPAHTUMIA KOLMELTA VUOSISADALTA

Junaradan rakentaminen nostetaan kotiseutua eniten muokanneeksi tapahtumaksi. *"Siis ihan oikeesti Töysän asemaa ja Tuurin asemaa, jos ei niit ois aikanaan tullu, niin me oltais jonkun pikku sivukylä. Oisko täällä ollu yhtään mitään loppujen lopuksi?"* Arvellaan, että Tuurissa olisi ehkä jotakin ja kirkolla ehkä kauppa. *"Jos olis."* Lisäksi mainittavia tapahtumia ovat olleet sähköjen, tehtaiden ja karjalaisten tulo.

Uudemmissa ilmiöistä vaikuttavimpia ovat olleet Tuurin kauppakeskuksen kehittyminen ja kuntaliitos: *"– Se [kauppakeskus] on muuttanu täällä elinkeinorakennetta aika paljon. –"* Toisena tekijänä mainitaan kuntien yhdistyminen. *"Kyllä se on vieny eteenpäin. Vois sanoo, että kuntien yhdistäminen on tuonu eteenpäin Alavutta ja Töysää."* Keskustelijat pitävät kauppakeskuksen laajenemista myönteisenä asiana: *"– Vaikka täältä [Töysästä] on kaupat vähentyny, niin työntekijämäärä on Tuuriin lisääntyny enemmän, mitä Töysästä on vähentyny. Koska se on paisunu niin suureksi, että pienet kauppaliikkeet on häipyny, ja [niissä] on ollu varmaan 50–100 – myyjiä ja henkilökuntaa. Tuolla nyt on yli sata tuolla Tuurissa. Et se on lisääntyny kuitenkin. Se tuo ympäri Suomia sadan kilometrin säteellä asiakkaita. Se kehittää Töysää ja Alavutta hyvin."* Puhuja kertoo myös huomanneensa, että alavutelaiset tulevat yhdistämisen jälkeen enemmän Tuuriin kaupoille.

Eräs keskustelija kertoo kokeilukeskikoulun saamisen merkityksestä paikkakuntalaisille: *"– aika merkittävä asia [oli] tää Töysän kunnallinen kokeilukeskikoulu. Koska täältä piti linja-autolla käydä keskikoulussa Alavudella tai jossain kauempana, niin ei monellakaan talolla ollu varaa. Se oli [tärkeä] monelle töysäläiselle, muun muassa minulle. Meidän pojat sai käydä ylioppilaaksi tai mihkä halus, mutta ei tyttöjä koulutettu. Se oli joku semmonen asenne. Mutta kun mä pääsin sinne kunnallisen keskikoulun kautta, niin sitten pääsin opiskelemaan. Se on ollu Töysäs varmasti aika suuri asia mun ikäluokalle."* Muistutetaan, että myöhemmin, vuonna 1972, Töysä siirtyi peruskouluun ensimmäisten suomalaiskuntien joukossa [oik. kokeiluparuskoulu 1967–1968]. Keskustelija arvelee sen olleen keskikoulukokeilun ansiota: *"– Sillä saatiin ehkä, kun tätäkin kokeiltiin, niin saatiin se peruskoulukokeilukin."*

Nostetaan esille myös sota-aikojen merkitys kotiseutuun vaikuttaneena tekijänä: *"– Töysästä kuoli paljo porukkaa sillon sotatantereella. Ja vieläki on hukassa sitä porukkaa. Että kyllä seki on jollakilailla yhtenäistäny – . Yhteistä surua on kannettu."* Toinen keskustelija tarkentaa: *"Soinissa oli eniten kaatunu ja sitten on meillä. – Prosentuaalisesti."* Keskustelu palaa kuntaliitosteemaan. Spekuloidaan liitoksen kannattavuutta: *"– Siinä mieles tämä oli hyvä liitos näin*

Tuurin asema. Kuva: Janne Vuorela.

Viikinkikauden hautalöydön infotaulu. Kuva: Janne Vuorela.

päin, että Töysän ei kannata katua, kun se Alavuteen on liittynyt.” Osa on empivällä kannalla:

- Ei tiedä.
- Ainakaa vielä.
- Jotkut katu pitkällä tähtäimellä. Mun mielestä tämä on ollu hyvä asia.
- Joissakin asioissa on.
- Vielä pitemmällä voi olla sitten huono asia.

Tuodaan esille parantuneet liikenneyhteydet: ”– Kun kauppaan mentiin, nii siellähän meni puol päivää, kun pyörällä polkupyörällä mentiin ja sitten joskus suksilla –. Tänä päivänä mennään Alavuteen tai Seinäjoelle nopeemmasti, mitä täällä kauppareissut tehtiin huonommilla kulkuneuvoilla. – Piketit on tullu ja muut kaikki, niin on parantunu vaan nää yhteydet.” ”Siihen aikaan oli aikaa, kun käytiin kaupassa. – Nyt pitää vaan kauhian nopiaan keretä käydä.” Seuraava vastaaja kertoo omasta kokemuksestaan: ”Ei mee ku kolome tuntia, kun käy Keskisellä.” Vastauksena on naurua. Käy ilmi, että kauppakeskuksella on keskustelijoille muitakin merkityksiä kuin ostosten tekeminen. Se on keskeinen tuttavien tapaa-mispaikka: ”Siin on se hyvä puoli, että siellä tapaa niin paljo tuttuja.” Kommentti kirjoittaa läsnäolijoista myötäileviä reaktioita:

- Siinäpä se onki!
- Ihan ku ois kylässä käynyt!
- Aina jää suustaan kii.

Jälleen nauretaan. Eräs keskustelija kertoo vielä alueen nykyisestä kehityksestä: ”Seinäjoki rakentaa hyvin voimakkaasti ja Tuuri voimakkaasti ja kaikki. Kyllä täällä – tosiaan nuo pk-yritykset [on] lisääntyneet. Kehitystä on tapahtunu hirveesti.”

Sitten palataan hieman kauemmas historiassa, 1960-luvun nälkävuosiin: ”– Eiks se kolmasosa Töysän väestöstä kuollu nälkään? Sillä on ollu varmaan aikamoisia vaikutuksia.” Joku tietää, että ongelmallisin tilanne oli läpikulkijoilla: ”Kyllähän ne töysäläiset aika hyvin yritti omistansa pitää huolta – sillen nälkävuosien aikana. Tästä meni aika paljo läpi Vaasaa kohti kuitenkin –. Ihmiset oli liikkeellä tuolta rannikolle päin. Omistaan yritettiin kyllä pitää huolta. Historia kertoo sen. Mutta ei tietysti kaikista pystytty.” Mainitaan myös 1900-luvun alun siirtolaisuus Amerikkaan.

Keskustelu etenee yhä varhaisempiin historian vaiheisiin, kun aletaan muistella Töysästä löydettyä vanhaa hautaa: ”Mitäs aikaa se oli, kun löyty se ruumishauta? Missä se oli? –” Hetken epäroinnin jälkeen päädytään siihen, että hauta oli rautakaudelta. Löytö tehtiin 1900-luvun alussa: ”Eli tuota se löydettiin 1909.” Toinen tarjoaa edellistä vuotta: 1908. ”Mutta se on tehty – 1100-luvulle se hauta.” Haudan sisällöstä kerrotaan seuraavaa: ”Mutta täydessä, sanotaanko juhlapuvissa, on kaksi haudattu, mies ja nainen. Ei tiedä, mitä on tapahtunut –. Pariskunta vai? Luultavasti, koska sama hauta. Ei tiedä, ketkä on haudannu ja niin pois päin.” Hautaan liittyy vielä paljon epäselvää, ”Mutta sieltä on jäljellä Töysän muinaispuku sitten.”

TOHNIN ÄIJÄ

Jo aiemmin mainittu Tohnin äijä avaa kotiseudun tarinoita koskevan keskustelun: ”– Kuuluisin on varmaan tuo Tohnin äijän tarina. – Näitä jättäjäistarinoita. Mutta kyllä siellä on [Tohni] asunu, 1596:ko se oli?” Muut myöntelevät. ”Niin. Ja siellä on edelleen Tohniinmäki, ja kävivät sieltä sillen kirkossa. Tämä Tohnin äijä se on ollu ehkä väkevempi tai tavallista suurempi, ehkä meidän kokonen nyt. – ” – kun hän kävi siellä Vaasan rannikolla, niin siellä tuli niitä tarinoita, että [Tohnin äijä] Isonkyrön kirkkoon nosti sen kiven. Se on siellä länsipään akkunassa, kello 11. Siellä on semmonen paasikivi. Se kuulemma se on. Mutta aika suuri se kyllä on, että jos se sen Simpsiöltä on tuonu, ni huhhejaa! – Lopuksi, sanotaan, että hän kuoli nälkään täällä. – [Tohnin äijän] luut on ollu Isonkyrön kirkossa nähtävillä pitkän aikaa sitte johonaki semmosessa vitriinissä. Eli on haudattu... lopullisesti.” Mainitaan myös, että Tohnin äijän heittäjä kivi on edelleen Likonien rannassa, ja että Töysän vaakunassa on kuvattu Tohnin ristiraunio.

JUHLAPERINTEET JA RUUAT

Virike vaihtuu. Tällä kertaa tiedustellaan omia ja yhteisiä perinteitä. Ensimmäiseksi puhutaan pääsiäisestä: ”Täällähän on perinteenä ne pääsiäisvalkeet. Ne oli mulle niin outoja, kun meillä oli aina juhannuskokko. – Että se on juhannuksena, kun kokolle mennään. – Mut kyl mä nyt suostun jo menee pääsiäisenäki.” Kerrotaan, että pääsiäisperinteessä on muitakin eroja. ”Ohan meillä pääsiäisnoidatki. Niitä tulee tänne sillen pääsiäislauantain puolella. Ne menee jo viikkoo ennemmin.” Toinen keskustelija vastustaa: ”Ei ne oo noitia. Ne on virpoja.” Trulliperinteestä kuullaan myös omia kokemuksia: ”Meillä oli yhtenä pääsiäisenä rulli. – Siellä oli lammas keritty yön aikana.” Toinen osallistuja kertoo isänsä lapsuudesta kuulemansa jutun: ”– se oli ollu pikkupoika, semmonen joku, mitä se muisteli, joku kuuden-seittemän vanha, – sen veli sitten on kaks vuotta siitä vanhempi. – Pääsiäisen aikaan niitä oli peljätetty noidilla ja kaikilla, että nyt pitää varansa, että ne [rullit] menöö tuonne navettaan ja vie kaikki villat siellä. Ne oli menny poijat sinne navettaan sitte yöksi vahtimaan, ja nehän oli nukahtanu. Ja kun ne oli aamulla heränny sieltä navetasta, ni oli lampaat keritty. – Ne oli villat otettu aivan leikkaamalla vaan, ei niin kun ne ois normaalisti [keritty]. – Ne oli oikeen rumannäköisiä ollu ne lampaat. Nehän oli säikähtäneet – ja vasta vuosien jälkeä ne oli saanu tietää, että naapurin Lehtomäen työt oli käynyt teke-mässä pojille kiusaa.”

Pääsiäisperinteistä seuraavaksi käsittelyssä on virpominen. Eräs keskustelija kertoo itäisten ja läntisten perinteiden yhdistymisestä: ”– Tätä virpominen: kun karjalaisperinteessä käydään palmusunnuntaina. Se on eri pohjalta tämä virpominen. Palkka haetaan pääsiäislauantaina. Mutta kun täällä on niitä noitaperinteitä ja kuljetaan pääsiäislauantaina. Ne on vähä ristiriidassa ollu kauan, mutta nyt kun on

noiden lasten kanssa käyty vanhainkodis virpomassa – –, niin kuitenkin käydään palmusunnuntaina, että sillä lailla yhdistetään näitä [perinteitä].” Toinen keskustelija tarkentaa: ”Täällä – – se on tosiaan lauantai kun niitä [virpoja] kulkee. Lauantai.”, vahvistetaan. ”Ja ne tulethan on sitä varten, että niillä karkotettiin niitä noitia”, joku selittää pääsiäiskokon tarkoitusta. Mainituista pääsiäisperinteistä trullitraditio paikannetaan Etelä-Pohjanmaalle tyypilliseksi: ”– – Tätä trullijuttu on enemmän täällä Etelä-Pohjanmaalla. Palmusunnuntaiperinnettä on myös muualla.”

Puhe kääntyy pääsiäisestä uudempiin jouluperinteisiin: *”Yks perinne, joka tänne on levinny, niin on nämä jouluvalot. – – 60–70-luvulla niitä oli vain rannikolla. Niitä oli ruotsalaisalueella. Nyt niitä on. Ne on mahtavasti levinny koko maahan. – –”* Toinen osallistuja myötäilee ja vertaa havaintojensa perusteella Suomen ja länsinaapurin jouluvalohistoriaa: *”– – Siellä oli jo sillon [siellä asuessani] paljo enempi jouluvaloja. – – Täällä ei sillä lailla koreiltu niillä valoilla.”* Joulu nimitetään kaikkein tärkeimmäksi yhteiseksi perinteeksi.

Seuraavan repliikki vie keskustelun ruokaperinteisiin: *”– – En mä tiää, onko meillä sen kummemmin yhteisiä perinteitä. Ruokaperinteet on semmosia, joihin kokoonnutaan.”* Juontaja tarttuu tähän ja kysyy, mikä on töysäläisten perinneruokaa. Luetellaan jo aiemmin mainittu perunavoi ja siansiivut, ja lisäksi siivut puolukan kera, läskisoosi ja ropsu. *”Laitatko te kaikkia näitä ruokia?”*, juontaja tiedustelee. Vastaukset ovat myöntäviä, ja muutamat intoutuvat tunnelmoimaan:

– Voi että! Se on muuten hyvää oikeesti se perunavoi ja ne paistetut siansiivut. Sais vaan kunnon sikaa, ni ois enemmän rasvaa.

– Niin rapeeta, rapeita ne siansiivut ja päälle sitte puolukahilloo.

– Nykyajan sias oo enää rasvaa.

– Ja sitte siihen rasvaan sai vielä ruisleipää kastaa joskus pikkutyttönä. – – Se oli hyvää!

LUONTOKUVISSA VETTÄ

Seuraavaksi mietitään kotiseutua valokuvassa. Ryhmä suoriutuu virikkeestä hyvin nopeasti. Nopein vastaaja valitsee Ponnenjärven: *”Mulla on [näyttää sormella kannettavaa tietokoneita] täynnä oman rannan kuvia tonne Ponnenjärvelle. – –”* Toiset eivät nimeä mitään tiettyä paikkaa, sillä vaihtoehtoja on niin runsaasti: *”Täällä on niin hyviä paikkoja. Koko Töysän, entinen Töysän alue on hyvää paikkaa. – –”* Seuraava vastaaja mainitsee luonnon: *”Luontokuvia saa vaikka mistä siis. Siis Töysä, se on aika, mä sanosin, et aika kuvauksellinen – –.”* Yksi paikallaolijoista arvioi, että useimpien kuvissa näkyisi vettä. Muut ovat samaa mieltä. Myös kumpuileva maasto mainitaan.

KUNTALIITOS, PANKKIPALVELUT, LUONNONYMPÄRISTÖ

”Onko viime vuosina tapahtunut sellaisia asioita, jotka ovat muuttaneet tai jopa hävittäneet sinulle tärkeitä kotiseudun

piirteitä?” Ensimmäinen reaktio on nauru. Joku kiistää ajatuksen. Heti perään toinen ilmaisee mielipiteensä kuntaliitoksesta: *”– – joutuu vieläki taistelemahan tämän yhdistämisen, – – jälkimaininkia. Niin jotta töysäläisillä on oma kulttuurinsa, ja me haluamme sen pitää. – –”* Puhujan mielestä kuntien yhdistäminen lähti hallinnon tarpeista, ei asukkaista: *”Ja jos ne tällaiset on lähteny jostaki sieltä hallinnosta tai jostaki niin, niin kyllä niiltä töysäläisiltä pitää kysyä. Meiltähän ei kysytty myöskään tätä yhdistämistä.”* Eräs kommentoija on samaa mieltä kotiseudun historian vaalimisesta: *”Kyllä musta historialliset asiat, mitä täällä on tapahtunu, ni ne on meidän asioita. Ei niitä saa meiltä pois ottaa. – –”* Näkemys saa vahvistusta muilta: *”Ei historiallista kehitystä voi vaihtaa. Se on se, mikä siellä on. Ja se jatkaa kulkuaan.”* Töysäläisten oman päätöntävällän häviäminen todetaan suurimmaksi muutokseksi.

Myös kauppojen, pankkien ja muiden palvelulaitosten häviäminen herättävät ajatuksia. *”– – Mitähän meillä oli? 20 kauppaa melekein tuos, niin nyt on yksi”,* havainnollistetaan. Eräs osallistujista toteaa samanlaista kehitystä tapahtuneen muuallakin: *”Se on ihan sellasta valtakunnallista häviämistä, et ihan joka paikassa.”* Esimerkiksi pankkikonttorien väheneminen hankaloittaa vanhojen ihmisten elämää monin tavoin: *”– – Nää pankkiasiat pitää hoitaa Tuuris asti. – – Ja kun vanhempi ihminen saa laskun, jotta nyt tää pitää justiin maksaa, niin millä minä tämän maksan? Niin naapuri taikka taksi. Taksillakin käyvät paljo pankissa.”* Vanhusten on vaikea siirtyä itsepalveluun: *”Kun ennen on saanu palavehua sieltä tiskin takaa – –, nyt pitäis itte sitte tajuta, mitenkä maksetaan laskut. Eihän se nyt enää vanhemmalle väelle oikeen onnistu – –.”* Kehitys etenee liian nopeasti.

Myös luonnossa nähdään muutoksia. Hakkuuaukiot tuntavat lisääntyvän. *”Nyt on Hakojärvellä parastaikaa”,* toinen keskustelija vahvistaa. Ilmiöstä puhutaan myös koko Suomen mittakaavassa: *”– – metsäyhdistykset haluaa tehdä aukkoja. Niin ne saa puun halvemmalla, kun tehdään se päätehakkuu. – – Ja ne laskoo sen, et se kehitys on, et ne taimet kasvaa, kasvu lisääntyy, ja Suomes hakataan puutavaraa paljo vähemmän, mitä se metsän kasvu on tänä päivänä.”*

Eräs keskustelija nostaa esille maaseudun väestökadon: *”Suuri asia, mikä kylillä tapahtuu, niin Töysässä kun monis muussakin näissä pikkukylissä, että asukasmäärä vähenee. Ja sen huomaa nyt raakasti näistä myytävistä taloista. – – Mä tiedän kaks taloo, mitä on myyty tässä tämän vuoden aikana. Myynnissä on 20, ja kaikkia ei saada myytyä.”* Toinenkin paikallaolija kertoo havainneensa väestön vähentyneen: *”– – Kun ajaa töihin Alajärvelle, niin kuinka monta autiotaloa sillä välillä on?”* Eräs vastaaja kertoo ilmiön liittyvän keskittämiseen: *”– – Siirrytään keskuksiin. – – Ei enää viiden hehtaarin tila kannata, pitää olla 50–100 hehtaaria. – – Ne ei malta purkia niitä vanhoja taloja pois. Ne näkyy siellä.”* Paluumuuttajiakin todetaan tulleen seudulle kiitettävästi, mutta heidän määränsä ei kuitenkaan menetystä ”korvaa millään lailla”.

Seuraavaksi etsitään vastauksia kysymykseen *”Mitä elementtejä kotiseudustasi täytyy säilyä, että koet sen edelleen kotiseuduksesi?”* Ensimmäinen vastaaja on sitä mieltä, että

kotiseutu pysyy joka tapauksessa: ”Kyllä se kotiseutu on kotiseutu, vaikka tämä kuinka menee – –”. Sitten nostetaan esille luonto ja palveluiden säilyminen: ”Mutta mitä pitäis säilyä, niin olis se luonto. – – Sehän se on, kun se ois kotiseutuna koettu. Ei sitä kauheesti muutettais ja... raiskattais sitä luontoa, mistä on lapsena jo tykänny. – – Meillä eläkeläisillä tää palveluiden säilyminen. – – Ei voi kotiseutu olla enää semmonen, missä ei oo mitään palveluita.”

LAIMENEEKO TÖYSÄLÄISYYS?

Kulttuuriperinnön kokonaisuuteen tartutaan yhdistyksistä käsin. Niitä tarvitaan paikalliskulttuurin säilyttämiseen: ”Mun mielestä kaikista tärkein tämän kotiseudun säilyttämisessä on nämä yhdistykset. – – Näillä on Alavuksen oma historia ja oma kulttuuri ja Töysällä oma. Oli se sitten nyt Alavus tai sitten tuleva joku uus kunta, – –, niin ei ne säilytä sitä paikallista historiaa, että nää yhdistykset vain.” Pohdintaa herättää yhdistysten jatkuvuuden turvaaminen: ”Eli tämä kulttuuriperintöhän tänne tietysti jää, mutta – – miten sen siirtää näille nuoremmille.” Nuoria on vaikea saada yhdistyksiin. ”Nuorilla on erilainen tapa pitää yhteyttä. Et niillä ei oo oikeen sitä yhdistystoimintaa.” Eräs vastaaja nostaa yhdistysten rinnalle museot: ”– – Siinähan se näkee sitten nuoriso, mitä se on ollu ennen – –”. Luonnon, palveluiden, yhdistysten ja museoiden lisäksi tärkeänä kotiseudun tekijänä mainitaan maatalouskulttuuriperintö.

Käsitellään vielä kulttuurin säilyttämistä ja siirtämistä eteenpäin. Keskustelijat pitävät tärkeänä, että tulevat polvet eivät unohda, mitä töysäläisyys on: ”– – Töysäläisyyskin, kun mennään muutama sukupolvi eteenpäin, niin se sekottuu ja laimenee.” Silloin juuret tulevat entistä tärkeämmiksi. ”– – Me vanhempi sukupolvi ollaan siitä vastuussa, mitenkä me kasvatetaan asenne näille nuoremmille siitä, että tämä on kotiseutu, jonne voi vaikka joskus yrittää palata.” Mainitaan myös ammattien, kuten maanviljelijän, suutarin ja puusepän, perinteiden vaaliminen.

VIRTUAALISEPPÄ

Virtuaalisuusaiheisessa virikkeessä huomio kiinnittyy ensimmäiseksi virtuaalilaseihin. ”– – Virtuaalisesti katotaan, miten seppä ennen teki. Niin siis täällälaillahan se näin teki! Joo.”

Yhtä keskustelijaa jäi vielä vaivaamaan, mitä kaikkea kulttuuriperinnön käsitteeseen kuuluu: ”Niin siitä kulttuuriperinnöstä sen verran että, mistäs se ruvetaan laskemaan se kulttuuri? Että onko meidän kulttuuri – – metsästäjä-keräilijöitä? Vai onko se sitä sitten, kun täällä alkas tää maaseutu koneistumaan vähitellen, että mistä se aletaan laskemaan? Mitä on se kulttuuri, mitä me halutaan säilyttää ja vaalia? – – Mikä on – – paikallista kulttuuria? Onks se ihmisten väliset yhteydet, ja millä tavalla vaikka vietetään juhlapäiviä ja – – tapoja, tottumuksia?” ”Se voi olla vähä liukuva. Tätä päivää varjellaan ehkä joskus sadan vuoden päästä”, hänelle vastataan ja muut ovat samaa mieltä.

”Katoppas tuossa yläkuvassa ne kattoo Töysä-seuran sivuilta virtuaalimuseo”, yksi paikallaolijoista kommentoi, ja saa muut osallistujat nauramaan. ”Eli ne pitää saaha johonki tolaseen muotoon, jotta niihin voitaisiin palata”, todetaan. Mainitaan, että Kauko Välimäki on järjestänyt Alavuden, Töysän ja teollisuuden historiaan keskittyvän näyttelyn, jossa myös esiteltiin sepän ammattia.

Juontaja tiedustelee, kuuluuko tietoteknologia paikallaolijoiden kotiseutuun, ja juttelevatko he verkossa keskenään. Seuraa sekä myöntäviä että kieltäviä kommentteja. Lähes kaikkien arvellaan omistavan älypuhelimien, mutta toisaalta jotkut toteavat, etteivät tahdo olla mukana sosiaalisen median palveluissa, kuten Facebookissa. Töysän kunnalla kerrotaan kuitenkin olevan profiili kyseisessä palvelussa. Internetin haittapuoliksi mainitaan ajanhukka ja roskapostin kertyminen. Eräs keskustelija tuumii, että tulevaisuudessa nykitekniikan ja sosiaalisen median käyttötavat herättänevät ihmetystä: ”– – Jotta me nyt ihmettelemmä pajaa, niin silloin ne ihmettelee, että mitä nuo teki tuossa.” Pohditaan nykyisen internet-kulttuurin dokumentoimisen ongelmaa: ”Tässähan on se ongelma historiankirjoituksen kannalta, että täältä ei jää mikään muistiin fyysisesti.” Keskustelijat eivät luota virtuaalisen tiedon säilymiseen. ”Facebookissa paljon hyviä asioita kirjoitetaan, mutta ei ne jää mihkään sitten.” ”Pyysin monta kertaa Facebookissa, että laittakaa tallelle niitä juttuja. Kirjottakaa, laittakaa, ja minäki voin niitä vastaanottaa. Mä olin het valamis vastaanottamaan kuvia ja tekstiä ja kaikkea näitä. Mutta ei, siihen ne jäi. Enkä mä voi mennä kopioimaan ainakaan sieltä [Facebookista] kenenkään juttuja.”

TOIMELIAITA JA SUURUUDENHULLUJA

Seuraavaksi osallistujia pyydetään täydentämään lausetta: ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta...” Lisäksi juontaja selvittää: miltä Töysä mahtaa näyttää muiden silmissä osallistujien mielestä? ”Ihan oma rotu...”, ensimmäinen vastaaja aloittaa nauraen. Toinen keskustelija jatkaa: ”Ne varmaan [on sitä mieltä], että Töysä ja töysäläiset ovat hulluja, mutta... Toimeliaita.” ”Suuruudenhulluja, tulee varmaan Kesken kyläkaupasta monelle mieleen”, miettii kolmas. ”Aktiivisesti kotiseutuansa rakastavia”, lisää vielä ja muut myötäilevät.

Yhdistysteema ja ihmisten avoimuus nousee jälleen esille: ”Ainaki Nurmijärvellä ihmetellään meidän aktiivista yhdistystoimintaa ja ihaillaan sitä, että me ollaan niin paljon nyt tekemisissä näitten uusien kavereitten kanssa. – – Ja ei heillä oo tommosta. Että voi ku ois kiva, ku ois heillä! Että kyllä täällä ihmiset on semmosia avoimia ja ottaa mukaan. On helppo tulla. Tietysti se vaatii, että ensiks lähtee.” ”Aika aktiivista porukkaa”, todetaan. Tulevaisuus kuitenkin mietittyä: ”Kyllä ne aktiivisia on, kyllä se näin täytyy sanoa. Ainaki tällä kulttuuripuolella. Mutta kyllä siinä vain tämä hiipumisensa on, jotta aika aikaa kutakin. Niin on siellä muutaman kymmenen vuoden päässä, jotta mitä sitten?” ”On hyvä veturi, niin silloin tulee vaunut perässä.” Tästä ollaan samaa mieltä.

TÖYSÄN METSÄSTYSSEURA RY

Töysän metsästysseura ry:n kanssa järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin 15.8.2018 seuran metsästysmajalla. Paikalle saapui 9 henkilöä, jotka kaikki olivat miehiä. Osallistujat olivat iältään 45–85-vuotiaita.

JÄRVI, HUVILA JA HIRVIPAISTI

Työpaja käynnistyy kuvavirikkeellä. Osallistujat näkevät kuvissa itselleen tuttuja asioita. Keskustelijoiden metsästystausta näkyy jo ensimmäisissä kommenteissa: ”– *Aika hyvännäköiset sapuskat. Se on hirvenpaistista tehty tuo.*” Toinen on tunnistavanaan vielä tarkemmin: ”*Se on se hirvi, jonka minä ammuin sillon.*” Järvenrantamökin arvellaan kuuluvan Matille tai Sepolle, ja kuvan vauvaakin yritetään tunnistaa. Keskustelu pysyy omassa viiteryhmässä: ”*Mutta aivan selevästi on muuten mettämiehen alaku tuo.*” ”– *Sen näköö het’ sitten tuosta katseestakin –.*”

Työpajan juontaja tiedustelee, löytyykö otoksista jotain erityisen kotoisalta tuntuva. Mainitaan järvi, huvila ja hirvipaisti. Kaupunkikuvan tornitalo ei keskustelijoiden mielestä

kuulu joukkoon. Se herättää kielteisiä tuntemuksia: ”– *Sen saa mun mielestä pyyhkiä pois.*”

– *Rupiaa ahristamaan, kun tuollasta kattoo. – Siinä ei oo yhtään puuta.*

– *Jotenkin kamalaa, kun sen voi kuvitella, minkälainen se ympäristö on. Tollane... – Se ei oo ihmistä varten.*

LINNUNPESILLÄ

Siirrytään seuraavaan virikkeeseen, jonka aihe on ”*tärkeät lapsuusmuistot*”. ”*Se onki hankalempi*”, yksi paikallaolijoista miettii ja muut myötäilevät. Sitten aletaan muistella lintujen pesillä käymistä: ”*Kyllä mullaki kuule ennen, ku oltiin rätkän pesillä kuule, mulla oli kuule rätkän munia [lakkii] aivan täynnä. Tulin tupaan kuule, niin Paavo oli tuolla muurin päällä, niin löi sukalla mua päähän – Meni rätkänmunat kuule pitkin kauluksia. –*” Harrastus on muillekin tuttu. Muut tosin muistelevat kuljettaneensa munat suussa. ”*Ei variksen pesästäkään muuten saanu [tultua] alas. Suuhun ne piti laittaa.*” Tarjotaan vaihtoehdoksi lakkia. ”*Tai pipoon. Pipo oli joskus, jos sattuu olemaan.*” Muistellaan, että linnunpesillä käynnin vuoksi nähtiin paljon vaivaa. ”– *ennen tehtiin tolop-*

Töysän metsästäjiä saapumassa kotiseutukeskustelutilaisuuteen. Kuva: Ruralia-instituutin kuva-arkisto.

pakengät itteki. Piikkilangasta kuule vaan ja...” Joku toinen kertoo käyttäneensä siloistakin lankaa. ”Mulla oli piikkilankaa ja kummissaappaat, ja sitte mentii siloseen mäntyyn kuule niinku tyhjää.”

Pesillä käyminen vaikuttaa olleen tärkeä osa keskustelijoiden nuoruutta, toisin kuin nykynuorilla. Yksi keskustelija muistelee, että hänelle se oli ripillepääsyä tärkeämpi asia. ”On se aika muuttunu paljo siitä. Kun nykyään on rippijuhlat, niin siellä on koko suku koko päivän johonaki Isosaares juhulimas sitä. – – Minä muistan, kun minä odotin hirviästi, että kun pääsee niistä rippijuhlista eroon kotia, jotta pääsee rätkän pesille.”

- Mun mielestä ei enää nuoret käy rätkänpesillä ollenkaan.
- Ei. Eihän ne ymmärrä mitään siitä.
- Kyllä mun mielestä niitten pitäs ensin yhdet housut repiä kuule ja...
- Ne on rauhotettuja, eihän niis saa käydäkään.
- No eihän niis saakaan käydä tietysti.
- Mutta ei ennenkään saanu.

”Kertokaa nyt toisetkin minkälaisia lapsuusmuistoja on”, eräs äänessä olleista kehottaa. Lintuteemassa pysytään: ”Kyllä oon monta variksenpesää saanu kyytiin.” Kuullaan muun muassa muisto variksen narraamisesta: ”Se oli kaikkiaan mukavinta kuule, kun variksenpesän löysi, ja siellähän oli munat valamiina, niin äkkiä ostamaan kananmunia. Ja sitte kuule viis munaa sinne. Se oli se 21 päivää, kun mentiin sinne puuhun, ni siellä viis poikaa odotti.” Moni on pitänyt varista lemmikinä: ”Heinäpellolle ku lährettiin aamulla, niin varis päästettiin irti. Se lenteli siellä, ja [jos] vähä raakku sille, niin se tuli heti kädelle istuu.” Yksi osallistuja kertoo kerran ruokkineensa variksen hengiltä. ”Se söi kuule viis litraa matoja suurin piirtein.” – – Se tosiaan tappo ittensä se varis. Se söi matoja, ja aina vaan huuti lisää.” Muut selittävät, että variksenpoika oli juuri siksi helppo lemmikki, että se oli koko ajan suu auki. Harakanpoikasta sen sijaan piti syöttää pakolla. Yksi keskustelija kertoo laittaneensa harakanpesän keskelle rautanaulan. ”– – Se [harakka] muni sen pesän täyteen munia. – – Se oli aikamoinen yllätys se. – – Se muni aivan valtavasti munia se harakka.” Monilla on ollut variksia ja harakoitakin, mutta Keskisen Matin ja Mikon muistellaan ruokkineen korppejakin. Ne kavahtivat vieraita, mutta ruokkijoidensa olkapäillä niillä oli tapana istua.

”Että kaikkea tehtiin nuorempana”, todetaan. ”Joo. Kyllä se oikein surku tuloo näitä nykynuoria, kun se on se tämä näin”, toinen vastaaja sanoo ja elehtii kuin näppäilisi älypuhelin. ”Eikä mitään muuta”, lisätään. Sitten keskustelu linnuista jatkuu: ”Mulla oli se ensimmäinen harakanpoika ja sitten, ku se [alkoi] lentämään liian hyvin, niin mä rupesin saksimaan sen siipiä. – –” Muisto naurattaa paikallaolijoita. ”– – Se oli sisälläki. Vaikkei muuta ku sokerikuppi oli pöydällä, ni se otti siitä sokerinpalan ja hyppäs lattialle. Maton alle pisti sokerinpalan piiloon. – –”

JÄNNIÄ TYYPPEJÄ

Aihe vaihtuu kotiseudun ihmisiin. ”– – Minä oon murehtinu kun ennen oli sellasia, tiedä miksi niitä sanos, mutta kumminki sellasia jänniä tyyppiä, jotka hiukan erottu. Mutta nykyään on menny semmoseksi tasaseksi massaksi, että puuttuu. – – Persoonat.” Toinen keskustelija jatkaa kertomalla vanhoista tarinankertojista: ”Joskus oli semmosia vanhoja miehiä, – – niillä oli semmosia kummitusjuttuja. Niitten piti vähä peljättää. Mä muistan aina, kun mentiin kuuntelemaan. – – Mä olin kaikkein pienin porukasta, mutta kaikkein kovin olin juoksemaan. Sitten kun peljätti, niin mun piti juosta erellä kuule, että pojat ei vaan jätä mua.”

Kuullaan Tyrnin Konstusta, jonka hevonen sai tarkastaa juhannussiivouksen: ”– – Se oli kauhian hyvä mies. Sillon pulaaikana siltä sai kaikkia, viljaa ja lihaa. – – Sit oli juhannus tullu, ja emäntä ja piit oli tehny juhannussiivut, niin se oli hakenu hevosen ja vieny sinne keittiöön ja kehuu, että katto ny, eikös oo siistiä joka puolella ja kiertäny sen keittiön monta kertaa ympäri ja sitte vieny talliin takasin sen hevosen.” Paikallaolijat nauravat. ”Konstusta niitä juttuja on – –”, vahvistetaan. Hyvin tunnetaan 50-vuotispäiviin liittyvä kasku: ”– – sehän laitto pottaan jaloviinaa ja sitten pani nakkimakkaran sinne. En muista, kuka sinne meni käymään, niin se oli vetäny sängyn alta sen potan ja hörpänny siitä – –.” Monista muisteluksista käy ilmi, että kyseessä on mieleen painunut persoona. Kuullaan myös takaperin tehdystä taksimatkastasta ja jouluporasaanpuolikasta, jolle pantiin palttoo ja huivi potkukelkkamatkan ajaksi: ”Ei Töysästä löydy muuta sellasta persoona, kun se on.” – – kun mä siellä joskus kävin, niin ikään ei kyllä uskaltanu sanua, että puhuuko se totta vai valetta. – –”

Mainitaan myös toinen kotiseudun persoona, jolla oli myös tapana viettää aikaa edellä mainitun Konstun luona: ”Se siellä usein istu kans, ja se on semmonen ihmeellinen liikkuja. – – Tais olla vanhapoika, niin se liikku kaikkina vuorokaudenaikoina. Se saatto mennä yöllä kuokka olokapäällä.” – – Eikö sillä ollu se akka, joka sillä mopuletilla päästi siihen Osuuskaupan seinään? Kun se meni siitä lasista läpi.” Kerrotaan myös henkilöstä, joka lähti ostamaan mustaamakkaraa Hiipakalta, mutta matkalla menetti muistinsa, kadotti suunnansa ja päätyi lopulta poliisin huomaa Kauhajoella. ”– – On niitä Töysäs ollu persoonia kyllä. Ihmisiä”, todetaan. ”Kyllä niitä joka kylällä melekein. Jonki tasosia.”

Kiinnostavia kotiseudun hahmoja muistuu vielä mieleen: Salmenahon Kalle, Moisio Hilta, Heikkolan Väinö. Mainitaan myös Tuomas Luoma ja Eero Pienimäki.

Kerrotaan myös kaivontekijästä, jonka lausahdus on saanut siivet: ”– – Töysän Ylipäässä oli menty sulaan maahan, kaks metriä kaivettu ja syvemmälle piti päästä, kun vettä ei tullu, niin ne hommas sinne sitten räjäyttäjän, joka ampu sen tiellä olevan kiven pois. Se ei oikein onnistunu, mutta sellanen kuolematon sanonta jäi, kun se Salmeahon Kalle on siellä pohjalla siellä kaivossa ja toteaa tilanteen, jotta se paukku menee uusiksi, niin se oli huutanu sille isännälle, joka oli siellä maan päällä jotta ’Syvyydestä mä huudan sua herra, heitä mulle hohtimet!’ – – Hohtimet oli saatu, ja niin se oli vaan jääny

Konstu Tyrni ohjaksissa, kyydissä myös Kerttu Manner. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

siihen, että tuota mihinä vaiheessa se paukku tuli. Mutta tuota kaivosta vettä on tullu tänä päivänä. Mä tiän sen paikankin tarkasti. – – Se viimeinen sanonta on ollu niin iskevä, että se on jääny kaikkien mieleen. Moni juttu vieläkin lähtee siitä 'syvyydestä mä huudan sua herra, heitä mulle hohtimet'. – – ”

Paikallaolijoissa kirvoittaa naurua myös seuraava kertos: ”Olihan siinä kans yks persoona se Tohonapään Heikki. Se rupes rakentamaan, ja rakennustarkastaja meni sitten sinne rakennustyömaalle – – kysymään, jotta – – 'sun pitäs esittää jonkinlaiset piirustukset ja olla lupa tähän rakentamiseen'. Tohonapään Heikki meinas, että 'mistä sitä nyt tietää mitään piirustuksia tehdä, kun ei vielä talokaan oo valamis?'” Samasta henkilöstä riittää muutakin muisteltavaa: ”– – se oli lähteny viinakauppaan. – – Se oli pyytäny että 'Jaloviinaa!'. Sehän huuti kauhean lujaa. – – Kauppias oli kysyny, että minkä tähden. 'Noo, muutoon vaan.'” Keskustelijoiden mukaan hän oli veljensä Valten kanssa tuttu näky kaatopaikalla. Suhde lintuihin oli läheinen. Linnut kaikkosivat muita, mutta pyörivät näiden veljesten jaloissa. ”Nehän kuule söi samasta kupista variksien kaa.”

KESÄAAMUN ÄÄNET

Äänikimarassa traktorin käynnistyminen korjaa jälleen huomion. ”Kyllä se, kyllä se kolomikymppisen ääni on”. Ääniä pidetään kotoisina. ”– – Niitä työn ääniä kuuluu jatkuvasti.” Myös rajuilma sopii keskustelijoiden kotiseutuun. ”Vaikkei

ukonilimaa oo tänä kesänä paljo ollukaa.” Ja mattolaiturikin kelpaa: ”Ja oon tänä kesänä käyny kattomas mattopyykilläkin. – – ” Tosin nykyään pestään painepesurilla.

Juontaja kysyy, mitkä jo kuultujen lisäksi olisivat oman kotiseudun ääniä. Ensimmäinen vastaus saadaan nopeasti. ”Linnunlaulua. Sitä pitäs.” Pyydetään tarkentamaan. ”– – Kun tuonne mänöö puoli viiden aikana – –, niin sieltä kuuluu kesällä – – melekein kaikki mahdolliset linnun äänet. Sellaset ihmiset, jotka nukkuu puoleen päivään, niin mun mielestä ne sais nukkua seuraavaan yöhönki asti. – – Ei kannattas mun mielestä nousta ollenkaan. Sellanen ihminen, joka ei kesäaamusin nouse aikasin, niin ei se tiedä kesästä mitään.” Puhuja saa vahvaa tukea yövuoroja elämänsä tehneeltä keskustelijalta. ”– – Ne ei tiedä kesästä yhtään mitään, jotka aamulla nouseo kuuden–seitsemän aikaan. – – Kyllä se alakaa kolomelta olemaan – kun keskellä kesää ollaan – se herkin hetki.”

Vihdoin nimetään myös lajeja: ”Keväällä kun peipposen ääni kuuluu, niin kesää kohti ollaan menossa.” ”Kyllä. Perstin kans ollaan pilkillä, ni kiuru rupiaa kuule laulamaan, niin kyllä vaan tuntuu siltä, että nyt taitaa tulla kesä.” Yhden keskustelijan mielestä pikkulintuja kuuli päättyneenä kesänä tavallista vähemmän. ”En tiedä, vaikuttiko helle tänä kesänä pikkulintujen laulamiseen. Ei ole laulaneet sillä lailla, kun aikasempina kesinä on.” ”Eikä oo pikkulintuja, niin paljo ku ennen.” Sitten pohditaan pitkään, kenen korvat erottavat vielä heinäsiirran äänen. Siihen tiedetään varma paikka. ”Jos sä heinäsiirran meinaat kuulla, ni ampumakopista lähäret am-

pumaradalle päin ja meet puoliväliin, niin vissiin kuulet sen.” Kokemukset jakautuvat: ”Minä olin kerran polovillani meidän heinikos. Kun pojat kehu, että heinäsiirikka laulaa ja – ei ollu muuta ku 20 senttiä, ni ei kuule yhtään kuulunu.”

– – Kyllähän tuo kesä ja kesäaamu juhannuksen aikaan, niin tuo lokin kirkuminen aamulla, kun teltas heräs juhannuksena. – – Se oli kyllä hienoo.” Mainitaan myös isokuovi ja mökin äänimaailmaan kuuluva suuren puron kohina, johon korvat kuitenkin nopeasti tottuivat. ”Joo, ja kyllä se traktorin äänikii kuuluu tänne maalle – –”, kommentoidaan vielä virikettä.

MÄKIÄ, JÄRVIÄ JA KANTARELLIA

Oman kotiseudun kuvaileminen aloitetaan pohtimalla maa-laisen ja kaupunkilaisen eroja: *”Se nyt riippuu, onko se kau-punkilainen vai onko se maalainen. Jos se kaupunkilainen on, niin se pitäis ensin alottaa aivan alusta. Eihän kaupunkilainen enää maaseutua tunne yhtään”*. Toinen keskustelija on samaa mieltä: *”– – Se vaatii koulutuksen kans. Moni joutuu amma-tin takia tulemaan kaupunkilainen maaseudulle, ni kyllähän niillä varmaan on se vaikeutensa siinä. Ja niihän se on maa-seutulaisilla, kun menöö kaupunkiin. – – Ei oo [kaupungissa] sitä vapautta, niinku maaseudulla on.”* *”Musta ei ainakaan kaupunkilaista tulisi millään. Oon minä sen verran asunu kaupungissa, että – –, en minä siellä...”*

Aloitetaan kuvailemalla luonnonympäristöä. Ensimmäi-senä mainitaan mäkisyys. Sitä oli Turusta tullut opettajakin ihmetellyt, kun Pohjanmaalla ollaan. *”Ähtärissä se mäkisyys vasta alakaa oikein...”* *”Meil ei oo ku Tohnnimäki vaan. Ja Vuorisalmen kallio.”*

Mäkien lisäksi mainitaan lukuisat järvet. Niiden määrä on keskustelijoiden mielestä suorastaan poikkeuksellinen: *”Ja sitte Töysä on erityinen näistä järvistä. Tällästä pitäjää ei oo paljo, jossa [on] tällanen määrä järviä.”* Joku arvelee liioitel-len, että määrä on jopa maan korkein. *”– – Mul on se Töysän kartta – –, Kerran sen levitin pöydälle ja katon, nii kyllä on paljo lampia, jossa en oo käyny ees kalallakaan, vaikka mää-ki oon koko elämäni kalastanu. – –”* Keskustelijat viittaavat myös seinäkartaan, josta näkyy, että lampia on paljon. *”– – Hankiaamuna [kun] lähtöö hiihtelemään tuonne, – – nii siinä jää 20 lampia jää alle.”* *”– – Tällasestahan sitä pitäis lähtiä, kun rupiaa pitäjää, kotiseutua kertomaan”,* todetaan.

Sitten kuvaillaan palveluja: *”Vaikka maalla asutaan, niin lähellä on kaikki kaupat, kun Tuurissa on kauppakeskus. – – Meil on lyhyt matka silti kauppaan, ja melekein kaikkia ta-varoita saadaan likeltä, ku vertaa johki Pylykönmäkeen tai johki.”* Joku vahvistaa, että sieltä ei saa edes polttoainetta.

Juontaja pyytää tarkentamaan vielä, mitä Töysästä voisi kertoa kaupunkilaisille. *”Täällä on kanttarellia”,* kuuluu en-simmäinen vastaus. *”Niin, kanttarellia”,* naurahtaa toinenkin, ja jatkaa: *”Kaupunkilaiselle ensimmäisenä sanosin, että täällä on puhdas luonto ja – – ilimasto. Täällä uskallat mennä ui-maan järvelle ku järvelle. Ja täällä välimatkat ehkä on pit-kät, mutta silti – – en vaihtas kaupunkilaisen kans paikkaani*

millään sitte. Täällä pystytään illalla tekemään ulukona, mitä nyt yleensä ihminen voi tehdä, mutta kaupungissa – – en-simmäisenä naapuri kattoo, jotta mitä tuo tuos teköö. Siellä ei kunnolla naapuria edes tunne, kun kerrostalos asutaan. Jos mennään kysymään, jotta kuka tuos asuu, niin ’emmä tiedä, joku akka siinä asuu’. – – Täällä tunnetaan naapurit, vaika se nyt on viis kilometriä matkaa, niin tunnetaan naapurit kaikki. – – Täällä jos mennään kysymään, että tuukko vähä auttamaan, niin varmasti saa kyllä kaverin.” Toinen lisää vie-lä yhden eron: *”Ja – – täällä aina huolehditaan naapureista – –”. Arvellaan, että kaupungissa voi olla vuodenkin kuolleena, ennen kuin huomataan.*

KOTISEUDUN KAUPPAMIEHET

Seuraavaksi käsitellään kotiseudun isoja tapahtumia. Ensिम-mäisenä otetaan esille eräs maankuulu kyläkauppa:

– Ainaki Tuurin kauppakeskus.

– Kyllä kauppakeskus tuloo ensimmäisenä mieleen, iliman muuta.

– Ei täällä olis paljo mitään, jos ei sitä olis.

Todetaan, että Tuurin kauppakeskuksen kasvu on myös hai-tannut muiden kylien kauppoja. *”Kuinka paljon Töysän kir-kollaki ollu pieniä kauppoja ennen, niin kaikki on pois.”* *”– – Sitä mä oon joskus aatellu ja kuule kaikki pärjäs!”* Lasketaan kauppojen lukumääriä: *”Tääl oli kuule kymmenkunta kaup-paaki Töysän kirkolla ja Hakojärvellä oli kolome.”* Tavallaan neljäntenä Hakojärvelle lasketaan Köni, joka *”– – oli kuivan tavarahan myyjä.”* Köni myi myös kaljaa. *”Kuivaa kaljaa.”* Nau-retaan. *”– – Ku sieltä meni hakemaan korppuja, niin se myi yksitellen. Se kasteli sormet noi, ja sitte se nipisti oikein siihen korppuun ja laitto sen pussiin. – – Se sai sokerit katos ittel-leen. – – Pojat – – olis ostanu siltä lakritsapötköjä koko laa-tikon. Jussihan sano, että en minä teille kaikkia myy. Mitäs mä seuraaville myyn sitte?”* Kerrotaan vielä, että Jussin isä Dimitri oli laukkuryssä ja että he toivat pilkkimisen Töysään. Veljeksistä toinen piti kauppa Alavudella.

Varsinaisista menneisyyden tapahtumista mainitaan en-sin lyhyesti sota. Sen jälkeen mietitään EU:ta ja kasvun logiik-kaa. *”Kyllähän tämä EU muutti kans aika rajusti.”* *”Joo. No se oli kyllä ehkä suurin muutos.”* Jatkuva kasvamisen pakko tunnistetaan jo ajalta ennen Euroopan unionia. *”Se oli kaikis-ta suurin turmio maaseudulle tämä isoksi meneminen. – – 60-luvulla oli se aika jämerä tilanne, ku oli valot joka tuvassa. Viis-kuus lehmää ja kaikki pärjäs. Niin, kaikki pärjäs vaikka viis-kuus lehmää oli vaan. Nyt pitää olla tosiaan vähä enem-män...”*

TÖYSÄN VAAKUNA JA PITÄJÄNISÄT

Muinaisuutta kuvaava virike avaa keskustelun Töysän ja Ala-vuden kuntaliitoksesta: *”Joo, siinä on ny meidän vaakuna oikein. – – Nyt kun ollaan alavutelaisia, niin moni on tun-nustanu sen, jotta parempi on tää Töysän vaakuna, kun se*

Alavuden [entinen] vaakuna.” Kuntien yhdistäminen herättää lähinnä vitsailua: *”Tottahan kun Alavuden piti pakosta saada liittyyä Töysään”,* naureskellaan. – – *Minä en ainakaan ikään tunnusta, jotta me ollaan menty Alavudelle. Kyllä Alavus on tullu Töysään.*” Hetken kuluttua yksi keskustelijoista haluaa vielä varmistaa vaakunan alkuperän: *”Kuka osaa kertoa tuon vaakunan tarinan oikein, että mistä se on saanu alakunsa?”* Tämä toki muistetaan: *”Eiks se ristiraunio oo tuos kuvassa? – –”* *”Joo, se on Tohonin kylästä tämä lähtösin.”*

Tilaisuuden juontaja kysyy, tuleeko aikajanastakin jotain mieleen. Kaukainen menneisyys ei aluksi herätä juurikaan keskustelua: *”Ei oo oikein kokemusta tuosta oikeen.”*, naureskellaan. Sitten osallistujat alkavat pohtia Töysän historiaa. Käsitys pitäjän perustamisesta on epävarma. *”Koskas tuo Töysä yleen-
sä on syntynyt, oliko se 1800-luvulla?”* *”Oli se varmaan sillon.”* Muistellaan, että Töysä oli silloinkin Alavuden yhteydessä.

Töysän ensimmäisestä kunnanjohtajastakin on erilaisia käsityksiä. Ehdotetaan Rankilaa ja Paavolaa. Lopulta joku keskustelijoista selventää, että isännät hoitivat kunnan asioita pitkään ennen palkallisten kunnanjohtajien aikaa. *”Kyllä se vanha Rankila justiin on ollu kauan aikaa Töysän päämies siinä mielessä.”* Asian selvittyä muistetaan muitakin isäntiä: Ojanperä ja Hakomäen Kusti. *”Hakomäki niin. Mutta ne hoi-
teli kotona niitä.”*

Kun nimet eivät tahdo tulla mieleen, keskustelu kulkeutuu niiden tarkistamiseen ja nykyiseen nimisuojaan. Siitä keskustelijoilla on vain yksi käsitys: *”Sehän on mennyt ihan lapselli-
suuksiin se nimisuoja nykyään...”*

Kuullaan vielä yksi metsästystarina kotiseudulta. Kaksi kaveria ampui mäyrän Raivionkalliolta. Ilmeisesti mäyrää ei pidetty ihmisruokana, koska jättivät raadon kalliolle. – – *Ne jätti sen sinne kivenkoloon ja menivät – – Paavolle kylään. – – Paavo oli [kuitenkin] sanonu, että nyt mennään heti ha-
kemahan se. Sillon kuule – – Fiatti, ja ne kurvas sinne, ja veti kiven alta sen mäyrän. Se otti Moran ja veti sieltä ison lihan-
palan ja kysy, että ottaako poijjat. Pisti heti suuhun sitä. Kyllä sitä ei tänne jätetä.”* – – *Niin toivat [mäyrän] kotia – – ja kai se vissiin sen paisto sitten.”* Arvellaan, että ruuasta oli kova pula. Yksi keskustelija on eri mieltä: – – *Ei se sen häijympää li-
haa varmaan oo, ku karhunlihakaan. – – Eikö se oo melekein kasvissyöjä?”* Lopuksi vaihdetaan vielä mielipiteitä karhun, hirven, majavan ja piisamin lihan mausta.

SORSASTUSTA JA PÄÄSIÄISKOKKOJA

Ryhmä on jo kertonut paljon tarinoita, mutta kun kysytään sellaista tarinaa, jonka kaikki töysäläiset tietäisivät, tulee hiljaisuus. *”Mitähän täällä ois sellasia tarinoita...”*, yksi paikalla-
olijoista alkaa miettiä. Saman tien keskustelun teemaksi muut-
tuukin paikallinen murre ja sen maantieteellinen vaihtelu: *”Se tuo murre on kummallista, – – joka kylällä saa sanoa, että
on oma murteensa. Se Korpelan Kaisu, joka teki sen murre-
tutkinnan, se on Tuuris asunu ja siellä syntynyt. – – Keisalan
kylälläki puhutaan niin hyvää suomia. – –”* Arvellaan, että

Keisala on vähän Ähtärin vaikutuspiirissä. *”Oisko tohonilaiset vähä niinku Kuortaneelta?”* *”Meilläpäin sitte on vähä Lehti-
mäen...”* Muutkin ovat kiinnittäneet huomiota murteeseen. Yksi osallistuja kertoo armeijamuiston Hämeenlinnasta: – – *Kapiaisetki oikein pysähty, kun pohjalaiset rupes puhumaan.”* Tämä naurattaa työpajaan osallistujia. Mainitaan myös, että muresanoista kökkä tarkoittaa talkoota ja porsta juuriharjaa.

Omat ja yhteiset perinteet synnyttävät paremmin keskus-
telua. Kerrotaan, että töysäläisten juuret ovat Savossa. – – *Sa-
volainenhan saa puhua, mitä sattuu, että kuulijan vaan pitää
ottaa vastuu. – – Onko niitä nyt kolome vai nelijä tullu Savos-
ta, josta on sitte Töysän sukuki lähteny.”*

Yksi paikallaolija aloittaa oman perheensä perinteistä: *”Nuo perinteet, sehän on vähä sama ku tavat. – – Sitähän
sanotaan, että varjellessa tapaa tapa varjeloo sua. – – Kyllä
meillä ainaki vanhemman veljen kans aina on hyviä tapoja
taikka perinteitä. Me nytki taas maanantaina mennään sor-
salle. – – Mutta ei meillä haulikoita oo enää ollu kymmeneen
vuoteen – –.”* Kuuluu hyväksyvää kommentointia: *”Nokipan-
nukahavit ja...”* *”Joo, kyllä. Ja mettästyspäivä on syksyllä
aina sitte myöhemmällä, sillon lokakuulla joskus. Että se on
pitkä perinne, mutta ei meillä enää oo pyssyjä ollu mukana
pitkään aikaan – – . Se mennöö paremmin tämmöseksi ko-
tiseutumatkailuksi. Vanhin veli ei asu enää täälläpäin. Niitä
pitää aina vaalia tämmösiä. Kesällä on pyöräretki sitte. Aje-
taan yks päivä polokupyörällä.”*

Yhteisistä perinteistä mieleen tulee pääsiäisen vietto. – – *Pääsiäisenä kuhukee täällä rullit. Nehän kuhukoo jonain toi-
sena [päivänä] muualla...”* *”Niin se on lauantai täällä.”* Mai-
nitaan vielä pääsiäiskokko: – – *Eikös se oo eteläpohjalainen
tapa? Niitä ei sitte muuallapäin oikeen oo.”*

PONNENJÄRVI, TIPPAKURVI, TOHNINMÄKI JA KESKISEN HEVOSENKENKÄ

Seuraavaksi valitaan kotiseutua kuvaavia valokuvia. Yksi kes-
kustelija muistaa nähneensä vanha valokuvan kirkolta. – – *Onkoha jostaki kirkontornista tai mistä, tänne Lehtimäelle-
päin, niin Ponninjärvi näkyy ja näin, niin siin on kyllä jotaki.”* Samantyyppiset kuvat ovat tuttuja muillekin. – – *Mun täti
kerran näytti sellasen, siinä on Herralan talo ja sitte näkyy
Ponnejärvi ja...”* Maisema on silloin ollut avoin ja järvi puhdas. *”Joo ja se näkyy Mannerille asti. Siinä ei oo mitään rehuja.”* Kommentoidaan myös kyseisen järven tilaa: *”Kyllä Ponn-
järvi on mennyt niin pilalle. – – Seppälän Aino näytti mulle
sitä [valokuvaa], ja mä [ajattelin,] että ei tuo voi olla Ponne-
järvi. – –”* Tämä olisi ryhmän mielestä *”sellanen peruskuva
pitäjästä”*.

Joku nimeää suosikikseen kuvan kylämaisemaa aiemmin
hallinneesta vinkkelikurvista: – – *Kun vielä sais kuvan sii-
tä Tippakurvistaki. – – Siinä oli se Penttilän kahvila ja – –
Herralan talo. – – Kyllä se olis vaan hienon näkönen kattoa
sitä.”* – – *Sitä ei enää meidän lapset tiedä mitään siitä pai-
kasta. – – 60-luvulla se vielä oli.”*

Onnenkenkä-monumentti. Kuva: Janne Vuorela.

Eräs keskustelija tarjoaa keskusteluun vielä yhden idean: ”Tietysti korkeuserosta vois Tohniinmäellä ottaa sellasen, et näkys oikein ne maastonmuodot.” Toinen myötäilee: ”Tuli kans mieleen, et Tohoniinmäki ois tietysti yksi”.

”Mulla on sen verran liikemiehen verta, että kyllä minä kääntäisin Keskisen puoleen, ja sitä vaan mainostaisin”, jatkaa kolmas vastaaja nauraen, mutta muut empivät: ”Hevosenkentä. Oishan se tietysti sellanen... tunnettu.” Muistutetaan, että sen vuoksihan Alavuskin Töysään liittyi. Yksi työpajaan osallistuja ennustaa kuitenkin vaikeita aikoja: ”– Kun se [uusi] kauppakeskus tuloo Seinäjoelle, niin sitte alakaaki tosi kilpailu”. ”Tuossa on niin hirviät kiintiät kulut nyt tuossa kolossis – Siin on taistelua mun mielestä, että se pyörii. Loma-aikana kassat käy niinku pitäs, mutta sitte taas [on] pitkiä hiljaisia aikoja.” Näky nostaa heti kauppakeskusaiheisen kuvan suosiot: ”Se melekeen on niin, että – nyt vois näyttää kaikille sen Keskisen [kuvan]. Se ois tavallaan mainosta sille ja mainosta Töysälle”.

KIRKONMÄKI JA SEN PALVELUT

Kotiseudun muutoksia lähdetään purkamaan rakennetusta ympäristöstä. ”Kyllähän tämä rakentaminen – muuttaa tätä kotiseutua. – Joitaki määrättyjä rakennuksia ois sillon saanu jättää pystyynki –. Mutta ne hävitetään kaikki – uuden tieltä. Pitää saada rakentaa siihen päälle...” Lähipalve-

lujen katoaminen harmittaa keskustelijoita. ”Joo. Molemmat on hävinny: kyläkoulut pikkuhilijaa ja kyläkaupat. – Kaikki menee vaan isompiin yksiköihin.”

Töysässä se tarkoittaa keskittymistä Tuuriin. ”Esimerkiksi tuollanen paikka, että jos käteistä rahaa tarttis, niin aina pitää ajaa Tuuriin asti. Töysän kirkolta ei saa enää mitään. – Pääpaikka [on] tehty nyt Tuurista, ja ennen tämä Töysän kirkonkylä, – se oli pääpaikkana, ja Tuuri oli tavallaan sivukylä. Mutta kyllä se on nyt päinvastoin.” Käy ilmi, että Tuuriin järjestetään kuljetuksia Töysän kirkonkylältä, jotta ihmiset pääsevät hoitamaan pankkiasioitaan. ”– Sun pitää sytkyttää polokupyörällä ensin pankin pihaan ja sitte pääset sieltä Tuurin pankkiin, ja 15 minuuttia sulla on aikaa kuule tehdä asiat, ja sitten kuule tullaan tukka putkella takasin. Et sinä pääse hassaamaan...” ”Ei pääse Keskisellä käymään.” Mainitaan, että lähin huoltoasema sijaitsee niin ikään Tuurissa.

Mitä kotiseudussa sitten pitäisi säilyä? Vastauksia mietitään hetkinen, sitten yksi paikallaolijoista tokaisee ”mulla tulee ainaki ensin mieleen, että tuo kirkonmäki pitäs säilyä.” Muut myötäilevät. ”Hautausmaa pitäs ainaki pysyä samas kohtaa, et sais käydä kattomas joskus vanhempien hautaa.” Tuodaan myös esille, että kuntaliitoksen myötä kirkonmenojen alkamisaika on muuttunut myöhäisemmäksi, kello 13:een. Jonkun mielestä ”– toiset menöö nukkumaan [silloin]”. Osa on jyrkästi eri mieltä. Nyt pitkäunisetkin ehtivät kirkkoon. ”Joo ja kerkiää laittamaan aamulla sapuskat ja syömään. Se on

Töysän hautausmaa. Kuva: Janne Vuorela.

vaan se 10 aika [hankala], kun yheltätoista pitää saada syödä, niin se on hankala juttu.”

Kirkkoteeman myytä keskustelijat intoutuvat muistelemaan joulun kirkkoperinnettä. ” – Kossipoikana kun mentiin joulukirkkoon, – – viideksi se muistaakseni oli, vai kuudeksi? – – Ja nythän ne menee vasta puolenpäivän aikana joulukirkkoon. – – Hevosia oli, ja niillä oli kulukset – –.”
– Ja mentiin hujaa!
– Niin. Kilipaahan sinne mentiin. – – Nyt melekein pitää rau-
dois viedä kirkkoon ihmisiä, jotta. – –
– Nukutettuna.

Todetaan, että joulukirkon vietto on siirtynyt joulupäivältä aattoon. ”Kyllä se on poiijat jouluaamun kirkko meleko tyhjiä. Ja kun aatteloo, ei siitä nyt oo ku parikytä vuotta, vähä reilusti, kun oli, saa sanoo [kirkko] täynnä ku pistetty.” Sen sijaan aattona pidetään jopa kaksikin palvelusta. ”Ja niitähän ei ollu sillon parikytä vuotta sitten.” Vanhimmat osallistujat kertovat, että ennen joulun kirkkomatkaan kuului myös kilpa-ajo ja kilpaa tultiin myös kotiin päin. ” – Vauhtia piti olla, ja minoon ollu kyydis pari kertaa, pari kertaa. kun on lähdetty kirkosta jouluaattona kotia.” Tähänkin yhteyteen kerrotaan tarina Salmenahon Kallesta. ” – Toiset oli rehennelleet ja näin, niin Kalle oli tuumannu että ’kyllä meilläki vaan on pärjätty, vaikkei koskaan olla hevoosella lähäretty’.”

KRUUNUHÄITÄ JA LAPIKKAITA

Siirrytään seuraavaan virikkeeseen, jonka aihe on ”kulttuuriperintömme”. Mainitaan joka toinen vuosi järjestettävän kruunuhäät. Traditiosta kerrotaan seuraavaa: ” – Kumpikin on pitänyt kruunuhäät: Töysän kirkolla ja Tuuris. Et on ollu kahdet kruunuhäät. Ja sittenki Tuuriski, ni sehän kesti kaks päivää, lauantain ja sunnuntain. Siinä piti olla pirusti sahtia! – – Et ei satu niinku Mäkisen Veikolle, että kyllä hänellä tuo maha vetäs, mutta kun ei kestä jalat!” Viimeinen lausahdus aiheuttaa naurunremakan.

Varsinaiseksi kulttuuriperinnöksi nostetaan kuitenkin töysäläiset kengät.

– Kyllä se varmaan Töysän perinne on tällä hetkellä se lapikas.
– Tanhukenkäähän ne teköö, mihinää muualla tehäkkään tanhukenkää ja muita.
– Niitä on ollu usiampi lapikasliike Töysäs yhtäikaa. Kolme, neljä.
– Siin ois kans yks kulttuuriperinne.
– Kolome ainaki on ollu, jos ei nelijää.

Mäkelän kenkätehtaassa on katsomisen arvoiset vanhanakaiset koneet. ”Jos jotaki haluais näyttää, niin siellä on niin vanhanaikaiset koneet siellä Mäkeläs jotta. Mä oon itte päässy kattomaan joskus – –.” Puhuja arvelee, että ikänsä tehdastyötä tehnyt ei uskoisi minkäläisillä laitteilla kenkiä tehdään. ”Sella-

set on vielä appiukon huoneeski, ompelukone puuttuu. – –
”– Se tunnelma ei oo ollenkaan tehdasmainen.” Mainitaan, että Mansikkamäen Erkki oli Mäkelän tehtaalla töissä 48 vuotta, samalla karhennuskoneella koko ajan. Keskustelijat pitävät sitä uskomattomana suorituksena.

KOTISEUTU JA TIETOTEKNIikka

Perintöpuheiden jälkeen siirrytään tietotekniikka-aiheisen kuvavirikkeen pariin. Osallistujien huomio kiinnittyy ensimmäisenä videopelin keltaiseen autoon, josta joillekin tulee mieleen paikallinen kyläkauppias: *”Onko Keskisen Vesa tuonu Verrarinsa siihen?”* Joku ihmettelee, miten virike kuuluu kokonaisuuteen: *”Tuo ei kuulu tähän yhtälöön ollenkaan tuo kuva”*. Toinen löytää siitäkin itseään miellyttävän yksityiskohdan: *”Mutta tuo ahavenen kuva kuuluu. Sillon vaan piippu suussa, ni se ei oikeen oo sitte”*. Hän viittaa Ylilauta-nimisen keskustelufoorumin logoon. Se tuo osallistujien mieleen Keskisen järjestämän Miljoonapilkki-tapahtuman, jota ei enää järjestetä verotuskäytäntöjen vuoksi. *”Maankuulusa tapahtuma oli se pilikki.”* *”Mettäystysseura sai hyvän tulon siinä aina ja muitaki järjestöjä oli.”*

”Mites kun siinä on Facebookia ja kaikkee tällasia...?”, juontaja kysyy. Vastauksena saadaan huudahdus *”Hyi kauhia!”* Juontaja esittää jatkokysymyksen: *”Teknologisia yhteydenpitojuttuja. Niin kuuluuko ne teidän kotiseutuun?”* *”Ei, ei, ei! Kyllä tietokone on niinku väärää rahaa”*, vastataan. Kaikki eivät ole yhtä jyrkkiä:

- Nuorisolle tietysti ja koululaisille.
- Kyllähän tietysti, ollaan vaan vähän eri kohderyhmää.
- Onhan se, jos olis elämässä mukana oikeen, niin pitäshän se olla tietysti.

Tietotekniikan sovelluksia käytetään kuitenkin jonkin verran. Kysyttäessä tunnustetaan, että metsästäjillä on esimerkiksi oma WhatsApp-ryhmä, johon kaikki kuuluvat. *”Mut mää vaan katton, mitä tulloo”*, yksi osallistuja tarkentaa. Ryhmälle lähetetään tietoa tapahtumista ja valokuviakin jaetaan. *”Voisin tästä näyttää, kun täällä on oikein, oikein hienojakin kuvia”*, innostuu yksi ja kaivaa älypuhelimensa esiin. Toinen antaa myönteistä palautetta puhelimesta: *”Tää on niin helppo, kun vaan panoo nimen ja soittaa, että mitäs sulle kuuluu. Ookko käynny mettällä? Ni kyllä aina saa perille.”* Tietokoneen opeteluun hänellä ei sen sijaan ole kertomansa mukaan minkäänlaista kiinnostusta, vaikka opetusta olisi mahdollista saada ihan lähipiiristä.

Sähköposti mainitaan mukavaksi, sillä sen käyttö ei ole *”sillä lailla aikaan sidottu”*. Joukossa on myös yksi faksin suuri ystävä: *”– Faksi, niin se oli hyvä keksintö, joka on nyt poistunut. Se voi olla vielä joillaki viramalla käytös. Mä sanon, että se menöö kyllä monta kertaa tietokoneen edelle, jos pitää asioita ensin skannata ja sitten, kun ne pitää allekirjottaa, niin vaksissahan ne [tapahtuvat] heti. Heti kun sen paperin täyttää, niin saa vaksilla laitettua menemään. Se on sillä selvä.”*

Mäkelän kenkätehdas. Kuva: Janne Vuorela.

ITSENÄINEN TÖYSÄ

Työpajan viimeiseksi keskustelunaiheeksi esitetään virike, jossa lukee ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta...” ”Aika hankala, hankalan olonen juttu tuo...”, kuuluu ensimmäinen reaktio. Sitten palataan taas kuntaliitosaiheeseen tutussa hengessä: ”Siihen vois jatkaa vaan, että yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset ovat parempia, mutta alavutelaisten piti tulla vaan töysäläisten...” Kommentti kirvoittaa naurut osallistujissa. Joku tuumii, että töysäläiset olisivat pärjänneet itsenäisinäkin. Toinen muistelee: ”Ei Uudenmäen Arvon puhe pitänyt paikkaansa, kun se kehu, että Töysä ei ikään tuu liittymään. Mutta kyllä vaan se aika koitti, kun Arvosta aika jätti.”

Osallistujilta kysytään, miten virkettä naapuripitäjissä täydennettäisiin. Kysymys ei herätä kiinnostusta. ” – Kun jonkun allekirjotuksen teköö, niin Töysä siihen tuloo laitettua.” ”Minä ainaki aina.” ”Se on niin kaukana tuo Alavuski jotta. Niinhän se lauluki sanoo, että ’olen kuullut on kaupunki tuolla.’”

Itsenäisen Töysän aikaan asioiden hoitaminen oli keskustelijoiden mielestä helppoa. ” – Niinku Töysäski kunnanvirasto: jos johonki sinne osastolle oli asiaa, niin sinne voi mennä ilman puhelinsoittoa ja esittää asiansa, ja asia on nyt loppuunkäsitelty, ja se on ny näin sitte. Nyt on hoidettu kuntoon.” Kuvaus saa tukea muiden kokemuksista. ” – Töysäs oli poliisilaitoski, ja esimerkiksi, ku asean – – kantolupia rupes hakemaan, ni ei tarvinnu, ku käydä poliisilaitoksella. Nyt pitää puoli vuotta ennemmin jo rueta asioimaan ja käydä Alavu-

della monta kertaa, ja sitte pitää käydä vielä Seinäjoella näyttämäs sitä asetta, ja kyllä se niin vaikiaksi on menny. – –” Puhujan mielestä nuoria on vaikea saada harrastuksen pariin, kun asean hankkimisesta on tehty niin vaikeaa.

Yksi osallistuja näkee lupa-asioinnissa myös hyvääkin kehitystä, kuitenkin tarkemmin erottelematta: ”Eikö se jollakilailla oo pikkusen niinku helepottamaanpäin?” Monilla on kuitenkin katkeria kokemuksia: ”Se hinta tehty niin suureksi, jotta jos meinaa jonkun perintöaseenki [tai] jonkun käytetyn asean ostaa, niin sille tuloo niin paljon hintaa, että ei kannata ruveta ollenkaan. Menköön perintöase, mihkä mennöö.” Arvellaan, että parisataa euroa per ase ei riitä kustannuksiin. Vielä mainitaan epäkohtana, että jos valtio huutokauppaa aseet, niistä ei perikunta saakaan mitään. ”Mun mielestä se pitäis olla valtiolla sellanen [toimintatapa], että jos kerran aseet haetaan, – – niin kyllä siitä jotaki pitäis saada. Mutta ne viiään iliman...”

PÄÄKAUPUNKISEUDUN ALAVUS-TÖYSÄ-YHDISTYS

Pääkaupunkiseudun Alavus-Töysä-yhdistyksen kanssa järjestetty kotiseutukeskustelutilaisuus pidettiin 21.8.2018 Helsingin yliopiston pääarakennuksessa. Paikalle saapui seitsemän henkilöä, joista naisia oli kuusi. Osallistujien iät vaihtelivat 61–70 ikävuoteen.

Töysän entinen kunnanvirasto. Kuva: Janne Vuorela.

TÖYSÄLÄISET MAAILMALLA

Tilaisuuden keskustelu käynnistyy vauvakuvasta. ”Siinä on ainakin neuleessa kasvunvaraa. Ainakin näyttäis siltä.” Jokaisesta virikkeen kuvaa kommentoidaan. ”Tuuri on keskus, mutta ei noin iso, kun tossa.” ”Vaikka Vesa varmaan haaveilis”, nauruskellaan. ”Ja joka talolla on oma järvi. Et tossa on sekin.” Toinen keskustelija naurahtaa ja kiistää: ”Ei muuten oo. – – Tänä kesänä olis kaivannu...” Ruokakuva herättää ravintoloihin ja ruokailutottumuksiin liittyviä ajatuksia: ”Ruokapaikat siellä on aika harvassa tänä päivänä Töysässä. Ei oo paljon muuta, ku Keskisen ravintola – –.” ”Ja noin paljon siellä vois muukin väki syödä salaattia, ku tossa ois tarjolla.”

Oma muuttopäätös selitetään välttämättömyydeksi. ”– – Kivikylään sitten täytyy lähteä leivän peräs sillon aikoinaan. Ainaki sanotaan siinä 60-luvun lopulla, – –”. Keskustelija viittaa Helsingin seutuun.

- Niin, sillon ainakaan 70-luvun alussa ei ollut vaihtoehtoja.
- Ei ollut paljon vaihtoehtoja.
- Niin. Jos meinas syödä tässä maailmassa.

Osallistujilta kysytään, siirtykö kotiseutu heidän mukanaan. Vastaus on myöntävä, mutta sen selitys monimerkityksinen. ”– – Mikkäs se kotiseutu sieltä lähtee? Tai siis täältä sisältä, mutta tuota – –.” Kerrotaan, että murre on saattanut hävitä pääkaupunkiseudulla, mutta jotenkin se kuultaa puheesta vielä vuosikymmentenkin jälkeen: ”Kyllä ainaki multa hävis murre. Et ihan hyvältä tuntuu kuunnella sitä murretta. Et sen aina huomaa, kun siellä käy, että se on itellä kadonnu.” Etelä-pohjalaiset pystyy kuitenkin tunnistamaan pienistä puheen yk-

sityiskohdista, esimerkiksi yksittäisistä sanoista. ”– – Vaikken puhu Pohjanmaan murretta, niin – – minä tunnistan toisen pohjalaisen. – – Minä tunnistan niistä sanoista sen kuitenkin, kuka on pohjalainen lähtösin. Kyllä sen tunnistaa ihan joka paikassa.” Siitä onkin helppo avata keskustelu tuntemattomankin kanssa.

Yksi keskustelijoista muistelee, että hänen murteeseensa suhtauduttiin työpaikalla ensin kielteisesti: ”Kyl mä puhun ainaki murretta. Mut eka työpaikka: siellä oli semmonen parikyt henkee osastolla, niin yks sano heti, kun mä sanoin jonkun sanan, – – että älä nyt noin sano! ’Sanot, miten helsinkiläiset sanoo. Ne huulee pian, et sä oot maalta’. Ja mä sanoin, et niinhän mä oonki! – – Suurin piirtein osastolla puolet oli paljasjalakasia helsinkiläisiä, ja siitä toisesta puoliskosta oli karjalaisia puolet. Osaston pomo oli Viipurista lähtösin, ja sit se loppu oli ihan ympäri Suomee, eikä siinä ollut mitään ongelmia, vaikkei kaikki tuntenut sanoja. – –” Samalla tavalla oppi sanoja kaikista murteista.

Murre on herättänyt myös uteliaisuutta: ”Kyllä multa kans töissä kysyttiin, että mistä mä oon kotosin, kun mä puhuin niin töysäläisittäin, tai pohjalaisittain.” Murretietoisuuden arvioidaan lisääntyneen muutamien julkisuuden henkilöiden myötä. ”– – Merkittävimpiä on Duudsonit ja Juha Mieto, jotka on tehny tunnetuks sitä [murretta]. – – Tiedetään, et se on Pohjanmaalta. Nyt mä puhun ihan yleisesti Pohjanmaasta – –, mutta Töysä on tietysti yks osa sitä.”

Sama puhuja kommentoi vielä mökkikuvaa. Se vie hänen ajatuksensa Töysään: ”tänä päivänä se on mökkipaikka... myös.” Siirrytään elinkeinorakenteen muutoksiin: ”– – Maan-

Töysän Osuusmeijeri. Kuva: Janne Vuorela.

viljelys oli se pääelinkeino siihen aikaan. Tänä päivänä – – on sitten jo varmaan se suurin työllistäjä Veljekset Keskinen”. Kolmas jatkaa pohdintaa. Häntä epäilyttää Töysän nykyinen elinkeinorakenne. ”Se on vähä liian yksipuolinen. Siinä vaiheessa, kun Keskisellä rupee menee huonosti, niin se tavaltaan vetää koko kunnan. Ois pitänyt aikasemmin monipuolistaa sitä elinkeinorakennetta. Ku lähtee Tuurista kirkolle, niin emmä tiedä, onko siinä viiden kilometrin matkalla, kun yks karjatila enää. Et se on kuitenkin aikasemmin ollu suurimpia maidontuottajia. – – Ei se ollu työllistäjänä [suuri] sillonkaan, kun on elintarviketuotantoo ollu enemmän.” Merkitys oli keskustelijoille kuitenkin henkilökohtaisestikin tärkeä: ”Mullaki oli ensimmäinen työnantaja Töysän osuusmeijeri”, kerrotaan.

PALJON LAPSIA, ULKOILUA JA LIIKUNTAA

Lapsuusmuistojen Töysä on keskustelijoilla kirkkaana mielessä. ”– – Siihen aikaan oli vielä kunnassa palveluja. Oli kauppvoja runsain mitoin. – – Tänä päivänä ihmetyttää vähä, että miten sitä tyydytään, että kirkonkylässä on yks kauppa jällellä. Tuurissa nyt on monipuolista tietenkin se Keskisen touthu, että siellä on useampi niitä liikealoja.” Kaikki on nykyään auton varassa: ”Mut autolla on lähdeittävä.” ”Autolla, nimenomaan.”

Mieleen on jäänyt myös naapuruston suuri lapsimäärä: ”– – Lapsia oli paljon. – – Mä olin ite maalaistalosta kotosin, ja meiän naapurissa oli semmosia, jotka kävi töis muualla, mutta ne oli sitte koulun jälkehen – – meiän mäellä. – –” Mukana oli myös alle kouluikäisiä. Ryhmässä lapset kasvattivat toisensa. ”Sit myöhemmin, ku oli näitä kinoja, että montako lasta saa olla yhdessä päiväkotiryhmässä, niin meiän äiti nauro, että meiän mäellä on ollu ainaki kaksinkertanen määrä, eikä niitä kukaan vahtinu. – –” Toinen keskustelija vahvistaa: ”– – Ne naapuruston lasten kans tekemiset, ne on kyllä aika tärkeitä. Joita muistaa sitten vielä monta kertaa.”

”Mitä te teitte?” juontaja kysyy. ”– – Ulkona nyt pääasias leikittiin kaikkea, mitä siihen aikaan leikittiin. Nyt tuli mieleen peili ja jotain polttopalloa ja, sitten talvella laskettiin pulkalla ja suksilla ja hiihrettiin ylipäätään. Ja sitten polkupyörällä ajamista siellä ympäri kylää. – –” Myös lasten vanhemmat tunnettiin hyvin. ”– – Kyllä ne aika läheisiä oli ne naapurin lasten vanhemmat myös.” Myös yhteys isovanhempiin oli kasvattavaa: ”Siihen aikaan asu usein niin, et oli kolomee sukupolvee melekein joka talos, että enempi tai vähempi, et jos ei ollu koko ajan, niin oli aina käymässä sillon tällön isovanhempii. – – Siinä tuli tuntemaan sitte vähä vieraammaltaki paikkakunnalta olevia isovanhempia. Et oppi vähä kaiken sorttisten ihmisten kanssa tulemaan juttuun.”

Sivukylillä sisarukset olivat hyviä leikkikavereita: ”– – Mä oon kotosin syrjäkylältä, niin meillä ei kyllä ollu naapureita sillä tavalla, mut meillä oli suuri perhe ja maalaistalo. Siinä oli aina yks lapsi syntynyt vuodessa, niin meillä oli kyllä hyvin paljon leikkikavereita. – – No kyllä mä oon aika kova kyläluu-

ta ollu. Justiin lapsenlapsilleni kerroin että, menin aina, kun joku kysy, että tuutko meille yöksi. – – Ja jos ei kukaan kysyny, ni mä ehdotin, että voisinko tulla.”

Osallistujia pyydetään miettimään, miten kaukana kodista lapset yleensä kävivät, eli minne asti ylsi kotoisuuden piiri. ”– – Ne matkat oli aika pitkät kuitenkin siellä syrjäkylillä. – – Kyllä se varmaan semmonen viis–kuus kilometriä oli. Eli se koulupiiri, ne oli niinku koulukavereita”, vastataan. Yläasteella sitten mentiin jo hieman kauemmaksi: ”– – Sitten yläasteella – – piti mennä sinne kymmenen kilometrin päähänki.” Yksi keskustelija luettelee, kuinka kotipiiri laajeni: ”Tietysti ensin se on se ihan se oma perhe ja sitten naapurit ja sen jälkehen oman koulun koulukaverit, sieltä samasta koulusta olevat ja...” Tuurissa asunut keskustelija kertoo, että Tuurin juna-asemalle hän ei saanut mennä omin päin, vaan luvan kanssa.

Yksi keskustelija muistaa lapsuudestaan yhteisöllisyyden, joka ilmeni esimerkiksi rakennushankkeissa: ”– – Monet muistelee uimarannan rakentamista, kun siinä oli isät ja veljet ja kaikki rakentamas sitä. – –” Uimakoulu järjestettiin joka vuosi. Uinnin lisäksi muukin urheilu oli läsnä elämässä: ”– – lapsuudenmuistoihin [liittyy myös] – – aktiivinen partiolaisuus ja Töysän Vetoon liittyvät asiat. – – Pelaamista kentällä, pelaamista – – joka puolella ja juoksukilpailuja. Ja sitte hiihtäminen tietysti oli toinen, jota harrastettiin sekä koulumatkoilla että – – hyvillä laduilla. – –” Kerrotaan, että urheilu ja partio kokosivat lapsia ainakin kirkonkylällä. Yksi paikallaolija kertoo toimineensa vesaisissa. ”Ja sit meillähän oli se Veto-la”, yksi keskustelijoista muistaa. ”Eli kyllä se on urheilu ollu siellä syrjäkylilläkin, – – justiin hiihto ja...” Lapsuutta muistellaankin aktiivisena aikana. Erilaisia kerhojakin oli: ”Mut ei siellä koskaan tuntenu siellä lapsuudessa, että ois ollu tylsää. – – Oli paljo tekemistä. Mulla oli ainakin partio, jumppa, 4H-kerho, tanhukerho. – – Mut sit teini-iäs tiesi, et tää ei riitä. Et sillon jo ties, että lähtee.”

Puhe jatkuu kerhoista. ”Tuuris oli ainaki hirveen hyvä 4H-kerho. Siel oli – – lentopallot, ja oli pesäpallo ja oli leipomakerho ja – – käsitöitä oli joinain päivinä. – – Saatiin koulun keittola käyttöön, ja ihan kunnolla opeteltiin kaikki, et siitä oli hyötyä sitte koulussa. Oppi tekemään. – –” Toinen keskustelija kertoo kerhon ohjaajasta: ”Mä oon ollu siinä kerhos myös. – – Eli Laurahan oli varmaan kaikilla [kerhoneuvojana], Hakojärven Laura.” Kerhon ohjelmaan kuuluivat tietenkin myös maataloustehtävät: ”– – Mun isommat veljet – – kasvatti – – vasikoita ja jonain vuonna oli porsaita, ja sit oli näitä viljelyksiä, kaikennäköstä juurikasvia. Ja sit ne sai jotain pisteitä ja välillä kyllä meiatki laitettiin perkaamaan niitä. Se oli kyllä tiukka se meiän homma. – –”

Kerhojen lisäksi ulkoilu ja liikunta olivat keskeinen osa arkea: ”– – Oltiin paljon ulkona, – – hiihrettiin talavella. Tehtiin oikoladut siitä koululle. Et oli ihan ittestäänselevää, et joka paikkaan, mihin pääs – –, mentiin suksilla. – –” Ainakin kolmen kilometrin koulumatka tehtiin jalan. ”Talvella hiihrettiin ja kesällä mentiin pyörällä. Suutalaan, alakoulussa, kun kävin.” Talvella käytettiin myös potkukelkkaa. Muistellaan, että joskus pakkaspäivinä saattoi päästä kouluun opettajan kyydillä.

KASVATTAJIA

Kotiseudun ihmisten muisteleminen aloitetaan oman naapuruston ammattilaisista. ”– oli muutamia aika persoonallisia henkilöitä, että jäi pienistä jo mieleen. – [Suutarien työskentelyä] käytiin ihan paikan päällä kattomas, kun ne naputteli kengänpohjia. Mullaki on semmosia muistikuvia, kun ne tulitikkunauloilla niitä lapikkaanpohjia naulailivat siinä naapurissakin. –” Nimiltä mainitaan suutari Matti Rajala ja palkkalainen Severi Pienimäki, jotka tekivät alihankintana kenkiä tehtaalle. Kenkiä myös korjattiin. ”– Vuorelan Toivo ainaki korjas kenkiä. Ku oli nahkapohjasia kenkiä, [jotka] kulu puhki, niin niitä vietiin suutarille – vielä korjattavaksi”, yksi keskustelija miettii. Toinen keskustelija kertoo ensimmäisistä nahkakengistä: ”Lehtolan Matti teki mullekin. Minä olin – yhteiskoulu siihen aikaan, ja oli huopatomssut [eli] vinkkelit, ja ne meni puhki sitte pohjat, niin minä vein suutarille ne huopatomssut, ja tää laitto mulle lapikkaat. Ihan nahkavartiset lapikkaat. – Varret oli käytetyt. – Oikeen kippuranokkaset.”

Kerrotaan, että yhteydet Töysässä asuviin tuttaviiin ovat säilyneet luontevina: ”– Mä olin justiin siellä Töysässä heinä-elokuun vaihteessa muutaman viikon, niin kyllä esimerkiksi Latvalan Jarin, kun mä tapasin, niin kyllähän sitä ollaan ihan, että ’mitä kuuluu? ootko eläkkeellä?’ – Aina kun näkee jonkun tutun, joka vielä siellä elää, – niin ihan kiva se on tavata. Kyllä Vesa Keskinenki on vähä niinku tuttu, kun se on televisiiossa. – Se on yks meistä.”

Keskustelijat muistelevat, että kyläily oli ennen luonnollista ja jokapäiväistä: ”– Lomalaiset oli sillon [lapsuudessa] kivoja. – Niin ne tulla pasahiti pihaan, ja sitä kaveerattiin sitte, ja saatettiin lähteä johki naapuriin, kun tuli jutuksia. –” Kyläilyyn ei tarvittu erityistä syytä. ”– Ei mitään tarvinna olla asiaa. Vaan sinne mentiin vaan istumaan. Sitte riippu vähä siitä isännästä, tai meilläki oli semmonen vanhapoika siinä, naapurissa asu, niin siellä vaan juteltiin sitte. Jos ei oltu kuitenkaan juttutuulella, niin sit lähdettiin pois. Mut se oli hyvin luonnollista, et mentiin [kylään].”

Sama puhuja jatkaa kertomalla kotiseudulla kokemastaan hyväksynnästä: ”– Minä koin sellasta kannustamista, sellasta ihanaa hyväksyntää, yhteisöllisyyttä. Ja esimerkiksi just tanhukerhossa Anelma Myllymäki oli aivan ihastuttava [ohjaaja].” Muistellaan toistakin kerhonohjaajaa, Tuulikki Hautalaa. ”– hän piti kerhoo meille Suutalan koululla. – Askarrehtiin ja leivottiin ja... – Saatiin koulun keittiö käyttöön. Tuulikki-täti! Muistaa aina sen valkoset pitkät letit.” Yksi osallistujista muistaa hänet muutenkin näkyvänä henkilönä: ”Tuulikki oli yhteen aikaan joka Viiskunnassa [paikallislehdessä].”

Kruunuhäät kuuluvat yhden keskustelijan tärkeisiin muistoihin: ”– Aikailloilla on muistikuvia kruunuhäistä, – Jatkuvasti niitä pidettiin kruunuhäitä, kävi sitte missä milloinkin. –” Toinen tunnustaa jääneensä kokemusta paitsi: ”Mä en oo eläissäni käynyt yksiskään kruunuhäis, vaikka meidän isä oli soittamas. Aina piti olla jotaki paitoja silittämässä ja kampeita ettimässä”.

Hevosella on menty kirkon lisäksi kruunuhäihin. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

Muistetaan vielä kiehtova lennökkikerho. ”Minä oon siellä monta iltaa viettäny. – – Sitte talavella lennätettiin siinä Ponnenjärvellä niitä koneita.” Kerhoon otettiin vain poikia.” – – Me aina mentiin sinne ylimpään kaappiin, josta oli seinä lennökkikerhotilaan. Niemen Mauri ja Kalervo oli siellä seinän takana [kerhossa]. Salakuunneltiin tytöt, kun me ei päästy sinne, ja – – veli oli siellä lennökkikerhossa. – –” Keskustelijoiden mielestä lennökkikerho oli yksi hyvä esimerkki ajan omatoimisesta yhteisöllisyydestä.

Näkyviä ihmisiä olivat myös pastori Lavaste ja muut papit. Erikoisuutena ovat jääneet mieleen Hautalan kaupassa Tuurissa aikaansa viettäneet miehet. ” – – Siinä oli kolome jakkaraa siinä oven vieressä, ja – – joka kerta, ku sinne meni, niin siellä oli kolome äijää istu niissä”, yksi paikallaolijoista muistelee, ja jatkaa kertomalla opettajistaan: ” – – Hautalan Saara oli meillä kolmos-neloluokan opettaja, ja Mäenpään Lyyli oli sitte ykkösluokalla, ja talavella Arvi piti meille liikuntaa, tämä taitelija. Siellä oli semmosia legendoja.” Yksi keskustelija kertoo käyneensä jo ekaluokkalaisten maksamassa pankissa opettajan laskuja tililtä. Tämä oli mahdollista, kun kaikki tunsivat toisensa niin hyvin. ”Tänä päivänä ei varmaan kukaan sais kymppiä isompaa summaa, semmonen ekaluokkalainen nostella toisten tililtä.” Muut epäilevät, että tuskin saisi mitään; josko pääsisi edes pankkiin. ”Niin kirkolla ei oo enää vissiin pankkia ollenkaan.”

Kerrotaan, että opettajilla oli suuri rooli monissa asioissa, muun muassa kulttuurissa ja siksikin he ovat jääneet monille mieleen. Yksi osallistuja kertoo käyneensä katsomassa opettajaansa vielä kymmenien vuosien jälkeen. ”Kuokkasen Eino – – mulle on jääny opettajista mieleen”, toinen keskustelija sanoo. ”Niin se oli kyllä mahtava opettaja, sellanen innostava ja tasapuolinen ja oikein... Semmonen, ku opettajan pitää olla. Todella hyvä. – – Se oli sillon Kirkonkylän koulussa.” Puhujan mieleen on jäänyt, että elettiin juuri peruskoulun tulon alla. Hänen piti kuitenkin vielä pyrkiä kunnalliseen keskikouluun. Peruskoulu-uudistus onkin keskustelijoille tärkeä aihe. ”Kunnallinen keskikoulu -nimellä se alko, mutta päästötodistuksessa on mun mielestä kuitenkin, että peruskoulun päästötodistus.” Kerrotaan, että Töysä oli yksi harvoista kunnista Suomessa, joissa peruskoulukokeilua toteutettiin: ” – – mahtava näyttö mun mielestä siitä, miten koulutukseen siellä [uskottiin], kun tosiaan neljä Suomessa oli vaan niitä, jotka sai ton kokeiluasteen. Töysä oli yks niistä. – –” Puhuja ihmettelee kuitenkin, miksi kokeilu tuli juuri Töysään. Toinen keskustelija selventää: ”Mä tiedän. Se joka sen sinne ajo, on ollu siellä [Töysässä] opettajana. – – Ja sit se valitsi Töysän siihen kokeiluun.” Opettajan nimeksi muistetaan Erkki Aho. Kokeilun alku on keskustelijoilla hyvin muistissa. ” – – Nuorisoseuran vintille tehtiin kaks ensimmäistä luokkaa. – – Siellä aloitettiin. Siitä minä pidin, että se valtava filis, mikä siellä oli. Ne opettajat jotka tuli, nehan oli ihan mahtavia.”

Asenne kokeiluperkoulusta lukioon siirtyneitä kohtaan oli epäileväinen: ” – – Kun – – sitten kolmen vuoden jälkeen, piti – – pyrkiä lukioon – – niin sieltä aika iso määrä lähti [lukioon]. – – Se osottaa sitä töysäläisyyden sitkeyttä ja onnistuneisuutta. Sit kun me päästiin ylioppilais, niin meitä oli

viis parasta, – – jotka oli tullu Töysästä. Koko ajan oltiin vähä suurennuslasin alla, että mitähän meistä tulee, kun ne on tullu tämmösestä koulusta – –.” Keskustelijoiden mielestä peruskoulu-uudistukseen lähteminen osoitti kulttuurin, sivistyksen ja koulutuksen merkityksen Töysässä. ” – – Siellä on täytyny olla paljo ihmisiä, jotka on sitä ollu tekemässä.” Joskus perheiden asenteet tosin saattoivat olla epäileviäisiä: ”Muistan, että vanhemmat ei oikein ois ollu halukkaita. Et mitäs sä nyt sinne siirryt? – – Sit kaverit siirty ja kaikki. Mä olin meidän perheestä sitte ensimmäinen.”

Keskustelu siirtyy seuraavan puheenvuoron myötä urheiluun. Sitäkin lähestytään kasvattajien kautta: ” – – Siellähän veti urheilua se Erkki Vannesluoma. – – Ja hän on kans yks varmaan merkittävä henkilö. – – Sieltä on tullu paljo hyviä urheilijoita. – – Kuten Olli-Pekka Karjalainen, ja varmaan – – lapsuudessa on saanu sen kipinän.” Mainitaan myös Vannesluoman oma seiväshyppääjäpoika, Veijo. Urheiluseura Töysän Veto oli kirkonkylällä näkyvässä roolissa. ” – – Siellä oli aina kentällä jotaki ja monia lajeja ja todella siinä oli kaikki serkut ja muut mukana. Se on hyvä vaan, yhteisöllisyyttä lisää. – –” Urheilupaikkoja oli melkein joka kylässä. Mainitaan Ritolan urheilukenttä, Tuurin ja Keisalan koulujen kentät. ” – – Niitä oli joka koulun yhteydessä melekein.” Joskus myös nuorisoseurantaloilla. ” – – Sit ku tuli se uus yläaste, niin siinähän ei ollu ihan vieressä sitä kenttää.”

Kerrotaan, että yläasteen naispuolinen rehtori Marja Latvala herätti ihmetystä. Joku kertoo sukulaisten hämmästelleen: ”Mitä, onks teillä naisreksi?” Muistelijaa ei osannut asiaa

Rehtori Marja Latvala. Kuva: Töysä-Seuran arkisto.

ihmetellä: ” – Siihen oli oppinu. Mäenpään Lyyli oli aika voimakas persoona, ja ne muutamat muutki opettajat. – – Niin [oli] tottunu siihen, että naiset kyllä tietää, miten taloa pidetään pystyssä.”

JUNA, MYLLY JA SAHA

Siirrytään seuraavaan virikkeeseen, joka koostuu erilaisista äänistä. ”Matonpesu. Porstalla ja mäntysuovalla”, eräs paikallaolija naurahtaa ensimmäisen ääninäytteen jälkeen. Kuullaan myös koulun äänimaailmaa: välituntikello kilisee ja lapset juoksevat. Sitten on vuorossa ukkosen jyrinää, joka herättää muistoja heinänteosta:

- Kunnon kesäsade pelasti heinäpellolta.
- Ai se oli heleppo.
- Niin se oli heleppo. Mikään ei oo niin taivaallista, kun kunnon kesäsade.
- Päästiin latoon.
- Sateensuojaan.
- Ja uimaan ei saanu mennä.

Viimeinen näyte puolestaan tunnistetaan traktorin käynnistysääneksi. Traktorin merkiksi veikataan Massey-Fergusonia.

Juontaja kysyy, puuttuiko jokin kotiseudun ääni, tai oliko jokin ylimääräinen. Tärkeitä ääniä osataan luetella runsaasti. ”Juna puuttu. Mä asuin Tuuris, niin se kuulu siihen aikaan, ne vihelti.” Muutkin muistelevat, että junilla oli isompi rooli kuin nykyään: ”Varmaan kaikki lähti joskus – – Hakojärvelle tai

Tuuriin kattomaan junia. – – Vaik asu missä.” Todetaan, että junan ääni kuului ennen kauemmas. ” – – Se kuulu silloin huomattavasti pidemmälle, kun oli pätkestä ne kiskot.” ”Lonks lonks’. – –”

Muistetaan myös myllyn ja sahan ääniä. ” – – Siinähan [Marttilan myllyssä] oli jännä se [ääni]. – – Kun se käytti vesivoimaa, niin siitä tuli sellanen jännä ääni. Sahauksen aikana mä en oo ollu siellä, mutta hypittiin kyllä [purukasoissa], kun käytiin hakemas jauhoja – –.” Lisäksi mainitaan kirkon kellojen ääni, lehmän ammunta ja joen solina. Jokia on paljon, kerrotaan.

Yksi keskustelijoista kertoo kalastaneensa sahan alla. ” – – Me oltiin siellä kalastamassa. – – Laitettiin säkki sinne rännin päähän ja pyydystettiin kaloja. Sieltä tuli kalaa. – – Siinä oli semmonen ränni, joka menee siihen turbiiniin, joka pyörittää myllyä. – –.” Kerrotaan, että saha on edelleen olemassa. ”Onhan se Toivolan saha. – – Paljo isompihan se nyt on, mitä silloin oli 60–70-luvulla... Se on iso. Valtavat alueet ainaki siinä on niitä puita.” Myös Kitulankosken sahasta ja Honka-talojen hirsiveistämöstä tiedustellaan. ”Sekin laajenti nyt justiin. – – Niille tulee toimistorakennus sinne.”

Virike innostaa ryhmän muistelemaan myös hajuja: ”Äänistä tulee mieleen tuoksu. Ainaki yks tuoksu, mikä jäi mieleen oli – –, kun ajo polkupyörällä sahan ohi, niin siel oli aina se puun tuoksu.” Toinen tuoksu liittyy ruokaan: ”korp-putehalta tuli haju.” ”Joo, oli korpputehtaaltaki tuli hyvät, hyvät tuoksut. Vastaleivottu...”

Töysän korpputehdas. Kuva: Janne Vuorela.

TÖYSÄ ON PALJON, MONENLAISTA

Kysytään: ”Miten kuvailisit kotiseutuasi sellaiselle, joka ei sitä entuudestaan tunne?” Arvellaan, että itse asiassa kaikki tuntevatkin sen. ”No tänä päivänä varmaan Vesa Keskisen Tuurin kyläkaupan takia tuntee kaikki sen. – – Että suuri, suuri matkailukeskus. Suomen suurin.” Toinen keskustelija epäilee: ”Tai ehkä pandatalot tänä päivänä.” Mutta Ähtärikään ei ole kaukana ja tekee Keskisen kanssa yhteistyötä. ”Niin tekee, joka on hirveen hyvä asia.” Yksi paikallaolijoista kommentoi, että Töysän kirkonkylässä ei ole muuta kun taajamamerkki. ”Ohan siellä kenkätehdas. Jos on semmonen ihminen, joka harrastaa tanhua, niin se tietää ne töysäläisten tanhukengät.”

Kotiseutua kuvailtaisiin myös kertomalla maisemista. Eräs keskustelija nostaa esiin erityisesti peltovainot: ”– – Mun mielestä siellä on ihania ne peltovainiot. – – Ainaki ku siitä kirkolta menee Tuuriin päin, niin just se Peltomäen aukea. – – Se on todella hieno peltomaisema siinä.” Toinen nostaisi esille järvet: ”Vesistöt antaa oman leimansa kans. Niitä lampia ja järviä siellä riittää kyllä. – – Oon ollu, sanotaan järvien suurkuluttaja pentuna. – – Yökaudet oltiin mato-ongella siellä eri puolilla... Ristijärvellä, Mutkajärvellä, vähä siellä sun täällä.” Pieniä lampia on runsaasti. ”– – Kun menee sitä Ähtärinrannan maantietä, – – niin joka laaksossa on järvi. Joku kysy multa, että onks joka talolla oma järvi.” Lisätään, että Tuuris- sa on järvien sijasta jokia.

Keskustelijat kertoisivat myös, että liikenne on vilkasta. Aikaisemmin oli kuljetuksia sahalle, nyt kauppakeskukseen: ”– – Siellä oli kyllä aikamoinen liikenne. – – Sillon ennen, ku tuli toi asfalttitie, siinä oli keväällä hupia melekeinpä, kun siinä rekka-autot ajo tukkilastissa ja mutkassa oli vähä liian kova vauhti, – – ja sit nyt tänä päivänä, kun on toi Keskisen kauppa siinä, niin se on välillä, ku Mannerheimintie. Ei meinaa yli päästä.” Toinen keskustelija kertoo, että veljen pihassa on ollut liikenteen vuoksi melkein rauhattomampaa yöpyä kuin jollain levähdyspaikalla tien varressa.

Yksi vastaajista kuvailisi kotiseutuaan seuraavasti: ”– – Ensimmäisenä alotan, että – – Vaasaan, Tampereelle ja Jyväskylään on [sieltä] suurin piirtein sama matka kaikkialle. Se [Töysä] on sen kolmion keskellä. Ja sitten tietysti tulee se kyläkauppa.” Kolmanneksi hän kertoisi ihmisistä: ”– – Et ne on aina vähä parempia, kun joku muu kun pohjalainen. Eteläpohjalainen on se aina parempi.” Toinen keskustelija miettii, mistä moinen johtuu. ”En tiedä, mut kyl se on hyvin voimakkaasti siellä.”

Mainitaan myös, että töysäläiset korput ja piparit tunnetaan laajalti. ”Se on mulle ehkä ainut semmonen [asia], joka on jäänyt [arkeen]; joka on niinku edelleen kotona. Et [niitä] tulee ostettua, kun valitsee korppuja.” Huomautetaan, että korput ovat vielä nimellä Töysäläinen. ”– – Mä en korpuist tykkää, mutta siellä on sellasia suklaavohveleita, joissa on salmiakkia välissä. Sekin on Töysäläinen-nimellä”, kommentoidaan vielä.

KOKEILUPERUSKOULU JA MUITA MULLISTUKSIA

Tärkeistä kotiseudun tapahtumista mainitaan ensimmäisenä sota. ”Kyl se varmaan sota. Siis oikein jos menee taaksepäin

Peltomäen aukea. Kuva: Janne Vuorela.

niin kyl sieltä varmaan, vaik siitä aika vähän on puhuttu. – –.” Hän mainitsee myös maatalouden vähenemisen ja nuorten maaltamuuton: ”– – emmä tiää, mikä osuus sillä on, että EU tuli, ja mikä osuus on sillä, että sitten nuoriso halus lähtee pois maalta. – – [Kun] työpaikat on vähentyny sillä lailla, että nuoremmille ihmisille ei oo sillä lailla tulevaisuutta – – . Joku sano, et kun pikitie rakennettiin, niin sieltä lähetettiin vaan pois sen jälkehen.”

Myös Keskisen arvellaan vaikuttaneen paljon. ”– – Keskinen siinä loppujen lopuksi on myllertäny aika paljo. – – Pentuna, kun koulua kävin, niin siinä oli niitä kauppoja kylällä. Kuinkahan paljo niitä mahto olla? – –” Luetellaan Kukkanen, Kuusela, Osuusliike, Ahopelto, Helanderin kukkakauppa, rautakauppa, Lehtola, Leskinen, Hukkanen, kirjakauppa, Forsmannin kauppa ja Kanervan kauppa. ”– – Tätä on tietysti tapahtunu joka paikassa. Mutta siellä [Töysässä] on ollu niin valtava tarjonta. Ja nyt sitte ei edes huoltoasemia, ei mitään. Keskinen on syöny kaiken”, todetaan.

Kokeiluperuskoulua pidetään edelleen erittäin merkittävänä asiana, joka on vaikuttanut keskustelijoihin ihan henkilökoh-
taisella tasolla: ”– – Mun ikäset ja sitte justiin meidän perhe,
niin varmaan toi kunnallinen kokeiluperuskoulu on ollu yks
[tärkeä tapahtuma]. – – Mä huulen, että meillä, – – varsinkin
äidillä oli ajatus, että lapset täytyy kouluttaa, mutta meitä
todellakin yhdeksän pääsi kouluun! – – Se ei maksanu mi-
tään. Eli mä ja mun vuotta vanhempi veli ollaan käyty sitä
peruskoulua. Koulukuljetus on ollu ilmasta, ruokailu on ollu
ilmasta, kirjat on ollu, kaikki on ollu. Et sitten lukiossa tieten-
kin on ollu eri juttu – –.” Tämä saa vahvaa kannatusta saman-
ikäisiltä keskustelijoilta. ”Joo, mä oon samaa mieltä. Kyllä on
merkittävä muutos tapahtunu, koko Töysän kehitykses sillon,
kun peruskoulu on tullu.” ”Meiän ikäsille se on ollu niinku lot-
tovoitto.”

Keskustelijoiden havaintojen mukaan eri koulumuodoista
ja perhetaustoista kokeiluun tulleet olivat tasa-arvoisia ja tu-

livat hyvin toimeen keskenään. ”– – Miten hyvin ne sulautu
yhteen! Ne jotka tuli sieltä kansalaiskoulun puolelta, ja toiset
sieltä niin sanotusta oppikoulusta, joilla oli sitte joittenki mie-
lestä jotaki enempi. Se oli siis semmonen, jonka koki todella
vahvana. Että tosiaan ne tulokset näki! – – ” Puhuja ei muista
nähtänsä tai kuulleensa, että ketään olisi syrjitty. Toinen kes-
kustelija nostaakin tasa-arvon peruskoulun olennaiseksi piir-
teeksi. ”– – Ei siellä ollu kukaan oikeestaan toistaan parempi,
vaikka ois ollu minkälaiset maat ja mannut. – – Se tasa-arvo
siellä oli mun mielestä olennaista.”

Myös töysäläiset opettajat saavat tunnustusta: ”Se oli niin
ristiriitanen asia se peruskoulu sillon. Siellä oli niin intohimo-
set ja hyvin koulutetut laadukkaat opettajat just sen takia,
koska se oli näytön paikka. Tänä päivänä, kun ajattelee kou-
luja täällä Helsingin seudullakin, niin on hirveen paljo epäpä-
teviä opettajia. – – Siihen aikaan oli ilmeisesti aika hyvin ha-
kijoitaki just tästä syystäki, et se oli niin kuuma aihe. Oli näitä,

jotka oli intohimosesti sitä mieltä, et kaikkia lapsia kannattaa opettaa ja kouluttaa, ja sit oli taas osa porukkaa, joka vastusti – –.” Huomautetaan, että opettajissakin oli myös uudistuksen vastustajia. ”Mutta suurin osa opettajista, tai sanotaan, jotka oli siellä niin sanotun yläasteen puolella, niin kyllähän ne oli kaikki motivoituneita. Että ne oli enemmän siellä ala-asteella – – jotka oli koko peruskoulua vastaan.” Samaa henkeä kohdattiin myös lukiossa. ”Lukios oli silloin vielä Alavudella vähän tämmönen: ’kyllä nyt tämä taso laskee, kun tänne tulee nämä peruskoululaiset.’ Ja sitten ne, mitkä reputti, oli niitä vanhoja yhteiskoulun oppilaita.” Keskustelijat haluavat vielä tarkentaa, että ala-asteellakin oli peruskoulusta innostuneita opettajia.

Vielä yksi kokonaisuus otetaan esille tämän virikkeen alla: yritteliäisyys ja sen synnyttämä teollisuus ovat vaikuttaneet kotiseutuun huomattavasti. ”– – Siel oli paljo teollisuutta Töysässä. – – Mikä on varmaan huonu sitä vaurautta, et justiin nää Kitulankosken sahat ja leipomot – –. Aina töysäläiset on ollu yritteliäitä.” Luetteloon lisätään vielä meijeri, maatalousyrittäjien vaikutus ja monet kaupat. ”– – Lehtimäelle päin niin siinä oli kolme kauppaa. – – Niitä ei oo enää mitään misään.” ”Ei. Talot vaan pystyssä.”

TYYLIKÄS VAAKUNA, VANHOJA TALOJA

”Mun lapsenlapseni sano tosta Töysän vaakunasta, et se on kaunis. Vois sanoo, et hyvä mielipide”, yksi keskustelija kertoo huvittuneena. Alavutelaisten uskotaan olevan edelleen katke-ria siitä, että he joutuivat ottamaan kuntaliitoksen seuraukse-na Töysän vaakunan käyttöönsä. ”Tuon kanssa menee vaikka YK:hon. On niin upee”.

Sitten käydään lyhyesti läpi, mistä vaakunan design on saanut inspiraationsa: ”Eiks se oo Tohniinmäellä ideoitu toi kivikasa?” Mainitaan sana kärjäkivet. Pohditaan myös, kuka vaakunan on suunnitellut, mutta nimi ei muistu mieleen. ”Siit tulee jotenki Suomen lippuki mieleen, jotenki vähä semmone.” Vaakuna-aiheesta onkin tehty pitäjänviiri. Se on myös kes-kustelijoiden käytössä. ”– – Onko kolomas menossa? Ensimmäinen Alavuden kaupungista haettu. Kaks edellistä oli Töysästä”, yksi osallistuja mainitsee. Alavuden vanhaa vaakunaa karhuaiheineen hieman kummeksutaan ja värejäkin pidetään outoina: ”Eiks siinä oo jotkut Karjalan värit? – –”. Tämä nykyinen sen sijaan ”on älyttömän yksinkertainen ja tyylikäs.” ”Isänmaallinen.”

Sitten kommentoidaan aikajanaa. ”Tosta historiasta, mä en ainakaan muista vanhemmista jääkaudesta ja – – noista tiedä mitään.” Arvellaan, että Töysässä ei ole silloin ollut mitään. Nykyinen asutus on vasta jostain 1600-luvulta. ”En tiedä. Sukulaisia on melkein kaikki kuitenkin”, toinen keskustelija naurahtaa. Joku tietää Tuurin ensimmäisistä taloista: ”– – Tuurissa on ollu neljä taloo, jotka on alottanu aikonsa. Kolme on ollu joen toisella puolella ja meillä on ollu toisella puolella jokee – –”. Puhuja selittää, että taloja ja vesijättömaita on sitten jaettu jotenkin monimutkaisesti tavalla, jota on vaikea ymmärtää. ”Mistä vuosisadasta nyt puhutaan?” yksi paikallaloijoista pyytää tarkentamaan. ”– – Ne talot on tullu joskus

1700-luvun puolella, mutta – – siellä on aina välillä jaettu ja sitte liitetty yhteen ja sitte taas jaettu niitä.”

Paikannimet puhututtavat: ”Mua esimerkiks korpee ihan hirveesti tämä uusi Saurakalliontie. – – Se menee ihan keskelä Viitamäen maita. Ja sitten taas – – Viitamäen tie, – – se on Kukkamäen mailta. Mua ärsyttää tämmönen historian vääristely. – – Jos haluais, että ne ois paikannimiä, niin sitten ne pitäis olla ainaki oikealla paikalla.” Puhuja nimeää vanhempaan nimistöön Riihon, Salmi-Tuurin ja Fräntilän.

TUNNETTUJEN TÖYSÄLÄISTEN TARINAT

Keskustelijat kertovat kirjasta, johon on kerätty Töysään liit-tyviä tarinoita: ”Tulee mieleen ’Tuaretta korppua Töysästä’. Semmonen pikku kirja. – – Siinä on tosi paljon niitä paikalli-sia juttuja henkilöistä ja niitten sanomisista – –”. Tarinoita on kerätty myös Töysä-Seuran kotiseutulehteen: Kotiseudun kas-vot, ja keskustelun kuluessa mieleen tulee toinenkin: Töysän joulu, jota julkaisee opettajayhdistys.

Kuullaan kasku Töysän nimestä: ”Mä oon kuullu tari-nan, et miten toi Töysä on saanu nimensä. – – Puurattailla on mennu miehet, ja toinen on sanonu, et ’onpas täällä pal-joa töyssyjä’.” Tarina sijoitetaan mäelle, joka ennen tunnettiin Maaherranpakkana. ”– – Tämän päivän töysäläiset ei oo var-maan kuullukaan sitä nimeä,” arvellaan. Tarkemmin nimeä inspiroineen töyssyn arvellaan olleen ”jossain Heinosen sillan luona”. Maaherranpakka tuo mieleen mäenlaskupaikan Tuu-rista: ”– – Santapakka oli Tuuris, mistä laskettiin kans. Se oli siinä Kallenkosken sahan lähellä osittain nykyisen Keskisen alueella.”

Muistellaan myös kotiseudun kuuluisuuksia. Eila Pieni-mäen laulu on jäänyt lapsuudesta mieleen. ”Vanhan veräjän luona”, keskustelijat arvaavat yhteen ääneen. ”– – Sellasilla tarinoilla oli merkitystä [lapsena], että – – täältä voi jotain lähtee. Voi jopa päästä levylaulajaksi.” Sama puhuja jatkaa toisella esimerkillä: ”– – Meidän isä kerto aina Toivo Kärjes-tä. – – Se oli sen kanssa samanikänen ja kävi kalastamassa, ja sen isä oli pappina siellä [Töysässä]. Ja sehän oli kuitenkin erittäin merkittävä henkilö. Kyllä sellasilla tarinoilla ainaki mulle oli merkitystä.”

”– – Isä joskus sano että – – Eila Pienimäki oli ollu Hak-kolan sahalla töissä.” Yksi keskustelija kertoo Eila Pienimäen tarinan: ”Joo, se on 15:n vanhana, tosi nuorena mennu töihin – – Sen sisko oli kans tosi taitava laulaja. – – Siihen aikaan poltettiin sisällä, niin [siskon] allergia tuli niin paha, et sen piti lopettaa laulaminen. Ja niitten veli soitti. Ne oli samas orkesteris, Mauno Pienimäki. – – Sittenhän se Eilan tähti nous huimaa vauhtia, kun se pääs – – levyttämään. – – Toivo Kärkihän siinäki oli taustatekijä. – – Se oli tosi hyvä laulaja kyllä. – –”

Mainitaan myös Töysä-seuran vaikutus: ”Kyllähän Töysä-seura on aika paljo – – kans vaikuttanu Töysän tunnettavuuteen.” Puhuja tarkoittaa lähinnä Sepänniemen alueen kasvavaa museotoimintaa. ”– – Muutama vuosi sitten tuli se kauppamuseo, ja eikö se nyt oo tullu se apteekkimuseo? – –” Kerrotaan

Toivo Keskinen. Kuva: Pentti Hautala.

myös, että juna-asema on myyty. ” – Onneks – , koska se ois muuten mennyt – kylmillään siellä ihan rappiolle – .” Aseman omistajalla tiedetään olevan majoitustoimintaa. ” – se [omistaja Haukka] pitää junamajotusta, mutta – se yrittää saada vissiin ratikkaa lisäksi sinne, et niinku lisäis sitä majoitusta.”

Myös Toivo Keskinen ja Keskinen kyläkaupan tarinaa pidetään merkittävänä. ” – Laukkukaupallako se kulki se Vesa Keskinen isoisä ympäri kylää. – Semmonen tarina ainaki meille kerrottiin. Et siitä se on lähtenyt.” Kaupan kasvu kolmessa polvessa nykyisiin mittoihinsa on ollut tärkeä asia työvälsäisille: ”Se oli kyllä hirveen tärkeä – , kun sanottiin, että se on Suomen toiseksi suurin yksityinen kauppa.” Stockmannin jälkeen, niin. – Erittäin – merkittävä tarina sekin. – ”

Sitten muistellaan Toivo Keskinen perustamaa kauppaa: ” – Siinähan oli se pieni talo, kun menttiin bussilla Alavudelle. Toisella puolella oli Suutalan kauppa.” Valkoinen pääraKENnus oli keskustelijoiden mielestä sivuroolissa. ”Siinä [oli] iso ulkorakenus, jossa oli tavaraa paljo enempi, ku siellä kauppassa.” Yksi keskustelijoista muistaa vielä varhaisemman vaiheen: ”Mut se oli – sitä ennen jo pienes punases mökis siinä nykyisen Keskinen liittymän varressa.”

Keskinen tarinasta on tehty kirja, *Toivon taival*: ” – [Se] kertoo ihan siitä kulkukaupasta asti. – Se on tosi mielenkiintonen – varsinki sikäli, koska mä tunnen melkein kaikki ne ihmiset, ketä siinä oli. – Onhan ne nyt Keskitet jollain lailla sukulaisia varmaan meille kaikille perustövälsäisille, ainaki jollain lailla. – Siinä heidän naapuris ne oli serkkuja sitten nää Matti ja Mikko ja ne. – Kaikkihan ne oli tuttuja – .” Mainitaan, että Keskinen on ollut tärkeä työllistäjä.

Veikkaus oli osa kauppassakäyntikokemusta: ” – Sillon ku se oli siinä valakoses rakennukses, siihen aikaan ei PR:stä

puhuttu mitään, mutta Toivohan teki peeärrää niin maan perusteellisesti, kun se oli hevosmiehiä ja siel ukkoja istu ja soitti suutaan ja veikkas siinä jotaki ravivetoa – . Mäkään en hevosista mitään tiedä. – Ku vaarin kans kävi joskus siellä, ni se oli aika pitkä se kauppareissu.” Toivo muistetaan myös kovana kellokauppiaina. ”Laatikko oli pöydällä – ja jos ei sieltä löytynyt, ni [veti] alta toisen. Sieltä rupes löytymään sitten.” Kelloja oli kaikenlaisia. ”Joo, ja muisti kenen kans on kellokauppaa tehnyt: ’Sinä oot ostanu multa kellon.’ Ja sitte taas vastaavasti: ’Minä oon ostanu tämän siltä ja siltä.’” Kerrotaan, että Pihlajamäen Otto korjasi kelloja. ”Palvelut pelas hyvin sillo.” Otto oli kans oikeen persoona kyllä.”

VIKKONLOPUN JA JUHLAPÄIVIEN PERINTEET

Ensimmäinen vastaaja kertoo oman perheensä perinteestä, eli viikonloppuvierailusta isovanhempien luokse: ” – Mun kotona oli kauppa, ja isän vanhemmat ja äidin vanhemmat asuivat Soinissa. Me mentiin joka viikonloppu – sinne Soiniin ja käytiin isän vanhempien luona. Sit siitä oli muutama kilometri eteenpäin äitin koti, ja sit käytiin kans siellä. Joka viikonloppu.” Puhuja kertoo, että kauppiasisä toimitti samalla reissulla tavaroita monelle asiakkaalleen. ”Kotiinkuljetus siihen aikaan jo”, toinen osallistuja naurahtaa. Isä oli tehokas kauppias: ” – Hän myi eniten lypsykoneita. Hän sai Tanskan-matkan. – Ja puukengät, mitkä isä toi Tanskasta mulle, on vieläki ehjänä. – Hänhän tuns kaikki [ihmiset] Töysästä ja Soinista ja Lehtimäeltä. – ”

Muut vahvistavat, että kylässäkäynti kuului yleisesti viikonloppuviettoon. Lisäksi kerrotaan, että eri tilanteisiin pukeuduttiin eri tavalla: ” – Viikonloppusin kävi aina vieraita, tai mentiin johonki kylään. – Ja laitettiin pyhävaatteet päälle. – Ja senki mä lapsenlapsille sanon, et meil oli pyhävaatteet ja arkivaatteet ja kouluvaatteet.” Muut vahvistavat, että ero tehtiin tarkkaan. ”Joo, – sillonhan tosiaan pyhäpäivänä pistettiin aina paremmat vaatteet päälle, vaikkei lähdeykään mihkään. Oltiin vaan kotona, mut laitettiin paremmat vaatteet. – ” Näin erotettiin pyhä arjesta: ” – Vaik niinku maalaistaloski tehtiin periaattees kaikki samat työt pyhänä ja arkenakin. – ” Siirtyminen pyhään alkoi lauantai-illan saunasta: ” – Pyhä alako siitä yleensä, ku saunas oli. Siihen aikaan ei ollu jatkuvalämmitteisiä saunoja, et sekin oli isompi projekti, kun sauna lämmitettiin. Ja sen jälkeen sitte piti olla vähä niinku siivosti. – ” Tarkennetaan vielä, että ennen saunaa siivottiin ja sen jälkeen rauhoituttiin pyhän viettoon.

Siivoaminen on jäänyt keskustelijoiden mieliin voimakkaasti erityisesti juhannuksen alla. ” – Varmaan kaikilla oli, et juhannuksena – kaikki siivottiin ja hirveesti vietiin ulos tavaraa. – Sen jälkeen laitettiin ne juhannuskoivut, kaks koivua siihen sisäänkäyntiin”. Muut luettelevat yksityiskohtia: – Tuplaikkunat oli [talvella], niin otettiin sisimmäiset pois. – Ja ne otettiin pois ja vaihdettiin kesäverhot. – Lattiakin jopa maalattiin sitten juhannukseksi että... Pestiin kunnolla maalipinta. Ja sama oli navetassa että navetta valakastiin. – Sillon keskikesällä kalkilla vedettiin seinät, että se oli ihan vitivalkonen.”

Sitten juontaja kysyy, onko ovatko perinteet kulkeutuneet nykyisiin koteihin. ” – – Ainakin jouluruuat on semmoset, mitä minä aina haluan laittaa, perinteiset jouluruuat. – – Eei ihan joka perhees enää laiteta perinteisiä jouluruokia.” Tarkennetaan, että puhuja tekee ruuat ihan alusta asti. Juontaja kysyy, mitä pöytään kuuluu. ”Se kinkku tietysti, ja sitten on lanttulaatikko ja porkkanalaatikko ja sitten sillisalaatti, ja – – mä teen kyllä kaljaaki yleensä. Ihan maltaista asti.” Lisätään vielä rosolli. Sen sijaan ” – – meillä ei tehty koskaan sitä perunalaa-tikkoo. – –”

Toinenkin keskustelija painottaa joulun merkitystä. Siihenkin liittyy siivousmuistoja. ”Meilläki joulu on [ollut] vahvin perinteinen [juhla], – – juhannus ei niinkään, mutta joulu tosiaan. Siitä mä aina muistelen – –, kun sillon piti koko huusholli siivota ja ulkokomerotkin piti tyhjentää ja oli kylmä ja lapaset kädessä. – – Kaikki ulkotilat kuurattiin. – – Ja sit hopeat ja kuparit putsattiin alusta asti, et sekään ei ollu ihan helppoo. – –” Kolme keskustelijaa kertoo, että riisipuuro olennainen osa heidän kotiensa jouluperinteitä. ” – – Riisipuuro piti aina keittää jouluna. Ja sit väki väheni ja puolet ei syönyt maitotuotteita ollenkaan, ja aina vaan piti keittää sitä. Pari vuotta sitten tein niin radikaalin ja törkeän liikkeen, että [päätin:] Nyt ei riisipuuroa keitetä enää tänä jouluna, kun sitä ei kukaan muu syö, kun minä, ja minä en siitä edes tykkää.” Ensireaktio oli kuitenkin suuri hämmästyks: ”Mitä? Eikö meil oo puuroo?” – – Toisen keskustelijan joulupuuro on perinteinen: ”Meillä tosiaan lapsetki vielä haluaa sen. Se on aina ollu aattona, kun on joulurauhan julistus, niin sen jälkeen syödään aina [puuro]. – – Yksi manteli ja haudutettu puuro. Sen edelleen teen.” Toinen kertoo, että heillä puuro on muuttanut vähän muotoaan: ” – – Joulupuuro on kyllä mullaki, minkä mää

oon lapsille opettanu, mutta seki pitää tehdä sit ehdottomasti luomu ja mielellään – – täysjyväriisistä – –.” Yksi keskustelija mainitsee syövänsä joulupuuron aamupuurona, ja toinen taas jälkiruokana sekahedelmäsopan kanssa.

KIRKKO JA PIHAPIIRI

Seuraavaksi valitaan kotiseudun kuvia. Ensimmäinen vastaa ja valitsee kohteekseen Töysän kirkon ja saa heti kannattajan. Kolmas kertoo naurahtaen, että ottaisi kuvan onnenkengästä. Yksi kuvaisi oman pihansa. Siihen liittyy monia muistoja: ” – – Se on vähä mäen päällä. Siitä menee tie – –, ja siinä on pellot ja on vähä puita, ja sit – – siellä on joki. Ennen se oli perattu – –, nyt siinä on pientä puskaa ympärillä. Se on se, missä me pienenä käytiin uimassa, kun meillä ei ollu järveä lähellä. Ja siellä käytiin jynssäämäs matot porstalla ja mäntysuovalla – –.”

Toinenkin keskustelija mainitsee pihapiirin ja joen: ”No meidän pihapiirissä on se joki. – – Kyl mä siitä jokimaisemasta ottaisin kuvan. – –” Myös peltomaisema tulisi kuvatuksi: ”Minä ehkä ottaisin peltomaiseman. – –” Paikka olisi Tuurin kyläkaupan läheisyydestä. Toisena vaihtoehtona tällekin vastaajalle on joki. ” – – Tietysti se joki siinä oman kodin vieres, se on toinen vaihtoehto. Mutta jos mä näyttäisin sitä jollekkin muulle, niin kyllä minä näyttäisin sen peltomaiseman.”

Kotiseudun kuvan voi ottaa myös muistojen paikasta, vaikka se olisikin kokenut suuria muutoksia. Yksi keskustelija kertoo: ” – – Yritin lapsille omaa kotitaloa esitellä. Tultiin [autolla] Ähtäristä päin: – – Nyt sen pitäis näkyä, ja mä olin ylpeenä esittelemässä. Koko talo oli hävinny! – – Siitä me otimme kuvan. Että näin siinä kävi. Ei me tiedetty. – – Ja mä

Töysän kirkko. Kuva: Arto Halttunen.

kun olin tytölle oikein tehny mielikuvan, – – että siinä on ne puut ja koivut vieressä ja se talo on siinä ja... – Kaikki oli pois. – –

”MINUN KOTI, METSÄ, MAISEMA, KIRKKO”

Keskustelijoiden lapsuuden kotiseutu on kokenut voimakkaita muutoksia. Suurimpia tappioita ovat oman kodin ja läheisten menettäminen. *”Mun koti ja kaikki kodin ihmiset sieltä on hävinny – – Äidin ja isän hauta on siellä”*. Mutta merkitystä on myös luonnonympäristön muutoksella. Metsän hakkaaminen on muuttanut kotiseudun maisemaa radikaalisti: *”– – Siinä on aina ollu se mettä, siinä kun Tuurista menee... – – Ne on myynny mettät ja myynny maat kunnalle. – – Nyt siinä on hirvittävä aukko, ja se on niinkun, semmonen tyhjyys tilalla – –”*. Puhuja vertaa paikkaa nyt Lapin avohakkuisiin. Ympäristössä häiritsee myös valosaaste. *”– – [Siellä oli] niinku lentokentän valot, niin rupesin ymmärtämän nuoria terroristeja. – – Et siinä vaihees kun kahden aikaan yöllä vielä ei meinannu saaha nukuttua, kun ne valot loisti sieltä, niin mä [mietin], et pitäiskös käydä viskaamas pari kivee. – – Se ympäristö on kyllä semmonen mikä on.”* Menetykseksi mainitaan vielä kau niiden rakennusten purkaminen, erityisesti Kirkonkylässä.

Eräs keskustelija kertoo menettäneensä lapsuuden uima- paikan: *”– – Siihen on rakennettu sinne meidän kalliolle, pu- naselle kalliolle. Siihen – – sen maanomistaja [on rakentanut] mökin, niin me ei voida enää käydä uimassa – –”*. Myös tien muuttumisesta on hämmästyttävä kokemus: *”Mulle oli aikoi- naan yllätys se Töysän ohikulkutie. – – Mää kävin kotona ja, menin sitte Tuurista päin, niin minäpä ajoin ki – – liittymän ohitte. En osannu kääntyä kotiin ensimmäisellä kertaa.”*

Sitten vaihdetaan näkökulmaa. Osallistujia pyydetään miettimään, mitä elementtejä heidän kotiseudustaan tulisi säi- lyä, jotta he kokisivat sen edelleen kotiseutuna. Ensimmäisenä mainitaan koti ja luonto. Toinenkin vastaaja korostaa luonnon merkitystä kertoessaan esimerkin kotiseudun muuttuneesta maisemasta: *”Mulle on kaikki puut tärkeitä – –. Mulla on hir- veen ikävä muisto sieltä. – – Et miten se maisema muuttuu, ja miten siitä tulee merkityksetön. Meillä oli ihan vieressä metsä, ei meidän metsä. Se oli aika pieni, mut mä kävin siellä. Tiesin tarkalleen, missä siellä on ahomansikat, missä on mustikat, missä on erilaiset sienet. Mä oon ihan pikkutyöstä yksistään ollu siellä, ja kun tuli paha olo, niin mä menin aina sinne met- sään. Sitten kun mä olin teini-ässä ja siihen aikaan oli vielä kaiken lisäksi pellot paketissa, ja sit siitä saatiin rahaa, kun maataloustuotteita oli liikaa. Ne laitettiin pakettiin niin sano- tusti niin, niin siitä sai sitten jotain korvauksia. Sitten kuiten- kin se metsä kaadettiin ja tehtiin peltoa, sellasena aikana. – – Sillon musta tuli niin sanottu ajatteleva nuori. Sillon mä aloin inhoamaan kaikkee sitä lyhytnäköisyyttä, miten toimitaan. – – Tuli sellanen tunne, et mä haluan pois täältä. – – Tää ei oo enää mun kotimaisema. Nyt meil on vaan koivuja siinä koivukujalla, mutta pahalta tuntus, jos nekin kaadettas siitä. Se metsän hävitys oli varmaan siihen asti mulle järkyttävin tapahtuma. – –”*

Seuraava puhuja mainitsee kirkon, hautausmaan ja sankari- haudat. Lisäksi hän kertoo kotiseudulla sijaitsevasta kesäpai- kasta: *”– – Toki se meidän kesäpaikkakin, se on mun äidin lapsuuskoti. Semmonen kakskerroksinen hirsinen pohjalai- nen talo. Kyllähän sekin on tärkeä, mutta en mä nyt tiedä, että oisko se sit ihan hirveetä, jos siinä rakentais vaikka oman mö- kin siihen viereen tai jotain tämmöstä. – –”* Hän pohtii myös yksipaikkaisen kotiseudun merkitystä: *”– – Jos on – – saanu aina koko ikänsä – – käydä siellä samalla paikkakunnalla. Siel on kaikki ollu tuttua ja turvallista, niin onhan se. Se on todellinen rikkaus. Kun tunnen henkilöitä, joilla ei oo ikinä oi- kein ollu kotipaikkaa. Ne on muuttaneet koko ajan vanhempi- ensa työn mukana. – – Kyllä niiltä tuntuu puuttuvan jotakin.”*

Kirkko saa muiltakin kannatusta. *”– – Kirkko ja ympäris- tö on tosi tärkeä. Kun nyt lehdistä lukee, että jotain kirkkoja muutetaan. Puretaan kokonaan tai muutetaan joksikin, jon- kun kodiksi tai jotain. – – Töysässäkin on just se vaara, että kun se on Alavuteen liitetty, että häviääkö se kirkkokin sieltä kokonaan. – –”* Toinen keskustelijan luottamusta lisää se, että kirkkorakennuksesta pidetään huolta: *”Onneks se ainaki maa- lattiin tänä kesänä, että ei se ehkä heti häviä.”* Jumalanpalve- lusten alkamisajan muuttaminen tuntuu häiritsevän ihmisiä, vaikka eivät kirkossa kävisikään. *”Oudolta tuntuu, et joskus yhden aikaan oli siellä. – – Se on väärään aikaan se kirkon- meno siellä”*, kommentoidaan.

KULTTUURI, KOULUTUS JA YRITTELIÄISYYS

Siirrytään seuraavaan virikkeeseen, jonka aiheena on *”Kult- tuuriperintömme”*. Yksi osallistuja vetää jo yhteen koko tähän- astista keskustelua: *”– – Täs on puhuttu nyt kolmesta asiasta: – – yritteliäisyydestä ja – – yhteisöllisyydestä ja – – koulu- tuksen vahvuudesta. – – Koko elämä rakentuu hyvin vahvas- ti niille. – – Se on – – resurssi, jonka päälle on voinu raken- ta.”* Koko kotiseutu, maaseutu ja omat juuret voivat ryhmän mielestä olla kulttuuriperintöä. Siksi Töysää ja lähiseutua on haluttu näyttää esimerkiksi omille lapsille. *”– – Monipuoliset juuret. – – Et jos Töysää aatellaan, niin [perintö] on valtavan monipuolista.”* Puhuja mainitsee vielä kulttuurin, koulutuksen ja yritteliäisyyden. *”Siellä on monenlaisia yrittäjiä.”*

Yksittäisenä kulttuuriperintönä vaikutuksen on tehnyt elävä kruunuhääperinne. Myös siksi, että oma perhe on osal- listunut juhlan toteutukseen: *”– – Kruunuhäät on ollu – – val- tavaa häpeninkiä. – – Äiti ja isä oli herrasväkeä, – – pantiin lampunvarjostin tänne hameen alle, että se oli niinku työhtö. – – Sitten oli hanskat ja muut. – –”* Lisäksi mainitaan kuorot ja kirkon tapahtumat. *”– – Kyllä siellä kulttuuria on ollu aika paljon, ja sitten on ollu just näitä taiteilijoita kaikennäköisiä, ja elinkeinorakenne on ollu hirveen monipuolinen.”* Puhuja tart- tuu erikseen uskontoon ja politiikkaan: *”– – Siel on ollu aika monta uskontokuntaaki. Ne joskus laskeskele siinä, että – – viis-kuus eri kirkkokuntaa ja ateistit päälle. – – Mä muistan, et aina kun oli jotkut vaalit, – – [ja] äiti leipo kotona, niin sit niitä akkoja ilmesty sinne enempi taikka vähempi kahaville päivällä. Kyllä ne rupes puhumaan politiikkaa ihan siinä mis-*

sä miehetkin.” Naisille tärkeänä foorumina mainitaan maatalousnaiset. – – *Jos pidot oli, niin sieltä sai vuokrata astiastot ja näin pois päin.*” Lisätään vielä kinkerit ja pyhäkoulu. Keskustelijat painottavat, että pyhäkoulua pidettiin joka kylällä. – – *Suutarin vaimo Rajalan Anni oli – – pyhäkoulun opettaja. Vuosikymmenet piti pyhäkoulua siellä kotonaan, ja minäkin kävin jossain vaihees Ylihärmäs saakka jollain kirkkopäivillä hänen mukanaan.* – – *Matka oli kuin palkkio hyvin suoritetusta pyhäkoulusta: ”Sehän oli ku ulkomaan reissu siihen aikaan.* – – *”Ei kirkonkylää pitemmälle kauheesti menty, ei.”*

KESKUSTELURYHMIÄ JA SÄHKÖISTÄ ASIOINTIA

Seuraavassa virikkeessä keskustelijoiden huomio kiinnittyy ensimmäisenä Facebookiin ja videopelikuvaan, jossa on keltainen urheiluauto. Se yhdistetään Keskiseen: *”Feisbuukki siinä. Vesan auto.”* *”Joo, Vesan Lamborghini.”* Sitten alkaa puhe tietotekniikasta ja sen vaikutuksesta asiointiin: *”Tää alkaa olla nykypäivää.* – – *Tietotekniikka valtaa alaa.”* Puhujan mielestä vaikutus alkaa jo olla liiankin suuri: *”Mun mielestä sitä on viety pankkialalla ainakin vähän liian pitkälle. Minä oon ollu niissa eläkeläisten jutuissa mukana jonkun verran, niin siellähän on porukka vähä pahoillaan siitä, että palveluja ei saa. Ei saa rahaa pankista sillon, kun haluaa. Saattaa olla, että joku pankkilaitos ei anna rahaa ollenkaan, [siis] käteistä rahaa.* – – *”Tällainen palvelujen heikkeneminen on keskustelijoiden mielestä ongelma erityisesti vanhoille ihmisille. Yksi keskustelija kuitenkin kertoo, että Töysän Säästöpankki menee toiseen suuntaan: ”Nythän tämä entinen, tai no alun perin Töysän Säästöpankki, sehän rupee perustamaan nyt palvelukonttoreita ympäri Suomea.”* Tiedetään, että pankki on myös menossa pörssiin. *”Pörssiin! Ja sekin on Töysästä lähtösin.”* Joka tapauksessa keskustelijoiden mielestä palveluiden sähköistyminen muuttaa ihmisten sosiaalista elämää: – – *”Jos kaikki [asiointi] toimii sähköisesti, niin ei [työelämän ulkopuolella] nää enää ylipäätään ketään kohta. Niinku livenä.”*

Juontaja tiedustelee osallistujilta, onko heillä kotiseutua virtuaalisessa maailmassa. Aluksi saadaan kieltäviä vastauksia: – *Ei minikäänmoista.*
– *Eipä juuri.*

Kerrotaan kuitenkin, että kotiseutuun liittyviä aiheita löytyy verkostakin. – – *Ohan siellä varmaan kaikennäköstä Töysä-aiheistakin, jotain Facebookissa ja muuta.* – – *”Tiedetään esimerkiksi Töysän museon virtuaalinäyttely: ”Mä katoin sen Töysän museon nyt ihan pari viikkoo sitten. Siellä on digimuodossa, ja pystyy ihan kulkemaan siellä Töysän museossa.”* Lisäksi monet osallistujat kuuluvat kotiseutuaiheisiin keskusteluryhmiin. Niissä aktiivisuus vaihtelee. *”Mä oon jossain ryhmässä, mutta mä en muista. Mikähän sen ryhmän nimi on?”* Toinen ehdottaa: *”Helsingin töysäläiset.”* Kerrotaan, että yhdistyksellä on omat sivut. *”Mut siel on hirveen vähä laitettu sinne mitään.”* *”Ei se oo se sama [keskusteluryhmä]. Mä en nyt vaan muista sitä,”* harmittelee edellinen puhuja.

Osallistujille esitetään pari apukysymystä: *”Onko tuossa sellasia asioita, jotka kuuluu teidän omaan kotoisuutenne piiriin? Että jos menettäisi näitä asioita, niin häipyisikö jotakin omasta kotoisuudesta?”* Mainitaan puhelin ja auto. – – *”Jos meiltä Töysään lähtis, niin kyl se on hyvä olla auto olemassa.* – – *”Sinne pääsee junalla kerran päivässä. ”Mut siel ei pysty sitten liikkumaan, jos ei oo omaa autoo mukana.* – – *”Puhelin ja auto on pakollisia.”*

MIKÄ KOTISEUTU ON?

Keskustelu kääntyy kotiseudun käsitteeseen. Eräs keskustelija miettii, että kyseessä ei ole helppo käsite. Mikä on kotiseutu, kun koko maailma on tullut oman kodin sisälle? – – *Ei sitä voi sanoa rajaa, et mikä on mun kotiseutu.* – – *”Se on semmonen vellova, vellova silleen. Et se ei oo paikka, fyysisesti paikka, yks paikka. Useimmat Töysääinkin liittyvät asiat on suhteessa johonkin muuhun.”* Puhuja kertoo, että hänen ajatuksiinsa on vaikuttanut työskentely kansainvälisten ihmisten kanssa. Kotiseutu tuntuu muuttuvan. – – *Kaikki ne sun kokemukset, niin ne on tietyst olemassa vaan sussa ja sen ympäristön kautta. Mut sitten kun sitä kattoo, tavallaan peilailee erilaisiin ympäristöihin, erilaisiin ihmisiin, niin sit se jotenkin muuttuu.* – – *”Mikä on kotiseutu?”* Toinen keskustelija liputtaa nykyisen asuinpaikkansa puolesta. *”Kyllä mulla ainakin on se, missä nykyään asuu ja elää, ni kyllähän se on se kotiseutu sinänsä. Mutta eihän se Töysä sieltä koskaan häviä. Kyllä se yks kotiseutu on, mutta ehkä se käytännös, kun kuitenkin elää täs ympäristös [pääkaupunkiseudulla], niin tämä on se nykyinen kotiseutu sitten.”*

Virikkeen tarjoamat virtuaaliset tekijät halutaan rajata kotiseudun käsitteen ulkopuolelle. *”Niin, ettei tommosen virtuaalimaailman anna häiritä sitä. Kyllä se on edelleenkin se ympäristö – – se fyysinen koti ja ympäristö – – . Tollaset asiat [virikkeessä näkyvät] ei mee ikimaailmassa edelle. Mä en ainakaan semmoses epätodellises maailmas halua edes elää.”* Osa keskustelijoista tuntuu viehättyneen voimakkaasti ajatukseseen, että oma kotiseutu on nimenomaan synnyinseudulla: *”Sympatiathan säilyy ilman muuta siellä synnyinpaikkakunnalla.* – – *”Siellä missä lapsuuden on viettänyt, niin kyllä ne eitämättä on siellä.”* Toinen keskustelija muistuttaa, että sekään ei ole muuttumaton: *”Kyllähän ne juuret on siellä, mutta – – ei sitäkään voi museoida ihan.* – – *”Se tavallaan lakkaa olemasta kohta, jos ei käy museossa tarpeeks vieraita niin.”* Todetaan, että kehitys menee eteenpäin ja pyrkii tasapäistämään kaiken. *”Niin kun ei tietysti haluais [menettää] sitä, mikä on ollu hyvää siellä, niinku tällamönen kulttuuri ja monipuolinen elämäntyyli.* – – *”Nykyään on vähän sitä vikaa, että keskittää kaikki ja joka paikas mennään samaa linjaa, kahutaan loppuun, ja sit se ei oo enää mitään. Sit taas siirrytään seuraavaan, et vähä semmonen kertakäyttökulttuurimeininki.”*

TÖYSÄ ON HYVÄ PAIKKA, MUTTA SINNE EN KYLLÄ PALAA

Työpajan viimeisessä virikkeessä haetaan jatkoa lauseelle ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset, mutta...” Virike herättää yllättävän keskustelun. Se saa erään paikallaolijan pohtimaan, palaisiko hän Töysään: ”Tulee tosta mutasta mieleen sillä tapaa, että vaikka sympatiat on kuinka siellä, niin en minä ainakaan olisi valmis lähtemään sinnepäin, vaikka muuten mahdollisuuksia olis ja puitteita mennä. – – Mä tunnen, että mä oon kuitenkin tänä päivänä helsinkiläinen – –. En olisi valmis siirtymään, palvelujen takiakaan, takas sinne. Ja täs on vanhuus lähellä, niin kyllä siellä olis varmaan vähä vaikeempaa se eläminen ja oleminen kuitenkin. Ei siellä oo juhukisia liikenteitä eikä mitään. Täällä on niin helppo sitten, jos ajokorttia ei saa uusittua enää, niin sitä voi hypätä bussiin – –.” Toinenkaan keskustelija ei suunnittele paluumuuttoa: ”Joo, mä jatkasin tohon vielä, et se on aika nurkkakuntasta se porukka siellä. En mä ainakaan jaksais sellasten kanssa. – – Et oikeesti – – eri puolilta tulleet ihmiset, niin kun Helsingissä on, – – antaa paljon enemmän sisältöä. – – Jotenki tuntuu, että pöhköks siellä tulis.” Kaikilla tuntuu olevan samansuuntainen käsitys. ”– – Läheisiihän ne on, mutta en mäkään ois valmis sinne muuttamaan”, kolmas miettii. ”Jotenki tuntuu, et siel liian paljon kytätään, mitä naapurit ajattelee. – – Mä en kestäis sellasta.” Pääkaupunkiseudulla on runsas kulttuuritarjonta, mitä arvostetaan: ”Vaikkei käviskään missään teatterissa tai oopperassa tai siellä ja täällä ja tuolla, niin kyllä on kiva, että ne on tuossa vieressä – –.”

Keskustellaan ajanviettomahdollisuuksista Töysässä: ”– – Keskisellä vois käydä kattelemas ihmisiä.” Arvellaan, että Keskisen bulevardilta löytyisi kyllä tuttuja. ”Niin nehän monet sanookin, että kun – – menee muutamaks tunniksi ihan vaan istumaan sinne, niin koko ajan tulee vanhoja koulukavereita vastaan.” ”Mutta täs vaihees ne alkaa kuule harvenemaan ne – – koulukaverit”, yksi keskustelijoista sanoo. ”Niin, eikä kauheesti sitten kuitenkaan oo yhteistä.”

Toisaalta ei Helsingissä ole täydellinen asuinpaikka: ”Mut kyllähän näit on näitä samoja piirteitä, nurkkakuntalaisuutta on Helsingissä – – eikä julkinen liikennekään aina toimi niin hyvin. – – Ja sitten palvelut. Ei ne välttämättä oo täälläkään kaikille niin hyvät. Et se on vähä, et suo siellä ja vetelä täällä.” Töysän puolustukseksi sanotaan vielä, että siellä ei ole liikenneuuhkia. ”On siellä kuule, kun meiltäki lähtee niin eihän sieltä meinaa päästä millään pätielle”, vastustetaan.

NUORISON KOTISEUTUTYÖPAJA

Nuorisolle suunnattu kotiseututyöpaja järjestettiin Töysän kirkonkylässä sijaitsevassa nuorisotila Kaktuksessa 25.9.2018. Paikalla oli kuusi lasta ja nuorta, kolme tyttöä ja kolme poikaa, jotka olivat iältään 13–15-vuotiaita. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Alavuden kaupungin nuorisopalveluiden kanssa.

TÖYSÄ IS THE BEST

Ensimmäinen kuvavirike nostattaa ensin suuripiirteisiä kommentteja yksittäisiin kuviin. Kuvan lapsessa nähdään yhtäläisyyksiä omaan läheiseen. Kummastellaan myös lapsen vaate-tusta. Mökkimaisema herättää hyväksyviä mielipiteitä: ”Aina-kin hieno maisema tuossa. Jonkun mökki.” Juontaja vauhdittaa keskustelua kysymällä, näyttääkö maisema kotoisalta. ”No, ohhan se aika kotosa. Ois se ihana herätä tollasesta paikasta aina aamulla.” Järvenranta-asumista pidetään ihanteellisena, ja siitä on myös kokemusta: ”Kyllä me on kerran yhen järven rannalla asuttu. Sitte kaupunki. Kaupungista mä en pidä yhtään. – – Siellon liikaa hälinää ja vilinää. Mää tykkään justiin tälläisestä paikasta niikun Töysä. Enemmän semmonen oma rauha.” Toinen keskustelijakin kuvailee kotiaan rauhalliseksi: ”Mekin asutaan melekeen keskellä mettää, ja pieni tie menee vieressä. Se on tosi rauhaisa paikka.”

– Tykkääksä asua siellä?

– En tykkää vaan rakastan.

– Aha.

– Koska se on Töysä.

Kerrostaloasuminen ei saa kannatusta. Kukaan keskustelijoista ei ole asunut korkeassa rakennuksessa, eikä sellaiseen halutakaan. Samalla sitä verrataan rivitaloon: ”Kerrostalo on niin kun rivitalo.” Mainitaan tuttuja, jotka asuvat kerrostaloissa. Asuinpaikkana Töysä on keskustelijoiden mieleen: ”Kyllä!” ”Töysä is the best.” Yksi keskustelija mainitsee myös Härmän. ”Niin, mä oon kotosin Härmästä. Tai mun sukujuuret on Härmästä.” Melkein kaikki keskustelijat ovat Töysästä. Yksi tarkentaa olevansa ”Tuurin kaupungista” ja yksi asuu muualla kuin Töysässä. Paikka on hyvä, mutta jonkun mielestä vähän pieni: ”– – joskus mä haluaisin asua jossain isommassa paikassa.”

Ruokakuvan salaattinakymää kommentoidaan terveelliseksi. Vitsaillaan, että omassa ruokapöydässä on karkkeja, mutta kurkkua ja porkkanaakin keuhataan.

HARRASTUSMUISTOJA: MOTOCROSSIA JA KALASTUSTA

Seuraava virike tarjoaa keskusteluun lapsuusmuistoja. Ensireaktio on kummastus:

– Lapsuusmuisto?

– Mehän ollaan vielä lapsia.

– Näitähän vielä kertyy.

Juontaja tarkentaa kysymällä, tuntuuko kuitenkin siltä, että jotakin tärkeää on tapahtunut joskus kauan sitten. Nopeasti mainitaan oma harrastus: ”Se kun mä aloitin motocrossin ajamisen. Se on mulle ollu tärkeää aina.” Laji kiinnostaa muitakin osallistujia. Joku valittelee, ettei osaa ajaa kunnolla. Puhutaan kisoista ja kaatumisistakin. ”Tuu ens kesänä kattoon mun kisoja. Kun mä kaadun ja feilaan heti ekalla hypyllä.” Kerrotaan myös kalamuistoja: ”Siitä nyt ei pitkä aika oo, mutta kuukaus

Sisäkuva nuorisotila Kaktuksen tiloista. Kuva: Ruralia-instituutin kuva-arkisto.

sitte olin enon kanssa kalastamassa. – – Kaikuluotaimessa näky, että siellä on oikeen iso kala. – – Saatiin nostettua ylös kaheksan kilonen hauki.”

ILMAN LÄHEISIÄ TÄÄ OIS AIVAN ERILAINEN PAIKKA

Läheiset ihmiset ja perhe ovat nuorten muistoissa olennainen tekijä. Niitä luetellaan laajasti, myös kotieläimet luettelaa tarkoin. Yksi keskustelija kertoo, että vanhemmat asuvat eri paikkakunnilla, joten kotiseutuakin on molemmissa. *”No enimmäkseen se on Töysässä. Mut kun äiti asuu Seinäjoella, niin tavallaan vähän sitten sielläkin.”* Monella muullakin on vastaavia tuntemuksia: *”Mulla kans on [kotiseutu] oikeestaan aikailla tässä Töysässä, tai tässä Alavudella kaikista lähimmäiset ihmiset.”* Toinen puhujan vanhemmista asuu Tampereella. *”Mutkun mä en nää sitä silleen, niin ei Tampere oo sillee kotiseutua.”* Sisaruksia asuu opiskelujen vuoksi kauempanakin. Jotkut haluavat mainita kaukaisempiakin sukulaisia, jotka ovat itselle tärkeitä, vaikka heitä nähdäänkin harvemmin. Mainitaan isovanhempia, eno ja setä.

Yksi keskustelija kertoo, että perhepiirissä tapahtuneet muutokset, kuten läheisen sairastuminen, vaikuttavat myös omaan elinpiiriin. Yksi keskustelija palaa harrastuksiinsa: *”Mun setä on tosi lähellä mua – –. Sinne pääsee pyörällä. Se on justiin mut opettanukin ajamaan motocrosspyörällä. Mä oon tosi kiitollinen. Se on tosi ystävällinen ja auttaa paljon.*

Mukava ihminen.” Mietitään vielä ihmisten ja paikan luonteen yhteyttä: *”No, periaattees, jos toi [mainitsee sukulaisensa nimen] ja niitten perhe ei asus Töysässä, niin tää ois aivan erilainen paikka.”* Joku kääntää ajatuksen toisinpäin ja vitsailee, että Töysä olisi kaikille muille ihan surkea paikka, jos hän itse ei asuisi siellä. Huomautetaan myös, että muihinkin itselle tuttuihin paikkoihin mennään ihmisten vuoksi: *”Mää en kävis Helsingissä, jos mun eno ei asus siellä.”*

Kotiseudun ihmisistä mainitaan vielä kaverit. *”Ne on niitä ihmisiä, jotka joutuu olemaan mun kanssa samalla tunnilla koulussa.”*

PÖRINÄÄ JA ELÄINTEN ÄÄNIÄ

Äänivirikkeet kuunnellaan lähes hiljaa. *”Mää taidan tietää jo. Tää liittyy just tyyliin tuohon aikaan.”* Puhuja viittaa valkokankaan veressä seisovaan pystyviirirullaan, jossa on mustavalkokuvia Töysä-Seuran kokoelmista. *”Sillon niin vanhaan aikaan. 1940 tai jotain tällaista. Mulla ainakin tuli mieleen se. Ei koulun kellot enää tuolta kuulosta. – – Se ekä ääni oli, kun ne oli pyykkäämässä jossakin joella. Ei mulla muuta tullu mieleen.”*

Juontaja tiedustelee, kuuluuko mikään näistä äänistä keskustelijoiden nykyiseen kotiseutuun. *”No, tota... pörinä.”* Toinen osallistuja vahvistaa. *”Minulle kuuluu. Ainakin sama pörinä: prum, prum.”* Ääni tunnistetaan traktoriksi. Se kuu-

luu myös keskustelijoiden omaan kokemuspäiriin: ”Mä omis-
tan traktorin, jolla peruutin postilaatikkoon.” Toisen mielestä
omaa kotiseutua paremmin kuvaava olisi kuitenkin mopon
ääni. Muita keskustelijoille sopivia ääniä luetellaan:

- Koulussa vois soida kellot...
- Koiran haukkumista.
- Sama!
- Niin ja sitten kissojen ja koirien...
- Lasten leikkimistä.
- Teillä kuuluu, ja meilläkin ehkä vähän.

Mainitaan vielä linnut, jopa kokonainen lintutarha: ”Paljon
lintuja.” ”Joku talitiainen.”

RAUHALLINEN PAIKKA

Seuraavaksi pohditaan, miten kotiseutua kuvaillaan sellaiselle,
joka ei sitä entuudestaan tunne.

- No. Tää on tosi rauhallinen paikka...
- No, periaatteessa ei.
- ...Täällä on ystävällisiä ihmisiä. Niin. Ja täällä, niin, on hy-
viä taloja ja tällasia...
- Täällön hyvä koulu.
- Maaseutu.
- Täällä ihmiset tuntee melkein kaikki toisensa.
- Jep. Kaikki tuntee toisensa.

Kerrotaan, että nuoriin ihmisiin voi tutustua juuri täällä nuori-
sotila Kaktuksessa. Juontaja kohdistaa kysymyksen nyt erityi-
sesti ryhmän hiljaisimmille jäsenille. Hekin mainitsevat maa-
seudun. ”Ei oo paljon ihmisiä. Tai no on. Muttei niin paljon
kuin jossain esimes kaupungissa.” Veljekset Keskinenkin ote-
taan esiin, se herättää erimielisyyttä, kun joku keskustelijoista
haluaa rajoittaa keskustelun Töysään.

- Suomen suurin kyläkauppa.
- Me puhutaan Töysästä, juntti.
- Se on Töysässä.
- Kotiseutu!
- Hä?
- Se kuuluu Töysään.
- Tuuri kuuluu Töysään.
- Mutta Töysä on Töysä aina.

Juontaja tarkentaa, että keskustelun aiheena on kotiseutu. Sen
saa kukin määrittää ihan, miten tahtoo. Yksi keskustelija pu-
dottaa tuokin aivan oman kodin tasolle: ”Oma takapiha.” Pu-
huja mainitsee erityisesti takapihalla olevan ojan, jossa kertoo
”asuvansa”. Ajatus herättää muissa naurunpurskahduksia.

MUUTTOHISTORIOITA

Kun näkökulmaksi vaihdetaan oman kotiseudun muuttumi-
nen, puhuja jatkaa ajatustaan takapihasta ja palaa siihen myö-
hemminkin uudestaan. ”Isä kato kaivo mulle sellaisen ojan.
Oman jutun.” Takapihan uudet rakennukset ovat kuitenkin

muuttaneet paikan luonnetta. ”No ainakin, kun on tullut uusia
rakennuksia sinne, ne tietenkin on muuttunu ihan...”

Juontaja kehottaa miettimään niitä tekijöitä, joiden vai-
kutuksesta kotiseutu on juuri sellainen, kun se on juuri nyt.
Ensimmäisenä keskustelijat ajattelevat ihmisiä. Oma isää ja
kavereita. ”Juuri näin. Heti kun tutustuu eskarissa.” Monen
kohdalle on osunut muutto. ”Muutto vaikutti kyllä aika pal-
jon... kotiseutuun.”

”Kun muuttaa paikasta toiseen paikkaa, niin se vallan
niin kun muuttaa...” Ajatus saa keskustelijat miettimään omaa
asuinhistoriaansa: ”No mä oon muuttanut Töysästä Töysään,
ja Töysästä Töysään.” Joku on muuttanut Alavudelle, ja jol-
lain on useampiakin asuinpaikkoja. Mutta muuttivatko siirty-
miset kotiseutua?

”Ne samat ihmiset ei oo enää siellä.” Myös kotiseudun
koko muuttui: ”Laajentu. Kyllä. Vähäsen ainaski.” Suurem-
pana pidetään kuitenkin sitä muutosta, joka tapahtui ihmis-
suhteissa. ”Mulle on syntynyt kaks pikkusisarusta.” Arvellaan,
että se vaikuttaa myös ympäristöön, kun sisarukset vievät tilaa
ja niiden kanssa joutuu jakamaan huoneen. ”Onneks mulla ei
oo samassa talossa sisarus. Mä saan olla niinku ainut lap-
si. Tai no on se välillä vähän yksinäistä.”

TÖYSÄN LOGO JA TARINAT

Kotiseudun muinaisuutta koskeva virike aikajanoineen tuntuu
vaikealta. Kuviota tutkitaan tarkasti: ”Oliko jääkausi 10 000
vuotta ennen ajanlaskun alkua?” Alavuden nykyinen vaakuna
herättää riemastuksen: ”Oi juma! Töysän logo!”

Näin vanhoista asioista ei synny paljon keskustelua. Muu-
tos arvioidaan kuitenkin suureksi: ”Veikkaan, että tuossa 1000
vuotta ajanlaskun alun jälkeen ei oo ollu aivan samanlaista
meidän talon kohdalla.” Joku kertoo, että heidän talonsa ra-
kennettiin 2000-luvulla, ehkä 2008.

Puhuja muistaa kuitenkin menneisyydestä yhden erikoi-
sen asian: ”Täällä on se joku joki lähellä tuossa. Sieltähän on
löydetty joku viikinkihauta tai joku tällanen, niin se on aika
kiinnostava.” Toinenkin vanha kohde tulee mieleen: ”Sepän-
niemi, kun siillon semmonen sodanjälkeen rakennettu korsu.
Niin se on ainaki kiinnostava. Mua kiinnostaa kaikki sodat ja
tämmöset.” Toisen keskustelijan mielestä tämä on yllättävän
tarkkaa tietoa. ”Mulla ei oo mitään hajua. – – Miten sä tiedät
tommosista enemmän kun minä?”

Yksi keskustelija on sitä mieltä, että Töysä on loppujen lo-
puksi kovin rauhallinen paikka. ”Ei täällä tapahdu ikinä mi-
tään.” Toinen vahvistaa heti. ”Ainut kiinnostava juttu, mitä
täällä on tapahtunut, oli se, kun yks ihminen puukotti sitä
toista.” Tämä herättää myös muiden keskustelijoiden kiinnos-
tuksen, mutta kaikki eivät ilmeisesti mieti samaa tapahtumaa.
Joku kertoo, että puukotus tapahtui Alavudella, mutta toinen
korjaa, että hänen tarkoittamansa tapaus oli kirjaimellisesti
täällä. ”Ei se ollu kaukana. No sadan metrin säteellä.”

Juontaja kehuu, että keskustelijoiden muistelemat tapah-
tummat ovat keskenään hyvin erilaisia. Yksi keskustelija miettii
vielä, voiko hän kertoa itselleen tärkeitä tarinoita. ”Kaikkia pa-

Töysän ja kuntaliitoksen jälkeen Alavuden vaakuna.

pan tarinoita, hauskoja, mitä se on kertonu.” Tarinat liittyvät papan omaan lapsuuteen: ”Joo. Se oli nuorena jekutellu kave-reita sun muuta.” Pari keskustelijaa vertailee isovanhemmilta kuulemiaan juttuja. Toinen kertoo, että mummu on jo niin de-mentoitunut, ettei muistele enää mitään.

- Se ei enää muista muakaan.
- Luulekko, että meidän mummu muistaa meitä? Mun mummu muistaa mut joka toinen kerta.

JOULUN JA LOMAN PERINTEET

Perinteiden tarkastelu aloitetaan joulunvietosta. ”Meidän yhteinen jouluperinne on, että me haetaan pihalle oikee joulu-kuusi aina mettästä, mutta sisälle me otetaan semmonen te-kokuusi, kun meidän kissat aina syö.” – – ”Sit me koristellaan se, pistetään lahjat ja tullaan ja – – avataan ne. Ei meillä oo moneen vuoteen joulupukkia ollukaan.” Toinen keskustelija kertoo kuusensa perintökoristeista: ”Joka joulu laitetaan jou-lukuuseen semmoset papan vanhat oravat. Ne on ollu, onko kolme- vai neljäkymmentä vuotta vanhat oravat. Ne on joka vuosi ollu joulukuudessa.”

Jouluun liittyy myös kyläilyperinteitä: ”Meillä melkein joka joulu – – mun serkut tulee meille ja mun mummu ja pappa tulee meille. Sit haetaan kuusi ja syödään jouluruoka ja... No se aika perusjuttu.” Tämä tuo mieleen muutkin mat-kusteluun liittyvät perinteet. Joku kertoo menevänsä joka kesä Virroille isovanhempien luokse. Toisella on perinteeksi muo-dostunut kotimaan lomamatka kesäisin. ”Nyt on menty jo – – neljä kertaa kesäsin jonnekin, minä ja [sanoo nimen], meidän molempien isoveljet, ja sitten meidän äitit, niin me lähetään kesällä reissuun. – – Jonnekin vähän kauemmas. Tai siis ei minnekään ulkomaille.”

Juontaja haluaa tietää, kuuluuko juhliin valmistautumi-seen myös siivoaminen. Keskustelijat vahvistavat tiedon in-nokkaasti. ”No kyllä. Aina oma huone pitää siivota niin, että ei oo pientä pölyäkään.”

Sepänniemen kauppamuseo. Kuva: Janne Vuorela.

”Äiti aina sanoo, että sit kun vieraat tulee, niin pitää olla siistiä, koska ei ne saa nähä, että me eletään jossakin sikolätissä.”

OMAN KOTISEUDUN KUVIA

Myös oman kotiseudun valokuvaaminen herättää innostusta:

- *Mä ottaisin ilmakuvan meidän tontista.*
- *Mä ottaisin meidän lehmistä kuvan.*
- *Mä ottaisin sieltä isolta tieltä.*

”Lehmistä?” pysäyttää juontaja. *”Niin ja sit koko siitä meidän maatilalta.”*

Myös maantien kuvaaja tarkentaa otostaan: *”Mä ottaisin sieltä isolta pikitieltä kuvan, kun me asutaan keskellä peltoja. Siinä on semmonen pieni läntti, missä on paljon asutusta.”* – *”Riihontie, semmonen pienempi. Pikitie sekin on, mutta pienempi. Se on aika hienoo se maisema siinä.”* Kuva *”Pennalanmäeltä, siitä pellostasta ja keskustasta”* saa kaksi kannattajaa. Toinen korostaa vielä, että jos samaa kuvaa ei saa valita, hän ei ota kuvaa ollenkaan.

KUN KOTISEUTU MUUTTUU

Kotiseudun muuttumisesta puhuttiin jo aikaisemmin. Nyt teemaan palataan uudessa virikkeessä. Mietitään, mikä on muuttanut omaa kotiseutua. Aloitetaan naapuritontin rakentamisesta. *”– Mä tykkäsin leikkiä sillä alueella tosi paljon pienempänä.”* Muutos häiritsee, vaikka puhuja toteaa, että hän ei enää paljon niitä leikkejä leiki.

Toinen keskustelija kertoo, että hänen isopappansa kuolema oli suuri muutos. Tämä herättää toisen puhujan. Läheisen kuolema voi muuttaa koko päivärytmin ja kotiseuduksi koetun tilan käyttöä: *”Mä olin sanomassa samaa. Kun pappa kuoli, niin siitä ei menny kauaa, kun mummu muutti meille. Sitten me ei enää käyty [siellä], kun [aikaisemmin] me käytiin siellä päivittäin. Niin se muutti aika paljo. Nyt siellä käydään oikeestaan aika harvon.”* Toinen keskustelija miettii omassa perheessä tapahtunutta sairastumista, joka vei toisen vanhemmista sairaalahoitoon. Äkkiä sairaalasta tulikin säännöllinen osa elämänpiiriä. *”– Onneks se sit parantu siitä.”* Vakava sairastuminen muuttaa arjen rutiineja radikaalisti, vaikka pystisikin jatkamaan elämää kotona. Toinen keskustelija kertoo, miten rajusti kodin arki muuttui pitkäaikaisessa sairaudessa: *”– Se ei pystynyt enää kävelemään, ja se ei pystynyt vessapaperiakaan katkasemaan, kun sillä oli niin heikot voimat.”*

Juontaja kehottaa miettimään asiaa vielä toisin päin: mitä elementtejä kotiseudussa pitäisi vähintään säilyä? Ensimmäisenä ääneen ehättävä keskustelija palaa jälleen takapihalleen, jonka leikeistä hänellä on vahvoja muistoja: *”Jokos mie saan sanoo? Ainakin se mun oja... Ei vaan meillä on semmonen lampi siinä pihassa. Mä tykkään siellä uiskennella, ja – se ois kiva jos se säilyis.”* Toinen keskustelija ei osaa tehdä valintaa: *”No onhan niitä paljo, mutta ei jaksa luetella...”* Juontaja kuitenkin patistaa: nyt olisi hyvä paikka luetella, minkä vähin-

tään pitää säilyä, että kotiseutu tuntuisi kotiseudulta. Mainitaan karting-rata.

- *Tärkeitä esineitä. Mitä on tullu tuolta kaukaa.*
 - *Hoitolapset on todella tärkeitä. Ilman niitä koti ei olisi koti. Äiti on perhepäivähoitaja.*
 - *Eläimet. Ne ei saa lähtee minnekään.*
- Puhujalla onkin paljon kotieläimiä: *”11 kissaa ja kaksi koiraa.”*

MITÄ ON KULTTUURIPERINTÖ?

Seuraava virike sivuutetaan nopeasti, sillä kulttuuriperintö koetaan vaikeaksi aiheeksi:

- *Mitä on kulttuuri?*
- *Mitä se on?*
- *Mikä on kulttuuriperintö?*

Juontaja heittää pallon takaisin: *”Mitä sä ajattelet, että se vois olla?”* Keskustelijan mieleen palaa taas aiemmassa virikkeessä nähty vaakuna: *”Töysän logo? Ei mulla muuta tuu mieleen. Mä sanoin aivan päin mäntyä varmaan mutta...”* Juontaja vakuuttaa, että vastaus oli kyllä oikein hyvä.

KAKSI TUNTIA VERKOSSA

Vuorossa on digitaalista kulttuuria koskeva kuvavirike. Siihen juontaja kehottaa keskittymään huolellisesti. Nuoret tutkivat virikettä kuva kuvalta. Mainitaan nykuteknologia, Yilauta, pelejä. *”Virtuaalitodellisuus. Se on aika uus asia.”* Todetaan myös virtuaalilasit. Sitten juontaja keskeyttää: nyt ei ole tarkoitus luetella, mitä kuvissa näkyy, vaan miettiä, mikä rooli niillä on omassa kotiseudussa. *”Puhelinta käytän joka päivä”,* toteaa ensimmäinen kommentoija. Toinen luettelee nopeasti omat sosiaalisen median osoitteensa YouTubeista ja snäpistä. *”No, internet on sellanen, mullakin on [mainitsee osoitteensa]. Seuratkaa! – Enhän mainostanu liikaa? Jokainen media, missä mä on mukana.”*

Juontaja toteaa, että tälläkin hetkellä kaksi keskustelijaa näpyttää puhelinta. Näyttää siltä, että virtuaalinen maailma on mukana keskustelijoiden kotiseudussa kaiken aikaa. *”No vietän aikaa, jos on tylsää, niin puhelimella...”* Toinen keskustelija selostaa tarkemmin: *”Katson Instagramia, elikkäs, seuraan mafiaa, listamediaa, käytän, sillan tällön, en kovin paljon mutta... Ja pelaan jotain puhelinpelejä, ja suurimmaks osaks katon YouTube-videoita. Ehkä puolitoista tuntia päivässä. En kovin paljon.”* Toinen keskustelijakin pitää tuota aika pienenä: *”Mää käytän taas vähän enemmän. Mä en pelaa mitään. Ei oo mun juttu.”*

Tarkennetaan, että *”yleensäkin tytöt ei pelaa.”* Muut kertovat, että älypuhelimien käyttö *”vaihtelee huomattavan paljon.”* Puhuja kertoo, että käyttö suositellaan rajoittamaan kahteen tuntiin.

Juontaja tiedustelee, muuttuisiko kotiseutu, jos puhelin, internet ja sosiaalinen media puuttuisivat.

Kannat hajoavat: ”No, kyllä”, vastaa ensimmäinen. ”Ei. Ei se muuttas”, arvioi toinen. Keskustelijat tuumivat, että vaikutuksia olisi kuitenkin ajankäyttöön: ”Ehkä sitten oltas enemmän pihalla ja kavereiden kanssa kasvotusten.” Nytkin verkossa tavataan samoja kavereita, joiden kanssa aikaa muutenkin vietetään.

MITÄ ON TÖYSÄ?

Juontaja pyytää täydentämään virkkeen: ”yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset... jotain, mutta...” Ehdotuksia alkaa sataa:

- ...on aivan paras paikka, mutta opettajat on tylsiä.
- Kaikki eivät ole samaa mieltä.
- Töysä on tosi rauhallinen paikka ja kiva paikka ja töysäläiset on mukavia ihmisiä, mutta joskus jotkut on vähän tyhmiä.

Tämä saa keskustelijoilta tarkempaakin selitystä: ”Töysä ja töysäläiset on mukavia, ystävällisiä, mutta osa nuorisosta ja nuorista ovat ärsyttäviä ja ylimielisiä. Ja sitten joku käyttää vähän niitä päihteitä. Alaikäiset aika paljon. Esimerkiksi tupakka on aika suosittu juttu näköjään Töysässä.”

- Ja nuuska. Sitä on aivan liikaa.
- Sähkötupakkaa käytetään todella paljon myös meidän yläasteella... Tiedän monia, mutta en halua kertoa.

Kaikki keskustelijat eivät välitä osallistua tähän virikkeeseen. ”En mä tiää. Ei tää kiinnosta tää meidän olemassaolo.” Toisen arvelee, että ”varmaan 78 prosenttia suomalaisista ei ees tiedä, mikä on Töysä.” Edellinen epäilee, että tuokin on liian suuri arvio. ”Oisko 99,9? Pelkästään töysäläiset tietävät...”

Puhuja arvelee, että tuskin 50 000 suomalaista tietää, mikä on Töysä.

Tilaisuuteen varattu aika lähenee loppuaan. Siirrytään kirjallisiin tehtäviin.

RANTATÖYSÄN KOTISEUTUTYÖPAJA

Historiallinen Rantatöysä on ollut Töysän yhteydessä vuoteen 1795 ja sen jälkeen Alavuden osana. Siksi katsottiin kiinnostavaksi järjestää yksi kotiseutukeskustelu myös rantatöysäläisten kanssa. Se järjestettiin 20.11.2018 Alavuden Fasadissa. Paikalla oli 13 osallistujaa, joista miehiä oli 11 ja naisia kaksi. Iältään osallistujat olivat 37–90-vuotiaita.

KUN RANTATÖYSÄS SAA OLLA...

Työpajan avaava kuvakooste herättää aluksi hajanaisia huomioita. ”Mitä tuosta nyt pitää sanoa?” Pohditaan, ovatko kuvat Töysästä, mikä järvi on kyseessä. Pilvenpiirtäjämaisema huvittaakin hieman: ”Tuo on varmaan Töysän keskustaa tuo alimmainen kuva tuossa keskellä.” Järvinäkymää pidetään alueelle hyvin tyypillisenä. ”Eikö se oo niinkun Mikon rannasta?” Ruoka-annoksia arvellaan joulupöydäksi. Pienen lapsen kuvakin miellyttää keskustelijoita, mutta vaatetta pidetään outona.

Yleisen kierroksen jälkeen annetaan ensimmäiset lausunnot: ”Tuo on Rantatöysän vastakohta tuo kellokuva. Tulee mieleen, etten mä ainakaan tuollaaseen lähtisi, kun Rantatöysäs saa olla.” Kuvaa pidetään kaikkein vieraimpana. Jollekulle kellotorni tuo mieleen Big Benin, ”että olisko joku siirtomaa, Uusi Seelanti tai joku sellainen?” Ajatukset johtuvat siirtolaisuuteen: ”onhan sitä meillä pikkukyliltäkin vaan tuonne maa-

Rantatöysän kotiseutukeskustelu Alavuden Fasadissa. Kuva: Katja Rinne-Koski.

ilmalle lähdetty.” Kerrotaan, että kaukomaille menijöilläkin on yleensä siteitä kotiseudulle. ”Niillä on kumminkin tuo joku mökki, rantasauna, jossa ne sitten on. Se kiintopiste täällä kotiseudulla kuitenkin. Että vaikka maailmalla asuvakin, niin sitten kesäisin tai joskus talvisinkin käyvät täällä.”

JÄRVELLÄ JA POLUILLA

Lapsuusmuistoista mainitaan ensimmäiseksi kalastaminen: ”Katiskan vienti järveen. Sehän se tulee ensimmäisenä Rantatöysästä mieleen.” Ajatus saa kohta tukea: ”Kylläpä ne kalastuspuolelle vaan viittaa, kun on järven ympärillä asuttu niin. Kalastus on ollut siinä aika tärkeä roolis aina.” Järvet ovat muutenkin lapsuusmuistojen keskiössä. ”No se uiminen tietysti! Siellähän oltiin kaiket kesät siellä järvessä. Sen takia mä en enää uikkaan, kun mä oon uinut niin paljon kersana.” Järvimuistoihin kuuluvat myös sahalle uitetut tukit.

- Ja yks eherottomasti tärkeä asia on tukilla juoksu.
- Noo, se on ollut myöskin Rantatöysän päässä hyvin tavalista.
- Pikkupojat juoksi tukkilautoilla. Kukaan ei kuollu.
- Sahalle tuotiin paljon tukkiakin.
- Eikä hukkunut.

Vanhemmat osallistujat muistavat kyllä useitakin hukkumistapauksia. Yksi keskustelija kertoo itsekin saaneensa kovaa kurinpalautusta nimenomaan jääleikkien vuoksi. ”Yksi syksy oli järvi vähän jäässä, niin minähän poika painelin sinne saareen. Saaren Matti, joka hukkui sitten, niin se oli mun kaveri. Mä painuun – sinne saarehen ja – isäntä tuli meidän isännälle sanomaan, että mä oon mennyt siinä jäällä. Isä piiskas mut. Mä muistan sen kyllä. Mä opin, etten oo mennyt kyllä heikoille jälle enää sen jälkeen.” Järvestä tiedetään yksi erityisen vaarallinen kohta: ”Se oli – se lähdepaikka. Siihen ne hukkuu ne lapsekki silloin.” Paikalla on myös hukkuneiden sukulaisia. ”Mun serkkujani. Kyllä mä varsin hyvin muistan. Ne vaiheet.”

Järvellä myös hiihdettiin ja luisteltiin. ”Sitten hiihtomatkat. Aina siinä siis yli järven tai eri puolelle järveä ja sitten myöhemmin, kun alkoi tulla sellainen aika, että luisteltiin myöskin paljon, niitä vanhanaikaisia luistimia oli sitten ensiksi.”

Tärkeinä lapsuusmuistoina mainitaan lyhyesti vielä vierailut isovanhempien luona sekä sota-ajan siirtokarjalaisten oleskelu paikkakunnalla. ”Se oli mukavaa, kun oli aina leikkikaveria sitten. Paljon väkiä oli.”

Isoksi keskustelunaiheeksi nousee entisaikojen kulkureitit. ”Yksi sellainen mukava muisto oli se, kun isoisällä oli jo auto ja – tehtiin kirkkomatkoja. Ei niitä autoja silloin vielä [paljon] ollut, ja ne tiet oli aikalailla kehojakin, mutta kyllä ne vaan sitten toteutui.” Vielä vanhempia kulkuväyliä olivat polut. ”Isoisä ja isoäiti olivat Töysästä kotoisin, niin se Rantatöysästä kulku Töysään oli ittestänsä selvää sen metjän läpi. Kyllä minäkin olen sen kulkenut läpi – sen metsätien, koska se oli kuitenkin sellainen, että sitä pidettiin yllä sitä polkua,

ja siihen polkuun liittyi kyllä monenlaisia muistoja. Siinä esimerkiksi oli myöskin – jos nyt uskaltaa sanoa sellaisen sanan – että siinä oli ryssiä kulkenut. – Sinne liittyy myös niitä muistoja.” Nämä muistot liittyvät nimenomaan Kirkkopolkuun, mutta puhuja muistuttaa, että samalla tavalla tärkeitä muistoja liittyy myös Kuortaneelle johtaneeseen polkuun.

Keskustelijoita kiinnostaa, onko Kirkkopolusta yhä jälkiä näkyvissä. ”On sitä jonkun verran, mutta on sitä [hävinnyt] poisikin. – Minä oon joku vuosi sitten vaeltanut kävellen sen, niin kauan, kun minä uskalsin. Kyllä minä tiesin, mistä se kuluki.” Myös Kuortaneen suunta kiinnostaa nuorempia keskustelijoita. Kysytään, seurasiko polku joen vierustaa. ”Se lähti Kätänjoelta se polku, mutta sitten lähti myöskin Mursulasta sinne, mihin tie tuli sitten myöhemmin. Siinähän oli sitten suora yhteys kans Kuortaneelle tai Ylipäähän.” Arvellaan, että nykyinen latureitti noudattaa Sarvijärvellä juuri polun linjaa. Kaikki eivät ole ihan vakuuttuneita: ”Sitä ei kukaan tiedä, kun se uusi – suora tie menee siitä Mursulasta Sarvikkaaseen, ja ei vanhat miehetkään tiennyt, mikä sen on aikoonansa ensimmäiseksi tehnyt. Että onko se ollut jo Isonjaon aikana – tai kartoituksen aikana joku mittalinja, mistä on lähdetty sitten mittoomaan. Epäilen vähän, että se on siitä...” Puhuja jatkaa isänsä aikoinaan kertoneen, että yhteys Mursulasta ei aiemmin ollut ihan näin suora: ”– Se ei kaikki kulkenut ihan suoraan niin kuin nykyisin, vaan siitä meni enemmän polkumuodossa se [tie].”

– Polkupyörällä siitä pääsi. Oli häijyjäkin paikkoja siinä uures ties. – Niitä Kuortaneen poikia kävi siellä olemassa yötä Rantatöysässä ja päinvastoin sitten taas toisepäin. Se oli kova liikenne siellä kyllä.” Kerrotaan myös, että pidettiin kovana tempuna, kun ensimmäinen auto ajoi läpi Sarvikkaaseen asti.

Yksi keskustelija ottaa esiin aivan toisentyypisen muiston, ”kun syksyllä teurastettiin elikkoja, ja sitten – niitä suolia [ripustettiin] sinne puusta puuhun sinne puunlehtien alle, ja joku ukkohan siihen oli päästänyt syyspimiällä, ja niillä oli ollut hauskaa.” Tuumitaan, että ajat ovat muuttuneet:

- En kyllä muista tätä juttua.
- Kyllähän se vieläkin olis hauskaa...
- Ei uskaltaisi enää teherä. Joutuus linnaan.
- Iltaleherelle kirjoottasivat.
- Ympäristörikoksista.
- Massamurhaaja Rantatöysässä.

HIENO-LIISA JA MUUT MUISTAMISEN ARVOISET

Kotiseudun tärkeistä ihmisistä mainitaan ensin lyhyesti kaksi Saaren kansanedustajaa. Varsinainen tarinointi alkaa kuitenkin Hieno-Liisa nimisestä hahmosta. ”– Teistä ei monetkaan enää muista koko Hieno-Liisaa. Se oli semmonen vanhus, joka kävi taloissa aina ja kiersi järveä ja kävi kaukanakin ja yöpyi taloissa, mutta varsinaisesti se oli vanhainkodissa. – Se Hieno-Liisa-nimi sanoo jotakin siitä. Siis se pyrki olemaan mukavasti vaetetettu.” Liisasta kerrotaan pari lyhyttä muistoa.

Kiinnostavana pidetään myös Viertolan Mattia – monestakin syystä. ”Olis mukava tietää, että missä sen kultakätkö on ollut että...” Kuullaan, että Matti asui saarella. ”Se oli saares, teki siellä pajas paljon töitä se Viertolan Matti. Mä muistan sen, kun se tuli esimerkiksi meillä käymähän sitten myöhemmin, niin kyllä sitä – – kunnioitettiin sillä tavalla, että vaikka se yleensä oli aika likainen ja haisi aika pahalta, niin kyllä sille järjestettiin aina ruokapaikka – –.” Toinen keskustelija muistelee, että heiltäkin vietiin Matille pannukakkua: ” – – Äitee teki ropsua ja kova [oli] varoitus, että ei saa niitä rusinoota syödä tuolla välillä pois.” Tämä naurattaa kuulijoita. Ruokaan liittyy myös muisto Mursulan oravanpyytäjistä: ”kun ne oravia pyyti, niin sitten nyljettyjä oravan tuppia vietiin sinne [Matille]. Se söi ne, paistoo tai keitti, mitenkä se oli. Se on hyvää, oravanliha.” ”Tuuheahäntäistä rottaa”, määrittelee toinen keskustelija. Viertolan Matista muistetaan vielä ”suustaruokittavat aseet”. Matti oli myös aseseppä: ”sillä oli aseentekoveheet siellä. – – Isähän osti ne vehkeet siitä [huutokaupasta]. Niitä osia on vieläkin meidän liiteris johonakin siinä”, kertoo yksi osallistuja.

Keskustelijat korostavat, että pienessä maalaiskylässä elettiin ennen kovin erilaisissa oloissa. Se pitää ymmärtää. Seuraavaksi kerrotaan Vuorenmaan Olavista. ” – – Poliisit sai sen kiinni siellä Ruuhelanvuorella johonakin, kun sillä oli pottuja mukana. Olavi väitti vaan, että hän kävi siellä tehtaalla. Että ei hän keittänyt oo. Että hän haki vaan tavaraa sieltä [tehtaalta]. Mutta poliisin tutkintapöytäkirjas oli lukenut, että ’on ilmeisesti keittänyt itse, koska tavattaessa oli naama noes ja tuppi taikinas.’” Naurunremakan jälkeen toinen puhuja vahvistaa: ”Minäpä muistan sen ihmisen varsin hyvin ja tiedän kyllä, – – että sillä oli sitä viinankeittoa.”

Järven eteläpäästä muistetaan taitava Pohjanseppä, joka yksin jäätyään, ”vanhana miehenä rupes jotakin itte neulomaan, niin se teki ensimmäisenä parsinneulan”. Mieleenpainuva oli myös Renttu-Maija, kulkuri, joka tuli jostain kauem-paa, mutta kulki Rantatöysässäkin.

Pitkän keskustelun kirvoittaa vanha rahanväärennös-juttu, josta on kirjoitettu kirjakin. ”Nehän oli Lentilästä ne rahanväärentäjät. Mutta se tarinahan oli, että ne tuli meidän mäelle sitten, ja että se rahasäkki olis heitetty sitten sinne kaivoon.” Rahoja on myöhemmin etsitty heikoin tuloksin, ja yksi keskustelija vakuuttaa, ettei saalista ole enää mahdollistakaan löytää: ”Mä suurin piirtein tiedän paikan, missä se kaivo on, mutta nehän painoi seteleitä. Ei ne kolikkoja oo [tehneet]. Että ne [rahat] on ollutta ja mennyttä. Mutta – – ne teki sitä rahaa aika paljon silloin.” Arvellaan, että tapahtumat liittyvät 1700-luvun levottomuuksiin. Tarkemmin asiasta voi lukea kirjasta, joka löytyy ainakin Kuortaneen kirjastosta. Keskustelijoiden muistin mukaan kirja on ohut, mutta vaikea lukea, koska se on kirjoitettu fraktuuralla.

Yksi keskustelija muistelee, että kätkö olisi jo löytynyt: ”Mulla on sellaanen muisti ja mielikuva, että ne on ollut ne painolaatat siellä rahasäkis, mikä on sinne kaivoon nakattu. Sellaanen tarina minä oon kuulu, mutta. Emmä muuta tiedä sitten.” Hän muistelee lapsuudessaan nähneensäkin nuo laa-

tat. Tarkennetaan vielä, että väärennetyt rahat olivat ihan tavallisia, suuria paperiarkkeja.

– Ne on ne setelitkin ollut ennen vanhaan niin tautisen ison kokoisia.

– Niin.

– Että se on yks seteli ollut luokkaa A4, – – että se on oikeesti ollut paperirahaa.

– Ei niillä koskaan kuitenkaan oo mitään hyödytty. Olokoon mitä tahansa ollut sitten yrittäjiä.

Kulkijoita olivat myös kauppamiehet, laukkuryssät. ”Eikö ne näitä laukkuryssiäkin, niin eikö niitä oo listitty kummankin puolen järviä?” kyselee yksi keskustelija, mutta kysymys jää ilman vastausta. Monien erikoisten hahmojen muisteleminen antaa jonkun mielestä kotiseudusta vähän omituisen kuvan. ”[Olen] usein miettinyt, että vähän outoo porukkaa tuolla Rantatöysässä, kaikenlaisia persoonia, mutta se on varmaan joka paikassa sama. Kun tunnetaan ihmiset tarkemmin, niin löytyy enempi ja vähempi sellaisia erilaasia...”

Nostetaan keskusteluun Äijälän Matti, toisesta päästä pitäjää kotoisin. ”Se oli erikoonen pariskunta se Äijälän pariskunta. Mäkin muistan joskus, kun ne kulki meillä. Nehän tuli kahville aina, vaikka ei ne koskaan vissiin kahvia pyytänyt, mutta kahvit niille keitettiin.”

– No se on ollut ihan tapa. Että kaikille on tehty, kaikille on annettu.

– Ne kävi säännöllisesti joka paikassa, meilläkin tuli aina kerran kuukaudessa.

– Kävikö se meillä silloin?

– Tai vähintään kerran kuukaudessa.

– Mutta kyllä ne kävi. Mutta kyllähän siinä aina aikaa menikin, kun joka iltana käytiin toisessa ja toisessa ja kolmannessa.

– Niin niin, ne kulki talosta taloon.

Joku arvelee, että nuori polvi tuskin käsittää tässä keskustelussa kuvailtua Rantatöysää. ”Joo, en mäkään oo mistään Renttu-Maijasta koskaan kuullutkaan. 54 syntynyt.” Keskustelu kiertyy nyt takaisin Hieno-Liisaan ”Hieno-Liisa oli hyvin tavallinen. – – Sodan jälkeen vielä kulki paljon. Se oli – – semmoisia poikkeuksellisia ihmisiä, joita kuitenkin haluttiin auttaa ja palvella. Kyllä mä muistan, että Hieno-Liisalle annettiin esimerkiksi yösija, – – missä nukkua yö. – – Ettei niitä jätetty oman onnensa nojaan.” Toinen keskustelija poh-tii, majoitettiin kulkijat tuvan penkille vai annettiin oikein sänkypaikka. ” – – Se oli aika levee se entinen penkki, niin siihen penkille. Ja siihen se itte myöskin ittensä järjesti.”

Seuraavaksi muistuu mieleen juttu nuoresta kivimiehestä. ”Se poraili kiviä. Ennen tarvittiin paljon lohkokiviä, niin se oli kivimies. Se oli jonku kaas tehnyt reikää kivehen, ja se oli pitänyt poraa se nuorimies. Se oli pikkuusen lipsahtanut se leka, jotta se oli ottanut vähän sen [kivimiehen] kätehen. Se ei ollut puhunut mitään. Oli jonkun aikaa kulunut, niin se sanoi, että no, hän tuloo ny hakkaamaan. Pidä sä tuota poraa, ja se oli heti lyönyt kynsille ja sanonut, että leka kosta.” Kerrotaan,

että sama mies oli joskus annettu aiheetta ilmi viinanmyynnistä.

Paljon juttuja muistetaan myös Pelto-Jaskasta eli Sepposen Jaskasta. *"Sillä on ollu sitä rahaa kuin rantarosvolla, ja se on lainaillut sitä isännille. Se on aina sitten muistanut kylällä toimittaa, että kuinka paljon kukakin isäntä on velkaa, ja mitä varten sitä rahaa on haettu."* Keskustelijat kummeksuvat talon myöhempää kohtaloa: *"ei oo mitään jäljellä siitäkään koko paikasta."* Aikoinaan yleisesti ihmeteltiin, miten Jaska sai lehmät lypsämään niin hyvin. Kysyttäessä saatiinkin tarkka kuvaus, *"miten lehemää ensiksi käytetään ja sitten kun se poikii, niin kuinka sen jälkihin rupiaa maitua tulemaan"*. Kerrotaan, että talo meni myöhemmin veljenpojalle ja lopulta *"aivan omasta erestänsä"*. Yhdellä keskustelijalla on Pelto-Jaskasta omia muistoja kouluajalta, kun Jaska ajoi hevosellaan lujaa: *"Se kävi tuomassa meijerille maitoja, ja – kun pojat halus kyytiin, niin se aina löi niin lujaa hevosen päälle, että se [hevonen] meni niin lujaa [pakoon], kun se pääsi."* Jaskan kyytiin pojat eivät päässeet.

UKKONEN JYRISEE

Äänivirke käynnistää keskustelun rajuilmoista. *"Sehän tahtoo kiertää sen järven jompaakumpaa puolta se ukkonen. Ei se siihen keskelle järviä oo tullut kuin kerran. Silloin se on tullut sieltä pohjoisesta, ja se räiski kaikki siinä meidän päällä. Se oli aika kova myräkkä sillon. Tarkkaa vuotta en muista, mutta 80-lukua se oli."* Toinen osallistuja muistaa vuodenkin: 1983. Sellaisiakin vuosia muistetaan, että oli *"joka jumalanpäivä se ukonilma"*. Myrskyrintamien kulku ei vaikuta keskustelijoiden mielestä sattumanvaraiselta: *"Isä aina sanoi, että se menöö jompaakumpaa. Että se ensimmäinen ukkoonen kesällä päättää sen, että kumpaa linjaa mennään. Ja se varmaan pitää muuten paikkansa."*

Ukkonen on aiheuttanut kylällä myös tuhoja. *"Siinä meidänkin kulmalla polttanut vaikka ja mitä."* Järvelle ei ole rajuilmalla asiaa: *"Me oltiin Kimmon kanssa oikein muka kalastamassa, niin me oltiin koko jeevanan päivä ja hyvästi myöhään iltaankin siellä Pukkisaaressa ladossa. Ei me uskallettu tulla pois, kun koko ajan jytki lujaa salamat. Sitä sanottiin, että kun veteen lyö [salama], voi saada siitä jonkun tällin, niin... tiedä saako sen vai ei. Ei viittiny kokeillakaan."* Itse kullakin tuntuu olevan ikäviä kokemuksia ukkosesta, mutta on myös erityisiä paikkoja, jotka ovat erityisen alttiita salamaniskuille. *"Aina ennen, kun se nousee järven yli, niin se sitä meidän mäkeä pommittaa. – Se on monta mäntyä, nytkin rakenteisiin iskenyt, ja iski se meillä kerran tosin tupahankin. – Se oli kaikki sähköjohdot ja rarion ja kävi se kellariskin vielä – –, ja navetta syttyi jo palamahan, ja tupa syttyi palamaan, mutta onneksi oltiin kotona ja saatiin sammumaan."* Joku kertoo, että heidän aittansa on ollut palaa jo kolmesti.

Viimeaikaisista tuhoista mainitaan Marttalan palo. Paikka ei ole tuttu kaikille. *"– Se on ollut Marttalan torppa ennen aikaan. – Viisi vuottakohan siitä nyt sitten on, kun sen kesällä ukkonen poltti. Siihen oli kasvanut koivu siihen seinän*

viereen, ja se oli ihan kiinni [rakennuksessa]. Siihen koivuun se suhaasi, ja sitten meni kaikki. Ei siellä ollut mitään arvokasta, mutta..." Tietämättömille tarkennetaan vielä, että paikka on erotettu Mursulasta. Kartalta nimeä ei löydykään. Keskustelijat epäilevät, että nimi saattaa siksi pian unohtua.

- *Kato kun se on se Mettälamminkangas. Eikö se niin oo?*
- *Joo, mutta sitä taas on sanottu Marttalanmäkeksi aina sitä mäkiä.*
- *Se on aina ollut Marttalanmäki kyllä, ja sen on kaikki toennyt oikeen leviääte.*
- *Sinnehän mentiin kersana aina laskettelemaan Marttalanmäkeä.*
- *Joo, näin se on.*
- *Ja isoo mäki olikin.*
- *Meni lujaa.*

RAJASEUDUN KANSAA PARATIISISSA

"Taidettiin taksikuskille joskus sanoa, että vie meidät paratiisiin. Se ihmetteli, että mihkä? Niin me, että Rantatöysään." Toinen keskustelija kertoo, että omassa piirissä nimitys on ollut käytössä jo aiemmin: *"[Kaveri] tonki siellä puutarhassansa, – kun oli oikein lämmin, ja siellä pursus siellä kaikkea hyvää kasvua. [Se] tuumas vaan, että on tämä niin kun paratiisissa olisi."* Siitä nimi jälkin käyttöön.

Seutua tuntemattomille aluetta kuvataan vaikkapa näin: *"Se on sellaista rajaseutua, että mennään itään, niin alkaa Keski-Suomen mäkisen maastot ja mennään länteen, niin on tasaaset Pohojanmaan lakeudet. – Se on selevä raja siinä. Ja sen huomaa, kun kattoo kesäaamuna. – Kun pilvet rupee syntymään, niin ne syntyy kahta tuntia ennemmin siellä itäisellä puolella Rantatöysänjärven takaa. Jossain Töysässä – se on se maasto jo aivan erilaasta, mäkistä, ja niin siellä syntyy näitä pilviä paljon ennemmin, kun taas lännen puolella se on selekiä. Kun se on tasaasta maastoa, niin sinne ei pääse näitä tällääsiä lämpöisiä alueita [syntymään]. – Se on selevä raja siinä. Rajaseudun kansaa ollaan."*

Yksi keskustelija lähtisi kuvailemaan kotiseutua aivan talonsa välittömästä ympäristöstä: saaren keskellä sijaitsevalta mäeltä näkyy sekä muita saaria, että taloja monella suunnalla.

Sepposenmäen suunnalla asuva keskustelija korostaa kulmakuntansa omaa rauhaa, mutta pitää myös järveä tärkeänä. *"– Pitäkää tuo järvi kunnossa, että jos sitä ei olis järveä, ei täällä olisi yhtään mitään."*

- *Kuivataan pelloksi se.*
- *Sitähän ne Kätjänjokelaaset on uhkaallut.*

Kerrotaan, että kätjänjokiset ovat ruopanneet itselleen oman järven. *"Liian matalan vaan ruoppasivat siitä."*

SAHA, SÄHKÖT JA RANTATÖYSÄN TULIPALO

Tärkeiden tapahtumien tarkastelu avataan teollistumisesta. *"Kyllähän saha on aikanaan merkinnyt erittäin paljon sillä alueella. Siis yleensä Kurikan [sahanomistajan] toiminta ja*

sahan rakennukset ja kaikki siellä, mitä siellä tehtiin. Sahaaminen, se oli kaikille hyödyksi, ja sitten sieltä löytyi työtä.” Sahanmäkeä muistellaan sekä hyvässä että pahassa. Työntekijöitten lukumäärä arvioidaan jopa 700:ksi. Kääntöpuolena keskustellaan ympäristöhaitoista.

– Kyllähän sieltä jos ajattelee niinkun vesistöjä, niin aika paljon on mennyt...”

– Siis se turmeli sitä luontoa!

– Niin, se se tietysti, myrkyt on päästetty silloin joskus paljolta jokeen.

– Joo. Se on totta.

Suuri muutos liittyy puunkuljetukseen. ”– – Sehän oli järvi täynnä tukkia pitkän aikaa.”

”Niin oli. Aina kesällä taikka melkeen syksyhyyn asti oli lauttoja.” Tukki ei enää ui, mutta pohjassa niitä makaa: ”Parhaana vuonna silloin Lammen Pasin kanssa kerättiin kuuskymmentä uppotukkaa. Yli kuuskymmentä uppotukkaa sou-tuveneellä vaan, kahdestansa.” Uittojen päättymisestä oli jo kolmekymmentä vuotta.

”Niin. Ja niitä on vieläkin siellä, mutta aika paljon niitä saatiin pois.” Tukilla kävelyyn liittyy paljon muistoja. ”– – Tu-kiilla piti kävellä ja päästä eteenpäin, ja kyllä ne useen sitten molahti sinne veteenkin.”

Toiseksi nostetaan Karsinakosken sähköyhtiön perustaminen. ”Onko se asemaa tai Rantatöysää? Mutta kyllähän Rantatöysän isännät ollut asialla, että on ruvennut sähköä tulemaan.” Yksi keskustelija kertoo tarkasti kylän sähköistämisestä ja isoisänsä toimeliaisuudesta sähkölaitoksen perustamisessa. ”– – Kun minä olin lapsi, niin silloinhan ei [sähköjä] ollut kuin jossakin. – – Hemmingissä oli sähkö Saaren lisäksi, mutta eihän esimerkiksi itärannalla ollut yhdessäkään paikassa sähköä. Se meni aika pitkään siinä kyllä. – – Karsinakosken toimitusjohtaja, – – sitten kaikkensa teki, että sitä sähköä saatiin. Ja nimenomaan kaikille, että tuli sellaiset linjat. – – Ennen sotia vedettiin niitä sähköjohtoja ja tuli valot. Meillä oli siis kotona rakennettu silloin 30-luvun alussa. – – Siis oli rakennettu oma talo, niin sinne sitten myöskin [asennettiin] sähköt heti, kun saatiin vaan vedetyksi johdot sinne itärannalle Ruuhelaan ja sitten siitä eteenpäin. Siellä toisella puolella [järveä] saatiin vähän aikaisemmin. Mutta saarella oli siis, – – kun minä oon ollut koululainen, enkä koululainenkaan vielä, niin oli siis kaikki vehkeet, joilla sitten saatiin esimerkiksi kuulumaan radio. – – Kyllä siellä isoisällä oli tällainen. Ne oli kummallisia laitteita. Niissä oli sellaisia torviakin, isoja torvia, mistä se ääni tuli.”

Seuraavana muistuu mieleen 1930-luvun metsäpalo. ”– – Se oli siis toisella puolella järveä ja meillekin haettiin kaikki vanhat ihmiset sitten veneellä – – suojaan. Haettiin aikamoi-sen iäkkäitä ihmisiä. Kyllä minä muistan varsin hyvin ne, vaikka minä oon tietysti ollut silloin... – – Jonkinlainen lapsi olen ollut, että kyllä se mielessä on.” Keskustelijat laskeskelevat, että palovuosi oli 1933. Syttymissyikin kiinnostaa: ”No pontikankeitosta on varmaan se todennäköisin, mutta sitten sanotaan, että höyryveturi...” Palon kerrotaan alkaneen jos-

tain Vetämäjärven suunnalta, ja keskustelijoilla on ehdotuksia syyllisiksikin. Yksi keskustelija kertoo kuulleensa omilta vanhemmiltaan, että joku joutui tapauksesta myös korvausvastuuseen. Korvauksia tämä ei hänen mukaansa kuitenkaan eläessään ehtinyt maksaa. ”Kolome variaatiota on, että pontikkaa keitetty tai mehiläispesää poltettu tai sitten että junan kipi-nästä, että kuka ottaa sen tänä päivänä seleville, ei kukaan.” Kaikki eivät pidä kipinäteoriaa uskottavana. ”Ei ollut aivan se raran vieressä. Se oli pikkuisen erempänä. – – Se oli 1800 hehtaaria se paloalue, ja nykyaikana mettää palaa Suomes 350–650 hehtaaria vuores. Se oli 1800 hehtaaria meni ker-ralla silloin.” Palo oli lähellä levitä asumuksiin: ”Mä muistan varsin hyvin, kun sitä pelättiin, että Mursulan kohdalla se saadaan säilymään siellä mettässä. Että se ei tule niihin ta-loihin. – – Evakuoitiin sitten pois ne vanhukset.” Erityisesti kyläläiset muistavat Sanna-Liisan, joka ei suostunut jättämään kotiaan.

– Eikö se puhuttu, että se Sanna-Liisa sinne jäi sinne valakian sekaan? Ei suostunut lähtemään sieltä.

– Joo, mutta se kuitenkin pysyi se rakennus sitten vielä, että se saatiin...

Tapaus päättyi onnellisesti: Palo kääntyi, ja talo säilyi.

Kulo sammutettiin Kätkänjoen varteen sytytetyllä vasta-tulella. ”– – Järven toiselta puolelta me sitä katottiin. Ja sit-ten nähtiin, että se rupiaa toimimaan.” Nuoremmat kauhis-televat: ”Se on ollut aika hurjaa!” Hädässä piti toimia nope-asti. ”Makkara-Fiilus, tai Fiilus Viitamäki tuli – – Sepposen paikkeilta joen yli Murunnevalta – – sen palon ereltä siihen meidän naapuriin Hemminkihin, ja sen emännän kanssa ne kantoo sieltä tavaraa pihalle, että ajaavat ne tavarat tuonne rantahan, ja yhtäkkiä se emäntä huomasi, että Fiiluksella oo muuta kun paita päällä.” Ihmisten kodit kuitenkin säilyivät kuin ihmeen kaupalla. ”Vissiin yhtään ainutta taloa [ei] si-nä palanut kumminkaan, että ihme kun se on se Hautamä-en torppakin säilynyt. Se [tuli] on mennyt ihan siitä vierestä, eikä Sepposenmällekkään oo osunut sitten mitään.” Muistel-laan myös Suopellon talon kohtaloa.

JÄÄKAUSI JA ASUTUS

Muinaismuistovirikekin saa heti keskustelijoilta vastakaikua: ”Eikö täällä oo tosi rikkaat nuo kivikautiset löydöt, asutuslöy-döt Sepposenmäelläkin justiin?” Niitä ei kuitenkaan lähdetä luettelemaan. Joku valittaa, että näitä aikoja ei enää muista. Toinen pohtii löytöjen vähyyttä kivikauden jälkeen: ”Mutta onko rautakauden ja pronssikauden löytöjä Rantatöysästä kuinka? Mä en aikakaan tiedä, enkä oo itekään löytänyt mut-ta sen tiedän, että historiaa Rantatöysällä ja kivikautta on Rantatöysästä löydetty, mutta tuo väli, onko sitä? Sitäkin on täytynyt olla, mutta missä?” Seuraavaksi aihetta lähestytään asutuksen kautta: ”Onhan tää voinut olla sellaista erämaata, että täällä oo asunut, kun satunnaisia hiipparia vähän, niin kun nykki. Liikkuu tuolla mettis.” Joillain keskustelijoilla tun-tuu olevan käsitys jääkauden jäljistä omalla kotiseudulla. Se on

vaikuttanut myös asutukseen. ”Se asutus on voinut seurata tuota maannousua. Se on se meri painunut täältä. Paremmen rannikkoa on asutettu. Tämäkin on jäänyt kuivalle tämä alue. – – Mutta aika lähelle se on aikoonansa ollut se meren reuna täälläkin.” Toinen keskustelija muistuttaa vesireittien kääntymisestä. ”Joo, onhan se Näsijärvi tännepäin laskenut. Miettikääpäs sitä!” Joku pohtii: ”Onko se ollut tuota merovingi-aikaa sitten, kun se on se merenpohjukka ollut siinä Sepposenmäellä?” Yksi keskustelija viittaa lukemaansa Wikipedia-artikkeliin, jossa on kuvattu maankohoamisen seurauksia. ”– – Maa on tuos Sapsun [?] kohoras [kohonnut] niin paljon, että se ei oo vesi enää tullut tännepäin, ja sitten on Tammerkoski puhujennut, ja sitten on Pispalan kohtakin paljastunut verestä myös, se Pispalanharju. Mitä se on laskenut se veren pinta, se oli aivan jäätävä se määrä.”

Kiinteän asutuksen tiedetään kuitenkin alkaneen vasta 1500-luvulla. Myöhäinen ajankohta tuntuu epäilyttävän yhtä keskustelijaa: ”1500-luvun lopulla vasta paperien mukaan oli ihmisiä asunut vasta täällä. Mua on häirinnyt: mulla on yks vanha hirrenpätkä, mihinä on kaiverrettu 1345 vuosi, ja se on tuolta järven pohjoispäätä rannasta tuotu – – pyöröhirsilato. Se on pelastettu se pätkä siitä. Että sitten kun saa ylimääräistä rahaa muutaman satasten niin täytyy teettää ne kaivaukset tuossa. Olisko se voinut olla joku eränkävijöiden suojapaikka? Säilynyt muutaman sata vuotta.” Rakennus on muutoin jo kokonaan hävinnyt. ”Se on muuten vissiin poltetu 70-luvulla, mutta se on hirsi talletettu. Kaikki epäilee, että se väärennetty vaan mutta on se kyllä niin perstunut toiselta puolelta, säänsyömä, että voihan se olla.”

TÖYSÄ JA TOHNIN ÄIJÄ

Keskustelu avataan kylän nimestä. Kyläläiset itse haluaisivat kirjoittaa sen yhteen ilman viivaa, aivan kuten nimi lausutaan, mutta kielitoimisto ei ole innostunut ajatuksesta. ”Kaikki sanoo sen niin kun yhdyssanan Rantatöysä. Nyt kun se on Ranta viiva Töysä, niin se pitäisi sanoa, että Ranta Töysä [paino tavulla töy]. Sitä yritettiin muuttaa, jotta karttaankin tulis – –, että Rantatöysä mutta se ei käynyt. Kielitoimisto ei tiennyt, mitä Töysä tarkoittaa, niin ei sitä sitten voi [kirjoittaa] niin.” Työpajan mielestä tämä on peräti kummallista. ”Ei kyllä kaikkia muitakaan tiedä, mitä nimet tarkoittaa.” Töysän on joskus arveltu viittaavan töyssyyn. ”Töysässä justiin ennen oli että kun siellä tulee justiin tämä mäkinen maasto, että se on sitä töyssyä ja onko se siitä tullut se Töysä. En tiedä.”

”Mulla on mielessä Töysästä päällimmäisenä se Tohnin äijä. Siellä on Pukkisaares sellainen kivi, johna on sellainen niin kun kuppi. Se on istumajälki. Se [äijä] on istunut siinä, kun se on mennyt Närpiöön silakkoja ostamahan. Se on istuskellut siinä kiven päällä.” Tohnin äijästä muistetaan myös mahdollon kivitaakka, jonka äijä kantoi Isonkyrön kirkkoon. ”Ja sitten toinen [tarina], että se on alajuoksulla kattonut Rantatöysän paikkeilla, että tuloo lastia yläjuoksulta. Se on sitten lähtenyt etelän suuntaan – –, ja se järvi on ollut koko ajan edessä, niin

se on ollut Edesjärvi.” Tämä johtaa ajatukset toiseen vesistönimeen: ”Ja Vetämäjärvellä ollut niin synkkää vettä, että ei oo läpi päässyt, niin ne tukit on vedetty sitten veneellä järveä pitkin. Se on Vetämäjärvi.”

PÄÄSIÄISVALAKIAT JA JOULUNVIETTO

”Pääsiäiskokkoa vielä ainakin yritetään polttaa, eikö se oo jonkin sortin perinne?” Useat keskustelijat ovat sitä mieltä, että oikea nimi on kuitenkin valakia. ”Se on pääsiäisvalakia.” Tämänkin perinteen arvellaan hieman muuttuneen: ”Valakiahommakin on muuttunut, että ne on melekeen kaikilla ittellä jonkinlainen nysä, että sitä ei oo enää sitä koko kylän yhteistä.” Rantatöysäläisillä ei ole viime aikoina ollut yhteistä kokkoa.

– Helepompi polttaa rojut omalla tontilla.

– Niin. Monella kylällä on se perinne vielä, että ne tekee yhteisen, mutta ei Rantatöysäs ei oo ollut...

– Se on ollut Mursulan valakia.

– Mursulan valakialla, mutta ei sellainen, että kaikki koko kylä olis.

– Kätänjoella on ollu...

– Pitkänpohjan pellolla oli aikoinaan.

– Ja suuri valakia oli Kätänjoen varrella joka vuosi.

Muistellaan, että Kätänjoella poltettiin yhteistä kokkoa vielä jokunen vuosi sitten. Itärannalta mainitaan Siirilän valakia. ”Kätänjoella oli oikeen suuret juhulat aina. – – Pullot mukaan ja muutenkin evähät ja tällaiset. Sehän kuuluu asiahan silloin.” Yksi keskustelija harmittelee, kun omakin valkea jäi viimeksi väliin: ”Pitkä perinne katkes mullakin viime talvena. Oli niin häijy keli, jottei saanut mistään poltettavaa värkkiä. Tuli lunta niin paljon, jotta se jäi polttamatta täysin viime vuonna.”

Muistellaan myös entisaikojen joulunviettoa. ”Sellainen oli ennen, että joulukirkkoon ajettiin kilpaa Kätänjoelta asti pitkin järveä. – – Oli ne kirkkoreet tai muut reet sitten ja kirkosta pois aina kilpaa. – – Kyllä mä oon kyytissä ollut mukana. – – Se oli aikamoista.” Kirkosta tultiin pois kilpa-ajoa. Aiemmin palvelus pidettiin kuudelta, mutta jossain vaiheessa se siirtyi seitsemään. Kirkko kesti vain tunnin verran. Joku muistelee kuullessaan, että naapuripitäjässä pidettiin pitempiä palveluksia: ”jotain vanhoja juttuja, että Kuortaneella olisi kestänyt melkeen koko päivän ja ihmiset olis lukittu sinne [kirkkoon].” Tällaista ei kuulemma tapahtunut Töysässä: ”No ei se sillä lailla, mutta [kirkonmenojen jälkeen] aamu alkoi valkeemaan, että kun ne kilpaa ajoi pois, niin se oli kuitenkin jo turvallisempaa.” ”Niillä ei oo pellipoliisia vielä ollu silloin, kun on kilpaa takaasi tultu.”

Joku pohtii, olisiko varhaisen messun ajankohdassa ajateltu navettatöitä. ”– – Silloin oli joka savussa ollut lehemä tai kaks. Olisko sitä päivänvaloa sitten säästetty siihen työnteeseen? Olisko siinä joku ihan tällainen järjellinen selitys ollut, kun ajatteloo aikaa ennen sähkövaloa? No, Rantatöysässä

Näkymä Rantatöysänjärvelle. Kuva: Arto Halttunen.

Pääsiäisvalakialla. Kuva: Janne Vuorela.

tietysti oli [sähkö], mutta muualla ei.” Ennen joulukuukokosi su-
vun yhteen. ”Se on kuitenkin ollut aika tärkeä asia se, että on
vierailtu toisissansa. Suku on tietysti aina pitänyt yhtä. – –
Jouluna on ollut esimerkiksi ihan tavallista, – – että isoäiti
ja isoisä kokos koko sen parven sillä tavalla.” Puhuja kertoo
myös, että lehmienhoito oli palveluskunnan tehtävänä. Ihme-
tellään, mihin kaikki mahtuivat, kun perheet olivat suuria.
– Nykyään vaikka on pieni suku, ei mahdu.
– Nykyään on sukulaiset paljon mukavampia, kun ne on sei-
nillä raameissa.

RANTATÖYSÄNJÄRVI JA OMA PERHE

Omaa kotiseutua esittävät kuvat käsitellään melko nopeasti.
Ensimmäisenä mainitaan ilmakehä: ”– – Mun mielestä [kuva
on otettava] taivaalta ja järvi pitää näkyä.” Moni kannattaa
järvimaisemaa. ”Kyllä se järvi vaan on yksi iso osa sitä Ranta-
töysää. Sanoisin, että se pitääas melkeen kuvas näkyä se järvi.”

Jonkun mielestä kuvassa voisi siintää myös Sepposenmä-
ki. Yksi kertoo ottavansa kuvan Kätjänjoen etälohkoilta, ja sit-
ten esitetään tyystin toisenlainen kuva-aihe: ”– – Perhe tuvas-
sa ihan normaalilla tavalla yhdessä. Kyllä se se on ollut aika
tärkeä asia se, että koko perhe on kokoontunut. Nykyisin – –
ehkä ei niin ehdottomasti olla yhdessä niin paljon, kun nuo-
ret menee ehkä vähän omia teitänsä enemmän. Nyt on kul-
kemiset tietysti niin paljon helpompia kuin ennen.” Kuva-aihe
johdattaa puhujan mieleen tuokiokuvan omasta lapsuudesta,
”kun isoisä antoi karamelliä, siis oikeen se oli hyvää karamel-
liä, mitä sai jouluaattona. Kuuseen oli toki koristeita pantu,
mutta sitten isoisä antoi sitä jokaiselle erikseen. – – Kyllä mä
muistan, että ei karamelliä noin vain annettu, – – että piti an-
saita se karamelli kans.” Koko perheen kuva saa kannatusta
toiseltakin keskustelijalta.

KYLÄ TYHJENEE, JÄTEMAKSU JÄÄ

Kotiseudun muutoksista ensimmäisenä mieleen nousee kou-
lun lopettaminen. ”Kyllä ittiä ainakin kirpaasi tuo koulun lo-
pettaminen, sen viimeisen koulun. Siitä tuli muutama vuosi.
Kolme vuotta sitten.” Sittemmin puhuja on muuttanut käsi-
tystään: ”tiedä ny jälkeenkäpäin nyt sitten. Ehkä oli hyvä, että
loppuu. – –”

Kylän tyhjeneminen nähdään uhkana. ”– – Kun mennään
vielä vähän aikaa eteenpäin, niin aika paljon on taloja tyhjil-
lään järven ympärillä. Se on se suurin muutos. Meitä muuta-
mia hulluja on, jotka on sinne kotopaikalle jääty, mutta suu-
rin osa lähtee opiskelujen mukana Etelä-Suomeen. Jää töihin
sinne. Eipä ne sitten enää tänne kotiseudulle paljon palaja
– –.” Tyhjeneminen on keskustelijoiden mukaan nopeampaa
itärannalla. ”Itärannan puolella on ainakin niin. Emmä näe
ketään oikeestaan, kuka sinne tulis tällä hetkellä. Se on meikä-
läisen ikäluokkaa, ketä sinne tuli ja perheet perusti ja näin. –
– Muutama siellä vielä on niitä lapsia, mutta ei niitä näy siel-
lä tien päällä juuri ollenkaan. Ennen niitä meni tämän tuosta,
mopolla rämisteli ja kaikkia.” Jonkun mielestä näköpiirissä on

jo todellinen autioituminen: ”Jos vauhti on tätä menoa, mitä
se nyt on, niin kahdenkymmenen vuoden päästä meillä joku
köpöttelöö rollaattorilla – –.”

Kyliä tyhjeneminen näkyy jo palvelujen heikkenemisestä.
”Ajatelkaapa kuinka palvelut on lähtenyt. Siinä oli kuitenkin
kolme kauppaa vielä, ei tarvi mennä kuin se 30 vuotta taak-
sepäin.” Keskustelijat laskevat kymmeniä autioituneita taloja.
”Ootteko te kukaan laskenut, kuinka monta tyhjää talua siel-
lä on? Mä oon sitä joskus niitä laskenut ja mun mielestä se
on aivan järkyttävä määrä.” Toimivia maatiloja on harvassa.
”– – Meidän puolella on kolmes paikkaa lehmä, no näkyy oi-
keestaan kahdes paikkaa vaan. Ennen niitä oli koko sen jär-
ven ympärillä.” Samanlainen muutos lasketaan Sepposenkul-
malta. Mitä arvellaan muutoksen syyksi?

”Politiikan muutos. Poliitikka on tehnyt sen osittain, eikä
sekään nyt yksistään. Kyllähän se on varmaan väistämätön
tosiasia on... että olisko sille mahdollista mitään, vaikka poli-
tiikka olisi ollut toisenlaistakin.” Muut uskovat, että kyllä po-
liitikalla ainakin jotakin voitaisiin vaikuttaa. ”Miksei sitä voisi
rakenteellisesti. Teollisuutta, ja työpaikkojen perässä ihmiset
kulkee, että eihän ne kaikki tarvi kehäkolmosen tuolla puolel-
la olla.” Mainitaan esimerkiksi veroratkaisut. Kehityssuuntaa
pidetään huolestuttavana. Joku toteaa, että jäljellä ei kohta ole
muuta kuin jätevesimaksut. ”Maantie voi kyllä kadota, mutta
jätemaksu jää.”

Samat asiat pysyvät puheissa, kun näkökulma käännetään
toisin päin. Järven säilyminen on ensimmäinen huolenaihe.
Sen pato on heikossa kunnossa. ”Sehän vuotaa kuin seula.
Paperit on vaan laatikossa...” Joku pilailee, että järven voi-
sikin kuivattaa pelloksi. ”Mä luulin jo ei viime mutta edellis-
keväänä, että nynne laskoo sen järven, kun se meni niin alas
se vesi.” Keskustelijat eivät oikein osaa sanoa, mistä oli kyse,
vaikka joillain heistä tuntuu olevan aiheesta hyvinkin tarkkaa
tietoa. Puhutaan Ely-keskuksen ohjeistamasta vedenkorkeu-
den kevätlennuksesta ja sen vaikutuksista puhallustehtaan
sprinklereihin.

Näkökulma laajenee järvestä sitä ympäröivään maaseu-
tumaan ja maalaiselämään. Uhkina mainitaan myös
järven umpeenkasvu ja peltomaisen katoaminen. ”– – järvi
ja luonto, että se säilyisi kuitenkin. Ja että maanviljelystä säi-
lyis. – – Että siinä on vielä entistä tapaa viljellä ja nähdä sitä,
mitä merkitsee viljan kasvu ja kaikki se, mikä kuuluu maa-
seutuelämään. Se on aivan kamalaa, jos rupiaa olemaan siis
hoitamattomia pelloja.” Rantatöysässä teollisuuskin kuuluu
kyläkuvaan. ”Samoin tietysti on se teollisuus siinä, että kyllä-
hän se yksi pala Rantatöysää on ollut siinä kauan, että kyllä
se hyvä olis, että siinä jotakin pyöriis tulevaisuudessakin.”

Rantatöysän katsotaan olevan sidoksissa myös Tuuriin:

– Niin jos se loppuu jo Tuurinmäkikin, niin sitten saa taputel-
la tämän lähitienoot aika hyvin.
– Sitten vasta tyhjiä tupia tuloo.
– Niin kyllä joo, sitten saa huutokaupan keisarin soittaa, että
tuu ny lätkimähän näitä kaupan.

Lopuksi keskustelijat yhdistävät nopeaan tahtiin monta aiemmissa virikkeissä esille nostettua asiaa:

– *Pakko mainita järvi ja metsästys. Ne on kuitenkin tuoskin aika monelle tuos järven ympärillä niin henkireikä sitten. Kalastetaan ja metästetään ja...*

– *Ja siellä on marjoja. Siellä voi käydä puolukassa ja mustikassa ja siellä on...*

– *Ja maantie pitää olla kunnossa, että pääsee Keskisellä käymään.*

– *Eikö sitä voisi polkuakin ruveta käyttään uurestansa?*

– *Oikootte lähtis sitten itärajan puolelta.*

– *Ottalamppu päähän ja menoksi.*

– *Hyvää tietä pääsöö taimaalaiset sinne noukkimaan puolukat kartanosta.*

Jotakuta ulkomaalaisten marjanpoimijoiden käyttäminen ärsyttää, mutta toinen on vain tyytyväinen, että marjat tulevat käyttöön.

KYLÄPUSERO

Kulttuuriperintöä käsittelevä virike ohjaa keskustelun yllättävään suuntaan: ”Mulle tuli mieleen tuo metsurintakki.” Kyläpuseroksikin huomiovaatetta nimitetään. ”Husquarnan metsurin takki. Yhteen väliin sitä oli lähes kaikilla paitsi – tunneteko Ruholan Markkua? – Sillä oli väärän värinen. Sillä oli sellaanen punasinen Jonseredin takki, ja kaikilla muilla oli Husquarnan. Sarvikkaanmäiset sen risti jo Rantatöysän kyläpuseroksi, kun... Vaikka minne meni kauppahan, niin aina oli kyläisännät metsurintakki päällä.” Nyt takkeja ei enää näe. Koko metsänhoitoa arvellaan katoavaksi kansanperinteeksi. ”Onhan nyt tosin huomiota kokea, mutta se oli sen ajan huomiotakki. Mutta ei sitä kyllä sen huomion takia pidetty.”

Keskustelu siirtyy nuorison juurtumiseen. ”Kuitenkin toivois, että erityisesti nuoret kasvaisivat sellaiseen ajatteluun, että se kotiseutu on tärkeä. Että sillä on arvoa, ja että ei sitä nyt niin vaan hyljätä.” Yksi keskustelija kertoo salaa kuunnelleensa nuorten keskustelua kotiseudusta: ”Sitä mä justiin kuuntelin, kun meillä on [nuori joka] 18 vuotta täyttää nyt – – tällä viikolla, niin se jutteli kavereille, tietysti netissä, että hän ei kyllä muuttaisi Alavudelta mihinkään. Seinäjoella syntynyt, mutta kouluikäisenä muuttanut Rantatöysään ja oli sitä mieltä, että ei lähde Rantatöysästä kulumallakaan tai Alavudelta. Ihmettelin sitä kommenttia kyllä, että voiko tämä teini olla niin sitoutunut.” Toinen summaa, että ”se on rakastunut omaan kyläänsä.” Kotiseututunteessa keskustelijat näkevät kutakuinkin ainoan motiivin jäädä kotikylään. ”Kun ajattelee niitä meikäläisen ikäryhmän paluumuuttajia, niin niitä tuli pääasiassa tilakauppojen takia uusiksi isänniksi. Se nyt peljättää, että nyt ei tuu välttämättä sellaisia enää ollenkaan. – – Kyllä se on joku kotirakkaus tai sellaanen mikä se on. – –”

Sitten mieleen juolahtaa kyläkirja, jonka tekemiseen paikallaoijjatkin ovat osallistuneet. ”Mutta eikö se oo aika hyvää kulttuuriperintöä tuo kirja?” Muistojen ja tarinoiden tallentaminen nähdään tärkeäksi työksi. ”Mua ainakin kiinnostaa kauhiasti kaikki nää vanhat jutut, että niitä vietäis eteenpäin ja tulevatkin polvet sais kuulla ne samat jutut. Tietysti ne höystyy vähän, kun ne menee suusta suuhun.” Kirjan arvo on juuri siinä, että jutut on tallennettu talteen.

Pop-musiikin harrastuskin koetaan kulttuuriperinnöksi, jolle kotikylästä löytyy myös esikuvia. ”Jos löytyys kasvot näille kulttuuripersonalle; Pauli Hanhiniemelle ja Mäkysen Jaskalle seuraajia kylästä. Pitäis kans harjootella vähän jotakin musiikkia enempi.” Tällaista harrastuneisuutta ei enää tunnu olevan samassa mitassa. ”– – Kun me oltiin loppia, niin niitä rämpyttäjiä oli joka ievanan kellaris. Ei oo muuten enää tänä päivänä sitäkään.” Musiikin harrastajista mainitaan Kankaanpään Jari rumpuineen. ”Mutta niitä oli oikeesti silloin niin, että tuntuu – –.” Joka pihassa oli jonkinääkööstä.” Yksi keskustelija mainitsee vielä itselleen tärkeän soitinyksilön, jonka muutkin keskustelijat tuntevat. ”Se oli vissiin kulttuuriperintöä, kun meille raahattiin piano keskustasta. Se oli Karttisen Eemelin vanha piano. Se oli 56 vuodelta. Se piti saada pois sieltä taloosta. Nyt meidän poika pimputtaa sillä. – –”

TÄTÄ PÄIVÄÄ

Virtuaalista ympäristöä kuvaavaa virikettä luonnehditaan ensimmäiseksi sanoilla: ”Tätä päivää.” Peliruudun kilpa-autoa verrataan Keskisen Vesan Lamborghiniin. Juontaja kysyy: ”Kuuluuko mikään näistä teidän kotiseutuun?” Mainitaan järvi.

Virike ei miellytä kaikkia: ”Valitettavasti tähän on tultu. Kaikki on mennyt nettiin.” Miksi valitettavasti? – – Tämöinen vanha kanssakäyminen on vähän unohtunut ja jäänyt. Ennen sitä mentiin vain eikä paljon kyselty, naapurisiin, mutta nyt melekeen pitää soittaa, että ookko paikalla, että kehtaako tulla. – –” Uuden tekniikan haitaksi lasketaan ”sosiaalisen kanssakäymisen kärsiminen”, mutta hyviäkin puolia nähdään. Vanhatkin ihmiset voivat ottaa käyttöön uusia laitteita. Yksi keskustelija kertoo saaneensa videopuhelun tietokoneeseensa 90-vuotiaalta kyläläiseltä. ”– – Mä kattoon, että mitä tää mun tietokone tekee, kun se alkoi soimaan. Alma Saari soitti mulle videopuhelun, ja mä ollu ikää sellasta [tietokonepuhelua] edes nähny!” Puhuja kertoo, että hän ei itse osannut vastata puheluun: ”piti soittaa kännykällä”. Tietoverkkoa kerrotaan käytettävän myös valokuvien ja muistojen taltiointiin. ”Mä oon niin paljon tehnyt videoita ja sellaisia, mutta – – kyllä mä oon paljon luopunut sitten. Mulla olisi paljon, paljon kuvia, kun ne vaan sitten järjestäis vielä järjestykseen sillä tavalla, että niitä vois näyttää jollekin. Niissä on kotikylän asioita ja monia yhteisiä asioita Alavudelta. Ja muualta myöskin. Nuoria ja vanhoja ja mitä vaan.”

TÖYSÄLÄISET OVAT SOPUISIA

Täydennysvirikettä ”Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset..., mutta...” aletaan purkaa sananlaskuista. ”Eikös tää olis sellainen sanonta, että jos et muualta akkaa saa, tuutaa Töysään. Sillä se isäkin sinne varmaan sitten niin.” Sanonta on tuttu muillekin ja ainakin Rantatöysässä monet ovat sitä kokeilleetkin. ”– Eikä huono kauppa ollutkaan.” Ehkä tästäkin syystä yhteydet Töysään koetaan läheisiksi: ”– On niin paljon sukulaisia siellä Töysässä. Esimerkiksi meidän suku on aina kokenut ne samalla tavalla läheiseksi, koska ne on sukua. Isoisä ja isoäiti ne on kumpikin tullut sieltä.” Keskustelijat arvelevat, että suhtautuminen on erilaista muualla Alavudella. ”Mistä se johtuu, että töysäläisiä Alavudella halveerataan? Mistä se on lähtenyt sellaanen?” Syyksi ehdotetaan perinteistä naapurirakkautta, jota esiintyy joka paikkakunnalla. ”Se on rakas naapuri, vähän niinku Suomi–Ruotsikin.” Esitetään kysymys, halveksuvatko töysäläiset alavutelaisia, ja mikä voisi olla syy. Ilmeisesti halveksunnasta ei ole havaintoja, sen sijaan töysäläisiin liitetään yhteistoiminnan ja sopuisuuden kaltaisia määreitä. ”Siellä on kyllä hyvää yhteistoimintaa Töysässä. Aika paljon pitävät pienenä ryhmänä erilaista yhteyttä.” Viitataan myös kuntien yhdistymisessä saatuihin kokemuksiin.

”– Kun kunnat yhdistyi, niin [en] mä ainakaan tiedä mitään suuria kitkoja tullut. Olisi kuvitellut, että [jos] Kuortaneseen oltais liitytty, niin täs oltaas käräjillä kaiken aikaa.”

Joku arvelee, että töysäläisetkin ovat osanneet vaatia osansa liitosneuvotteluissa. ”Jos mennään tuonne urheilupuolelle, niin onhan se vähän järjetöntä, että siellä ei oo mitat täyttävää kenttää ja sitä kunnostetaan isolla rahalla.” Puhuja vertaa tätä Alavuden kentän tilanteeseen. Joku arvelee, että taustalla vaikuttaa Tuurin ostoskeskus omine tarpeineen. ”Kyllähän Keskinen aika paljon kaiken kaikkiastansa siinä vaikuttaa.” Keskustelijat muistuttavat, että tase on molemminpuolinen: ”Kyllähän se Töysä jotakin tuokin. Kylähän verorahoonakin tuo tähän pitäjähän varmaan aika ison potin. – Jos kuvittelee, että se nyt yhtäkkiä loppuus siitä, niin...” Toinen keskustelija täydentää: ”...kaikki kuolis.” Kerrotaan, että yhteistyö on vahvistunut esimerkiksi metsästystoiminnassa. Mainitaan vielä, että Rantatöysän ja Töysän yhteyttä ovat pitäneet yllä myös kuntarajan yli tulleet oppilaat. ”– Sieltä on ollut aina paljon oppilaita. Minä oon ollut niiden kanssa niin paljon tekemisissä ja edelleen on. – Sukulaisia on myöskin paljon siellä. Monet asiat vaikuttavat.”

5 TYÖPAJOJEN KIRJALLISET TEHTÄVÄT

JOKAINEN MEILLÄPÄIN TIETÄÄ, ETTÄ...

Jokaisessa kotiseututyöpajassa tehtiin kaksi kirjoitustehtävää. Niiden tarkoituksena oli ensinnäkin tarjota todellinen ja tasaveroinen mielipiteenilmaisun mahdollisuus myös niille osallistujille, jotka eivät saa tai halua tuoda ääntänsä kuuluville yleisessä keskustelussa. Tämä tarjoaa mahdollisuuden tuoda tutkijoiden tietoon myös sellaisia näkökulmia, jotka koetaan liian henkilökohtaisiksi tai kiusallisiksi käsitellä julkisesti. Toiseksi kirjallisessa työskentelyssä jokainen informantti on itsenäinen. Vastaaja ei altistu muiden keskustelijoiden ohjaavalle vaikutukselle. Kolmanneksi kirjoitustehtävä tarjoaa mahdollisuuden koota työryhmätyöskentelyn teemoja. Takana on jo monopolvinen keskustelu, jossa kotiseudun kokonaisuutta on käsitelty perusteellisesti monesta näkökulmasta. Paperille voi päätyä aiemmin kesken jäänyt tai keskustelua kokoava ajatus tai johtopäätös jostain aiemmin käsitellystä aiheesta.

Ensimmäinen kirjallinen tehtävä jatkoi saumattomasti viimeisten keskusteluvirikkeiden jäljillä. Osallistujien piti jatkaa lausetta ”Jokainen meilläpäin tietää, että...” Virikkeellä kerättiin keskustelijoiden käsityksiä ”meilläpäin” yleisesti tunnetuista ja tunnustetuista asioista ja ajattelutavoista. Sen avulla haluttiin hahmottaa töysäläisten yhteisesti jakamaa historia- ja aluetietoisuutta. Virikkeen sanamuoto (meillä päin; ei meillä tai täällä) oli tarkoituksella valittu siten, että se tarjosi tarttumapinnan sekä meikäläisyyttä että täkäläisyyttä painottaville tulkinnoille siinä suhteessa, miten kukin vastaaja oman kotiseutunsa mieltää. Vastauksista koostui moni-ilmeinen kuva töysäläisestä kotiseutukokemuksesta ja -tietoisuudesta.

TÄÄLLÄ ON KOTOISAA

Moni osallistuja kuvasi vastauksessaan sitä yleistä hyvänolon ja kotoisuuden tunnelmaa, joka kotiseudulla vallitsee, ja joka ymmärretään yhteisesti jaetuksi. Tämä ilmaistiin yleisellä tasolla yksinkertaisesti esimerkiksi: Jokainen meilläpäin tietää, että... ”Täällä on hyvä olla.” Usein kokonaisuutta avattiin kuvaamalla, millaisista tekijöistä kotoisuus syntyy. Toiselta paikkakunnalta tullut vastaaja muotoili omakohtaisen hyvänolontunnelmansa näin: ”Olen Jauhojärvellä kauniissa maalaismaaisessa (perinteinen talo). Saan käydä uimassa Jauhojärven (alasti) Koska naapureita ei näy.” Vastauksessa yhdistyvät maisema, perinteet ja tilanhallinta. Miellyttävän tunnelman perustaa kuvaa myös toteamus: ”...maisema on kaunis järven ympärillä.” Erityisesti luonnon osuutta korostaa toinen toteamus:

mus: ”Töysä on luonnonkaunista seutua.” Ajallisuus ulotettiin vastauksissa odotuksina myös tulevaisuuteen: ”Täällä on hyvä olla... ainakin vielä, toivottavasti tosi kauan”.

OMA KYLÄ ON KAIKISTA PARAS

Usein vastaajat rajoittivat mittakaavansa omaan kotikylään. Tätä saattoi jossain määrin vauhdittaa se, että kotiseututyöryhmistä puolet oli muodostettu alueellisin perustein: kokoonnuttiin kyläseurojen kutsumina. Näissä vastauksissa täkäläisyys rajautuu kapeammin yhdelle kylälle. Yhtä kaikki siellä jokainen tietää, että juuri tämä paikka on kaikista paras. Tällaisia kiintymyksen tunnustuksia satoi Töysän joka kulmalle. Kaikki siis tietävät, että

- Tohni on huipulla ja siellä on hyvä olla.
- Salonkylä on hyvä paikka elää ja asua, rakas kotiseutu.
- Hakojärvi on ollut aina Töysän kylien ykkönen. Jo pitäjän ensimmäinen kylätalo oli omana aikanaan jonkinlainen ykkössaavutus, johon muut kylät ovat myöhemmin pyrkineet.
- Tuuri on paras paikka maailmassa??? Se on sellainen mil-laiseksi sen itse teemme.

Ei aina ole selvää, kohdistuuko kiintymyksenilmaus koko Töysään vai Töysän kirkonkylään. Ainakin seuraava tunnustus näyttäisi liittyvän kylään kirkon ympärillä. ”Minä olen Töysäläinen. Olen maanviljelijä ja asun kirkolla.” Vastaajan kiintymystä korostaa isolla T:llä kirjoitettu Töysäläinen. Vastauksiin on kirjattu myös, että ”Töysä on paras” ja ”että Töysä on arvokas paikka”.

Hakojärvi ja Tuuri saavat vastauksissa eniten huomiota. Vaikka henkilökohtainen kiintymys paikkaan voi epäilemättä olla äärimmäisen luja missä tahansa kylässä, Tuurissa ja Hakojärvellä asukkaiden kylätietoisuus vaikuttaa tämän aineiston perusteella erityisen vahvalta. Ne näyttäytyvät Töysän ääripäinä. Vastaajat korostavat, että Tuuri on kylää suurempi alueellinen keskus ja että se on nimenomaan Tuuri – ei Töysä tai Alavus. ”Tuuri on hyvä paikka asua.” Yleisesti tiedetään siis, ”että Tuuri on Alavuden ja ent Töysän keskus”. Erityisyyttä perustellaan kylän hyvillä kaupallisilla palveluilla. ”Tuurissa on hyvä asua ja elää. Täältä saa halutessaan kaikkea mitä tarvitsee ja muutkin palvelut ovat suhteellisen lähellä.” Kylällä on oma mentaliteetti, ja sen asukkaat katsovat tulevaisuuteen. ”Tuuri on Tuuri edelleen. Toivon sen säilyvän.”

Hakojärvi tunnetaan omatoimisuudesta ja aktiivisuudesta. ”Hakojärvi on Töysän ja kenties Alavuden aktiivisin kylä. Jokainen myös tietää, että yhteisillä ponnistuksilla saadaan

tänne hyvää aikaan. Aina on pitänyt taistella jokaisesta oikeudesta: oikeudesta koulun, oikeudesta päivähoidon ja moneen muuhun asiaan. Mutta aina on myös löytynyt niitä, joilla on ollut asiaankuuluvaa turnauskestävyyttä. Olemme siis onnekkaita. Ehkä meillä on jotain erikoista tässä maaperässä tai juomavedessä. Se pistää yrittämään.” Tunnettuja ovat myös kylän omat instituutiot: kylätalo, joululehti ja kyläjuhlat. ”Yhteisiin suuriin juhliin kokoonnutaan kylätalolle. Kylälle muuttavat otetaan avosylin ja lämpimästi vastaan. Hakojärven Joulu -lehti ilmestyy ennen joulua. Äitienpäiväjuhlassa muistetaan edellisenä vuonna kylälle syntyneitä.”

Parissa vastauksessa häivähtää myös käsitys oman kylän leviämisestä järven vastarannalle tai hallinnollisten rajojen yli toiseen kuntaan. Niinpä tiedetään, että ”järvi jakaa kylää”, erottuvat ”länsirantaiset ja itärantaiset”. Kotikylän yhteyksistä kunnanrajojen yli kertoo seuraava luettelo meilläpäin tiedetyistä asioista: ”että minä olen Jauhojärveltä. Että se on Järviseutua. Asunto on Ähtärin vanhimpia.”

KAIKKI TIETÄVÄT KESKISEN

Oman lukunsa muodostavat ne lukuisat vastaukset, jotka liittyvät jollain tavoin identiteettiin Töysä = Tuuri = Suomen suurin kauppapaikka = Keskinen. Niinpä kaikki tietävät, että ”Töysä on Tuurin kyläkaupan emopitäjä” ja että ”Keskinen on Töysässä.” Muistetaan myös taannoinen mainoslause: ”Töysä on kuuluisa hyvän Tuurin kunta”. Kauppakeskuksen merkitykseen viittanee myös toteamus: ”Tuurin kylä on tärkeä koko kotiseudullemme.”

Monissa vastauksissa Tuurin kylän erityisyys kiertyy nimenomaan Keskinen kyläkauppaan.

- Tuuri tunnetaan erityisesti kyläkaupastaan.
- Tuurissa on Keskinen.
- Tuurissa on kauppakeskus, jossa on ruokapuoti ja tavara-puoti.
- Tuurissa on Suomen suurin kyläkauppa.
- Tuurin kauppakeskus on Suomen suosituin ostosparatiisi. Paras mahdollinen asuinpaikka.
- Tuurista saa melkein kaiken tarvittavan.

Asukkailta ei ole jäänyt huomaamatta, että ostoskeskuksen kasvu on samalla muuttanut kotikylää. ”Tuuri ei enää ole 500 ihmisen kylä.” ”Tuurissa käy noin 5 miljoonaa asiakasta/turistia vuodessa.” Tämä näkyy myös liikenteessä. Jokainen tietää, ”että kesällä alkaa se älytön ruuhka ja silloin on turha lähteä paikalliseen kauppaan ostoksille.”

Osa vastaajista sivuuttaa sekä Töysän että Tuurin ja kiinnittää huomion suoraan kauppakeskukseen. Kaikki tietävät yksinkertaisesti ”Keskinen” ja ”Veljekset Keskinen on tärkeä alueelle.” Yhdessä vastauksessa sen rinnalle nostetaan myös leipomo: ”Keskinen ja Töysäläinen rules!”

Neljä vastaajaa johtaa identiteetin vielä pykälää pitemmälle, kyläkaupan nykyiseen omistajaan Vesa Keskiseen. Kaikki meilläpäin tietää, ”kuka on Keskinen Vesa”. Tätä henkilöitymistä vahvistavat kirjaukset, joiden mukaan yleisesti tiedetään

myös, ”että Vesa Keskisen vaimo on Maria” ja sekin tiedetään ”että Vesa Keskinen linssiluteena televisiossa”. Yksi vastaaja selventää Vesa Keskisen merkitystä vielä toteamalla: ”Ja ollaan Vesasta mitä mieltä tahansa, on hänen ansionsa tämän kylän elinvoimaisuudelle ollut huikea.”

MITÄ TÖYSÄ JA TÖYSÄLÄISYYS OVAT

Töysää korostetaan hyväksi asuinpaikaksi. Todetaan yksinkertaisesti, ”että Töysä on hyvä paikka elää ja asua!” Muualla va-kituisesti asuva vastaaja muotoilee asian näin: ”Töysä oli ja on hyvä paikka asua. Puhun Töysästä tutuille ja vähemmän tutuille positiivisia asioita.” Kolmessa vastauksessa kiinnitetään huomiota Töysän eteläpohjalaisuuteen. Mainitaan, ”miten tärkeä asia on syntyä Etelä-Pohjalaiseksi” ja tiedetään, että ”Töysä sijaitsee eteläpohjanmaalla, joka on lakeuden pääkaupunki.” Jälkimmäinen ajatus lakeuden pääkaupungista jää hieman epäselväksi.

Kotiseudun ajallisuutta käsitellään sekä jälkeenä että odo-tuksena. Töysän ja Alavuden kuntaliitos mainittiin neljässä vastauksessa tosiasiassa, jonka kaikki tietävät. Todettiin, että ”Töysä on liittynyt Alavuteen” ja sama asia hieman eri paino-tuksella: ”Töysä ja Alavus ovat liittyneet yhd. Kunnaksi/kaupunki”. Yksi vastaaja muotoili muutoksen näin: ”Töysän kunta pysyy historian lehdillä”. Huomiota sai myös vaakuna, josta muistetaan, ”että Töysän vaakuna on Alavus-Töysän vaaku-nana”. Töysän jättämää jälkeä kuvataan muista yhteyksistä tunnettua sanontaa mukaillemalla: jokainen meilläpäin tietää, ”että mies (tai nainen) voi lähteä Töysästä mutta Töysä ei voi lähteä miehestä (naisesta).” Yhden vastaajan mielestä ”Töy-sällä on mielenkiintoinen historia ja myös tulevaisuus.”

TÖYSÄSSÄ OSATAAN

Elinkeinojen kirjoa kuvataan monessa vastauksessa. Paikka-kunnalle luonteenomainen kaupankäynti tuodaan esiin täs-säkin yhteydessä. ”Kaupan käynti ympäri pitääjää ja eritoten Tuurissa.” Huomiota saavat myös jalkineet ja leivonnaiset.

- Töysäläiset korput ovat parhaita.
- Töysäläiset kengät kestää.
- Töysän piparit valmistetaan Töysässä.
- Täällä on ollut kenkäteollisuutta.

Muusta teollisuudesta tunnetuksi tiedetään metalli- ja raken-nusteollisuus. Mainitaan ”pienteollisuutta ja isompaakin joka puolella pitääjää. Ikkuna ja ovitehtaita. Metalliteollisuus”

MILLAISIA OLEMME

Vastauksissa luonnehditaan myös töysäläisyyttä. Kaikkihan tietävät, mitä se on:

- Töysäläiset tunnetaan vaatimattomina – itsestään mete-liäpitämättöminä – ihmisinä. He ovat myös neuvokkaita ja yritteliäitä.

– Pohjalaiset, siis töysäläiset ovat yritteliästä, rehellistä ja oman arvon tuntevia. Ja ominaisuudet periytyy seuraaviin sukupolviin!
– Töysäläinen on rehti ja luotettava.

Huolenpito toistuu monessa vastauksessa. Tiedetään, että *”tarvittaessa saa apua tutuilta.”* Yksi vastaaja purkaa piirretä monella tavalla: *”Hakojärvellä on turvallista ja viihtyisää, talkoohenki ja toisista välittämisen ilmapiiri. Apua saa kun pyytää. Olkapää löytyy surun keskellä.”* Huolenpito ilmenee myös vieraanvaraisuutena: *”Meillä saa kahvit.”* Sekin on välittämistä, että jokainen *”tuntee meidät nimellä ja tietää, mitä teemme työksemme”*. Varsinkin haja-asutusalueella korostuu yhteydenpidon merkitys. *”Jokainen meilläpäin tietää, että on välttämätöntä pitää yhteyttä, vieläpä hyvää yhteyttä, kaikkiin kyläläisiin.”* Kun näkökulmaa hieman käännetään, tämä tarkoittaa samalla, että jokainen tietää, *”millaista elämää naapurit viettää... (siis luulee tietävänsä).”*

Toinen usein toistettu luonteenpiirre on aktiivisuus. Tiedetään, *”että Töysä on aktiivinen ja yritteliästä porukkaa omaava kylä jossa on – – ahkeria kulttuurista rakastavia ja on ns. edelläkävijä monessa mielessä. Meillä on hyviä ’vetureita’ ja ’vaunut’ tulee perässä. Tasa-arvo on myös tärkeää yhteiskunnassa. ’Remokratia’.”* Toimeliaisuutta nähdään sekä yksilöissä että yhdistyksissä: *”Oma aktiivisuus on tärkeä elävän kylätoiminnan säilyttämiseksi”*, mutta myös *”töysäläiset yhdistykset ovat tosi aktiivisia, kun toimeen tarttuvat”*.

Mainitaan myös työn, tahdon ja sisun merkitys. *”Syryjänen asutus vaatii paljon sisua ja tahtoa asuttaa omaa kotiseutua.”* Yksi osallistuja vastaakin lyhyesti, *”että työnteko on tärkeää.”*

Ylpeys omista juurista näkyy monessa kirjauksessa: *”Olemme ylpeitä juuristamme.”* Varsinkin se kuuluu ulkotöysäläisten ja muualla oleskelleiden vastauksissa. *”Me ollaan Töysästä ja ollaan ylpeitä omista juurista. Tykkäämme omasta synnyinseudusta ja luonnosta etenkin Ponninjärvestä. Työelämä on toisen vienyt muille maille, mutta eläkepäiviä tänne omalle maalle on mieluisa tulla asuttamaan.”* Toisessa vastauksessa vahva juurtuneisuus puetaan julki kotiseuturakkautena, jota pidetään yleisesti jaettuna ominaisuutena. Täälläpäin tiedetään, *”että kotiseutua pitää kunnioittaa ja vaalia perinteitä sekä edistää yhteenkuuluvuutta ja kotiseuturakkautta.”* Juurissa nähdään myös perusta omalle kasvulle: *”Töysä loi perustan kasvaa elinikäiseksi oppijaksi”*. Vielä muistutetaan, että kunta on ollut koulutuksen edellä kävijä: *”Töysä on peruskoulun emoyksikkö”*.

MAAILMA MUUTTUU

Kymmenkunta vastaajaa käsittelee kotiseudun muuttumista. Siihen viitataan toteamalla, että ennen *”tehdas toi leivän”*. Nähdään merkkejä myös ilmastonmuutoksesta: *”On neljä vuodenaikaa mutta nykyisin ne ovat sekoittuneet pahasti.”* Muutos ymmärretään normaalitilaksi. *”Maailma on muuttunut ja*

tulee muuttumaan.” Kukaan ei vaadi pysäyttämään kehitystä, sillä muutos on tahdostamme riippumaton. *”Maailma ympärillämme tulee muuttumaan halusi sitä tai ei”*. Arvellaan, että jokainen ymmärtää tulevaisuuden tuovan ongelmia varsinkin haja-asutusalueille:

– *Että maaseutu taitaa autioitua ja palvelut, sun muut vähenevät. Nuoret muuttavat opiskelemaan muualle, ja luultavasti jäävät sille tielle.*

– *Että sivukyliltä häviää viimeisetkin palvelut jos niitä vielä vähän olisikin.*

– *Tulevaisuus tuo haasteita, miten saada väkiluku pysymään ennallaan, etenkin lasten määrä, että koulu säilyisi.*

Kaiken tämän muutoksen keskelläkin töysäläisyys mainitaan erityisenä asiana, joka kestää: *”...töysäläisyys säilyy, vaikka maailma ympärillä muuttuu!... perinteet pidetään kunniasa”*.

ASIAT PÄÄTETÄÄN MUUALLA

Maailman muutoksiin kuuluvat myös hallinnolliset ja poliittiset muutokset. Edellä käsiteltiin jo Töysän ja Alavuden kuntaliitosta, johon keskustelijat suhtautuvat varsin neutraalisti. Painavampana vastauksissa näkyy Euroopan unioniin liittymisen. Kaikki tietävät, että *”Suomi on EU:n jäsen”*. Se asettaa asioille kehykset ja vaikuttaa myös keskustelijoiden arkeen. Kahdessa vastauksessa viitataan omien vaikutusmahdollisuuksien rajallisuuteen: *”Töysässä asutaan kuin muuallakin Suomessa. Asiat päätetään vähän muualla.”* Toinen vastaus täydentää vihjausta: *”Kehä kolmen sisällä ja EU:ssa päätetään kansalaisten asiat.”*

RAKENNUKSIA JA HENKILÖITÄ

Vastauksissa luetellaan myös sellaisia asioita, jotka tuskin ovat tiedossa kovin laajalti. Ne, jotka tietävät, *”että kirkonmenot alkaa sunnuntaisin klo 13, että Sepänniemessä on kaupungin ainoa talomuseo, että saamme uuden kirjaston tänä kesänä Töysä-talolle”* elävät tosiaankin todennäköisesti *”meilläpäin”*. Vieläkin rajatumpi saattaa olla joukko, joka tietää, että *”Vetolassa on aina kylmää vettä”* tai *”että Kaktus on paras ajanviettopaikka”*. Tosin toisessakin vastauksessa arvellaan, että jokainen meilläpäin tietää, *”missä on Kaktus.”* Kaikkia näitä väittämiä yhdistää myös se, että niissä mainitaan jokin Töysässä tunnettu, muille ehkä vieraampi rakennus. Samaan sarjaan kuuluu toteamus, *”että Alvar Aalto suunnitteli entisen Mannerin huvilan”*. Sen tietävät täkäläisten lisäksi ehkä myös Alvar Aallon tuntijat. Rakennuksista mainitaan pariin kertaan myös Hakojärven kylätalo ja Tuurin vanha koulurakennus. Siitä todetaan lyhyesti: *”Kylässä on hieno koulu.”*

On monia henkilöitä, jotka jokainen tietää. Useimmin mainittu on Vesa Keskinen. Hän on kiistattomasti aineiston näkyvin ihminen. Mutta kaikki tietävät monia muitakin asukkaita:

- että taiteilijat Arvi Mäenpää ja Heikki Mäki-Tuuri tulevat Tuurista.
- että Jari-Matti Latvalan isä on Jari.
- että Olli-Pekka Karjalainen on töysäläinen.
- että Pauli Hanhiniemi on kylältä kotoisin.

TÄMÄ ON KUITENKIN PIKKUJUTTU

Osa keskustelijoista tuo kirjallisessa vastauksessa esille käsityksen, että omaksi koettu kotiseutu on loppujen lopuksi muille pikkujuttu. Yhdessä vastauksessa määritellään kaikkien tietävän, ”että Töysä on ennen Ähtäriä ajellessa Alavudelta eläintarhaan”. Samoin omaa kulumakuntaansa suhteuttaa vastaaja, joka kirjoittaa, että ”Kätkänjoki on vähän sivussa”.

MUUALLA ON PAREMMIN

Monilla kotiseututyöpajojen osallistujilla on kotiseutua myös Töysän ulkopuolella. Seuraava keskustelija on selvästi juurtunut myös pääkaupunkiseudulle: ”Helsinkiäisyys tarttuu 50:ssä vuodessa mutta töysäläisyys ei kuitenkaan ota hävittääkseen. Kuitenkaan en tunne tarvetta muuttaa kotiseudulle (syntyninseudulle)”. Monessa paikassa elänyt keskustelija on havahtunut monipaikkaisen kotiseudun todellisuuteen. Yksi kotiseudun osa on Töysässä, muita osia jossain muualla. Tällä tavoin monipaikkaisesti kotiseutunsa kokeva tekee havaintoja omasta todellisuudestaan ja kertoo, että jokainen meilläpäin tietää, että...

- Ei siitä mitään tule jos sinne muuttaa takaisin. Täällä on oppinut niin helpolle.
- Puhuu vaan, että haluaa elää luonnonmukaista elämää mutta muunlainen arki on helpompaa ja edullisempaa.
- Asuminen siellä on halvempaa mutta joka asiasta joutuu itse maksamaan, täällä voi siipeillä.

HUUMORISEKTORI

Täydennystehtävä tarjoaa pelikentän myös humoristeille. Töysän kotiseutukeskusteluissa tähän sektoriin uppoaa väite: ”jokainen meilläpäin tietää, että maapallo on pyöreä”. Vaikka toteamus pitää epäilemättä paikkansa, se ei erottele kotiseutua erityisen tehokkaasti. Sen sijaan väite ”että järvi ei soutamalla kulu!” saattaa viitata siihen, että meilläpäin soudetaan mielellään tai käytetään järveä paljon muihin harrastuksiin. Muutkin tulkinnat ovat mahdollisia. Siksi vastaus jää hieman epäselväksi.

Hankkeen toteuttajien mieltä lämmitti kovin vastaus, jossa lähetettiin samalla terveisiä toteuttajille. Kaikki tietävät, ”että tämä tilaisuus ei saisi jäädä viimeiseksi... lisää tällaista, lisää aiheita, vetäjät, olette oikealla asialla!”

NIMEÄ KOLME KOTISEUTUSI TÄRKEÄÄ ASIAA MITÄ NE OVAT? MISSÄ JA MIKSI?

PUHDAS JA KAUNIS LUONTO

Luonto on töysäläisten useimmin mainitsema kotiseudun tärkeä asia. Se toistuu 20 vastauksessa. Lisäksi saman verran on niitä vastaajia, jotka nimeävät itselleen tärkeän kotiseudun kohteen luonnonympäristöstä hieman tarkemmalla rajauksella. Mainitaan järvet, metsät tai jokin nimeltä mainittu paikka luonnossa. Vastausta luonto perustellaan omilla harrastuksilla (liikunta, metsästys, marjastus). Luonto on kotiseudulle leimallinen. Mainitaan, että se on ”aina läsnä” ja ”lähestulkoon kaikkialla”. Yksi vastaaja tarkentaa antaa ymmärtää, että ongelmapaikkojakin on kirjoittaessaan ”Luonto, siellä missä se on hyvässä kunnossa”. Juuri luonnon vuoksi kotiseutu on ”lapsiperheille hyvä paikka asua”. Luonto on ”välttämätön mielenrauhan vuoksi”. Kaksi vastaajaa tarkentaa vastauksensa määreellä kaunis ja kuusi vastaajaa määreellä puhdas. Yksi mainitsee molemmat: tärkeää on ”luonnonpuhtaus ja kauneus”. Puhtaan luonnon merkitystä tarkennetaan seuraavasti:

- Puhdas ilma, puhtaat luonnosta saatavat tuotteet, esim. sienet, marjat
- Puhdas luonto, hyvinhoidetut järvet ja metsät
- Puhdas oma töysäläinen luonto = olisi syytä enemmän hyödyntää. Maasto, järvet.

Luonto yhdistetään myös asumiseen: tärkeänä pidetään, että ”asutus olisi luonnonläheistä”. Maaseudun kakkosajalle luonto maalla tuo ”vaihtelua kerrostaloelämään”. Luonto liitetään myös lakeuteen.

Järvi, järvet tai järvimaisemat mainitaan viidesti ja lampi kerran. Yhteen vastaukseen on kirjattu vielä yleisemmin ”vesistöt”. Pönnönjärvi nostetaan esille kolmessa vastauksessa. Kerrotaan kalastusmahdollisuuksista, rantasaunasta ja uimisesta. ”Pönnönjärvi, muistuu monet kalareissut”. Rantatöysänjärvi saa kaksi mainintaa. Perustelut ovat samankaltaisia: ”Maisema, kalastus, sauna. Luonnonrauha vieressä.” ”Kalastusmahdollisuudet sekä metsästys”. Muita järviä ovat

- Vuorijärvi, oma mökki ja hyvin kaunis paikka
- Valkeislampi Ritolassa – lähdepohjainen puhdasvetinen lampi
- Keskinen Jouttilampi. Omien metsien ympäröimä. Sisäisen rauhan tyyssija.

Metsä harrastuksineen nostetaan kotiseudun tärkeäksi asiaksi kuusi kertaa. Kahdesti viitataan metsätalouteen ja peltoihin (tarkemmin kohdassa maaseutu). Mainitaan

- hyvät metsästysmaat
- metsät, joissa voi harrastaa ja kerätä luonnon antimia
- metsät, hyvät marja- ja metsästysalueet.

Muista luonnonkohteista on vain harvoja mainintoja. Tuurin Palokallio on kirjattu kahdesti. Valintaa perustellaan maise-

malla ja näkymällä. Yhdessä vastauksessa kotiseudun tärkeäksi asiaksi on nostettu omat lemmikkieläimet: ”lemmikit”.

MAASEUTU

Maaseutu häviää luonnolle selvin numeroin. Se mainitaan yleiskäsitteenä vain kolmessa vastauksessa: Kerran puhutaan maaseutumaisuudesta ja kerran käsite maaseutu yhdistetään luontoon:

- *Maaseutu, puhdas ilmasto, järvet. Luonto, harrastusmahdollisuudet lähellä*
- *Maaseutumaisuus on rikkautta -> maisemasuunnittelu tärkeää uudisrakenteissa ml. uudet tiet.*

Kolmannen kerran käsite vilahtaa kotikylän rauhaa kuvailtaessa.

Maaseutua elinkeinona ja maisemana lähestytään myös muilla käsitteillä. Vastataan, että kotiseudussa on tärkeää ”perusmaatalouden säilyminen” ja ”maa&metsätalous”. Pelto mainitaan kodin ja metsän ohella ”voimanlähteenä”. Maaseudun maisema-arvoihin viitannee muotoilu ”hoidetut pellot”, samoin tarkempi määrittely: ”aktiivista viljelyä (pelto ja metsä) -> pysyy maisemat kunnossa”.

IHMISET

Ihmiset ja ihmisten muodostamat yhteisöt ovat toinen iso teema kotiseutukeskustelijoiden vastauksissa. Seitsemässä vastauksessa tärkeäksi mainitaan ylipäätään ihmiset. Joukkoa tarkennetaan kavereihin, lähimmäisiin, lähiyhteisöön ja sukulaisiin:

- *Ihmiset (kaverit)*
- *Ihmiset (sopivan väljä suhtautuminen kanssaihmiisiin)*
- *Ihmiset -> tuntevat toisensa -> huolehtivat toisista*
- *Ihmiset, ympärillä*
- *Ihmiset, perhe, työyhteisö, kyläyhteisö*
- *Ihmiset & sukulaiset/tutut*

Yksi vastaaja antaa pitemmän selvityksen: ”Aktiiviset ihmiset, jotka ovat valmiita talkoilemaan hyvien yhteisten asioiden puolesta. Kaikki on havaittavissa tässä meidän lähituntumissa ja luonteenpiirteissä ja hyvä niin.”

Muutamassa vastauksessa ihmiset rajataan alueellisesti johonkin paikkaan. Mainitaan ”keskusta, siellä on ihmisiä”. Yhdessä vastauksessa tärkeiksi todetaan töysäläiset, joita luonnehditaan sitkeiksi ja sopeutuviksi. Kotiseutuansa alueellisesti määrittämättä yksi vastaaja kirjoittaa: ”Tunnen seudun ja asukkaat”. Toinen korostaa ihmisyyhteisön ajallista kaarta: ”ihmiset siellä -> menneet polvet, nykyiset ja tulevat, historia, ystävät ja tulevaisuus elää”.

Osa vastaajista rajaa vastauksensa tarkemmin ystäviin ja kavereihin. Tärkeiksi mainitaan

- *tuttavat Tuurissa*
- *porukka jonka kanssa touhutaan*
- *kaverit omalla kylällä, yhteisöllisyys on tärkeää*
- *hyvät kaverit*
- *ystävät sekä nykyisellä asuinpaikalla että Töysässä.*

Vuorijärvi. Kuva: Janne Vuorela.

Perheen tai sukulaiset mainitsee viisi vastaajaa. Heistä kolme mainitsee lisäksi myös ystävät, yksi tutut ja yksi naapurit. Perhettä ja sukua ei siis nosteta erikseen esiin kotiseudun tärkeänä asiana yhtä usein ystäväpiiriä tai lähiyhteisöjä.

YHTEISÖT

Lähimmäisten ja kyläläisten muodostamaan yhteisöön on jo viitattu monta kertaa. Ne mainitaan vastauksissa muodossa tai toisessa parikymmentä kertaa. Puhutaan yleisesti siitä, ”että asutus säilyisi” ja ”että vielä on elämää kylillä”, mutta kyläyhteisöjä myös yksilöidään: ”Kirkonkylän yhteisö, elämä siellä. Kaikki toimii.” Tärkeänä pidetty kotikylä voi ylittää luonnonesteitä, esimerkiksi järvenselän: ”Asutus -> järven molemmin puolin -> eläviä kyliä”.

Elämää kylällä luonnehditaan rauhalliseksi ja turvalliseksi. Asuinpaikan turvallisuus mainitaan neljä kertaa, aina tarkemmin määrittelemättä. Sen sijaan rauha saa myös sananselitystä: se liitetään kyliin ja yhteisöihin, elämisen omaehtoisuuteen ja luontoon. Ilmeisesti turvallisuuskin perustuu siihen: ”Saa asua rauhassa”.

- Kylien rauhallisuus
- Rauhallinen asuinympäristö
- Rauha vähän sivummalla
- Tuttu, turvallinen yhteisö, rauhallinen elämänmeno

Yhdessä vastauksessa rauha liitetään selvästi koko paikkakuntaan: ”Töysässä mukavaa on ainakin rauhallisempi elämänrytmi kuin pääkaupunkiseudulla”. Pari vastaajaa tekee eron kauppakeskuksen hälinän ja luonnonrauhan välillä:

– On ihmisvilinää, jos haluaa ja taas luonnonrauhaa, jos kaipa.

– Palvelut lähellä, mutta omaa rauhaa yhä löytyy.

Mainitaan myös järjestäytyneitä yhteisöjä:

– Hakojärven kyläyhdistys. Tuo elämään sisältöä ja tarkoitusta maaseudun rauhassa. Sitouttaa meidät asumaan täällä.

– Yhdistystoiminta, erittäin vireä eläkeläisyhdistys. Pääsee tutuksi samanikäisten kanssa ym

Seurakunta on kahden vastaajan listalla. Mainitaan ”oma seurakunta”. Molemmilla vastaajilla on sama huoli. Toinen pitää tärkeänä, että ”uskonnollinen kokoontumispaikka säilyy”. Toinen muotoilee hieman tarkemmin, ”että seurakunnan palvelut säilyisi kotikirkossa ja seurakuntatalolla”.

Työyhteisöihin on vain kaksi lyhyttä viittausta. Kummassakin käytetään sanaa työpaikka selittämättä tarkemmin, puhutaan-ko yhteisöstä, rakennuksesta vai esimerkiksi elämänhallinnasta.

LUONTEENPIIRTEITÄ

Yhteisöissä ja ihmisissä pidetään tärkeinä samankaltaisilla piirteitä. Yhteisöllisyyttä luonnehditaan monella tavalla. Mainitaan yksinkertaisesti, että *"kyläläiset ovat mukavia"*. Erityisen paljon huomiota saavat auttamisenhalu ja huolenpito. Yksi vastaaja tarkastelee ilmiötä monelta suunnalta. On tärkeää, että ihmisistä pidetään huolta ja tarjotaan hyvät terveyspalvelut: *"Tärkeää on huolehtia uudesta sukupolvesta ja pitää heihin läheistä yhteyttä. Myös vanhuksille on annettava sijaa sekä toiminnassa että koko elämässä."* Muita aiheeseen liittyviä mainintoja ovat:

- Apua saa jos tarvitsee
- Auttamishalu kaikkien kesken
- Ihmiset ovat auttavia
- Tärkeää on pitää arvossa kotiseudun ihmiset ja auttaa jo-kaista apua tarvitsevaa.

Toinen tulokulma on yhteisöjen toimeliaisuuden kuvaus: *"Vi-reä yhdistystoiminta, monenlaista harrastustoimintaa"*. Harrastuksiin viitataan pari kertaa yleisellä tasolla: *"liikuntaan ja harrastuksiin on mahdollisuuksia"*. Metsä ja järvet tarjoavat puitteet luontoharrastuksille, kuten jo aiemmin todettiin. Useissa vastauksissa korostetaan kylän ja kyläyhdistysten roolia:

- Eri kylät ja niiden omintakeisuus/erilaisia toimintoja/toimeliaisuutta
- Aktiivinen kylätoiminta, teatteriharrastus
- Kehittyvä kylä!

Yksi teatterikappalekin nostetaan kotiseudun tärkeiden asioiden luetteloon: alavutelaisen Artturi Järviluoman kirjoittama *Pohjalaisia*, jota vastaaja luonnehtii klassikoksi. Samoin yksi nosto tehdään musiikista: *"Kolmas nainen, yhtye, musiikki"*. Oman kulttuurin säilyminen mainitaan myös yleisellä tasolla.

Kolmanneksi vastauksista välittyy yhteenkuuluvuuden korostus. Yksi vastaaja ilmaisee sen selittelemättä sanalla *"Yhteishenki"*. Toinen puhuu yhteenkuuluvuudesta. Hänen mielestään tärkeää on *"halu tehdä yhteistyötä erilaisten ihmisten kanssa -> uudistumisen edellytys kaiken osaamisen hyödyntämiseenyhteenkuuluvuus"*.

Yhteishenkeä eritellään tarkemmin toisessa vastauksessa:

1. Yhteishenki naapurikunnan kanssa
2. Yhteishenki pitää koskea meitä kaikkia
3. Yhtenä yhteishenki sen naapurinkin kanssa. Kaikki muu onnistuu, kun saadaan pää auki."

Yhteyksien muodostuminen kuntarajojen yli on sekin läsnä monessa vastauksessa. Yksi osallistuja kertoo ilmeisesti selitykseksi oman kotiseutunsa monipaikkaisuudesta: *"Synnyin*

Soinissa, asuin Lehtimäellä ja tietysti Töysässä." Kotiseudun tärkeitä kohteita on nimetty ainakin Alavudelta, Soinista ja Ähtäristä. Myös muualta muuttaneiden kerrotaan kiinnittyvän lujasti yhteisöön: *"Työkaveri on kotoisin Alavudelta, mutta hän asuu tällä kylällä. Yhtenä päivänä hän yllätti minut osoittautumalla hakojärveläisemmäksi kuin originellit. En enää muista, mikä asia se oli, mikä oli ylittänyt hänen ärsytyskynnyksensä, mutta kylän puolesta hän puuskahti. Näköjään positiivinen ilmapiiri oli vaikuttanut häneen, sanoisinko, positiivisesti, eikä hän halunnut, että kyläläisten oikeuksia nipistettäisiin yhtään. Tämä henkisestä asennoitumisesta..."*

Kirjattiin myös yksittäisiä mainintoja tärkeistä luonteenpiirteistä. Kaksi vastaajaa kirjoitti monimuotoisuudesta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Molemmat näkivät siinä pohjan menestymiselle. Toisen mielestä *"monimuotoisuus tarjoaa paljon mahdollisuuksia ajatteleville ihmisille"*, toisen mukaan eteläpohjalaisuuteen kuuluu monenlaista: *"EPilaisuutta kannattaa ruokkia ja olla vertailematta pitäjiä -> voi olla monenlaista, se on innovatioiden ydin"*. Mainittiin myös realismi: *"-> jalat maassa pidettävä kun mahdottomia ei voi tavoitella"*. Yksi vastaaja toteaa, että kotiseudun ihmisiä leimaava piirre on jukuripäisyys: *"Olemme jukuripäitä"*.

KOTI

Vastauksissa kodin ja lähiyhteisöjen kesken vallitsee samanlainen järjestys kuin edellä oman perheen ja laajemman tuttavapiirin kesken. Kotia ei nimetä kolmen tärkeimmän tekijän joukkoon yhtä usein kuin lähiyhteisö. Vain kuusi vastaajaa kirjaa luettelonsa nykyisen kodin tai lapsuudenkodin. Aina ei käy yksiselitteisesti ilmi, ajatteleeko vastaaja kotia tilana vai ihmisyhteisönä. Kolmessa vastauksessa on vahva ajallisuuden leima: viitataan lapsuudenkotiin, vanhaan kotitaloon ja omiin juuriin:

- Syntymäkoti, tunnelma, maisema
- Kotitalo. Olen asunut siellä 66 v
- Koti Tuurissa -> juuret

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Useimmin mainittu rakennus on Töysän kirkko ympäristöineen. Se mainitaan viisi kertaa. Kirkon merkitystä perustellaan muistoilla ja yhteyksillä omaan tai suvun elämänhistoriaan. Hautausmaalla on huomattava rooli perusteluissa.

- Kirkko ja hautausmaa, koska ne vahvistavat tunnetta kuulumisesta tähän paikkaan edesmenneiden kautta
- Töysän kirkko, pääsin ripille siellä
- Töysän hautausmaalla mieheni isän ja äidin hauta
- Töysän hautausmaa – siellä on isä ja äiti sekä äidin puolen miten monessa sukupolvessa

Kerran mainitaan myös Soinin hautausmaa. Jälleen perusteluna on sukulaisten hautapaikka.

Nuorison kotiseutukeskustelu järjestettiin nuorisotila Kaktuksessa. Tämä selittää osaltaan sitä, että Kaktus nostetaan kotiseudun tärkeiden asioiden joukkoon peräti viidessä vastauksessa. Kaksi vastaajaa perustelee valintaansa: *"Kaktus*

Iivarin koulu ja urheilukenttä. Kuva: Janne Vuorela.

koska paras vapaa-ajanviettopaikka". Toinen vastaaja kuvaa: "Tärkeä kohtaamispaikka Nuorisotila Kaktus Töysässä Vietetään aikaa kavereiden kanssa".

Koulu mainitaan jopa kirkkoa useammin. Vastaajien mielessä on kuitenkin monta eri koulua, joskus koko koulujärjestelmä, kun kirjataan *"koulutustaso ihmisillä"*. Mainituiksi tulevat, Tuurin, Alvarin ja Hakojärven koulut, peruskoulu kokonaisuudessaan sekä yläaste. Koulun tärkeyttä perustellaan sekä tiedollisesti että yhteisöllisesti: *"koulu siellä näkee kaverit ja siellä oppii"*.

- Töysän kunnallinen peruskoulu, jonka sain käydä
- Kasvava kyläkoulu. Ei lakkautusuhkaa!
- Alakoulu Iivari ja urheilukenttä Töysässä
- Yläaste

Hakojärven koululle annetaan monia merkityksellisiä sisältöjä: samaan rakennuskompleksiin kuuluu myös kylätalo. Se mainitaan sekä harrastuspaikkana että työpaikkana. Hakojärven kylätalo mainitaan myös toisessa vastauksessa. Selvästi harrastuksiin liittyviä paikkoja ovat yhden maininnan saavat *"MX-rata"* sekä *"Ratsastustalli Metsälä Tuurissa"*.

KULKUYHTEYDET

Maaseudun asukkaille kulkuyhteydet ovat tärkeitä. Muinaisista poluista puhuttiin keskustelutilaisuuksissa, ja ne mainitaan kerran myös kirjallisissa vastauksissa muistojen kulkuyhteyksinä. Tiet on päässyt kolmen itselle tärkeän asian joukkoon viidessä vastauksessa.

- Maantie ja sen hoito
- Hyvät kulkuyhteydet Kaikille eruksi
- Kylän läpi rakennettu pikitie

Yksi vastaaja tuo esiin kulkuyhteyksien antaman valinnanmahdollisuuden. Tie avartaa elämää: *"Tiet ja mahdollisuus lähteä ja tulla takaisin"*. Kerran tiestön rinnalle nostetaan tasaveroisena myös tietoliikenne. Mainitaan *"liikenneyhteydet ja viestiyhteydet"*.

HISTORIA

Ajallisuus on pääsisältönä reilussa kymmenessä vastauksessa. Historia mainitaan kahdeksan kertaa. Sillä tarkoitetaan yleensä menneisyyttä. Puhutaan 1500-luvulle yltävistä juurista ja varhaisen asutuksen tuomasta arvostuksesta: *"Historia (vanhimpia asutusalueita Pohjanmaalla -> oma arvostus)"*. Pari kertaa tarkoitetaan selvästi koko ajan kaarta, myös tulevaisuutta: *"menneet polvet, nykyiset ja tulevat, historia"*. Menneen ja tulevan yhdistää myös vastaaja, jolle on tärkeää *"...kehityksen säilyttäminen ja vanhan tiedon jakaminen"*. Tälle, samoin kuin seuraavalle vastaajalle historialla on ennen muuta kertomusluonne. Historia on tietoisuutta ja tulkinta omasta menneisyydestä: *"historia puheissa ja painettuna -> tietää, kuka on"*.

Seitsemän vastaajaa käsittelee historian jälkiä tai muistoja. Yhdessä vastauksessa mainitaan yleisellä tasolla myös perinne: *"...monipuolinen historia ja perinnekulttuuri"*. Kulttuuriperintöä rajataan myös tarkemmin. Esille nostetaan Raivaajakivi ja

Marttilan mylly. Kuva: Janne Vuorela.

vanhat talonpoikaistalot: ”Raivaajakivi (Inhan) Holkonkylän-Salonkylän risteys. – Osa kylän historiaa”. Vanhoista pohjalaistaloista nimeltä mainitaan Koski-Tuuri, ja kerrotaan, että se on esimerkki rakennetusta historiasta. Näissä vastauksissa historialla perustellaan paikan merkitystä. Viittaus kulttuuriperintöön häivähtää myös maininnassa: ”Marttilan mylly – Tuuri, jokivarsi, ainut jäljellä oleva mylly Tuurissa”.

Muistot ovat menneiden tapahtumien tulkintoja. Tämä ajallisuuden puoli on vahvasti läsnä monessa jo käsitellyssä vastauksessa, muistoja liitetään muun muassa rakennuksiin. Yksi vastaaja on kirjannut yksinkertaisesti ja selittelemättä ”muistot”. Toinen raottaa ajatustaan hieman enemmän kertoessaan, että hänelle tärkeitä ovat ”lapsuuden rakas paikka, muistoja, kiintymystä”. Vielä paremmin pääsemme sen vastaajan päähän sisälle, joka vastauksessaan luetlee ”tutut maisemat, lapsuuden aikaiset polut ja leikkipaikat hiihtomaastoihin”.

ELINKEINOT

Yrityselämän kehittyminen ja elinkeinojen menestys ovat monilla tärkeysjärjestyksessä korkealla.

Yritteliäisyys liittyy yhtä lailla kunnalliseen kuin yksityiseen menestykseen. Se merkitsee elinvoimaa, työpaikkoja ja toimeentuloa. Tähän aiheeseen liittyviä muotoiluja on runsaasti:

- Elinvoimainen kunta/kaupunki – työpaikkoja jotka houkuttelee ihmisiä
- Muuttovaltainen kunta yritteliäisyyden ansiosta

- Hyvä talkoohenki ja rehti yritteliäisyys
- Yritteliäisyys -> ansiota pitää hankkia
- Pienyrittäminen
- Toimeentuloa, nuorille työpaikat
- Pienet ja keskisuuret yritykset = työtä
- Vireä elinkeinotoiminta, Tuuri
- Työpaikkojen säilyminen

Teollisuus mainitaan harvemmin kuin yritteliäisyys. Vastaajien ajatukset näyttävät liikkuvan pienyrityksissä. Kotiseutua ei pidetä erityisen teollistuneena alueena. Todetaan, että ”vähä teollisuus on säilynyt”. Maininta ”teollisuusnäkömät (yritteliäisyys)” jää hieman epäselväksi. Rantatöysän teollinen keskittymä nostetaan esille kolmessa vastauksessa. Todetaan, että puunjalostustehtaan alue on ”edelleen vireä teollisuusalue” ja ”iso työllistäjä tänäkin päivänä”. Kolmas vastaaja muotoilee teollisuuden ja kotiseudun suhteen seuraavasti: ”teollisuus -> Rantatöysän ja itärannan välissä -> työllisyttä”.

HYVÄT PALVELUT

Elinkeinoista eniten huomiota saa ymmärrettävästi palveluala. Keskustelijoiden kirjauksissa korostuvat hyvät lähipalvelut. Tämä todetaan vastauksissa monin sanankääntein:

- Palvelut, lähellä
- Kaikki tarpeellinen lähellä
- Palvelut on toisiaan lähellä
- Saan tarvitsemiä palveluja läheltä

Samalla ilmaistaan huoli palvelujen säilymisestä. Mainitaan terveyskeskus ja kirjasto. Kirkonkylän lähikauppa Sale on mainittu viisi kertaa kotiseudun tärkeänä asiana. Kaksi vastaaja korostaa, että kyseessä on ”ainut kirkonkylän kauppa”, itselle ”lähin ja ainoa kauppa”.

Hyvillä palveluilla vastaajat tarkoittavat ennen muuta Tuurin kauppakeskusta monine kaupallisine palveluineen. Se on ylivoimaisesti useimmin vastauksissa mainittu kotiseudun kohde. Sen merkitys kotiseudulle johdetaan muun muassa tällaiseen muotoon: ”Keskinen -> Tuuri -> tuo työtä -> elinvoima -> lapsia -> tulevaisuutta”. Useimmille vastaajille ratkaiseva kohde on nimenomaan Veljekset Keskinen Oy. Se on kirjattu listauksiin seuraavasti:

- Keskinen
- Veljekset Keskinen Oy
- Keskinen, kauppa, työllistäjä
- Veljekset Keskinen. Tuo rahaa ja ihmisiä sekä työpaikkoja, joka mahdollistaa ihmisten jäämisen tänne ja jopa muuttovirran tälle seudulle.
- Keskinen kyläkauppa, edulliset hinnat
- Veljekset Keskinen kauppakeskus, jonka yhteydessä karavaanialue – elämysmatkailu

Kahdelle vastaajalle paikan nimi on Tuurin kyläkauppa. ”Tuurin kyläkauppa on 13 km päässä, jossa on edulliset hinnat ja viihtyisä kauppakeskus suorittaa ostokset”. Matkailullinen vire kuuluu kolmessa vastauksessa, muun muassa näin: ”Tuurin kyläkauppa Keskinen. Suuri matkailu- ja kauppakeskus tuo turisteja ympäri Suomea. Suuri työllistäjä”.

Seitsemän vastaajaa näkee palvelukeskittymän laajempänä kokonaisuutena. He puhuvat kauppakeskuksesta, kauppakylästä tai Tuurista kaupan keskittymänä.

- Kauppakylä (asioida)
- Kauppakeskuksen säilyminen
- Tuurin kauppakeskus – sieltä saa kaiken(?) tarvittavan. On lyhyen matkan päässä!
- Korkeatasoinen kauppakeskus
- Tuurinkylän kauppatoiminnan jatkuminen
- Tuuri = palvelua kaupasta, veroeuroja yms
- Elivoimaisuus. Kauppakylä heijastuu kaikkeen

Yksi vastaaja nimeää tärkeäksi tekijäksi myös Ähtärin eläinpuiston ja näkee senkin yhteydessä Keskiseen mahdollisesti matkailullisen kytköksen vuoksi: ”Ähtärin eläinpuisto, joka on naapurikunnassa. Tekee yhteistyötä Keskisen kanssa.”

VAIKEASTI LUOKITELTAVAT

Vaikeasti luokiteltavia vastauksia on aineistossa vain kolme: Yksi osallistuja kertoo, että hänen mielestään kotiseudussa on tärkeää se, että ”ihmiset saavat elämälleen tarkoituksen”. Yhdessä vastauksessa on valittu ohjelmallinen lähestyminen. ”Postin jakelu varhaisemmaksi”, hän vaatii. Kokonaan ohi sektorin menee vastaus: ”ajatus ei juokse nyt. Vuorokausi olisi ollut hyvä harkinta-aikaa... KIITOS”. Vastaus kertoo, että kolmen asian poimiminen kotiseudun kokonaisuudesta on vaikea tehtävä.

Töysän Sale. Kuva: Janne Vuorela.

6 KOTISEUTUKYSELY

Hankkeen tiedonhankintaa täydennettiin sähköisesti toteutulla kotiseutukyselyllä. Kyselyn tarkoituksena oli hyödyntää kyselyn mahdollisuuksia tavoittaa myös sellaisia ihmisiä, jotka eivät päässeet osallistumaan tai eivät halunneet osallistua hankkeen keskustelutilaisuuksiin. Samalla kyselyn avulla päästiin kuulemaan myös Töysästä poismuuttaneiden ajatuksia ja kokemuksia heille tärkeistä Töysän kohteista ja niihin liittyvistä muistoista ja tarinoista. Koska kysely oli avoimesti verkossa vastattavana, kyselyn perusvastaajajoukkoa ei määritetty etukäteen. Siihen ei katsottu olevan erityistä tarvetta, sillä kyselyn tarkoituksena oli tarjota mahdollisimman monelle Töysän kotiseudukseen kokevalle mahdollisuus kertoa itselleen tärkeistä kotiseudun kohteista. Kyselyn pääpaino on paikoille annetuissa merkityksissä, ei niinkään karttamerkinnöissä itsessään.

Kotiseutukyselystä tiedotettiin marraskuussa 2017 Töysän kotitalouksiin jaettavassa Töysä-tiedotteessa, jota julkaisee Töysän 4H-yhdistys. Tiedotteessa annettiin kyselyn verkko-osoite. Vastaamaan pääsi myös Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin kotisivuilla olevan linkin kautta. Lisäksi linkki välitettiin Pääkaupunkiseudun Alavus–Töysä-yhdistyksen Facebook-sivustolle ulkotöysäläisten käyttöön. Vuoden 2017 aikana keskustelutilaisuuksiin osallistuneille kerrottiin myös kotiseutukyselyn mahdollisuudesta. Kysely oli avoinna marraskuun alusta joulukuun loppuun.

Kotiseutukysely toteutettiin Maptionnaire-palvelutarjoajan karttasovelluksella, joka on osoittautunut toimivaksi työkaluksi aikaisemmin toteutetuissa Helsingin yliopiston kotiseutuhankkeissa²⁸. Työkalu sopii hyvin kokemuspohjaisen paikkatietoaineiston keräämiseen. Vastaajat saavat merkitä itselleen merkityksellisiä ja mieluisia kohteita skaalautuvaan karttapohjaan. Merkintään voi liittää myös tekstiä ja kuvia. Vaikka karttakyselytyökalumme on helppokäyttöinen, se edellyttää kuitenkin vastaajalta tietokoneen tai muun mobiililaitteen hallintaa sekä kykyä paikantaa tarkoitettu kohde kartalle ilman tuttuja maamerkkejä. Epätarkkojen merkintöjen välttämiseksi ohjelmaan haluttiin mahdollisimman selkeä karttapohja, sillä vastauksien perustella on tarkoitus tunnistaa todellisia, yksittäisiä kohteita.

Kyselyn päätarkoituksena oli tavoittaa vastaajien paikkoihin liittämiä tarinoita, muistoja ja henkilökohtaisia merkityksiä, joita saatiinkin varsin mukavasti. Vastaajia pyydettiin merkitsemään kartalle itselleen tärkeitä luonnonkohteita, tapahtumapaikkoja ja rakennetun ympäristön kohteita. Tällaista kolmijakoa on käytetty kotiseutukokemuksen jäsentämiseen Ruralia-instituutin aikaisemmissa tutkimuksissa. Paikkatietokyselyssä annettiin myös mahdollisuus liittää merkintään

kuvaus siitä, miksi paikka on vastaajalle tärkeä, vaikkapa kertomalla, mitä tarinoita ja muistoja siihen liittyy. Vastausten määrää tai pituutta ei rajoitettu. Jokainen vastaaja sai merkitä niin monta paikkaa kuin halusi ja kertoa niistä niin laveasti kuin halusi.

Vastaajilta kysyttiin myös yksinkertaiset taustatiedot: ikä, sukupuoli sekä tieto siitä, asuuko vastaaja tällä hetkellä Töysässä. Jos vastaaja oli muuttanut pois, esitettiin lisäkysymys, milloin vastaaja oli asunut Töysässä.

Kotiseutukyselyyn kävi tutustumassa 146 kävijää, joista peräti sata antoi kyselyaineistoon tallentuneen vastauksen. Karttamerkintöjä tehtiin yhteensä 360. Kotiseudun tärkeitä luontokohteita merkittiin 116 kertaa, rakennetun ympäristön kohteita 95 ja tapahtumien paikkoja 149 kertaa.

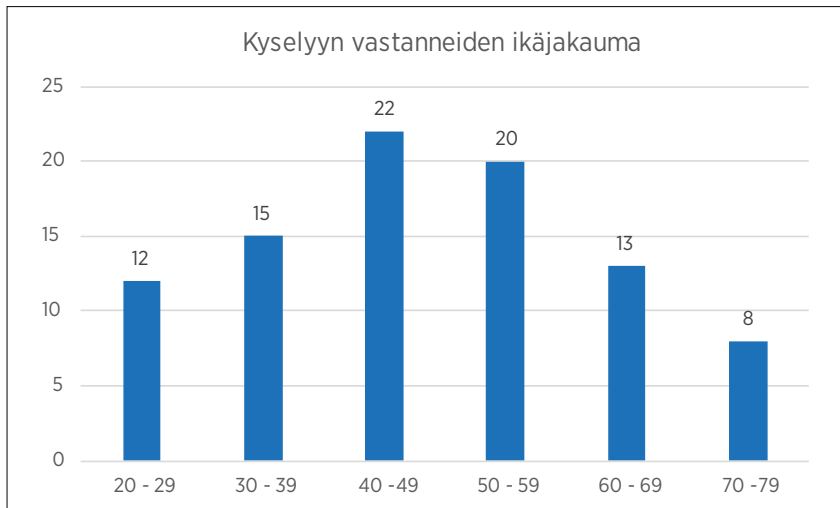
VASTAAJIEN TAUSTATIEDOT

Kyselyyn vastaajien keski-ikä oli 47,1 vuotta. Neljä vastaajaa ei ollut kirjannut kyselyyn ikäänsä lainkaan, ja viisi vastaajaa oli todennäköisesti jättänyt vahingossa toisen numeron iästään pois. Nämä ikämerkinnät (4, 5, 6, 6 ja 7) jätettiin huomiotta vastaajien keski-ikää laskettaessa, sillä vastauksien sisällöistä ilmeni, että heidän täytyi olla vanhempia (mainittiin mm. omat lapset). Pois jätettiin myös ikämerkintä, jossa vastaaja ilmoitti iäkseen 99 vuotta. Siinä tapauksessa vastauksen muistakin merkinnöistä näkyi, että kyseessä oli joko testi tai epäonnistunut vastausyritys. Vastaajat jakaantuivat varsin tasaisesti eri ikäryhmiin. Nuorin vastaaja oli 21 ja vanhin 79. Alle 20-vuotiaita ei ollut. Suurin vastaajaryhmä oli 40–49-vuotiaat.

Vastaajista naisia oli 64 ja miehiä 31. Viisi vastaajaa ei ilmoittanut sukupuoltaan. Vastaajajoukko jakautui melko tasan Töysässä tällä hetkellä asuvien ja poismuuttaneiden kesken. Töysässä ilmoitti asuvansa 46 vastaajaa, ja lievä enemmistö, 52 vastaajaa, kertoi asuvansa jossain muualla. Kaksi henkilöä jätti kohdan täyttämättä. Osa Töysässä asuvista täsmensi vastaukseen kertomalla tarkemmin, missä päin Töysää asui. Mainittiin muun muassa Tuuri, Housunkylä ja Hakojärvi.

Töysän ulkopuolelta vastanneet asuivat suuruusjärjestyksessä muualla Etelä-Pohjanmaalla, pääkaupunkiseudulla sekä Pirkanmaalla. Kauimmaisat vastaajat löytyivät Rovaniemeltä ja Ruotsista. Poismuuttaneilta kysyttiin, kauanko he ovat asuneet muualla. Kysymykseen vastasi 42 vastaajaa. Alle kymmenen vuotta muualla asuneita oli neljä. Kysymykseen vastanneista suurin osa, kymmenen vastaajaa, on asunut muualla 10–19 vuotta. Seitsemän vastaajaa oli asunut muualla 20–29 vuotta. Vastaajista kahdeksan oli asunut muualla 30–39 vuot-

²⁸ Suutari ja Riukulehto 2018.

ta, 40–49 vuotta muualla asuneita oli seitsemän. Kuusi vastajaa oli asunut muualla yli 50 vuotta.

KARTTAMERKINNÄT

LUONNONYMPÄRISTÖ

Luonnonympäristöön merkityistä kohteista 116 karttamerkinästä 64:än oli lisätty sanallinen selite tai luonnehdinta. Ylivoimaisesti eniten merkintöjä tehtiin vesistöihin. Nimeltä mainittiin lampia, jokia ja järviä. Useimmin merkittiin Ponnenjärvi (10 kertaa).

Merkintöjä saivat myös Valkealampi (2) ja Töysänjoki (2) sekä Häjylampi, Vuorilampi, Hakojoiki, Myllymäki, Iso Haapajärvi, Mutkanjärvi, Tuurinkoski ja Valkeislampi Ritolassa. ”Vetolan lähdepohjainen järvi hiekkadyneineen” sai yhteensä kolme merkintää. Uimiseen liittyviä merkintöjä tehtiin Liesjärven uimarantaan (3). Erikseen mainittiin vielä Likoniemi ja sen harju Töysän kirkonkylässä, johon liitettiin maisema-arvojen lisäksi myös historiaa:

”Korkean ja pitkän Likoniemenharjun päässä Ponnenjärven keskelle työntyvä maisemaltaan kaunis harjunpää, josta näkyy koko Ponnenjärven eteläosa. Väitetään, että täällä on ollut uhrilehto, johon olisi Suomen sodan 1808-09 aikaan haudattu venäläisiä sotilaita. (Suomalaiset etenivät kauimmillaan 1809 kesällä Töysään. Myllynpato oli tärkeä strateginen kohde, jota puolustettiin venäläisten pysäyttämiseksi, koska sitä kautta kulki ainoa tie länteen. Pennalanmäellä taisteltiin ja venäläisiä olisi kyetty kai täällä pidättelemäänkin, mutta he etenivät Karstulan suunnasta selustaan Kuortanetta kohti, jolloin Töysästä oli vetäydyttävä saarrosten välttämiseksi.)

Sotien jälkeen paikalla sijaitsi suosittu tanssilava. Tanssilava purettiin, koska jotkut paheksuivat ”tanssia hautojen

päällä”. Alueen omistaa Töysän kenkätehdas, mutta se on kaavoitettu puistoalueeksi yleiseen virkistyskäyttöön. Tanssilavan purkamisen jälkeen käyttö on rajoittunut lähinnä venerannaksi ja onkipaikaksi. Täällä on ollut uimarantakin, mutta nykyään ruovikko on levittäytynyt ja mutapohja ei ole kovin mukava.”

Vesistöjen lisäksi vastaajat merkitsivät karttaan myös mäkiä, kallioita ja kiviä. Mainittiin Vuorijärvenkallio, Selkäpuunmäki, Palokallio (2), Nuolukivi ja Valamankallion tanssikivi sekä Postaska, jolla todennäköisesti viitataan suureen kiveen Ähtärin ja Töysän rajalla.

Luonnonympäristö tulee ihmiselle tutuksi, kun siellä tehdään asioita. Kerrottiin hiihtoladuista (5 merkintää), joista tarkemmin mainittiin hiihtolatu Alavuden kirkkovuorelle sekä nuorisoseuran alueen hiihtoladut. Nostettiin esiin kauniit maisemat, joihin lukeutuu marjastusmahdollisuudet sekä sielunrauha: ”Peltomäenlakialla silmä lepää.” Vastaavia merkintöjä olivat ”kaunis maisema ympäri vuoden”, joka paikantui Hakojarvelle, ”mustikka- ja puolukkametsät” Housunkylän kohdalla sekä ”upeat hiekkakangasmaastot”, joiden karttamerkintä oli kohdistettu Pienen Kangaslammen lähistölle. Järvien ympärillä on retkeilty, urheiltu ja harrastettu:

”Ristijärvillä retkeilimme paljon lapsena ja nuorina, ja edelleen kotiseudulla käydessä.”

”Ponnenjärven ympäri lenkkeily (jalan ja pyöräillen sekä hiihtäen), veneily, kalastus talvella ja kesällä.”

Luonnonkohteisiin liittyy toimintaa. Siksi niihin usein liittyy myös jokin ihmisen tekemä osa. Tohtin vuoriston yhteydessä mainittiin muinaisjäänne: ristiraunio (3 kertaa). Hiihtolatuja lisäksi luonnon liikkumiseen liittyvät pururata (3), Palokallion luontopolku ja lintutorni sekä sellaiset rakennelmat kuin Isokallion autiotupa ja laavu (4 mainintaa) sekä Jäkälämäen laavu. Ne ovat rakennettua ympäristöä, mutta kotiseudun tär-

keitä kohteita ne eivät ole niinkään rakennusten itsensä vaan ympäröivän luonnon vuoksi, jossa liikkumisen tueksi rakennelmat on tehty. Tähän liittyen mainintoja olivat saaneet myös perheen mökkipaikka Housunkylässä Syväjärven rannalla sekä hiekkamonttu Holkonkylän tien varrella. Muita merkintöjä olivat saaneet Tohnin vuoristo, Iivarin koulun ympäristö ja metsätila (2).

Karttaan oli merkitty 52 kohdetta ilman sanallista selitystä. Merkintöjä oli tehty Hakojarven kohdalle (3), Ponnenjärvelle (5), Liesjärvelle (4) ja Jouttilammelle (2). Lisäksi yksittäisiä merkintöjä oli tehty Akkojärvelle, Housunjärvelle sekä Valkiaiselle ja Isolle Ristijärvelle. Merkintöjä oli myös Vääräjärvellä, Isolla Vuorijärvellä, Isolla Liesjärvellä, Porkkalammen lähellä sekä Valkialammen yläpäässä. Myös Mannisenneva ennen Tuuria oli saanut merkinnän. Vesistökohteiden lisäksi tärkeiden luontokohteiden merkintöjä oli tehty myös kylien kohdalle. Merkintöjä oli tehty Hakojarvelle (6), Töysän keskustaan (5, joista lähelle kirkkoa 3), Tuurin kylään (2) sekä Housunkylän kohdalle (2). Muita yksittäisiä merkintöjä oli tehty Kuivaskylään lähelle Pikkuselkää, Vuoriperään lähelle Holkonkylän tietä, Salmenkylään, Holkonkylään, Sepänkylään, Lieskylään ja Suutalaan. Karttamerkintöjä oli myös Lintukalliontiellä lähelle Töysän tähtitornia, Peikonpesä-laavulla, Ponnenjärven lintutornin lähistössä, Töysän keskustassa, Mutkankyläntien varrella Kukkeen kohdalla sekä Iivarin urheilukentällä.

RAKENNETUN YMPÄRISTÖN KOHTEET

Rakennetun ympäristön kohteisiin oli liitetty 68 sanallista merkintää. Näistä tärkeimmäksi nousivat Töysän kirkko ja hautausmaa (13 mainintaa). Kirkko nähtiin kotiseudun keskipisteenä, kotikirkkona, jonka hautausmaalle on kätkeyty suvun historiaa edesmenneiden rakkaiden ihmisten myötä.

Kirkkomaa sisältää jälkiä myös laajemmasta historiasta, jolla on merkitystä koko seudulle:

”Töysän sankarihauta

Valaistuna ja etenkin itsenäisyyspäivinä kunniavartioineen hyvin vaikuttava paikka.

Sankarihaudan keskellä sijaitsee komea Vapaussodan monumentti.

Talvi- ja Jatkosodissa kaatuneiden toiselle sadalle nimelle jatkuva pitkä muistoseinä kertoo, että Töysä kantoi erittäin raskaan taakan sodissa. Kaatumispaikkoina toistuvat etenkin maineikkaat Talvisodan Taipale/Taipaleenjoki, ja Jatkosodan Valkeasaari, Siiranmäki sekä Äyräpää ja Vuosalmi.”

Kirkko liittyy ajatukset myös elämän virstanpylväisiin, jotka usein jäsentävät ajankulkua. Kirkko on häiden, hautajaisten, juhlapyhien, rippikoulun ja ristiäisten näyttämö.

Seuraavaksi eniten merkintöjä saivat kaupat ja yritykset (7 ja 7 mainintaa), joita tarkasteltiin sekä nykypäivän että menneisyyden kehyksessä. Elämän arjesta kartalle on merkitty kirkonkylän lähikauppa Sale: *”päivittäisten täydennysostosten*

paikka”, sekä Tuurin kyläkaupan kauppakeskus useine rakennuksineen. Kauppakeskukselle annettiin monia merkityksiä:

”Tuurin Kyläkaupan rakennuskompleksit. Ainutlaatuinen erikoisella tavalla rakennettu kokonaisuus. Merkittävä ihmisten kohtaamispaikka. Paljon tapahtumia ja myönteinen imagolisä paikkakunnalle.”

Teollisista yrityksistä merkittiin Ahon saha, Kitulankosken saha sekä Honkatalot. Sahaan liittyy olennaisesti mylly. Kerrottiin Myllynpadosta, jolla oli merkittävä rooli Töysän sähköntuottajana:

”Koskesta on saatu myös sähkövoimaa ennen kuin Töysä on liitetty valtakunnanverkkoon. Sähköteho on ollut vaatimatonta ja sähköön käyttöä jouduttiin säännöstelemään, mutta ainakin joitakin tärkeimpiä koneita voitiin sillä käyttää, vaikka valaistukseen virtaa ei juurikaan liennyt.”

Paikkakunnan vaatetus-, nahka- ja kenkäteollisuus oli toinen muistojen kohde:

”Heinosen nahkapukutehdas oli ihmettelyn paikka nuorena ja siinä vieressä ns Heinosen pato Töysän joessa jossa käytiin myös uimassa. Vieressä oli Virtasen kenkäkauppa ja kenkätehdas. —.

Töysän Kenkätehtaalla Mäkelän suvun omistamalla tehtaalla oli paini- ja nyrkkeilysali, jossa myös kävin harrastuksissani.”

Yksittäisiä merkintöjä saivat karting-rata ja frisbeegolf-rata. Urheilukenttä ja -puisto mainittiin tässä yhteydessä sekä kuntoilun näkökulmasta, mutta myös tapana viettää vapaa-aikaa ystävien kanssa kisaillen. Muista rakennuksista mainintoja saivat Ponnenjärven rannan lintutorni (2) ja Töysän tähtitorni sekä Hakojarven kyläyhdistyksen rakentama Hakota-kota.

Koulut saivat sanallisissa selityksissä 7 paikkamerkintää. Nimeltä mainituiksi tulivat Suutalan koulu, kirkonkylän koulu sekä Iivarin koulu ja Ivar Vilksmanin [oik. Wilskman] patsas. Muistoissa koulua ei ajateltu pelkästään rakennuksena, vaan sillä oli laajempi sivistyksellinen merkitys:

”Kirkonkylän koulu. Kävin täällä koko peruskoulun 1-9 luokat. Paljon muistoja, pääasiassa hyviä. Tärkeä merkitys sille millainen minusta tuli isona.”

Yhdistys- ja seuratoiminnan rooli (6 mainintaa) näkyy toimitiloihin tehtyinä merkintöinä. Useimmin mainittiin Töysän nuorisoseuran talo, jossa vietettiin aikaa ja harrastettiin: *”Siellä opin tanssimaan ja tanhuamaan.”* Mainintoja saivat myös raittiusyhdistyksen talo, työväentalo sekä Hakojarven kylätalo.

Omaan henkilökohtaiseen kotiseutuun ja rakennettuun ympäristöön liitettyjä mainintoja (6) olivat mökki, oma lap-

suudenkoti ja äidin suvun talo, mummola ja oma nykyinen asuinpaikka. Nämä löysivät sijansa myös karttamerkinnöistä. Karttaan merkittiin myös kaksi yksityistaloa, joita ei mainittu koteina vaan niihin liitettiin yleistä kotiseutuarvoa. Näistä nimettiin Suutalan taloryhmä ja Mannerin talo, johon liittyi vahvoja lapsuusajan muistoja:

”Mannerin talo oli ihmeellisen kaunis koti ja ensimmäinen Alvar aallon suunnittelema kotitalo Suomessa. Aalto oli Terho Mannerin sukulainen ja siksi hän suunnitteli talon Töysän Ponnenjärven rannalle. Puutarhakin on suomen kuuluisimpien puutarhasuunnittelijan suunnittelema OHLSSONIN käsialaa. Talo on edelleen asuttavassa kunnossa ja on vaihtanut omistajaa 2016. Töysäläissyntyinen yliopistomies Helsingin Yliopistosta osti sen.”

Tuurin asema sai kolme mainintaa. Aseman ympäristö rakennuksineen on muuttunut asemasta pysäkiksi, mutta jollekin se edustaa yhä lähtöä sekä myös paluuta. Jotain samankaltaista on ollut vastaajan mielessä, joka merkitsi karttaan valtatie 18:n, joka mainittiin aikaisemmin myös erikoisen kalliionuodostuman vuoksi: *”Valtatie 18. Tie pois täältä ja tie tänne”*

Töysän museoalue mainittiin kahdesti. Lisäksi erikseen mainittiin makasiinimuseo ja Sepänniemi, joka on sekä museoalue että lomakylä. Sepänniemi nähtiin myös kohtaamispaikkana ja kesäisin järjestettävien tapahtumien näyttämönä. Myös Töysän kirkonkylä ja keskusta mainittiin kahdesti. Sen rakennuksista nostettiin esiin palvelukeskus Elviira, jota vastaaja luonnehti terveydenhuollon, vanhustenhuollon, kirjaston ja palveluasumisen sekä kovanrahan asuntotuotannon alueeksi. Keskustan alueelle tehdyssä karttamerkinnässä muisteltiin, kun *”Kunnalliskoti näkyi aina komeasti maantielle kirkonkylään mennessä.”* Keskelle Töysän keskustan Keskustietä sijoitetussa merkinnässä esitettiin toive kylänraitin edelleen elävöittämisestä.

Kotiseudun rakennettuun ympäristöön liittyen tuotiin esiin myös erikoinen kalliroleikkaus kirkonkylässä:

”Valtatie 18:n Kalliroleikkaus kirkonkylän kohdalla. Nuolen kohdalla sijaitsee leikkauksessa mukava tuulensuojainen hylly, jossa on myös lapselle sopiva kivinen penkki. Siinä oli mukava seuraila ohikulkevaa liikennettä ja puuhailaa kaikenlaista.”

Näiden lisäksi karttaan oli tehty kaksi merkintää Tuurin kohdalle ja kaksi merkintää urheilupuistojen kohdalle, jotka paikantuivat kartalla Iivarin kentän tienoille. Lisäksi Tohnninmäen ristiraunio sai merkinnän.

Ilman sanallista selitystä oli jäänyt 27 paikkamerkintää. Merkintöjä oli Keskisen kyläkaupan kohdalla (7), Tuurin kylässä (4), Töysän keskustassa kirkon kohdalla (8) ja Hakojärven kylän kohdalla (2). Yksittäisiä merkintöjä oli tehty myös Mähösenkylän, Niemenkylän, Sepänniemen, Puntalan, Passin ja Housunkylän kohtiin.

TAPAHTUMIEN TÄRKEÄT PAIKAT

Paikat ovat painuneet mieleen myös siksi, että niissä on tapahtunut itselle tai koko yhteisölle tärkeitä asioita. Tällainen ajallisuus voidaan tunnistaa tai ainakin aavistaa oikeastaan kaikkien karttamerkintöjen takana. Monissa merkinnöissä tapahtumat ovat korostuneessa roolissa. Sanallinen selitys karttaan merkittyihin paikkoihin annettiin 91 vastauksessa. Yhteen paikkamerkintään on joissain kohdin sanallisesti lueteltu useita eri kohteita, jotka on otettu tässä raportoinnissa huomioon, vaikka kartalla merkintöjä onkin vain yksi. Ne jakautuvat edelleen kolmeen teemaan, joita ovat tapahtumat ja tekeminen, oma kotiseutu ja kotiseudun tärkeät kohteet.

Tapahtumiin ja tekemiseen liittyviä paikkoihin liittyviä sanallisia karttamerkintöjä tehtiin kaikkiaan 47. Tapahtumapaikoista mainittiin Sepänniemi (4) ja siellä järjestetyt karkelot ja venetsialaiset, Tohnnin Touhuteatterin kesäteatteriesitykset (2) sekä Keskisen ja Tuurin tapahtumat (2), joihin liitettiin paljon hyviä muistoja. Lisäksi mainittiin Töysän kruunuhäät (2), seurakunnan toiminta seurakuntakodilla (2) ja kirkolla sekä seurantalalo. Hakojärven osalta merkittiin erikseen Lavila LuoMusa eli maatalousnäyttely oheistapahtumineen sekä sorsastus Hakojärven rannalla.

Oman kategoriansa kotiseudun tärkeissä kohteissa saavat tekemiseen liittyvät toiminnalliset ympäristöt, joihin liittyviä merkintöjä tehtiin 9. Tällaisiksi voidaan lukea uimarannat, Iivarin ympäristö liikuntamahdollisuuksineen sekä yleensä urheilukentät. Näin muisteltiin vanhaa keskusurheilukenttää:

”Vanha keskusurheilukenttä

Talkootyönä sotien jälkeen rakennettu Töysän keskusurheilukenttä 300 m:n hiilimurskaratoineen oli sen ajan mittapuun mukaan ensiluokkainen niin pienelle paikkakunnalle. Siellä on järjestetty Töysän Vedon toimesta niin yleisurheilukilpailuja, pesäpallo-otteluita kuin mitä moninaisimpia muitakin tapahtumia lapikkaanheittokisoista karnevaaleihin ja puulaakijalkapalloon. Myös monet kuuluisuudet ovat kokeilleet kentän pitoa Lasse Virenistä lähtien, puhumattakaan kaikista omalta paikkakunnalta lähteneistä.

Uuden urheilukentän valmistuttua Iivarin koulun viereen on vanha kenttä jäänyt käytöstä.”

Oma merkityksensä on nuorison tapaamispaikoilla ja leikki- paikoilla, joita karttaan oli merkitty useampiakin:

”Tässä oli ennen grillikioski. Teininä tuli vietettyä aikaa. Grilli ympäristöineen oli jonkinlainen nuorison kokoontumispaikka. Ja saisin sieltä myös maistuvaa grilliruokaa, irtokarkkeja, jätskiä, yms. herkuja.”

”Töysän nuorisoseura. Täällä oli bändi-iltoja ja diskoja yms. tapahtumia. Kellarissa oli bändikämpä jossa vietettiin kavereitten kanssa aikaa. Olipa meillä joskus omia

bändejäkin joiden kanssa kellarilla reenailtiin. Tärkeitä teinimuistoja vaikei musta isona rokkitähteä tullutkaan.”

”Nuorisoseuran talo

Häiden, tanssien, iltamien, teatteriesitysten ja bingoiltojen ym. suurille väkimäärille suunnattujen tapahtumien paikka. Jokainen töysäläinen on varmasti viettänyt aikaa tässä kirkonkylän nuorisolle mutta myös muille tarkoitetussa viihdekeskuksessa.

Talon ovat rakentaneet itselleen aikansa nuoret, jotka nykyään ovat mummoja ja vaareja. Olisi toivottavaa, että nykypäivän nuoret ymmärtäisivät talon olevan heidän omansa ja loisivat sinne sen toiminnan, jota varten se on olemassa.”

”Poliisilaitoksen ja hammaslääkärin välisessä puistossa tuli leikittyä lapsena purkkista mikä tuohon aikaan oli suosittua. Toisinaan meitä saattoi olla lähemmäs parikymmentä jolloin leikit saattoivat kestää pitkään.”

Tapahtumiin ja tekemiseen liittyy olennaisesti myös vapaa-aika, jonka viettämiseen liittyviä karttamerkintöjä aineistossa oli 18. Näitä olivat Sepänniemi ja Sepänniemen lomakylä (2), urheilukentät (3), uimarannat (6), nuorisoseuran talo (3) ja Töysän nuorisoseura, vanha urheilukenttä, kirjasto sekä Osuuskaupan baarin piha, joka toimii nuorten kokoontumispaikkana.

Eniten karttamerkintöjä saivat vastaajan henkilökohtaisimpaan kotiseutuun liittyvät paikat (28), joihin liittyi ymmärrettävästi paljon muistoja. Tässä yhteydessä mainittiin oma koti, synnyinkoti ja mummolat, yhteensä 9 kertaa. Koti on myös maisema: *”Kotimaisemaa. Passinlammen uimapaikka ja kylän lasten ja nuorison kokoontumispaikka”*. Samaan sarjaan liittyvät myös kotiseudun tärkeät kylät, joista oli karttaan merkitty ja nimetty Housunkylä, Niemenkylä ja Tuuri. Kyliin yhdistettiin muistoja koulukavereista, hevosenkengityspaikasta ja 1950-luvulla työskennelleestä valokuvaajasta. Muistoihin liittyy myös *”Kirkko ja kirkkomaa. Suvun henkilöhistoriaa ja läheisten viimeinen leposija.”*

Koulu on yksi nuoruuden keskeisimpiä tapahtumapaikkoja. Se sai aineistossa yhteensä 15 merkintää, joista viiteen oli liitetty myös koulun yhteydessä ollut kylätalo. Mainituiksi tulivat Tuurin koulu (3), peruskoulu ja yläaste (4), Hakojärven koulu sekä Hakojärven kylätalo (yhteensä 6) ja Iivarin koulu (2). Koulujen yhteydessä mainittiin myös pyhäkoulu, joka on merkitty Hakomäen kohdalle Lehtimäentien varteen. Koululla on omien muistojen lisäksi myös sukupolvia yhdistävä merkitys:

”Kolme sukupolvea perheestä on käynyt koulunsa Tuurin ala-asteella. Itseni lisäksi isäni, puolisoni ja lapseni.”

Kotiseudun tärkeisiin kohteisiin merkintöjä tehtiin 29. Merkityiksi tulivat kirkko ja hautausmaa (4), joiden selitteet liittyivät kirkkoon rakennuksena ja sen ympäristöön, josta erikseen

mainittiin hautausmaa. Useimmin kuitenkin mainittiin kaupakeskus Keskinen (8). Joskus kuvaukset laajenivat muistoiksi koko Tuurin alueesta:

”Tuuri: merkittävä kauppapaikka nyt mutta aikaisemmin rautatien vaikutuksesta vahva kylä. Paljon pikkuliikkeitä ja teollisuutta mm. Hakkolan saha. Nyt Tuurin imago-merkitys on merkittävä.”

”Tuurin asema oli monen kunnan alueen Lehtimäen, Soinin ja Kuortaneen yksi vilkas rautatieasema joka sijaitsi Töysän kunnan keskustasta n 6 km päässä. Siellä oli aina näkemistä kun kävi siellä ja Tuurin Osuuskaupan päämyymälä sijaitsi siellä. Osuuskaupan myymälä oli myös n 120 m päässä kirkolla kodistani. Tuurissa sijaitsi myös Toivo Keskinen kauppa jossa vierailin useasti isäni kanssa 1950 ja 1960 luvulla. Junia oli myös kiva seurata vihellyksineen ja höyrypilvineen.”

Töysän keskusta eli kirkonkylä sai neljä karttamerkintää. Kahdessa käsiteltiin keskustaa yleisesti, yksi viittasi Alavuden keskustan ”toreihin”, ja yksi merkintä korosti Töysän kunnan hallinnollista keskustaa, joka on myös palvelukeskus ja *”edelleenkin merkittävä palvelurypäs”*. Keskustaan liittyy myös muistoja:

”Pohjanpalon Apteekin talo oli vastapäätä Osuuskauppaa n 120 m päässä kodistani ja siellä Martta Penttilän kahvila oli toinen kotini – –. Kahvilassa oli levysoitin - pajatso ja ihmisiä aina istumassa ja linja-autoja odottamassa. Myös Matkahuollon toimipiste toi sinne vipinää ja liikettä. Linja-autojen pysähdyspaikka ja Esson bensapumppu osuuskaupan pihassa. Samassa talossa oli myös Apteekki ennen kahvilaa.”

Muista kotiseudun tärkeistä kohteista merkintöjä saivat kenkätehdas, Lääkärinranta, Töysän museo Sepänniemessä, Töysän Nuorisoseura (3), Ylipään nuorisoseuran talo, Mannerin talo, Jylhänmäki Suutalassa sekä kahvila PikkuAmerikka. Luonnonkohteista tässä yhteydessä merkittiin Iso Vuorijärvi ja Vuorijärven kallio. Historiallisiksi luokiteltavista kohteista merkittiin erikseen *”Tohniinmäen ristiraunio, vaakunapaikka”*.

Kartassa oli myös 58 merkintää, joihin ei ollut liitetty sanallista kuvausta. Näistä ylivoimaisesti suurin määrä (23) oli tehty Töysän keskustan tuntumaan, pääosin kirkon ja hautausmaan tienoille. Toiseksi eniten merkintöjä (10) oli laitettu Tuurin kylän ja kauppakeskuksen kohdalle. Kylistä merkintöjä oli tehty Hakojärven kohdalle (4). Merkityiksi tulivat myös Ylipää (3), Laurila (3), Lahdenkylä (2) sekä Tohniinmäki ja Housunkylä aivan Housunjärven vieressä. Iivarin urheilukenttä sai 4 merkintää, joista yksi oli tehty koulun alueelle. Sepänniemeen oli tehty kaksi merkintää. Töysän nuorisoseuran kohdalla oli yksi merkintä, samoin kuin Kitulanmäellä sekä Riihon ja Passin kohdalla. Lisäksi yksi merkintä oli tehty Alavudelle, OstosAitta Viitalan kohdalle.

KARTTA-AINEISTON TARKASTELUA

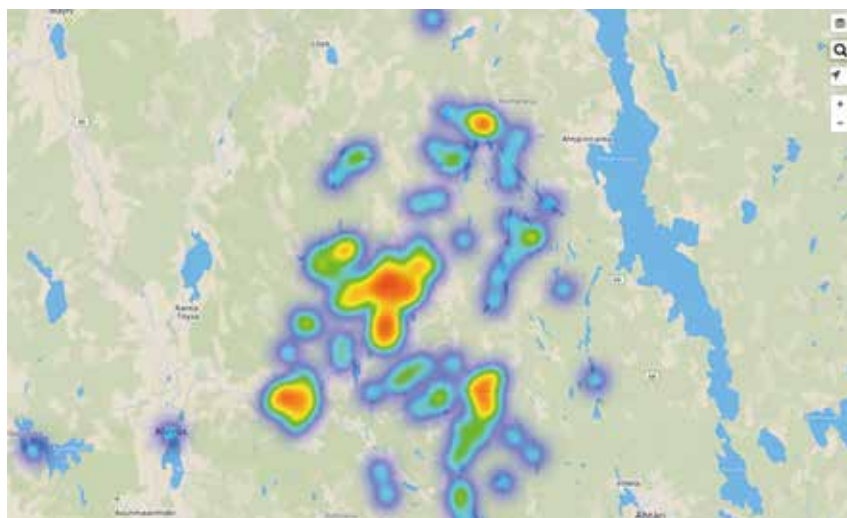
Kartta-aineiston merkintöjen mukaan Töysän alueelle hahmottuu neljä kotiseutukeskittymää. Alla olevan kuvan lämpökartassa ne erottuvat punaisina läiskinä, joiden ympärille osuu useita pienempiä merkintöjä. Laajin on keskustan alue Pönnönjärven ympärillä, Tuurin selvästi tiiviimpi alue, itäosassa erottuu Hakojärvi ja pohjoisessa muita hajanaisempi keskittymä, jonka ydin näyttää osuvan Suutalan kohdalle. Pitäjän eteläosassa ei ole yhtenäistä asutuskeskittymää, ja siksi on ymmärrettävää, että karttamerkinnot siellä hajoavat laajemmalle, osin jopa tämän karttaleikkeen ulkopuolelle.

Karttamerkintöjen perusteella Töysän kotiseudun tärkeissä kohteissa korostuvat vesistöt, varsinkin järvet. Toinen monipuolista huomiota saanut teema on liikunta. Se nousee kartalle viittauksina muun muassa urheilukenttiin ja hiihtolatuihin. Kouluilla on erityinen rooli kotiseudun merkityksen muodostumisessa, myös alueen yritystoiminta ja elinkeinoelämä saavat merkintöjen selityksissä runsasta huomiota. Taajimmin asutut kylät, Tuuri ja Hakojärvi, korostuvat ymmärrettävästi haja-asutusalueita enemmän. Useita mainintoja on saanut

nuorisoseuran talo, joka kirjallisten luonnehdintojen mukaan on ollut monelle tärkeä paikka sukupolvesta toiseen.

Seuraavassa kuvaparissa merkinnät suhteutetaan nykyiseen asuinpaikkaan. Vasemmanpuoleisessa kartassa on yhdistelmä Töysässä vastaushetkellä asuvien vastaajien karttamerkinnoista. Oikealla on vastaava yhdistelmä muualle muuttaneiden vastauksista. Huomaamme, että kirkkaimmat keskittymät ovat molemmissa vertailuryhmissä samat: kirkonseutu, Tuuri ja Hakojärvi. Kotiseudun tärkeät kohteet paikantuvat jokseenkin samalla tavalla.

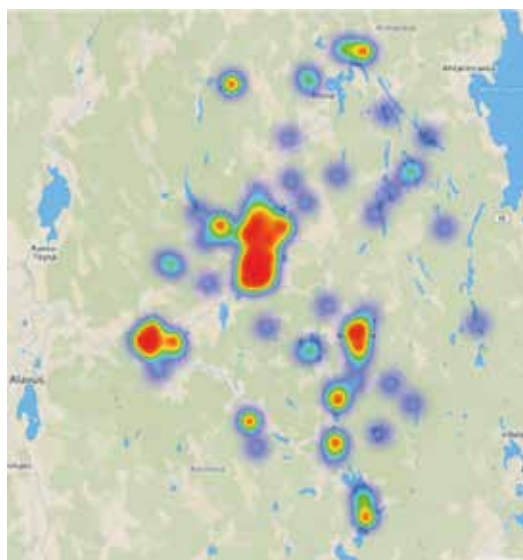
Olennessa ero on yksittäisten havaintojen hajonnassa: muualle muuttaneiden merkinnät sijoittuvat useammin haja-asutusalueille. On todennäköistä, että poismuuttaneiden kotiseutukuvaa leimaa useammin vuosikymmenten takainen lapsuuden kotiseutu. Muualle on muutettu paljon haja-asutusalueelta. Myös Töysän sisällä on ollut muuttoliikettä. Nykyinen Töysä keskittyy tiiviimmin muutamaan kylään. Siellä syntyneille kotiseudun avainkohteet sijaitsevat harvemmin haja-asutusalueilla.

Töysän kotiseutukyselyn tärkeät paikat, lämpökartta.

Töysässä asuvat, kaikki kohteet

Töysästä muuttaneet, kaikki kohteet

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Brun-Picard Yannick 2015: *Territoires de mémoires. Interfaces référentielles d'expressions et d'affirmations sociales*. L'Harmattan, Paris.
- Bruner Jerome S. 2006: Past and Present as Narrative Constructions. In *Narration, Identity, and Historical Consciousness*. Jürgen Straub (ed.). Making sense of History. Berghahn Books. New York, 23–43.
- Gergen Kenneth J. 2006: Narrative, Moral Identity, and Historical Consciousness. A Social Constructionist Account. In *Narration, Identity, and Historical Consciousness*. Jürgen Straub (ed.). Making sense of History. Berghahn Books. New York, 99–119.
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 1956/1831: *The Philosophy of History*. [*Philosophie der Geschichte*] J. Siblee (transl.). Dover, New York.
- Holmblad Peter ja Mikael Herrgård 2013: *Luolamiehistä talonpojiksi. Pohjanmaan muinaisuus sanoin ja kuvin*. Scriptum, Vaasa.
- Huurre Matti 2004: *9000 vuotta Suomen esihistoriaa*. 8. painos. Otava, Keuruu.
- Hämäläinen Heikki 2018: *Suomenselän tarinoita 1. Ähtäri-Seura, Ähtäri*.
- Johannisson Karin 2013: *Nostalgia; en känslas historia*. Albert Bonniers förlag.
- Juurakko Arto 2015: *Töysän historia II. Kunnan vaiheet 1900-luvun jälkipuoliskolta kuntaliitokseen*. Alavuden kaupunki.
- Juusela Kaisu 1989: Töysän murteesta. Teoksessa *Laukkonen Ilmari 1989: Töysän historia. vuoteen 1810. Töysän kunta*, 378–390.
- Kankaanpää Matti 1996: *Koillis-Satakunnan Sähkö Oy 1946–1996*. Koillis-Satakunnan Sähkö.
- Kotiseudun historia narratiiveina: töysäläinen kotiseutu ajallisessa kehityksessä* (Kohina). Tutkimussuunnitelma 31.5.2016. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti.
- Kurikka Heli ja Sulevi Riukulehto 2015: *Tiekartta elämyksellisiin ruokakokemuksiin*. Raportteja 149. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti.
- Laukkonen Ilmari 1989: *Töysän historia. Töysän asutus ja väestöolot esihistorialliselta ajalta vuoteen 1810*. Töysän kunta.
- Lundberg Tom 2004: *Toivon taival. Kulkukauppiaasta kyläkauppiaaksi*. Veljekset Keskinen.
- Polkinghorne Donald E. 2006: Polkinghorne Donald E.: Narrative Psychology and Historical Consciousness. Relationships and Perspectives. In *Narration, Identity, and Historical Consciousness*. Jürgen Straub (ed.). Making sense of History. Berghahn Books. New York, 3–22.
- Ricoeur Paul 1983–1985: *Temps et récit. Seuil*.
- Riukulehto Sulevi ja Katja Rinne-Koski 2013: *Otta noessa. Kuortaneenjärven kotiseutututkimusten syvärakenteita*. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. Julkaisuja 31. Seinäjoki.
- Riukulehto Sulevi ja Katja Rinne-Koski 2015: Kuortanelaisen venäläissuhde historian syvärakenteena. Teoksessa *Aina liikkeessä. Liikkuvainen Pohjanmaa*. Markku Mattila (toim.). Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen julkaisuja numero 7. Turku 2015, 183–209.
- Riukulehto Sulevi ja Timo Suutari 2012: *Joki on Nurmon äiti. Nurmonjokilaakso kotiseutukuvassa*. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. Julkaisuja 28. Seinäjoki.
- Rüsen Jörn 2012: Historical Consciousness: Narrative Structure, Moral Function, and Ontogenetic Development. In *Theorizing Historical Consciousness*. Peter Seixas (ed.). University of Toronto Press. Toronto [2004], 63–85.
- Saari Alma 2001: *Rantatöysä kotikylä*. Alavuden ja Töysän kansalaisopisto, Vaasa.
- Straub Jürgen 2006: Telling Stories, Making History. Toward a Narrative Psychology of the Historical Construction of Meaning. In *Narration, Identity, and Historical Consciousness*. Jürgen Straub (ed.). Making sense of History. Berghahn Books. New York, 44–98.
- Suutari Timo ja Sulevi Riukulehto 2018: Kotiseutua kartoittamassa Etelä-Pohjanmaan Järvisseudulla. Teoksessa *Kotiseutua kokemassa. Kotiseutukokemuksia järvisseudulta*. Suutari, Timo (toim.) Raportteja 182. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti, Seinäjoki, 13–20.
- Thomson Alistair 2005: 'My wayward heart': homesickness, longing and the return of British post-war immigrants from Australia. In *Emigrant Homecomings. The Return Movement of Migrants 1600–2000*. Marjory Harper (ed.). Manchester, 105–130.
- Varley Ann ja Maribel Blasco 2000: Exiled to the home: masculinity and ageing in urban Mexico. *The European Journal of Development Research* no. 12 (2):115–138.
- White Hayden 1975: *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. The Johns Hopkins University Press. Baltimore [1973].

LIITE 1. VIRIKERUNKO

Kotiseudun historia narratiiveina (Kohina) Keskustelutilaisuus

Hankkeen tausta ja tarkoitus

- tavoitteena on kerätä töysäläisten asukkaiden ja yhteisöjen kotiseutukäsityksiä,
- ja selvittää, millainen on töysäläisten kotiseutu juuri nyt:
 - mistä aineksista se koostuu ja
 - mitkä tekijät erottavat sen lähiseuduista.
- Mahdollisuuksien mukaan hankkeessa vastataan myös kysymyksiin siitä, miten ja miksi kotiseutu on tällaiseksi kehittynyt.
- Hankkeen toteutusaika on 4/2017– 12/2018
- Hankkeen yhteistyökumppaneina ovat Töysä-Seura, Alavuden kaupunki, Töysän Säästöpankkisäätiö ja Kuudestaan ry
- Hanketta rahoittavat Töysä-Seura, Töysän Säästöpankkisäätiö ja Kuudestaan ry Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta 2014–2020.

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahoitus:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

LEADER

Kuudestaan

Töysä-Seura ry

Töysän
Säästöpankkisäätiö

Tämän aineistonkeruutilaisuuden toteuttaa Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti.

Vastuullinen tutkija on Sulevi Riukulehto, aluehistorian ja kulttuuriperinnön tutkimusjohtaja.

Aineistoa käytetään Töysää koskevassa kotiseutututkimuksessa. Tutkimuksen raportoinnissa kenkään yksittäisen osallistujan henkilöys ei ole tunnistettavissa.

Menetelmänä on virikekeskustelu. Teille esitetään joukko virikkeitä; tehtävänänne on kertoa ja keskustella vapaasti virikkeen herättämistä ajatuksista. Kaikki puheenvuorot ovat oikeita vastauksia. Tilaisuus kestää arviolta 60 - 90 minuuttia.

Tilaisuus tallennetaan, kirjoitetaan puhtaaksi ja arkistoidaan pysyvästi tutkimuskäyttöön Kotimaisen kielten keskuksen.

Pyydämme osallistujilta allekirjoituksella vahvistetun tallennusluvan.

Onko kysyttävää?

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

www.helsinki.fi

3.4.2019

Minulle tärkeitä Töysän tarinoita
Meille tärkeitä Töysän tarinoita

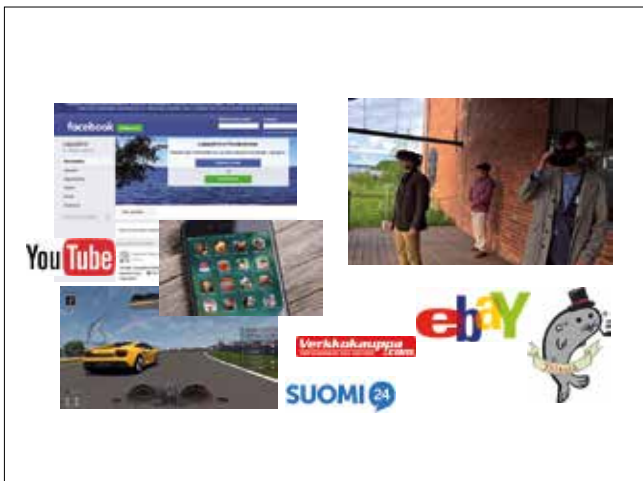
Omat perinteet?
Yhteiset perinteet?

Jos kotiseutuasi pitäisi kuvata yhdellä
valokuvalla, mitä kuva esittäisi ja mistä
ottaisit kuvan?

Onko viime vuosina tapahtunut sellaisia
asioita, jotka ovat muuttaneet tai jopa
hävittäneet sinulle tärkeitä kotiseudun
piirteitä?

Mitä elementtejä kotiseudustasi täytyy
säilyä, että koet sen edelleen
kotiseudekseen?

Kulttuuriperintömme!

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että Töysä ja töysäläiset..., mutta...

Kirjoitustehtävä:

Jokainen meillpäin tietää, että...

Kirjoitustehtävä:

Nimeä kolme kotiseutusi tärkeää asiaa.
Mitä ne ovat? Missä ja miksi?

Äänivirike

Äänet: Yle Elävä arkisto, markkuyp

- ylearkisto__maton-pesu-laiturilla
- ylearkisto__koulun-kello-valitunti-loppuu-1970
- ylearkisto__ukonilma-salamanisku-jyrähtelyä-jyrinää
- markkuyp__ukkossade-ukkonen-kauempana-ja-lähempänä
- ylearkisto__traktori-ja-äes-lähtö
- <https://freesound.org/people/YleArkisto/>
- <https://freesound.org/people/markkuyp/sounds/261215/>
- Creative Commons Nimeä -lisenssi (CC-BY 3.0)

Äänen muokkaus: Vilma Linnanen

Kiitoksia!

Sulevi Riukulehto
sulevi.riukulehto@helsinki.fi

Katja Rinne-Koski
katja.rinne-koski@helsinki.fi

Niina Paasovaara
niina.paasovaara@helsinki.fi

LIITE 2. LUETTELO AINEISTOSSA ESIINTYNEISTÄ NIMISTÄ

Luettelo sisältää kaikki aineistossa esiintyneet henkilönimet, paikannimet, muut erisnimet, kasvien, eläinten ja sienien laji-
nimet sekä valikoiman sellaisia asiasanoja, jotka esiintyivät vähintään kahdessa eri keskustelussa. Sanan jälkeen sulkuihin
merkitty numero kertoo, kuinka monessa eri keskustelussa sana esiintyi.

Henkilönimet (keskustelujen n)

Tilaisuuden juontajiin tehdyt
viitaukset on jätetty huomiotta.

Aalto Alvar (3)	Hannes [asemamies]	Juhani	Konolan perhe
Aapo	Hannu (2)	Jussi (5)	Konsaniemi Arto
Adele	Hannula Eija	Juusela Kaisu	Korkeamäki Laine
Agricola	Hannula, Pentti	Jyrki	Korpela Kaisu (2)
Aho [OH:n virkamies]	Hannulat	Järsund Emelee [Manner]	Korpelan veljekset
Ahokas Jussi	Haukka	Järvinen Kauko	Koskimaa Hanni
Ahola Kullervo	Hautala Matti	Järvinen Seppo	Koskiset
Ahti	Hautala Saara	Järviset	Koski-Tuuri Eino-Matti
Aila	Hautala Tuulikki	Kaija	Kosola Terho
Aino	Hautalahti Markus	Kaisa	Kristiina
Airi	Heikki (3)	Kalle (2)	Kuokkanen Eino (2)
Anne	Heikki-Pekka	Kallioniemi Tero	Kurki Matti
Anneli	Heikkola Väinö	Kankaanpää Jari	Kuusela Armi
Anni	Heinonen Paavo	Kara, kanttori (2)	Kärki Frans
Annikki	Heinonen Pekka	Karhatso Eija	Kärki Toivo (2)
Antti	Helvi [baarinomistaja]	Kari	Köni Dimitri
Ari	Hemminki Lyyli	Karjalainen Olli-Pekka	Köni Jussi
Arto (2)	Hemminki Pekka	Karpo Hannu	Lahdelma
Arvi [taiteilija]	Herranen	Karttinen Eemeli	Lamminmäki Arto
Aulis (2)	Hettelä Jussi	Kasari Esko	Lampi Pasi
Auraniemi Toivo	Hieno-Liisa	Kasari Maija	Lanttu-Leena
Duudsonit	Hiipakka Anne	Katri	Lappi Markus
Eemeli	Hilta	Kauhavalainen	Latvala Jari
Eeva	Hinkkilä Aino	Kauko (2)	Latvala Jari-Matti
Eino	Hinkkilä Eeti	Kaukola Jussi	Latvala Marja
Elina	Hirvosen tytöt	Keijo	Lavastaja
Erkki	Hokkanen Kari	Kekkonen	Lavaste, pappi (2)
Esko	Huurre Matti	Keskinen [poliisi]	Lehtola Matti
Eteläaho Eero	Häkkinen Hilda	Keskinen Maria	Lehtomäen tytöt
Eteläaho Santeri	Häkkinen Kerttu	Keskinen Matti (3)	Lehtonen Martti
Haankulma Emppu	Häkkinen Suoma	Keskinen Mikko (2)	Lehtonen Otto
Haankulma Kassu	Härkönen Timo	Keskinen Toivo (4)	Leinonen Artturi (2)
Haankulman veljekset	Irja	Keskinen Topi	Leskinen Juice
Haaparanta Rikhard	Irja [myyjä]	Keskinen Vesa (7)	Levijoki Suoma
Haavisto Meini	Iso-Emilia [kyläläinen]	Keskiniemi Anneli	Louhela Herman
Haavisto Urho	Isotalo Hilma	Keskiset	Louhela Vaito
Hakkola Patu	Issu, kauppias	Kesäniemet	Luoma Tuomas
Hakkola Patu	Itanmäki Eino	Kiihtomäki Jani	Maija [kyläläinen]
Hakojärvi Laura (2)	Jarmo (2)	Killin jättiläinen	Makkara-Fiilus
Hakojärvi Matti	Johanna 2	Kimmo	Manner Kerttu
Hakojärvi Toivo	Jokela	Kirsti	Manner Terho (2)
Hakola Ari	Jokela Jussi	Kitula Eija	Manner, insinööri
Hakomäki Kustaa	Jokiaho Kalle	Kivijärvi Reijo	Manner, rouva
Hakomäki Kusti	Jokiaho Leena	Kivisaari [poliisi]	Mannerheim
Hanhiniemi Pauli	Jokinen Eino	Klaus	Mannerit
	Joonas [oppilas]	Kohtanen Anna	Mansikkamäki Erkki
	Juha (2)	Kohtanen Janne	Mari

Marjo	Pakkala Meeri	Tarmo	Aittoosaari
Markku	Palomäki	Tarzan	Akkojoki
Martti [opettaja]	Patavartija	Tauno	Akkojärvi (4)
Matilainen	Patu [sahanomistaja]	Terhi	Akonkosken saha
Matti (2)	Pauli (2)	Terttu	Alahärmä
Mattila Aukusti	Pekka	Tikka Matti	Alajärvi (3)
Mauno	Pelto-Jaska 4	Timo	alakoulu [Tuurin]
Mauri	Peltola Eila	Tohnanpää Heikki	Alamutka
Metsälä Erkki	Pennala	Tohnanpää Valte	Alamutkan kauppa (2)
Metsälä Heli	Pentti	Tohni Airi	Ala-Mutkan paja
Mieto Juha	Penttilä Martta	Tohnin jättiläinen	Alatalo
Mikko (2)	Penttilä Pentti	Tohnin äijä (6)	Alavuden kaupunki
Mikkola Kyllikki	Pertti (2)	Tohnisen tytöt	Alavuden kaupunki (2)
Mimma	Perttu (2)	Tohnisen äijä (2)	Alavuden keskusta (3)
Mirja	Pieniluoma Eero	Toivonen, johtaja	Alavuden kirjasto
Moisio Erkki	Pienimäki Eila	Tommi	Alavuden kirkko
Moisio Hiltta	Pienimäki Mauno	Tonteri	Alavuden kunnantalo
Myllyaho Arto	Pienimäki Severi	Topelius	Alavuden osuusliike
Myllymäki Anelma	Pihlaja Otto	Tuavan Toivo	Alavuden pankki
Myllymäki Veikko	Pihlajamäki Otto	Tuomola, rovasti (2)	Alavuden poliisilaitos
Mäenpää Arvi	Pirjo-Liisa	Tuovila Matti	Alavuden valtuustonsali
Mäenpää Hilma	Pohja, seppä	Tusa Esko (2)	Alavus (12)
Mäenpää Lyyli	Ponnesalo	Tuulikki	Alinen Jouttilampi
Mähönen Saima	Punkari Toivo (Topi)	Tyrni Konstu	Amerikka (5)
Mäkelä Ahti	Raimo (2)	Ulla	asema [Alavuden]
Mäkelä Aino	Rajala Anni	Uusimäki Arvo	asema, Hakojärven
Mäkelä Anelma	Rajala Matti (2)	Uusitalo Eino	asema, Tuurin
Mäkelä Antti	Rankila [päämies]	Vallinmäet	Aseman koulu
Mäkelä Arvid	Rankila Oskari	Vannesluoma Erkki	Asemanseutu
Mäkelä Toini	Rankila Väinö	Vannesluoma Veijo	Asemantie
Mäkelän sisarukset	Rauhala	Veikko	Aspinmäentie
Mäkelän suku	Rauhala Kalle	Veikkola Antti	Australia
Mäkelän veljekset	Reijo (2)	Vesku	baari [kirkonkylän]
Mäki Aino	Renttu-Maija 2	Viertola Matti	Big Ben
Mäkinen Kerttu	Reuna-Tuuri Veikko	Viita-Eppa	Bulevardi [Keskisen]
Mäkinen Veikko	Risto (2)	Viitala Kalle	Citi
Mäkinen, kelloseppä	Ruhola Markku	Viitamäki Fiilus	Edesjärvi
Mäkipollari	Ryti	Wilskman Ivar	eduskuntatalo
Mäki-Tuuri Heikki	Rytkönen, kanttori	Virén Lasse	Elviira (3)
Mäki-Tuuri Kustaa	Saaret	Virtanen Rauli	eläintarha [Ähtärin]
Mäki-Tuuri Ville (2)	Saari Alma	Voitto	Englanti
Mäkynen Jaska	Saari Matti	Vuorela Einari	Erkkilä
Niemi Mauri	Sakari	Vuorela Toivo	Esson bensapumppu
Niemistö Lauri	Salmenaho Kalle	Vuorenmaa Olavi	Eteläaho
Niemistö Oskari	Salon Eemeli	Vuorinen Heikki	Etelä-Pohjanmaa (3)
Niemistön veljekset	Sampo	Väinö	Etelä-Suomi (2)
Ohlsson [suunnittelija]	Samppa	Välimäki Kauko	Eurooppa
Ojanperä (2)	Sanna-Liisa	Yhtiö Vihtori	Filippiinit
Olavi (2)	Seini-mummu	Ylimäki Tarja	Forsmanin kauppa
Oliver	Seppo (3)	Ylimäki Toini	Fräntilä
Olkosen emäntä	Sepponen Jaska	Yrjö	Haapa-aho
Olli	Seppälä Aino	Åkerman Aino	Hakkolan saha (2)
Orpana Pekka	Sepänniemi	Äijälä Matti	Hakkolan tiilitehdas
Oskari	Sofia	Äijälän pariskunta	Hakkolankytö
Ostala Helle	Sohvi [sukulainen]		Hakojoki
Paavo (3)	Sorila Ritva	Paikannimet (keskustelujen n)	Hakojärven asema
Paavola [kunnanjohtaja] (2)	Sorsakoski Topi	Ahonlenkki	Hakojärven koulu (2)
Paavola Eero	Suni Jussi	Ahon saha	Hakojärven kylä
Paavola Meeri	Sylvi	Ahopelto [kauppa]	Hakojärven kylätalo
Paavola Sauli	Taina	Ahosela	Hakojärvi
Paavola Vihtori	Tarkiainen [opettaja]		Hakojärvi (6)

Hakojärvi [järvi]	Isokallion autiotupa	Keskisen liittymä	kylätalo [Hakojärven] (2)
Hakojärvi, kylä	Isokallion laavu	Keskisen parkkipaikka	Kyröjoki
Hakota-kota	Isokalliontie	Keskisen ravintola	Kätkänjoki
Halkovuori	Isokyrö	Keskisen tihentymä	Köni
Hankaniemi	Isonkyrön kirkko (5)	Keskisenmäki	Laatokka
Hanko	Isosaari (3)	Keski-Suomi (6)	Lahdenkylä
Harju	Itäranta	keskusta [Hakojärvi]	Lahna
Hatanpää	Itä-Suomi (2)	keskusta [Tuuri]	Lahnanen
Hautalahdentie	Itävalta	keskusta [Töysä]	Lamminkangas
Hautalahti	Jaakkola	keskusta [Töysä]	Lampimäki
Hautalan kauppa (3)	Jauhojärvi	keskusta, Lapuan	Lapamäki
Hautamäen torppa	Jokiaho	Keskustie	Lappajärvi
Haveri	Jokiahon aukio	Kettumäentie	Lappi (4)
Heinosen nahkapukutehdas	Jokivarsi	Kiikkukytö	Lapua (4)
Heinosen pato	Joutolampi	Kiikkuniemi	Lapuanjoen latva
Heinosen silta	Jouttila	Kiiltomäentie	Lapuanjoki (2)
Helanderin kukkakauppa	Jouttilampi	Killin jätti [kauppa]	Laukon kartano
Helsingin kirkko	Jurva	Killinkoski	Laurila
Helsingin seutu (2)	Jylhänmäki	kirkko [kylä] (2)	Lavila
Helsinki (8)	Jyräoja	kirkko [Töysän] (3)	Lavilantie
Helvin baari	Jyväskylä (5)	Kirkkomännikön koulu	Lehtimäen kirkontorni
Helvin kuppila	Jäkälämäen laavu	Kirkkovuori, Alavuden	Lehtimäen Mäkihalli
Hemminki	Jäkälämäki	Kirkonkylä (8)	Lehtimäki (8)
Herrala (3)	Kaakkolan tiilitehdas	Kirkonkylän koulu (2)	Lehtomäen huvila
Herralan risteys	Kaaren talo	Kirkonmäki (2)	Lehtomäki (2)
Hevosenenkä [Keskisen] (2)	Kaartinen	Kirkonseutu	Lehtonen [kauppa]
Hevossaari	Kahvila Pikkuamerikka	Kitulankosken saha (3)	Lehtosenmäki (2)
Hiesmäki [kauppa]	Kajaani	Kitulanmäki	Lentilä
Hiipakan kauppa	Kaktus (2)	Kivitippu	Leppävaara
Hiipakantie	Kallenkosken saha (3)	Kohtanen	Leppävaaran keskusta
Hiipakka	Kalvola	Kokemäenjoen vesistö	Leskinen [kauppa]
Hildanlähde	Kanada (2)	Kokko [talo]	Levi
Hirvijärvi	Kanaria	Korpisenlampi	Liesjärven uimaranta
Hirvonen	Kanervan kauppa (2)	koulu [Hakojärven] (2)	Liesjärvi (2)
Hoikko (2)	Kangaslampi	koulu [Tohnin] (2)	Lieskylä
Holkkoperä	Karjala (2)	koulu [Tuurin] (4)	Liesmäen kauppa
Holkonkylä (4)	Karjasillan kohta	koulu, Aseman	Liesmäentie
Holkonkyläntie	Karkku	koulu, Kirkonkylän	Likoniemen kärki
Honkarakenne	Karsinankoski	koulun kenttä [Kirkonkylän]	Likoniemenharju
Honkatalot (2)	Karstula (3)	Koulupolku	Likoniemi (3)
Hotelli Alma	Katteluskylä	koulurakennus [Tuurin]	Lintukalliontie
Housunjärvi (2)	Kauhajoki (2)	Kouvola	Lontoo
Housunkylä (4)	Kauhava	Kuivaskylä (2)	Loukasmäki
Housunkyläntie	kauppala, Keskisen	Kukkamäki	Luoma
Hukkanen [kauppa]	Kausalan kaupunki	Kukkanen [kauppa]	Luoman raunio
Huutoniemi	Kaustinen	Kukkasen kohta	Luomanneva
Häjylampi	Kaustisen musiikkilukio	Kukkee	Lyylin koulu
Häme (2)	Kehä kolmonen (3)	Kukonkylä	Länsiranta
Hämeenlinna (3)	Kehä ykkönen	kunnantalo [Töysän]	Lääkärinranta
Härmä (2)	Keisala	Kuortane (7)	Löyä
livarin koulu (4)	Keisalan koulu (3)	Kuortaneen kirjasto	Löyän nuorisoseura
livarin pururata	Keisalankylä	Kuortaneen urheiluoisto	Maaherranpakka (2)
livarin urheilukenttä (2)	Keisalantie (2)	Kurikan saha	maailma (6)
livarin ympäristö	Kellomäki	Kusikivi	Manner (2)
Iktrimmi	kemikalio [Tuuri]	Kusimäki	Mannerheimintie
Ilmajoki (2)	Keski-Eurooppa (3)	Kuusela [kauppa]	Mannerin huvila
Iso Haapajärvi	Keskinen (12)	kylä [Hakojärven]	Mannerin talo (2)
Iso Liesjärvi	Keskinen Jouttilampi (2)	kylä [Rantatöysä]	Mannisenneva
Iso Ristijärvi	Keskisen alue	kylä [Tuuri]	Martta Penttilän kahvila
Iso Vuorijärvi (2)	Keskisen kauppa (4)	kyläkoulu [Tuurin]	Marttala
Isokakspuoloinen	Keskisen kyläkauppa (3)	kylätalo [Hakojärven]	Marttalan torppa

Marttalanmäki	Pakkalan talo	Puurokkaanneva	Saurakalliontie
Marttilan mylly (2)	Pakkalanmäki	Pylkönmäen keskusta	Savo
Matinaho	Pakola	Pylkönmäki (2)	Savolainen [kauppa]
Matinkylä	Pakosaari (2)	Pässinpuro	Savolan kauppa
Matkahuollon toimipiste	Pakosalo	Pääkaupunkiseutu (2)	Seinäjoen sairaala
Matoneva (2)	Palokallio (4)	Raamattu	Seinäjoen suojeluskuntatalo
Mikko Keskinen	Palokallion luontopolku	raittiustalo [Hakojärven]	Seinäjoki (9)
Multamäki	Paltanen	Raivaajakivi, Inhan	Selkäpuunmäki
Multia	Pandatalo	Raivionkallio	Sello
Mursula (2)	Paratiisi	Rampsi	Sepis
Murtolan kauppa	Passi (2)	Rampsilan kruununtila	Sepponen
Murunneva	Passinlampi	Rampsinkylä	Sepposenkulma
museovirasto	Peikonpesä-laavu	Rankila	Sepposenkylä
Mutkanjärvi (3)	Pekkivuori [Virtain]	Rankilanvuori	Sepposenmäki
Mutkankylä (3)	Peltomäen aukea	Rantalan hiekka	Sepänkylä
Mutkankyläntie	Peltomäenlakia (2)	Rantanen	Sepänniemen museo
MX-rata	Peltomäki	Rantatöysä (3)	Sepänniemi (6)
mylly, Kitulankosken	Penkkivuori (2)	Rantatöysän koulu	Siiranmäki
mylly, Tuurin	Pennala	Rantatöysänjärvi	Siirilä
Myllykoski	Pennalankoski	Ratsastustalli Metsälä	Siltala
Myllymäen vaatekauppa	Pennalanmäki (3)	Riihimäki (3)	Siltalantie
Myllymäki (3)	Pennanen	Riiho (2)	Simpsio (3)
Myllynpato	Pentinneva	Riihontie	Sinervä
Myllytie	Perkiönkuja	Rinnin kohta	Soini (7)
Mähösenjoennotko	Perämäen riihi	Rinta-aho	Soukanjoki
Mähösenjoki	Perämäki	Rissa	Suni
Mähösenkylä	Peräseinäjoki	Ristijärvi (2)	Suomen suurin kyläkauppa
Mäkelä	Pettunanevantie	Ristiraunio	Suomenselkä (3)
Mäkelän kenkätehdas (2)	Pienikakspuoloinen	Ritola (2)	Suomi (10)
Mäkisen mökki	Pietarsaari	Ritolan urheilukenttä	Suomussalmi
Mäkituurinranta	Pihjalapurontie	Riukulehto	Suopelto
Mäki vuori	Pihtipudas	Rumavuori	Suutala (3)
Mäntyharju	Piippola	Ruotsi (5)	Suutalan kauppa (2)
Mättylän paikka	Pikku-Amerikka	Ruovesi	Suutalan koulu (2)
Nahkapaikka	Pikkulampi	Ruuhela	Suutalanmäki
nakkikioski [Ähtärin]	Pikkuselkä	Ruuhelanmäki	Sydänmaa
Niemen koulu	Pisan torni	Ruuhelanvuori	Sydän-Pohjanmaa
Niemenkylä (3)	Pispala	Ryki	Säästöpuisto
Nuolukivi	Pispalanharju	Rykkäri	Taipale
nuorisoseura [talo], Tuurin	Pitkäjärvi	Rättävuori	Taipaleenjoki
nuorisoseuran kenttä [kk]	Pitkänpohjanpelto	Saarenmaa	Takala
nuorisoseurantalo [Töysän]	Pohjankyrö	Saari	Talasneva
Nurmijärvi	Pohjanmaa (6)	Saarijärvi	Tallinna
Nurmo (2)	Pohjanpalon apteekki	Sahanmäki (2)	Talouskauppa A. Forsman
Nurmon yläaste	Pohjola	Saksa	Tammerkoski
näkötorni [Tohninmäen]	Polkankylä	Sale (4)	Tampere (6)
Nälkäsaari	Pollari	Salmenkylä	Tanska
Näppyänmäki	Ponnenjärven lintutorni	Salmi-Tuuri (2)	Tanssikivi
Närpiö (2)	Ponnenjärven uimaranta	Salo	Tapaninmäki
Näsinjärvi	Ponnenjärven ympäristö	Salonkylä (2)	Tienmäki
Onnenkenkä	Ponnenjärvi (6)	Salonkylän koulu	tiilitehdas [Kaakkolan]
Opetushallitus	Ponnensalo	Sammattinkylä	Tippakurvi
Orivesi (2)	Postipankki	Sampsalampi	Tohni (5)
OstosAitta	Potaska	Santapakka	Tohni [talo]
osuuskauppa [Hakojärven]	Pukkisaari (2)	Sapsunkohta	Tohnin kirkkotie
osuuskauppa [Tuurin]	Puntala	Sarvijärvi	Tohnin koulu
osuuskauppa [Ylipään]	Purola	Sarvikas	Tohnin ristiraunio (3)
osuuspankki [Tuurin]	Putkitie	Sastamala	Tohnin vuoristo
Oulu	Puunjalostustehdas	Satakunta	Tohnen
Paananen	Puurokas	Saunakallio	Tohnenmäen kauppa
Paavola (3)	Puurokkaanlampi	Saurakallio	Tohnenmäen ristiraunio (2)

Tohnnimäki (8)
Tohnnivuori
Toijala
Toivo Kesksen kauppa
Toivola
Toivolan saha
Toriseva
Trimminkuja
Turku (2)
Tusa
Tusan puoli
Tuuri (12)
Tuuri [talo] (2)
Tuurin ala-aste
Tuurin asema (4)
Tuurin asemarakennus
Tuurin kauppa
Tuurin kauppakeskus (4)
Tuurin kauppakylä (2)
Tuurin koulu (2)
Tuurin kyläkauppa (4)
Tuurin kyläkauppakeskus
Tuurin kylänraitti
Tuurin liikekeskus
Tuurin nuorisoseura
Tuurin Osuuskaupan päämyymälä
Tuurin osuuskauppa
Tuurinkoski
Tuurinkylä (7)
Tuurinkyläntien varsi
Tuurinmäki
Tuurinportti
Tuurinsaari
Tuurintupa (2)
Tuusula
Töysä (12)
Töysä [kylä]
Töysäjoen varsi
Töysän asema (2)
Töysän entinen urheilukenttä
Töysän hautausmaa (2)
Töysän kenkätehdas
Töysän keskikoulu
Töysän keskusta (5)
Töysän kirkko (5)
Töysän kirkko [kylä] (2)
Töysän kirkon tapuli
Töysän kirkonkylä
Töysän kirkontorni
Töysän kunnatoimisto
Töysän kunnanvirasto
Töysän kunta (3)
Töysän meijeri
Töysän museo (2)
Töysän museoalue
Töysän nuorisoseura [rakennus] (2)
Töysän nuorisoseurantalo
Töysän ohikulkutie
Töysän Osuusmeijeri
Töysän pitäjä
Töysän Sale

Töysän sankarihauta
Töysän seurakunta
Töysän säästöpankki
Töysän tähtitorni
Töysän urheilukenttä
Töysän yläaste
Töysänjoki (3)
Töysänperä
Töysänpuoli
Töysä-talo
Urheilupuisto
Urhonkaivo
Utsjoki
Uusi urheilukenttä
Uusi-Seelanti (2)
Vaakalampi
Vaasa (2)
Vaasan lääni (2)
Vaasan rannikko
Valamankallion tanssikki
Valamonkallio
Valkealampi
Valkeasaari
Valkeisjärvi
Valkeislampi (2)
Valkiainen
Valkialampi (2)
Vallinpolku
Valtatie 18 (2)
Vanha keskusurheilukenttä
Vanha pappila
Vanha urheilukenttä
Vantaa
Vehonniemen museo
Veikkola
Veikkolanranta
Veljekset Keskinen (6)
Venäjä
Verkkosaari
Vesilahti
Vetola (3)
Vetolan kioski
Vetämäjärvi
Viitala
Viitamäentie
Viitamäki
Vilhontupa
Virrat (3)
Virtanen
Virtasen kenkäkauppa
Vuorenmaa
Vuorijärvenkallio
Vuorijärvi (2)
Vuorilampi
Vuorimäen koulu
Vuorinen
Vuoriperä
Vuorisalmenkallio
Vuosalmi
Vähäiso
Vähäkulma

Vähäniemenlampi
Väkkärä
Väkkäräpakka (2)
Välinen
Välisenlampi
Välisenvuori
Vääräjärvi
Ylihärmä (2)
Yli-Lauroselan talomuseo
Ylinen lampi
Ylipää (4)
Ylipään kauppa
Ylipään kioski
Ylipään nuorisoseurantalo
Ylipään Osuusliike
Ylistaro (2)
Ylöjärvi
Ähtäri (10)
Ähtäri eläinpuisto (2)
Ähtäri keskusta
Ähtäri kirkontorni
Ähtäri lukio
Ähtärijärvi
Ähtäri rannan maantie
Ähtärintie
Äyräpää

Muut erisnimet (keskustelujen n)

Alavuden Joulu (2)
Alavus-seura
Allis Chalmers
Apple
Armeijan urheilukoulu
Avoimet kylät -tapahtuma
Commodore 64
Dexta
DNA
Donald
eBay
Elisa
Ely-keskus
Eläkeliiton yhdistys
Eläkeliitto
Eläkeläisten liitto
EU (4)
Facebook (7)
Ferrari, Verrari (2)
Fiat
Google (2)
Hakojärven Joulu (4)
Hakojärven kyläyhdistys
Hakojärven nuorisoseura
Helsingin olympialaiset
Helsingin töysäläiset [keskusteluryhmä]
Helsingin yliopisto
Herkule [kahvila]
Hota-pulveri
Housuvirta

Husqvarna
Ifa
Ilkka
Illodin
Ilmajoen emäseurakunta
Iltalehti
Ilvesjoen Joulu
Instagram
Internet
Isonkyrön emäseurakunta
Ivar Vilskmanin patsas
Jalasjärven Joulu
Jonsered
Kaheksantoista [valtatie]
Kajastus
Kalevan nuoret
Kallenkosken kolme patruunaa
Karjala-seura
Karpo [TV-ohjelma]
Karstulan liikenne
Kauhavan lennosto
Kauniit ja rohkeat [TV-ohjelma]
Kawasaki
Kielitoimisto
Kolmas nainen
Koskenlaskija [juusto]
Kotiseudun kasvat (2)
Kuuskaista
kyläseura [Tohnnin]
kylätoimikunta [Tohnnin]
kyläyhdistys [Hakojärven]
kyläyhdistys [Tohnnin]
Lamborghini
Lego
Lehtimäen linjat
Lions
Lohja [yritys]
Luomusa (2)
Lätkäliiga [karkit]
maamiesseura [Tohnnin]
maamiesseuran naisosasto [Tohnnin]
Mallaskoski [yritys]
Malviala
Massey-Ferguson
Miljoonapilkki
Miljoonarock
Mursulan valakia
Nuffield
nuorisoseura, Tuurin
Omapankki
Omasäästöpankki
On kulttuuri saapunut Ähtäriin
Onnibussi (2)
Pennala [hautalöytö]
Pennalan sukukirja
Pentik
Pohjalainen talo [kirja]
Pohjalaisia-näytelmä
Pohjanmaan murre

Pokemon
Pollarin pvy
Powerpark
Raamattu
raittiusseura [Hakojärven]
raittiusyhdistys [Hakojärven]
Rantatöysä-kirja
Rasat pärkyää [keskusteluryhmä]
Rin-tin-tin
Salonkylän pvy
Stockman
Suomi 100-gaalailta [Hakojärven]
Suomi24 [keskustelupalsta]
Suomusjärvi [kulttuuri]
Supercell
Taloussuklaa
Tampereen valloitus
Teisko-seura
Telia
Tohnin Touhuteatteri
Toivon taival [kirja] (2)
Toyota
Trip-mehu
Tuaretta korppua Töysästä [kirja]
Tupsukat
Tuurin kiri
Tuurin maatalousnaiset
Tuurin mms
Tuurinsalon pvy
Twitter
Töysä ennen ja nyt
Töysä-Alavus [keskusteluryhmä]
Töysäläinen (2)
Töysän Herkku
Töysän historia (3)
Töysän Joulu (4)
Töysän linjat
Töysän murre
Töysän Nuorisoseura (2)
Töysän piparit
Töysän raittiusyhdistys
Töysän seurakunta
Töysän shakkikerho
Töysän vaakuna
Töysän Veto (3)
Töysä-päivät
Töysä-Seura (5)
Töysä-tiedote
Töysä-viikko
vaakuna, Alavuden
vaakuna, Töysän
Vaasa [lehti]
Valmet
Vanha säästöpankki
Vanhan veräjän luona [laulu]
vanhempainyhdistys [Hakojärven]
Vapaussodan monumentti
Whatsup (2)
Wii
Viiskunta
Wikipedia

Volvo
VR (2)
Xbox
YK
Ylilauta (2)
Ylipään nuorisoseura
Youtube
Zetor (3)

Kasvit ja sienet (keskustelujen n)

ahomansikka
haapa
havu
heinikko
heinä (4)
hellapuut
hirrenpätkä
hirsi (3)
horsma
itsenäisyyskuusi
joulukuusi (3)
juhannuskoivu (3)
juurakko
juurikasla
juurikasvi
kaalintaimi
kantarelli
kanto (3)
kasvillisuus (2)
kiipeilypuu
koivu (5)
koivukuja
kuusi (3)
lanttu
latva
leipäpuu
lillukanvarsi
mansikkapaikka
marja (2)
marja- ja sienimaat
mustikka
mustikka- ja puolukkamaat
männikkö
mänty (5)
nauris
nurmikko
peruna (2)
pihakuusi
polttopuut
porkkanamaa
puolukka (2)
pusikko
puska
puu (8)
puunlehdet
puunrunko
puutavara
pähkinäpensas
rehu

rentun ruusu
risu
ruoho
rypsi
sammal (2)
sieni (3)
sylttypuu
syreeni
taimi
taimikko (2)
tammi
tekokuusi
terho
tervaskanto
tukki (2)
tukkimänty
uppotukki
varpu
vilja (3)

Eläimet (keskustelujen n)

ahven
dinosaurius
elukka
eläin (3)
harakanpoika
harakka
hauki
heinäsirkka
hevonen (8)
hirvi (2)
hervikärpänen
hyttynen
isokuovi
joutsen (2)
jänis
kala (4)
kana
kanadanmajava
karhu (4)
karja (2)
karjalauma
kirkkohevonen
kissa (3)
kiuru
koira (2)
kollikissa
korpipoika
kotieläin (2)
kultainen noutaja
kuovi
kurki (2)
lammas (3)
lammasvahtikoira
lehmä (9)
lemmikki
linnunpesä
linssilude
lintu (5)
lintuaura
lintutarha

lokki
majava (2)
mato (2)
mehiläispesä
metso
mäyrä
orava (4)
panda
peipponen
pentu
piisami
pikkukoira
pikkulintu
poika [linnun]
poro
porsas
rotta
rätkä
rätkänmuna
saukko
sika (2)
silakka
sorsa
susi (2)
sääski
talitiainen
Tanskan doggi
teeri
toukka
variksenpesä
varis (2)
varsa
vasikka
vesilintu
villisika
yksisarvinen

Yleisiä asiasanoja (keskustelujen n)

Valikoimaan on otettu vain sanoja, jotka esiintyvät vähintään kahdessa eri keskustelussa.
4H-kerho (2)
aitta (2)
akka (3)
aktiivisuus (3)
ala-aste (3)
alavutelaiset (8)
ammunta, ampuminen (3)
appelsiini (2)
apteekki (5)
apu (3)
arkkitehti (3)
ase (2)
asema (4)
askartelu (2)
asuinpaikka (2)
asunto (3)
asutus (6)
asvaltti (2)

aukko (2)	jatkosota (2)	keskikoulu (2)	lapsenlapsi (4)
aurinko (2)	jauheliha (2)	keskusta (4)	lapsi [oma] (8)
autioituminen (2)	jauho (2)	kesäaamu (2)	lapsi [yleensä] (8)
auto (10)	joki (7)	kesämökki (3)	lapsiperhe (2)
auton ääni (2)	jokiranta (2)	kilpailu (2)	lapsuudenkoti (3)
bussi (3)	joulu (8)	kioski (2)	laskeminen, laskettelu (4)
elinkeinorakenne (4)	jouluaatto (2)	kirja (3)	lato (5)
elintarvike (2)	joulukirkko (3)	kirjailija (2)	latu (4)
elinvoima (2)	jouluruoka (2)	kirjasto (3)	laukkuryssä (2)
eläkeläinen (2)	jouluväli (2)	kirkko (7)	lehti (4)
emäntä (4)	juhannus (5)	kirkkomaa (2)	lehtimäkeläiset (3)
emäntä [puoliso] (4)	juhla (4)	kirkkomatka (2)	leikki, leikkiminen (6)
eno (2)	Jumala (2)	kirkkoreki (2)	leikkikaveri (2)
erämaa (2)	jumalanpalvelus (2)	kirkonkellot (2)	leikkipaikka (3)
firma (3)	juna (7)	kirkonmenot (3)	leipominen (2)
hakojärveläiset (2)	juoksukilpailu (2)	kirkontorni (4)	leipä (7)
hammaslääkäri (2)	juominen (2)	kivi (8)	lenkkeily (3)
harju (2)	juuret (3)	kivijalka (3)	lentopallo (3)
harrastus (5)	järvi (10)	kivikausi (6)	liha (3)
harrastustoiminta (2)	järvimaisema (5)	kivimies (2)	liikenne (6)
hauta (5)	jättiläinen (2)	kohtaamispaikka (2)	liikenneyhteydet (3)
hautajaiset (2)	jääkausi (7)	kokko (2)	liikunta (4)
hautausmaa (5)	jääkiekko (3)	korppu (3)	liiteri (2)
heinäpelto (4)	kahvi (7)	korttipeli (2)	linja-auto (4)
henkilökunta (2)	kahvila (3)	koti (10)	linnun ääni (2)
herkut (2)	kaivo (2)	kotikirkko (2)	linnunlaulu (3)
hiekkä (3)	kakara (3)	kotimaisema (2)	luistelu, luisteleminen (2)
hiekkamonttu (2)	kalassakäynti (5)	kotipaikka (2)	lukio (2)
hiihto (5)	kalastaminen, kalastus (4)	kotitalo (5)	lumi (3)
hiihtolatu (2)	kalastusmahdollisuus (2)	koulu (12)	lumihanki (2)
hiihtäminen (6)	kalja (3)	koulu [oma] (3)	luokkakaveri (2)
hijaisuus (2)	kaljavelli (2)	kouluaika (2)	luonnonrauha (2)
hirvenliha (2)	kallio (4)	koulukaveri (4)	luonto (6)
hervipaisti (2)	kamera (2)	koululainen (3)	luut (2)
historia (8)	kananmuna (2)	koulumatka (2)	lähde (4)
housut (4)	kangas (2)	kouluruoka (2)	lähikauppa (2)
huolenpito (4)	kansalaisopisto (2)	kruunuhäät (5)	läskisoosi (3)
huoltoasema (3)	kansanedustaja (2)	kulkuyhteydet (2)	lääke (2)
huuto (2)	kanto (3)	kummitusjuttu (2)	maakunta (3)
huutokauppa (2)	kanttori (2)	kunnalliskoti (2)	maalaistalo (4)
hyppyrimäki (2)	karamelli (2)	kunta (6)	maanmittari (2)
hyvä olla (2)	karjalaiset (3)	kuntaliitos (7)	maantie (5)
hyvä paikka (3)	karjalanpaisti (2)	kuoro (2)	maanviljelijä (3)
hämäläiset (2)	katiska (2)	kylä (10)	maanviljely (3)
häät (2)	kauppa (10)	kylähullu (2)	maaperä (2)
ihmiset (8)	kauppa, kaupankäynti (3)	kyläkauppa (6)	maaseutu (9)
ikkuna, akkuna (6)	kauppakeskus (8)	kyläkoulu (2)	maasto (5)
ilmasto (2)	kauppakylä (2)	kylätalo (2)	maatalo (2)
ilta-aurinko (2)	kauppareissu (2)	kylätoiminta (2)	maatalous (5)
innovatiivisuus (2)	kauppias (4)	kyläyhdistys (3)	maatila (4)
isoisä (4)	kaupunki (7)	kännykkä (4)	maisema (2)
isovanhemmat (2)	kaveri (7)	käsityöt (3)	maito (6)
isoviha (3)	keittiö (7)	kävely (3)	makaronilaatikko (2)
isoäiti (2)	keitto (3)	laakso (2)	makasiini (2)
isä (11)	kello (4)	laatikko [ruoka] (2)	makkara (2)
isän veli (2)	kenkä, kengät (5)	laidun (2)	marjat (2)
isänpäivä (2)	kenkätehdas (4)	lakeus (5)	matkailu, matkustaminen (3)
isäntä (6)	kenttä (3)	lampi (7)	matonpesu (5)
isäntä [isä] (2)	kerho (3)	lanttulaatikko (2)	mattopyykki (4)
itsenäisyyspäivä (2)	kerrostalo (3)	lapikas (4)	meijeri (3)
jakkara (2)	kersa (2)	lappalaiset (2)	meijeriauto (2)

merenpinta (3)	pankki (6)	pyhäkoulu (2)	sukulainen (7)
meri (2)	pappa (6)	pysäkki (2)	sukupolvi (5)
metalliteollisuus (3)	pappi (4)	pyörä (5)	suomi (2)
metsä, mettä (10)	pariskunta (2)	pyöräily (3)	suppa (2)
metsästys, metsästäminen (4)	partio (3)	päiväkoti (3)	suutari (3)
metsästäjä (2)	pato (3)	pääsiäinen (5)	suvanto (2)
moottoripyörä (2)	pelaaminen (2)	pääsiäiskokko (3)	synnyinkoti (2)
mopo, mopedi (4)	pelit (2)	pääsiäisvalakia (5)	synnyinseutu (2)
moreeni (2)	pelto (10)	pöytä (4)	syntymäkoti (2)
muistot (3)	peltomaisema (2)	radio (3)	sähkö (4)
mummo (7)	penkki (4)	rannikko (2)	sänky (2)
mummola (2)	perhe (7)	ranta (7)	taiteilija (4)
mummu (3)	perhepiiri	rata (2)	taksi (3)
murre (7)	perikunta (2)	ratikka (2)	talkoilu, talkoot (3)
museo (6)	perinneruoka (3)	rauha, rauhallisuus (7)	talkootyö (3)
museoalue 2	peruna (3)	rautakausi (4)	talvisota (3)
musiikki (3)	perunamuusi (2)	rautatie (4)	tanhu (3)
muuttovirta (2)	perunavoi (2)	rautatieläiset (2)	tanhukenkä (2)
mylly (2)	peruskoulu (3)	riihi (3)	tanssi (3)
mäenlasku (3)	pesäpallo (3)	ristiäiset (2)	tanssilava (2)
mäki (6)	pettuleipä (2)	rivitalo (2)	tasa-arvo (2)
mökki (10)	piha (8)	ropsu (2)	teatteri (3)
mökkipaikka (2)	pihapiiri (2)	ruoka (6)	tehdas (5)
naapuri (2)	pihvi (2)	ruokapaikka (2)	tekstiviesti (2)
naapuri (8)	piika (2)	rusina (2)	televisio (3)
naapurikunta (3)	piippu (2)	saari (3)	tenava (4)
navetta (6)	pikitie (3)	saha (4)	teollisuus (5)
netti (4)	pikkukylä (2)	sahanomistaja (2)	terveyskeskus (3)
neva (2)	pikkupoika (2)	salaatti (4)	teurastaminen, teurastus (3)
nikkarointi (2)	pipari (3)	salama (3)	tie (10)
nuori (5)	pitäjä (7)	sankarihaudat (2)	tietokone (4)
nuori [oma lapsi] (2)	pitäjänruoka (2)	sauna (4)	tila (4)
nuoripolvi (2)	pohjalaiset (4)	savi (2)	toimittaja (2)
nuoriso (5)	poika [oma] (6)	seinä (2)	tontti (2)
nuoriso [perheen] (2)	poliisi (5)	seppä (4)	torppa (3)
nuorisoseura (3)	poliisilaitos (2)	serkku (3)	traktori (5)
nuorisoseura (4)	politiikka (2)	setä (3)	traktorin ääni (2)
nuorisoseurantalo (2)	polku (3)	seura [talo] (2)	trulli, rulli (3)
näkötorni (2)	polkupyörä (8)	seurakunta (4)	tulevaisuus (4)
nälkävuodet (2)	polvi (3)	seurakuntatalo (3)	tupa [huone] (3)
näyteikkuna (2)	pontikankeitto (3)	sihteeri (2)	tupa [rakennus] (4)
näytelmä (3)	pontikankeittäjä (3)	siirtolaiset (2)	tupakka (3)
oja (3)	pontikka (5)	siivoaminen (2)	turisti (3)
omakotitalo (3)	porkkana (2)	siivut (2)	turvallisuus (3)
omistaja (2)	porkkanalaatikko (2)	sipuli (2)	tutti (3)
ompeluseura (2)	posti (3)	sisarus (5)	tuttu (2)
onkiminen (3)	posti (4)	sisko (6)	tuuli (2)
opettaja (7)	postilaatikko (2)	sitkeys (2)	tuurilaiset (2)
opiskelu (2)	potkukelkka (2)	sivukylä (3)	tyttö [oma lapsi] (3)
oppikoulu (2)	puhdas luonto (3)	sivut [netti] (2)	tytär (3)
oppilas (6)	puheenjohtaja (2)	soittaminen (2)	työ (2)
orava [ruokana] (2)	puhelin (7)	sokeri (4)	työelämä (2)
osuuskauppa (5)	puhtaus (2)	solina (2)	työllistäjä (3)
osuuspankki (2)	puisto (3)	sorsastus (2)	työntekijä (4)
ovi (3)	pulkka (2)	sota (10)	työpaikat (6)
paikkakunta (3)	puoliso (2)	sota-aika (5)	työpaikka (6)
painepesuri (2)	puolukkahillo (2)	sotajuttu (2)	täti (3)
paisti (2)	puro (2)	soutaminen (2)	töysäläiset (11)
paita (2)	puukenkä (2)	suklaa (2)	töysäläisyys (2)
paja (3)	puuseppä (2)	suksi (5)	uimaranta (2)
palvelut (7)	puutarha (3)	suku (6)	uimaranta (2)

uimassakäynti (2)
uiminen, uinti (6)
ukko (2)
ukkonen (6)
ukonilma (5)
ulkorakennus (2)
urheilija (2)
urheilu (4)
uskonto (2)
uuni (3)
vaakuna (7)
vaari (4)
vaimo (3)
vainio (2)
valakia (3)

valokuvaaja (2)
vanhainkoti (4)
vanhat ihmiset (2)
vanhemmat (5)
vanhemmat ihmiset 2
vanhus (2)
vapaa-aika (2)
veli (3)
velipoika (2)
veljekset (2)
vene (2)
vesistö (4)
vetäjä (2)
vieras (2)
vihellys (2)

viina (5)
viinankeitto (2)
viljely, viljeleminen (5)
viljelys (3)
voileipä (2)
välitunti (5)
yhdistystoiminta (3)
yhteenkuuluvuus
yhteishenki (2)
yhteisöllisyys (4)
yleisurheilu (2)
ylioppilas (2)
yläaste (7)
yläkerta (2)
yritteliäisyys (4)

yrittäjä (5)
yritys (3)
yritys (4)
ystävä (3)
ähtäriläiset (3)
äijä (4)
äiree (2)
äite (4)
äitee (2)
äiteemuori (2)
äiti (10)
äitienpäivä (3)
äitienpäiväjuhla (2)
älypuhelin (2)

